

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ BİLİM DALI

**MEHMET ŞEFİK (AKER) BEY: ÇANAKKALE VE GALİÇYA
CEPHELERİNDEKİ VE TÜRK İSTİKLAL HARBİNDEKİ
FAALİYETLERİ (1915-1922)**

Doktora Tezi

Çetin KAPLAN

Ankara-2019

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ BİLİM DALI

**MEHMET ŞEFİK (AKER) BEY: ÇANAKKALE VE GALIÇYA
CEPHELERİNDEKİ VE TÜRK İSTİKLAL HARBİNDEKİ
FAALİYETLERİ (1915-1922)**

Doktora Tezi

Çetin KAPLAN

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Neşe ÖZDEN

Ankara-2019

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ BİLİM DALI

MEHMET ŞEFİK (AKER) BEY: ÇANAKKALE VE
GALİÇYA CEPHELERİNDEKİ VE TÜRK İSTİKLAL
HARBİNDEKİ FAALİYETLERİ
(1915-1922)

Doktora Tezi

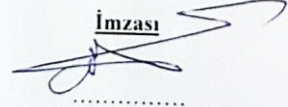
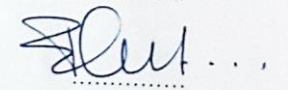
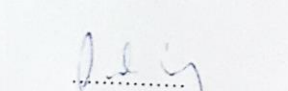
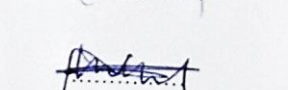
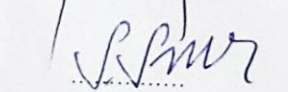
Tez Danışmanı: Neşe ÖZDEN

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı

- 1- Prof. Dr. Neşe ÖZDEN
- 2- Prof. Dr. Temuçin Faik ERTAN
- 3- Prof. Dr. Cemalettin TAŞKIRAN
- 4- Prof. Dr. Mustafa TURAN
- 5- Doç. Dr. Serdar SARISIR

İmzası

.....

.....

.....

.....

.....

Tez Savunması Tarihi

06 / 12 / 2019

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kullara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (.07./01./2020.)

Tez Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

Çetin KAPLAN

İmzası

ÖNSÖZ

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş öncesi ve kuruluş sonrasında Mustafa Kemal Atatürk ve onun mücadele arkadaşlarının hayatları, faaliyetleri ve düşüncelerinin, objektif tarih anlayışı içerisinde yazılmasının Türkiye Cumhuriyeti Tarihi ve Atatürk İlke ve İnkılâplarının daha da iyi anlaşılmasında önemli rolleri vardır.

Mehmet Şefik (Aker)'in, hayatını ve faaliyetlerini konu alan bu çalışmanın amacı da Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda ve sonrasında hizmetleri olan bu kumandanın Türkiye Cumhuriyeti bireyleri tarafından öğrenilmesini sağlamaktır.

Bu çalışma esnasında, incelemenin başlangıcında, Şefik Bey'in Hatıralarını kaleme aldığı "*Çanakkale-Arıburnu Savaşları ve 27.Alay*" ile "*İstiklal Harbinde, Büyük Harbin Mütarekesinden 336 (920) Senesi Sonuna Kadar 57'nci Fırka ve Aydın Millî Cidali*" eserlerden yararlanıldı. Milli Kütüphane, Atatürk Araştırma Merkezi, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi (ATASE), Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Millî Savunma Bakanlığı Arşivi, Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Arşivi (TİTE), Türk Tarih Kurumu Arşivi gibi yerlerde çalışmalar yapılarak konu ile ilgili belgelere ulaşıldı.

Şefik Bey'in hayatı ile ilgili bilgileri almak amacıyla ailesinden bugün yaşamakta olanlarla temas geçildi. Torunları ile görüşme taleplerimiz neticesinde röportajlar yapılarak gerekli bilgi, belge ve resimler birinci elden alındı.

Akrabaları ile yapılan görüşmelerden sonra Şefik Bey ile ilgili direkt ve dolaylı olarak yayımlanan eserlere, askeri mecmualara, dergilere, kitaplara bakıldı. Makaleler incelenerek konu ile alakalı bölümlerden yararlanıldı.

Yapılan araştırma ve incelemeler neticesinde elde edilen kaynaklardan hareket edilerek Şefik Bey hakkındaki çalışma beş bölüm halinde oluşturuldu.

Birinci bölümde, Şefik Bey'in, Birinci Cihan Harbi'nde Çanakkale Cephesi'nde 27'nci Alay ve 19'uncu Fırka kumandanlıklarını içeren dönem ele alındı.

İkinci bölümde, Şefik Bey'in, Birinci Cihan Harbi esnasında Galiçya Cephesi'ne gönderilen 19'uncu Fırka'nın kumandanlığını yaptığı dönem ile ilgili olarak, arşiv, kitap ve makalelerden yararlanıldı.

Üçüncü bölümde, Türk İstiklal Savaşı'nda Yunan ve İtalyan işgalleri ilgili olarak 57'nci Fırka Kumandanı Şefik Bey'in raporları ve faaliyetleri ile ilgili kaynak arşiv, kitap ve makalelerden yararlanılarak değerlendirmeler yapıldı.

Dördüncü bölüm, Şefik Bey'in II. Ordu Müfettişliği görevini, 57'nci Fırka Karargâhını Çine'ye taşımasını, Kuvâ-yı Milliye örgütlemesinde yaptığı çalışmalar ile Kuvâ-yı Milliye'nin taarruz ve faaliyetlerini inceledi.

Beşinci bölümde ise Şefik Bey'in 57'nci Fırka Kumandanlığından alınma süreci ve 56'nci Fırka'ya kumandan olarak görevlendirilmesi ve Konya'da oluşturulan Takip Müfrezesi'ne kumandan olarak atanması konu edinildi.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	IV
İÇİNDEKİLER.....	VI
KISALTMALAR.....	VII
GİRİŞ	1
1. Ailesi ve Yetişmesi	1
2. Askeri Eğitimi ve Faaliyetleri	8
3. Aldığı Madalyalar	13

BİRİNCİ BÖLÜM

BİRİNCİ DÜNYA HARBI'NİN ÇANAKKALE CEPHESİ'NDE ŞEFİK BEY (NİSAN-ARALIK 1915)

1.1. İtilaf Kuvvetlerinin Arıburnu Çıkarmasına (25 Nisan 1915) Yarıbay Şefik'in İlk Müdahalesi.....	18
1.2. Kirte Muharebesi'nde Şefik Bey (4/6 Haziran 1915).....	33
1.3. Şefik Bey'in Anzak Saldırısına Karşı Birliklere Yolladığı Siper Talimnameleri	37
1.4. İngiliz Propaganda Faaliyetlerine Karşı Şefik Bey'in Tedbirleri.....	41
1.5. Kanlısirt Muharebelerinde Şefik Bey (6/10 Ağustos 1915).....	45
1.6. İngilizlerin Arıburnu Bölgesini Tahliye Etmesinden Sonra Şefik Bey'in ve 27. Alay'ın Taltif Edilmesi (20 Aralık 1915)	49

İKİNCİ BÖLÜM

BİRİNCİ DÜNYA HARBI'NİN GALİÇYA CEPHESİ'NDE 19. FIRKA KUMANDANI ŞEFİK BEY (TEMMUZ-ARALIK 1916)

2.1. 19. Fırka'nın Galiçya Cephesi'ne İntikali (22 Temmuz 1916-12 Ağustos 1916)	56
2.2. Şefik Bey Kumandasındaki 19. Fırka'nın Galiçya'daki Muharebeleri (12/13 Ağustos 1916-24 Aralık 1917).....	62

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK İSTİKLAL SAVAŞINDA İTALYAN VE YUNAN İŞGALLERİYLE İLGİLİ OLARAK 57. FIRKA KUMANDANI ŞEFİK BEY'İN RAPORLARI VE FAALİYETLERİ (MART 1919-EYLÜL 1920)

- 3.1. Antalya'nın 28 Mart 1919'da İtalyanlarca İşgal Edilmesinden Sonra Şefik Bey'in Faaliyetleri..... 81
- 3.2. İtalyan İşgal Kumandanı Temsilcisi Marki Ferrante'nin 8 Nisan 1919'da Burdur'u Ziyareti ve Şefik Bey'in Buna Müdahalesi 88
- 3.3. Fethiye'nin 11 Mayıs 1919'da İtalyanlarca İşgal Edilmesi ve Yaşananlar Hakkında Şefik Bey'in Tahkikatı..... 90
- 3.4. Marmaris, Kuşadası ve Bodrumun 11 Mayıs 1919'da İtalyanlarca İşgal Edilmesi ve Albay Şefik Bey'in İşgal ile İlgili Çalışmaları ve Raporları 95
- 3.5. İzmir'in Yunanlılarca 15 Mayıs 1919'da İşgal Edilmesi ve Şefik Bey'in Çalışmaları..... 99
- 3.6. Şefik Bey'in 2. Ordu Müfettişliği Görevi ve 57. Fırka Karargâhını Çine'ye Taşması (22 Mayıs 1919) 110
 - 3.6.1. Şefik Bey'in 2. Ordu Müfettişliği Görevi 110
 - 3.6.2. 3.6.2. Şefik Bey'in 57. Fırka Karargâhını Çine'ye Taşması..... 113
- 3.7. Uluslararası Araştırma Komisyonu'nun 10 Eylül 1919'da Çine'deki ve 11 Eylül 1919'da Nazilli'deki Çalışmaları ve Albay Şefik Bey'in Komisyon ile Görüşmesi 116

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ŞEFİK BEY'İN KUVÂ-YI MİLLİYE ÖRGÜTLENMESİNDE YER ALMASI (MAYIS 1919-TEMMUZ 1920)

- 4.1. Kuvâ-yı Milliye'nin Yunanlılara Karşı Taarruz ve Faaliyetleri..... 127
- 4.2. Aydın'ın 27 Mayıs 1919'daki Yunan İşgalinden Kurtarılması Mücadelesi ve Şefik Bey'in Rumların İç Bölgelere Gönderme Kararı (1 Temmuz 1919).....131
 - 4.2.1. Aydın'ın Yunan İşgalinden Kurtarılma Mücadelesi (27 Mayıs-30 Haziran 1919)..... 131
 - 4.2.2. Rumların İç Bölgelere Gönderilme Kararı (1 Temmuz 1919)..... 143

4.3. Menderes Köprüsü'nün Tutulması (19 Haziran-7 Temmuz 1919)	148
4.4. Nazilli'nin Kurtarılması ve Yunan Mezalimi (Haziran -Temmuz 1919)	150
4.5. Demirci Mehmet Efe ile Şefik Bey Arasındaki Münasebetler (Temmuz 1919- Aralık 1920).....	154

BEŞİNCİ BÖLÜM

56. FIRKA KUMANDANLIĞI'NDAN 11. KOLORDU ASKER ALMA HEYETİ BAŞKANLIĞI'NA ŞEFİK BEY (TEMMUZ 1920-EYLÜL 1922)

5.1. Denizli Hadisesi (8 Temmuz 1920) ve Şefik Bey'in 57. Fırka Kumandanlığı Görevinden Alınması (29 Temmuz 1920).....	160
5.2. Şefik Bey Hakkında Aydın Milletvekili Dr. Mazhar ile Antalya Milletvekili Hamdullah Suphi Bey'in TBMM'deki Suçlamaları (14 Ağustos 1920) ve Şefik Bey'in Müdafaası (21 Ağustos 1920)	170
5.3. 56. Fırka Kumandanlığına Atanan (26 Temmuz 1920) Şefik Bey'in, Konya Takip Müfrezesi Kumandanı Olarak Delibaş Mehmet İsyanındaki Çalışmaları (30 Eylül 1920-01 Eylül 1922)	174
SONUÇ	180
KAYNAKLAR	190
EKLER	210
ÖZET	282
ABSTRACT	285

KISALTMALAR

A.g.e.	: Adı geçen eser
A.g.kl.	: Adı geçen klasör
A.g.m.	: Adı geçen makale
A.g.r.	: Adı geçen röportaj
Arş.	: Arşivi
ATASE Bşk. lığı	: Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı
ATASE Arş.	: Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi
ATTB	: Atatürk'ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri
B.	: Belge No
BCA	: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
BDH	: Atase Birinci Dünya Harbi Klasörü
Bkz.	: Bakınız
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
D.	: Dosya No / Devre / Dönem
EHU	: Erkan-1 Harbiye-i Umumiye
EHUR	: Erkan-1 Harbiye-i Umumiye Risaleti

G.	: Gömlek No
Gen Kur. Bşk. lığı	: Genelkurmay Başkanlığı
Haz.	: Hazırlayan / Hazırlayanlar
K.	: Klasör / Kutu No
İSH	: Atase İstiklal Harbi Koleksiyonu
Ks.	: Kısım
MSB Arş.	: Millî Savunma Bakanlığı Arşivi
No	: Numara
OSK	: Atase Osmanlı Koleksiyonu
s.	: Sayfa
TBMM Arş.	: Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi
TBMM ZC	: Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi
TİH	: Türk İstiklal Savaşı
TİTE Arş.	: Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Arşivi
TTK Arş.	: Türk Tarih Kurumu Arşivi
Y:	: Yer No
Yay.	: Yayını / Yayınları / Yayınevi

GİRİŞ

Bu bölümde İstiklal Harbi kahramanlarından Şefik Bey'in özel hayatına ilişkin olarak yaşayan yakınlarından temin edilen bilgi ve belgeler eşliğinde Makedonya'da dünyaya gelmesi, burada askerlik hayatına atılması, ailesi, çocukluğu, evliliği, askeri görevleri ve aldığı madalyalar ve genel olarak yaşamını kaybettiği 1964 yılına kadarki yaşamı ele alındı.

1. Ailesi ve Yetiştirilmesi

Şefik Bey, Makedonya'ya bağlı Kesriye¹ kasabasında 1 Ocak 1877 tarihinde doğdu.² Babası Kesriyeli Selim Bey ve annesi Gevgeli³ Havva Hanım'dı. Büyük

¹ *Kesriye*: Manastır Vilayetinin, Görice Sancağına bağlı bir kaza merkeziydi. Aynı isimli gölün kenarındadır. Kesriye adı kunduzların yaşadığı yer anlamında olan Kastorya'dan gelmektedir. 1385 yılında Gazi Evrenos Bey tarafından fethedilen şehir, 1913 yılına kadar Osmanlı idaresinde kalmıştı. Kesriye ve köylerinden gelen mübadillerin çoğunluğunun ana dili Makedoncadır. Bazı köylerden gelenler Arnavutça konuşmaktadır. Günümüzde Kesriye (Kastoria), Batı Makedonya bölgesine bağlı bir il statüsündedir. Bkz., Machiel Kiel, “*Kesriye*”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.25, Ankara 2002, s.311-312

² Necati ÖKÇE, Nusret BAYCAN, Salih SATARYALI, **Türk İstiklal Harbine Katılan Tümen ve Daha Üst kademelerdeki Komutanların Biyografileri**, Ankara, Gen. Kur. Başk.lığı Yayınları, 1989, s.245

³ *Gevgeli*: Makedonya'nın güneyinde Yunanistan sınırına yakın bir mevkiye Selânik'in 70 km. kuzeyinde yer alır. 1383'ten 1912'ye kadar Osmanlı idaresi altında kalan ve çoğunluğu Türkçe konuşan, kısmen Ulahların da bulunduğu önemli bir Müslüman nüfusu barındıran bir bölgeyi içine alan Osmanlı kazasının da adıdır. Burada oturan ve Türkçe konuşan Müslümanların tarihi 1383,1387 (Serez ve Selânik'in fethi) yıllarından kısa bir zaman sonrasına dayanır. Gevgili yöresi Osmanlı kayıtlarında Avrathisar diye adlandırılır. Avrathisar bir kaza olarak zikredilir. Gevgili (Avrathisar) Türk yerleşimine dair ilk açık kayıt 1445 yılına aittir. 1912'de Yunan ordusu Gevgili'yi işgal etti. Lozan Antlaşması'nın ardından 1923'te Gevgili (Avrathisar) kazası Müslümanları Anadolu'da yaşayan Yunanlılar'la mübadele edildi. Gevgili (Avrathisar) Yunanistan sınırına 3 kilometre, Selanik'e ise sadece 70 ile metre uzaklıkta bulunmaktadır. Şehrin nüfusu günümüzde 16.000 civarındadır. Bkz., Machiel Kiel, “*Gevgeli*”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.25, Ankara, 2016, s. 475-476

babası Hüseyin Veli, babaannesi Anis Hanım; büyük dedesi Tevfik, büyük annesi ise Hoşnigar Hanımdı. Şefik Bey'in Vasfiye adında birde kız kardeşi vardı.⁴

Şefik Bey, ilkokulunu Gevgeli de bulunan mahalle mektebinde okudu. Mahalle mektebinde okurken boş vakitlerinde ticaretle uğraşan büyük dedesi Mehmet Tevfik Bey'in yanında çıraklık yaparak geçirirdi.⁵

Şefik Bey'in doğduğu yılda meydana gelen Osmanlı-Rus savaşında alınan yenilgi ve sonrasında yaşanan mezalim ve göçlerin ortaya çıkardığı durumdan dolayı Babası Selim Bey, Şefik Bey'in askeri okula gitmesini ve orduda görev yapmasını istiyordu. Şefik Bey, babasının da isteği ile 1891 yılında Selanik Askeri Rüştiyesine kaydını yaptı.⁶

Şefik Bey, Selanik Rüştiyesinde Mustafa Kemal ile okul arkadaşlığı yaptı. Mustafa Kemal ile Selanik askeri rüştiyesinde başlayan bu dostluk daha sonra da devam etti. Ancak -torunu Orhan İyiler 'in dedesi Şefik Aker'den aktarıma göre- iki tanınmış şahsiyet arasındaki bu ilişki Şefik Bey'in taviz vermez tavrı ve sert mizaçlı olması ve ayrıca siyasetten uzak duran yapısı nedeniyle sonraki yıllarda azalmasına neden oldu.⁷

⁴ Şefik Bey'in Kara Kuvvetleri Kumandanlığı sicil dosyasındaki doğum bilgileri kapsamında Kesriye kasabasında doğduğu yazılmış olmasına rağmen; ailesi ile yapılan görüşmede doğum yeri ve tarihiyle ilgili olarak farklı bir bilgiye ulaşıldı. Ailesinden alınan nüfus kaydı suretinde 1 Ağustos 1878 tarihinde Makedonya'ya bağlı Gevgeli kasabasında doğduğu yazılmaktaydı. Bkz.; EK- 1: Mehmet Şefik Bey'in nüfus soy kütüğü hakkında Nüfus ve Vatandaşlık Genel Müdürlüğünden torunu Orhan İyiler tarafından alınmış alt soy belgesi için

⁵ Mehmet Şefik Bey'in İstiklal savaşı öncesi hayatı ile ilgili bilgilere ve belgelere torunlarından Orhan İyiler ile yapılan röportajdan alındı.

⁶ Torunu İlhan, a.g.r.

⁷ Bu konu hakkında Torunu Orhan İyiler büyük dedesi Mehmet Şefik Beyden bizzat dinlediğini söylemektedir. Bkz. Ek: 6

Askeri eğitimini tamandıktan sonra teğmen rütbesi ile İstanbul'da bulunan III. Orduda göreve başladı. III. Orduda görev yaptığı dönemde yakın arkadaşının bir akrabası olan Müzeyyen Hanım ile tanıştı. Bu tanışmadan sonra aklından ve kalbinden bir türlü Müzeyyen Hanımı çıkartamadı. Hafta sonlarını ipe çekmeye başladı.⁸

Çarşıya çıktığı zamanlarda Müzeyyen Hanımla buluşmaya başladı. Daha sonra ise kalbinde yer edinen Müzeyyen Hanımın, evinde de yer edinmesi amacıyla O'na evlilik teklif etti. Evlilik teklifine olumlu karşılık alan Şefik Bey, Müzeyyen hanımı Mehmet Çavuş ve Fatıma Hanımdan istedi. Mehmet Çavuş kızı Müzeyyen Hanımında isteği ile O'nu Şefik Bey'e verdi. Kız isteme töreninden sonra nişanlanan Şefik Bey ile Müzeyyen Hanım⁹ 1899 yılında evlendi.¹⁰

Şefik Bey ile Müzeyyen Hanım'ın evliliğinden bir yıl sonra en büyük kızı olan Mediha Hanım¹¹ doğdu. Mediha Hanımın iki yaşında iken ortanca kızları Bedia Hanım¹² doğdu. Daha sonraki yıllarda ise en küçük kızları olan Feriha Hanım¹³ doğdu.

14

Birçok rütbede bulunduğu askerlik mesleğinden emekli olan Şefik Bey, Türk Millî Mücadelesi esnasında 57. Fırka Kumandanlığı görevini üstlendiği Antalya'da ailesi ile beraber yaşamak istiyordu. Antalya'yı eşi Müzeyyen Hanım da çok

⁸ Torunu İlhan, a.g.r.

⁹ Resim-6: Mehmet Şefik Bey ve Müzeyyen Hanımın resimleri

¹⁰ Torunu İlhan, a.g.r.

¹¹ Resim-7: Mehmet Şefik Bey'in kızı Mediha'nın resmi

¹² Resim-8: Mehmet Şefik Bey'in kızı Feriha'nın resmi

¹³ Resim-9: Mehmet Şefik Bey'in kızı Feriha'nın resmi

¹⁴ Torunu İlhan, a.g.r.

seviyordu. Bu yüzden Müzeyyen Hanımla beraber Antalya'ya yerleşmeye karar verdiler.¹⁵

Antalya'da Şefik Bey'e ait arazi vardı. Edremit'te ise Müzeyyen Hanım'ın babasına ait zeytinlikleri bulunmakta idi. Şefik Bey eşi Müzeyyen Hanım'ı bu iki araziye satın Antalya'da küçük bir çiftlik alma konusunda ikna etti. Bu ikna sonucunda Elli dönümlük bir yer satın alan Şefik Bey, eşi Müzeyyen Hanımla Antalya'ya yerleşti.¹⁶

Şefik Bey, Antalya'daki çiftlik arazisinde önce güzel bir çiftlik evi yaptı.¹⁷ Daha sonra bu arazinin geri kalan kısımlarını değerlendirmek için araziye portakal, şeftali, kayısı, erik ağaçları ile donatıp; inek, tavuk ve at yetiştirmek suretiyle çiftlik hayatı yaşamaya başladı. Yıllardır askerlik mesleğinden gelen disiplin ve savaşlar ile yorulan beynini bu şekilde rahatlatmaya çalışıyordu.¹⁸

Kızlarından Mediha yirmili yaşlara geldiğinde Çanakkale Cephesinde yaveri olan Mustafa Ertuğrul ile nişanladı ve daha sonra evlendirdi.¹⁹ Bu evliliğin ilginç yanı ise Mustafa Ertuğrul Bey'in Soyadı Kanunu'nun çıktığı tarihte kardeşleri ile *Ağva* soyadını almak yerine kayınpederi Şefik Bey'in *Aker* soyadını almasıydı. Bu soyadının alınması olayı da oldukça dikkat çekiciydi.²⁰

¹⁵ Torunu İlhan, a.g.r.

¹⁶ Torunu İlhan, a.g.r.

¹⁷ Resim-10: Mehmet Şefik Bey'in Antalya'daki Evlerinin resmi.

¹⁸ Torunu İlhan, a.g.r.

¹⁹ Resim-11: Mustafa Ertuğrul ve Mediha Hanım'a ait resimler

²⁰ Torunu İlhan, a.g.r.

Tesadüfler bu iki askerin yollarını hep buluşturmaktaydı. Önce Çanakkale cephesinde Mustafa Ertuğrul, Şefik Beyin 27. Alay Kumandanlığı yaptığı sırada topçu subaylığını yaptı. Daha sonra ve Millî Mücadele esnasında Antalya’da yolları keşifli.

21

Mustafa Ertuğrul Bey, Mediha Hanımı çarşıda görür görmez âşık oldu. Önceleri ümitsiz olan aşk, torunu Orhan Bey’in ifadesi ile “*içten içe gelişen bir aşk*” idi. Mustafa Ertuğrul az konuşan, duygusal ve içe dönük bir adamdı. Ve bir gün kumandanını ziyarete gittiğinde âşık olduğu kızı kumandanın evinde gördü. Ama bir türlü Şefik Bey’e açılmadı. Çünkü Şefik Bey çok sert, disiplinli bir asker idi. Ve Mustafa Ertuğrul Bey, kumandanına çok saygı duyuyordu.²²

Mustafa Ertuğrul, topladığı cesaretle Şefik Bey’e açıldı. Kızına âşık olduğunu ve onunla evlenmek istediğini söyledi. Bu isteme olayından sonra Mediha Hanım ile evlendi. Soyadı Kanunu’nun çıkmasından sonra Mustafa Ertuğrul, kardeşleri ile beraber topçu subayı iken Fransız uçak gemisini batırdığı yer olan Ağva’dan dolayı Ağva soyadını almayı planlıyordu. Ancak Kumandanı Şefik Bey’den Aker soyadını alması yolundaki teklifini dikkate alan Mustafa Ertuğrul, kumandanını dinleyerek, çok sevdiği ve saydığı Şefik Bey’in “*Aker*” soyadını aldı. Bu nedenle Küçük Kardeşi Ethem Bey’in soyadı Ağva dan farklı olarak Ertuğrul Bey’in soyadı ise Aker oldu. Şefik Bey, damadı Mustafa Ertuğrul’un Aker soyadını almasına çok sevindi. Böylece Şefik Bey’in Aker soyadı da damadı Mustafa Ertuğrul Bey ile devam edecekti. Şefik

²¹ Torunu İlhan, a.g.r.

²² Torunu Ali Ağva ile yapılan Röportajdan

Bey'in diğerk kızlarından Bedia, asker olan General Zeki Erkmen Bey ile ve Feriha ise sanayici Hasan Tahsin Bey ile evlendi.²³

Şefik Bey, sert bir yapıya sahip olmasını askeri disipline bağılıyordu. *“Ömrüm boyunca siperlerde bir kere eğilmedim”* demektedir. Bu durumu ise şöyle açıklıyordu. *“Asker, kumandanı ile kendini bir olarak görür. Eğer kumandanı eğilirse korktuğı sonucuna varır ve bu durumda askerin kuvve-i maneviyesini düşürür. Bu yüzden bir komutan asla siperlerde eğilmemeli”* şeklindeki tavsiyesini torunlarına aktarmaktaydı²⁴

Denizli Hadisesi'nde meydana gelen olaylardan dolayı soruşturma geçirdiğinden, bu soruşturma neticesinde ağır tenkitler ile karşılaştı. Bu olay sonrasında her ne kadar kusurlu görülse de kendisi: *“yapılması gereken ne varsa ben yaptım”* demektedir.²⁵ Olayın detaylarına bakıldığında, aslında kendisinin dışında gelişen ve kendi hayatı da dâhil bölgedeki çok sayıdaki insanın hayatını da zor bir duruma sokan Demirci Mehmet Efe'nin tavrı karşısında olayın önüne geçilmesi imkânsız görülmekte idi. Belki de daha vahim olayların önüne geçilmesinde Şefik Bey'in tavrının engel olduğu söylenebilirdi.²⁶

Yaşanan Denizli hadisesinin ağırlığından dolayı gerek askeri alanda gerekse bürokrasi alanında devletin çeşitli makamlarında bulunmasına rağmen askeri anlamda yükselmeyip, general olamadı.

²³ Torunu Ali, a.g.r.

²⁴ Torunu Orhan, a.g.r.

²⁵ Torunu Orhan, a.g.r.

²⁶ Torunu Orhan, a.g.r.

1931’de kendi isteğiyle emekli olan Şefik’i Bey, dönemin emekli askerlerinin yaptığı gibi siyasete girmedi. Bütün ısrarlara rağmen ne kendi ne de başta Ertuğrul Bey olmak üzere damatlarının siyasete girmesini istemedi. ²⁷

Millî Mücadele’den sonra kendi imkânları ile Mehmet Çavuş Anıtı’nın²⁸ yapımı ile uğraşp, anıtın tamamlanmasını sağladı. Emeklilik yıllarında her yıl Çanakkale Savaşı’nın anma programlarına katılarak, bu anma programında gelen ziyaretçilere o günleri yaşamaları için hatıralarını anlattı.

3 Temmuz 1932 tarihinde hayat arkadaşı olan Müzeyyen Hanım’ın vefatı sonrasında yaşadığı Antalya’dan taşınmaya karar verdi. Çünkü karısı Müzeyyen Hanımın vefat ettiği ve mezarının olduğu İstanbul’a yerleşmek istiyordu. Damadı Tahsin Bey’in de yardımı ve desteğiyle Taksim Miralay Mehmet Şefik Bey Sokağında (Eski adı Kamarot Sokak) kendine ait 4 katlı küçük bir ev yaptı. Bu evde vaktinin büyük bir çoğunluğunu hatıralarını yazmakla geçirdi. ²⁹

Yeni yerleştiği evinde Çanakkale Savaşı ve Türk Millî Mücadelesi ile alakalı “Çanakkale-Arıburnu Savaşları ve 27.Alay” ve “İstiklal Harbinde, Büyük Harbin Mütarekesinden 336 (920) Senesi Sonuna Kadar 57. Fırka ve Aydın Millî Cidali” adlı eserleri yazdı.

²⁷ Torunu Orhan, a.g.r.

²⁸ *Mehmet Çavuş Anıtı*: İlk yapıldığında 19. Tümen Şehitleri anıtı olarak isimlendirilen ancak daha sonra Mehmetçik ve Mehmet Çavuş Anıtı olarak değiştirilmiştir. Çanakkale Şehitleri Abidesi yapılıncaya kadar törenler burada icra edilmiştir. Bkz., Komisyon, “*Mehmet Çavuş Anıtı*”, **Çanakkale Gezi Rehberi**, Çanakkale, 2016, s.19

²⁹ Torunu Orhan, a.g.r.

Şefik'i Bey, 1962 yılında dilinin altında çıkan bir yarannın tedavisi için gittiği hastanede kanser olduğunu öğrendi. Kızı Feriha Hanım babası Şefik'i Bey'i tedavi için Londra'ya götürdü. Fakat o yıllarda tıbbi imkânlar kanser vakalarıyla mücadele etmeye yeterli gelmediğinden tedaviden iyi sonuçlar alınamadı.³⁰

Şefik Bey, tedaviden sonuç alamayınca kızı Feriha Hanım ile beraber 1964 yılında Türkiye'ye döndü. Türkiye'ye döndükten kısa bir süre sonra rahatsızlığı arttı. 6 Şubat 1964 tarihinde ise İstanbul'da yaşayan kızı Feriha Hanım'ın evinde vefat etti. Naaşı 1932 yılında vefat eden ve İstanbul Feriköy Mezarlığı'nda bulunan karısı Müzeyyen Hanım'ın yanına defnedildi.³¹

2. Askeri eğitimi ve Faaliyetleri

Şefik Bey, 1891 yılında Selanik Askeri Rüştüyesine kaydını yaptı. Eğitimini yaptığı Selanik Askeri Rüştüyesinden 1894 yılında mezun oldu. Daha sonra Mekteb-i Erkân-ı Harbiye'ye³² kaydını yaptırdı.³³

³⁰ Torunu Orhan, a.g.r.

³¹ RESİM-19: Albay Mehmet Şefik Aker'in İstanbul Feriköy Mezarlığında bulunan mezarının resmi

³² *Mekteb-i Erkân-ı Harbiye*: Tam adı Mekteb-i Erkân-ı Harbiye-i Şahane veya Erkân-ı Harbiye Mektebi, Osmanlı Ordusu'na kurmay subay yetiştiren askerî okul olarak 1845 yılındaki I. Abdülmecid'in fermanı ile kuruldu ve kurmay subay yetiştirmek amacıyla, *Mekteb-i Fünûn-u Harbiye-i Şahane Erkân-ı Harbiye sınıfları* adıyla Mekteb-i Harbiye'nin 3. ve 4. sınıfları oluşturularak 1848 yılında eğitim ve öğretime başlandı. *Bkz.*; Muharrem Mazlum İşkora, **Harp Akademileri Tarihçesi (1846-1965)**, C: 1, 2.Baskı, Gnkur. Basımevi, Ankara, 1966, s.7-8, 45, 231-232.

³³ Hülya Toker, **Çanakkale Muharebelerine Katılan Komutanların Biyografileri (Belge ve Fotoğraflarla)**, Ankara 2015, Genelkurmay Personel Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yayınları, s. 65

Harbiye Mektebi'nde geçen iki yıllık eğitimden sonra 1896 yılında mülazım-1 sanilik (teğmen) rütbesiyle subaylığa atandı. İlk görev yeri olarak da İstanbul'da bulunan 3. Ordu, 2. Alay, 3. Tabur, 3. Bölükte görevlendirildi. Daha sonra 3. Ordu, 2. Alay, 1. Tabur, 3. Bölükte görev yaptı.³⁴

3. Orduda görevli iken 1897'deki Osmanlı-Yunan Savaşı'na katıldı. Bu savaşta takım komutanlığı görevini yaptı. 1897'de Osmanlı-Yunan Savaşı'nda genç bir subay olarak göstermiş olduğu başarılarından dolayı takdir alan Şefik Bey, 1900 yılında bu başarısının dolayı mülazım-1 evvel (üsteğmen) rütbesini atlayarak yüzbaşı³⁵ oldu.

Bu terfiden sonra 28.Tugay Mülhaklığını yapan Şefik Bey, Yemen'de³⁶ başlayan ayrılık hareketlerine³⁷ karşı Yemen coğrafyasında bulunan 7. Kolordu'da iki yıl gönüllü olarak görev yaptı. Burada üstlendiği son görev, 14. Fırka kurmay başkan vekilliği idi. Bu görevi esnasında binbaşı rütbesine yükseltildi.³⁸

19 Mayıs 1903 tarihinde 2. Ordu Simav Alayı 2. Tabur 2. Bölüğünde bölük kumandanlığını daha sonra ise tabur kumandanlığını yaptı. 25 Eylül 1905 tarihinde ise Edremit Redif Alayı 4. Tabur kumandanlığını yaptı. 18 Temmuz 1908 tarihinde

³⁴ H. Toker, **Çanakkale Muharebelerine...**, s.66

³⁵ RESİM-20: Yüzbaşı Rütbesi ile Mehmet Şefik Bey'in Resmi

³⁶ *Yemen*: Arap Yarımadası'nın güneybatısında yer alır ve Doğu Afrika ile Arabistan arasında bir geçiş bölgesindedir. Geçiş bölgesinde bulunmasının yanı sıra Kızıldeniz ve Arap Denizi'ni kontrol ediyor olması sebebiyle Yemen, tarihi boyunca pek çok devletin idaresi altında varlığını sürdürmüştür. Bkz. Halil Kurt, "Yemen", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.43, İstanbul 2013, s.400-401

³⁷ Zeydi İmamı Yahya'nın çıkardığı isyan Yemen'in genelinde Osmanlı otoritesini sarsmıştır. II. Abdülhamid, İmam Yahya'nın otoritesini ortadan kaldırmak için bazı ıslahatlar yaptırmış ve bu çerçevede Yemen'de fakirlerin vergi yükünü hafifletip bir dizi okul inşa ettirmiştir. Bkz; Kemal Karpat, **İslam'ın Siyasallaşması**, Çeviri: Şiar Yalçın, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2004, s.377

³⁸ Hülya Toker, **I. Dünya Savaşı'na Katılan Alay ve Daha Üst Kademedeki Komutanların Biyografileri**, C.2, Ankara 2005, Gen. Kur. ATASE Yay., s.65

Çanakkale Redif Fırka'sı, Bayramiç Alayı, Ezine Redif Taburluğu kumandanlığını yaptı.³⁹

Edremit'te görev yaptığı tarihlerde uzun zamandır savaş hazırlıklarını yapan İtalya, 1911 yılında Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etti. Bu savaş ilanından sonra İtalyan donanması Trablusgarp ve Bingazi'yi işgale başladı.⁴⁰ İşgal haberleri üzerine bazı gönüllü Türk subayları Trablus'taki direnişi örgütlemek amacıyla Osmanlı Ajansı'nın savaş muhabirleri kimliği ile Mısır üzerinden Trablusgarp'a ulaştı. Bu öncü giden kafilden sonra Şefik Bey de gizli kimlikle Mısır üzerinden Trablus'a ulaştı ve çarpışmalarda bizzat katıldı.⁴¹

Trablusgarp Savaşı devam ederken Osmanlı Devleti ile Sırbistan, Yunanistan ve Bulgaristan Devletleri arasında Balkan Savaşı başlayınca, Şefik Bey Trablusgarp'tan Türkiye'ye döndü. Birinci Balkan ve İkinci Balkan Savaşı'nda bulundu. Bu savaşlar esnasında Selanik Redif Fırka'sı kumandanı olarak görev yaptı.⁴²

29 Kasım 1914 tarihinde Yarbay rütbesine yükselen Şefik Bey, 9. Fırka, 25. Alay, 3. Tabur kumandanlığını yaptı. Almanya ve İngiltere'nin başını çektiği kutuplaşmanın neticesinde başlayan I. Dünya Savaşı'nda ise Çanakkale Cephesinde Arıburnu'nda bulunan 27. Alay Kumandanlığını yaptı. Mustafa Kemal'in Anafartalar Kumandanlığına atanmasından sonra ise 8 Ağustos 1915 tarihinden itibaren vekaleten

³⁹ H. Toker, **I. Dünya Savaşı'na Katılan...**, s.65

⁴⁰ Hasan Tevfik Güzel, "Hasta Adam" Osmanlı Devleti Karşısında Başarılı Bir İtalyan Diplomasi Örneği: Trablusgarp Savaşı", **Vakanüvis- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi/ International Journal of Historical Researches**, Mart/March 2017, Yıl/Vol. 2, No. 1, s.78

⁴¹ Torunu Orhan, a.g.r.

⁴² H. Toker, **Çanakkale Muharebelerine...**, s.68

atandığı 19. Fırka Kumandanlığını, Çanakkale Cephesinin kapanmasına kadar sürdürdü. Bu cephede yaptığı faaliyetler neticesinde Madalyalar aldı.⁴³

Çanakkale Cephesi'nin kapanmasından sonra, 15. Kolorduya bağlı 19. Fırka Kumandanı olarak Galiçya Cephesi'nde bulundu. Burada yaptığı faaliyetler ile Avusturya-Macaristan Devleti ve Osmanlı Devleti tarafından madalyalar aldı. Bu cephede albay rütbesine yükseldi. Cephede savaş devam ederken 7 Ekim 1916 da İzmir Askerlik Daire Başkanı olarak atandı.⁴⁴

28 Ocak 1917 tarihinde 5. Ordu, 21. Kolordu, 59. Fırka Kumandanlığını yapan Şefik Bey, 19 Temmuz 1917 tarihinde 49. Fırka Kumandanlığını yaptığı sırada 24 Temmuz 1917 tarihinde becayişle Aydında bulunan 57. Fırka Kumandanlığına atandı. Aynı anda vekaleten 8. Ordu, 21. Kolordu komutanlığını üstlendi. 8. Ordu, 21. Kolordunun lağvedilmesinden sonra ise 24 Ekim 1917 tarihinden itibaren İzmir Güney Cephesi (Menderes Grubu) Kumandanlığı ile beraber 57. Fırka kumandanlığını yaptı.

Şefik Bey, Mustafa Kemal ve arkadaşlarının başlattığı Türk Millî Mücadelesi'nde 57. Fırka Kumandanı olarak katıldı. Bu bölgede Demirci Mehmet Efe, Yörük Ali Efe gibi efe ve zeybekler ile görüşmeler yaptı. Düşman işgaline karşı direniş hareketlerini organize etmeye çalıştı.⁴⁵ Bu görevleri yerine getirdiği sırada Harbiye Nezareti'nin 22 Mayıs 1919 tarihli *Ordu Müfettişlikleri Hakkındaki Talimat* ile Aydın

⁴³ H. Toker, **I. Dünya Savaşı'na Katılan...**, s.66

⁴⁴ H. Toker, **I. Dünya Savaşı'na Katılan...**, s.67

⁴⁵ Ökçe, Baycan, Sataryalı, **Türk İstiklal Harbine...**, s.246

ilinden İzmir-Afyonkarahisar Tren hattının güneyinden; Konya ili, Isparta Sancağı, Antalya mutasarrıflıklarını içine alan bölgede müfettişlik görevi aldı.

Kumandanlığını yaptığı 57. Fırka bölgesinde Demirci Mehmet Efe'nin Denizli'de yaptığı öldürmeler ve şehri yakma teşebbüsüne mâni olamadı. Olayı incelemeye gelen komisyonun raporları sonucunda 26 Temmuz 1920 tarihinde Eskişehir'de bulunan 56. Fırka Kumandanlığına atandı. Bu görevi yaptığı sırada Konya'da başlayan Delibaş Mehmet Ayaklanmasını bastırmak amacıyla oluşturulan *Takip Müfrezesi Kumandanlığı* ve Millî Savunma Bakanlığının Antalya'da İtalyanlardan silah ve cephane tedarikine ait görevleri üstlendi.⁴⁶

1 Mart 1921'de 6'nci Fırka ve soma Dinar-Menderes Havalisi Kumandanlığını, 14 Haziran 1921'de Antalya ve Havalisi Kumandanlığını, 24 Kasım 1921'de 2. Ordu 2. Kolordu 7. Fırka Kumandanlığını, 9 Mayıs 1922' de Konya' da Batı Cephesi ne bağlı Özel Askeri Mahkeme Başkanlığını yaptı.⁴⁷

11 Eylül 1922'de Elâzığ'da bulunan 11'nci Kolordu Asker alma Heyeti Başkanlığını yaptığı sırada Kasım 1923'te başkanı bulunduğu heyetin lağvıyla 2 yıl açıkta kaldı. Daha sonra 28 Ocak 1924' te Millî Savunma Bakanlığı 2 Numaralı İstanbul Üstsubay ve subay Asker alma Mahkemesi Üyeliğine atandı. Bu görevi yaptığı sırada 25 Şubat 1931'de kendi isteği ile emekliye ayrıldı.⁴⁸

⁴⁶ Ökçe, Baycan, Sataryalı, **Türk İstiklal Harbine....**, s.246-247

⁴⁷ Ökçe, Baycan, Sataryalı, **Türk İstiklal Harbine....**, s.247

⁴⁸ Ökçe, Baycan, Sataryalı, **Türk İstiklal Harbine....**, s.247

3. Aldığı Madalyalar

Şefik Bey, askerlik hayatı boyunca birçok başarı elde etti. Bu başarılarından dolayı da madalyalar aldı. 1898 yılında Osmanlı Devleti ile Yunan Devleti arasında meydana gelen savaştaki başarısından dolayı *Muharebe Madalyasını* aldı.

Yemendeki ayrılıkçı hareketlere karşı yapılan müdahaledeki başarılarından dolayı Osmanlı Devleti *5. Dereceden Mecidi Nişanı*'nı,⁴⁹ 1900 yılında Osmanlı Devleti *Liyakat Madalyası*'nı ve Osmanlı Devleti *Hicaz Demiryolu Liyakat Madalyası*'nı⁵⁰ aldı.⁵¹

1915 yılında Çanakkale cephesinde 27. Alay Kumandanı olarak 24 Nisan 1915 tarihinde Anzakların Arıburnu'na ilk çıkarma hareketine karşı yapmış olduğu müdahale ve sonrasında püskürtmesinden dolayı Osmanlı Devleti *Muharebe Gümüş Liyakat Madalyası*'nı⁵², Osmanlı Devleti *Gümüş Liyakat Madalyası*'nı⁵³, Donanma-yı

⁴⁹ *Mecidi Nişanı*: Sultan Abdülaziz'in 9 Aralık 1861 tarihli İrade-i Seniyesi ile çıkarılan nişanın nizamnamesinde her türlü devlet hizmetlerinde üstün başarılar göstermiş olanlara iftihar ve imtiyaz olmak üzere çıkarıldığı yazılıdır. Nişanın 1., 2., 3. ve 4. olmak üzere dört ayrı rütbesi (derecesi) vardır. *Bkz.;* Ayten Denisenko, **Askeri Müze Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Madalya ve Nişanlar Kataloğu**, Askeri Müze, İstanbul, 1992, s.53-54.; RESİM-24: Mecidi Nişanı resmi

⁵⁰ RESİM-23: Demiryolu Liyakat Madalyası resmi

⁵¹ RESİM-23: Liyakat Madalyasını resmi

⁵² RESİM-23: Gümüş Liyakat Madalyası resmi

⁵³ RESİM-24: Alman Demir Haç Madalyası resmi

İane Madalyası'nı⁵⁴, *Muharebe Şerit Rozetini*⁵⁵, Alman Demir Haç Madalyası⁵⁶, Alman Çifte Liyakat Madalyası'nı⁵⁷ aldı.

1916 yılında Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun muharebeye mahsus verdiği ve *Şövalye Rütbesi'nde olan Leopold Nişanı*'ni⁵⁸, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun 3. Dereceden Savaş Leopold Madalyası'nı, Alman Demir Haç Nişanı'nı⁵⁹, Osmanlı Devleti *Tarz-ı Cedit Muharebe Madalyası*'ni⁶⁰, Osmanlı Devleti *Liyakat Madalyası*'ni⁶¹, aldı.

Millî Mücadele'de yaptığı çalışmalardan dolayı TBMM tarafından *İstiklal Madalyası*'ni verildi.⁶²

Şefik Bey, askeri hayatı boyunca aldığı rütbeler, üstlendiği görevler ve yaptığı çalışmalar neticesinde Osmanlı Devleti, Almanya Devleti, Avusturya-Macaristan Devleti ve Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından ödüllendirildi.

⁵⁴ RESİM-23: Donanma-yı İane Madalyası resmi

⁵⁵ RESİM-23: Muharebe Şerit Rozeti resmi

⁵⁶ RESİM-24: Alman Gümüş Liyakat Madalyası resmi

⁵⁷ RESİM-23: Alman Çifte Liyakat Madalyası resmi

⁵⁸ RESİM-24: Leopold Nişanı resmi

⁵⁹ RESİM-23: Demir Haç Nişanı resmi

⁶⁰ RESİM-24: Tarz-ı Cedit Madalyası resmi

⁶¹ RESİM-23: Liyakat Madalyası resmi

⁶² Denisenko, **Askeri Müze...**, s.55

BİRİNCİ BÖLÜM

I. DÜNYA HARBI'NİN ÇANAKKALE CEPHESİ'NDE ŞEFİK BEY (NİSAN-ARALIK 1915)

1. Dünya Harbi öncesinde Osmanlı Devleti muhtemel savaşta Boğazlar Bölgesi'ni korumak, denizden geçişleri önlemek amacıyla topçu bataryaları kurdu. Gerekli sayıda asker ile takviye etti. Savaş başladıktan sonra yapılan deniz muharebelerinde yenilen İtilaf Devletleri, karadan bunu zorlamaya çalışacaklardı. Bu amaçla Şefik'in 1915 Nisanı'nda komutanı olduğu 27. Alay mntikasındaki Arıburnu'na 25 Nisan'da çıkartma yapacaklardı. Bu çıkarmada Şefik Bey kumandasında bulunan 27. Alay ile müdahalede bulundu ve düşmanı sahile püskürttü. Sonrasında yapılacak çıkarma harekâtlarında da düşman durduruldu ve siper çatışmalarına geçildi.

Şefik Bey, düşmanın ilk çıkarmasına müdahale etmesi ile ve sonrasında hazırladığı siper talimnameleri ile kayıpların asgari düzeye inmesini sağlayarak, düşman ilerlemesini engelledi. Düşmanın kara propaganda çalışmalarına karşı hazırladığı propaganda mektupları ile cevap verdi.

Şefik Bey, Mustafa Kemal (Atatürk) Anafartalar Grup komutanı olarak atanmasının yapılmasıyla 8 Ağustos 1915'te 19. Fırka'ya kumandan olarak vekaleten atandı. Şefik Bey, cephenin bitimine kadar da bu görevi yerine getirdi.

Osmanlı Devleti, 1. Dünya Harbi başlamadan önce, ilk önce İtilaf Devletleri ile ittifak kurmak istedi. Ancak, İngiltere, müttefiki Rusya'yı gücendirmemek ve yıkılmak üzere olan bir devlet olarak gördüğü Osmanlının yükünü üzerine almak istemediğinden, teklifini kabul etmeyerek tarafsız olmasını tercih etti. Goben ve Breslav'ın da dâhil olduğu Osmanlı Donanması'nın, 29 Ekim 1914 tarihinde Rusya'ya ait limanları bombalamasıyla birlikte, Osmanlı Devleti Almanya'nın yanında savaşa girmiş oldu. İngiltere ve Fransa'nın Osmanlı Devleti'ne harp ilan etmesine üzerine Osmanlı Devleti 12 Kasım 1914'te bu devletlere karşı da harbe katıldı.⁶³

İtilaf Devletleri önce deniz harekâtını gerçekleştirdi. 18 Mart 1915'te deniz muharebeleri yenilgisi sonucunda İtilaf Devletleri karadan destek almaksızın boğazın geçilemeyeceğini anladılar. Kara harekâtı için gerekli hazırlığa giriştiler. Harekât için 75 bin asker Limni'ye getirdiler. Böylece çıkarmanın son hazırlıklarını tamamladılar. İngiliz komutanı General Sir Ian Hamillton'un saldırı düşüncesinde, Anzak (*Anzac*) adı verilen ve Yeni Zelanda-Avustralya birliklerindeki Arıburnu bölgesine, Fransız ve İngiliz askerleri ise Seddülbahir bölgesine çıkarma yapacaklardı. Bu saldırı ile ele geçirilen Alçıtepe'den sonra, birlikler Kilit Bahir'e doğru yönünde ilerleyeceklerdi.⁶⁴

⁶³ Rıfat Uçarol, **Siyasi Tarih (1789-2014)**, Der yay., Ankara 2015, s.464,467

⁶⁴ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, C.IX, TTK yay., Ankara 2011, s. 439

Osmanlı Devleti ise Çanakkale Boğazı'nı hem denizden hem de karadan savunmak amacıyla 5. Ordu'yu oluşturdu. Bu oluşturulan ordunun yönetimini de Almanyalı Otto Liman von Sanders⁶⁵⁶⁶ verdi.⁶⁷

Çanakkale Boğazı'nda gerçekleşen deniz muharebesinde hem Osmanlı Devleti hem de İtilaf Devletleri 25 Nisan 1915 tarihinde yapılacak ilk çıkarma harekâtına kadar gerekli hazırlıkları yapmaya devam edecekti.

⁶⁵ 1911 yılında General olan Liman von Sanders (1855-1929), Osmanlı Ordusunda yenilik yapmak için Almanya'dan istenen kurulun başında 14 Aralık 1913'te İstanbul'a geldi. 1914 yılının Ağustosunda geniş yetkilerle İstanbul'da I. Kolordu Komutanı oldu. 1914 yılına kadar Osmanlı ordusunda bazı düzenlemeler yaptı. Almanya ile yapılan antlaşma gereği Mareşallik rütbesine yükseltildi. Sanders, Mart 1915'te Çanakkale'de oluşturulan 5. Ordu Komutanı oldu. Bu atama ile Çanakkale'de idari yetkileri eline aldı. Lokman Erdemir, Kürşat Solak, **Çanakkale Muharebelerinin İdaresi, Komutanlar ve Stratejiler**, Çanakkale Valiliği yay., Çanakkale 2015, s.22

⁶⁶ Bu göreve atanma ile ilgili olarak Liman von Sanders "24 Mart öğleden sonra geç vakit Enver, kendisi gelinceye dairede kalmamı telefonla rica ettirdi. Çok geçmeden bizzat gelerek Çanakkale'de kurulmakta olan 5. Ordu'nun komutasını kabul edip edemeyeceğimi sordu. Hemen kabul ettim. Fakat kaybedecek vakit olmadığını belirterek orada bulunan birliklerin takviye edilmesi hususunda dikkatini çektim. Yeni tayin olduğum yere gitmek üzere 25 Mart'ta İstanbul'dan vapurla hareket ettim." demektedir. Bkz. Liman von Sanders, **Türkiye'de Beş Sene**, Çev.: Osmanlı Genelkurmayı Askeri Tarih Encümeni Tercüme Heyeti, Yay. Haz.: Muzaffer Albayrak, 3. Baskı, Yeditepe Yay., İstanbul 2007, s.80

⁶⁷ Liman Paşa, Türk birliklerini boğazın her tarafına dengeli bir şekilde dağıtmak yerine, muhtemel çıkarma bölgesi olarak düşündüğü Bolayır'a, yarımada'nın güneyine ve Asya bölgesine ikişer tümen şeklinde dağıtmaktaydı. Karal, **Osmanlı Tarihi**..., 455-456

Liman Paşa anılarında "Teknik olarak, büyük kuvvetlerin çıkarılması için sahillerin birçok yeri müsaitti. Bu sahillerin tamamının tutulması ise imkansızdı. Bundan dolayı asker yerleştirilecek olan bölgelere gerektiğinde takviye yapılabilmesi hususu göz önünde bulundurulmalıydı". Demektedir. Bkz.: Sanders, **Türkiye'de Beş**..., s.82

Diğer taraftan, bu kapsamda bir ek bilgi olarak belirtmek gerekirse, Mehmet Şefik de anılarında "Mustafa Kemal'in düşmanın mevcut kuvvetlerinin Anafartalar da karaya çıkıp ilerleyerek Arıburnu kuvvetlerini çevirmek ve aynı zamanda da cepheden Osmanlı Askerlerini zorlamak isteyecekleri görüşünde bulundu. Liman Paşa, çıkarma yapılacağına ihtimal vermediğinden o muntıkayı zayıf bıraktı. Bundan dolayı düşman kuvvetleri kolaylıkla sahile çıktı. Mustafa Kemal'in bu "zanları" aynen İsa bet etti" demektedir. Bkz. Şefik Aker, **Çanakkale-Arıburnu Savaşları ve 27.Alay**, Askeri Mecmua Dergisi, sayı: 40, İstanbul 1935, s.89

1.1. İtilaf Kuvvetlerinin Arıburnu Çıkarmasına (25 Nisan 1915) Yarbay Şefik'in İlk Müdahalesi

Şefik Bey'in anılarında da işaret ettiği üzere, Çanakkale Cephesinde bulunan Arıburnu mıntıkası, denize doğru çıkmış ve Kuzey Arıburnu ve Güney Arıburnu isimindeki “*iki hafif burun*” anlaşılmaktaydı. Arıburnu mıntıkası bu burunları teşkil eden ve Kabatepe'ye doğru sahile paralel sırtlara kollar salan, Koca Çimen Dağı'nın “*payelerini*” kapsayan yere denilmekteydi⁶⁸

Diğer taraftan Arıburnu; Kabatepe çıkarma bölgesinden sayılan önemli bir kısımdı. Kabatepe burnunun bulunduğu sahil, Şefik Bey'e göre, “*en ağır muharebe vasıtalarının karaya çıkmasına müsait*” ve hedefe en yakın çıkış kapısı ve yoluydu. Bu yolun “*tabii muhafızı ve hâkimi*” Arıburnu'ydu. İtilaf Devletleri'nin Arıburnu bölgesini savunuculardan ele geçirmeden: ve emniyet altına almadan karaya çıkması ve hedefe yürümesi imkân dışı ve bir o kadar da tehlikeliydi. İşte bundan dolayı muhafaza amacıyla Arıburnu savaş sahasında Türk topçuları, bu sırt üzerinde mevzi alıyordu. Bundan dolayı bu sırta “*Topçular Sırtı*” ismi verilmekteydi.⁶⁹

Topçular Sırtı'nı da içine alan Arıburnu'nu korumakla sorumlu olan ve Şefik Bey'in komutasında bulunan 27. Alay, 5. Orduya bağlı 3. Kolordunun 9. Fırka'sına bağlıydı. 27. Alay, olası çıkarmaya karşı kıyılarda tatbikatlar yaptırdı. Tatbikatlardan

⁶⁸ Aker, *Çanakkale-Arıburnu...*, s.13

⁶⁹ Aker, *Çanakkale-Arıburnu...*, s.13-14

sonuncusu 24 Nisan da yapıldı. Askerler ve Şefik Bey 24 Nisan gecesinin ilerleyen saatlerinde ancak merkeze döndüler.⁷⁰

Şefik Bey'in emriyle 27. Alay bulunduğu mıntıkada işgal hareketine karşı tahkimat yapılmış, yollar açılmıştı. Arıburnu Sahili'ne çıkacak düşmanı karşılamak ve yandan ateş hedefine sokmak amacıyla donanma ateşine kapalı bulunan Kabatepe burnunun deniz kenarına mantelli top adı verilen, dakikada azamî üç veya dört mermi atan, ağır ateşli ve etkili toplar yerleştirilmiş idi. 27. Alay'ın büyük kısmı Arıburnu mıntikasının hemen gerisinde bulunduruluyordu. Burada bulundurulan kısım aynı zamanda Anafartalar ve Kabatepe “*münhat sahalarına vuku bulacak ihraca*” hemen müdahale içindi. Şefik Bey, düşmanı karaya ayak bastırmamak için deniz kenarından karşılamak amacıyla idi. Çünkü bu durumda savunma yapan kuvvetler lehine bir durum oluşturduğundan dolayı çok az bir kuvvetle düşmana karşı konulacağını düşündü.⁷¹

Arıburnu'na çıkarma amacı taşıyan Anzak Kolordusu Kabatepe-Küçük Arıburnu arasındaki bulunan kumsallı bölgeye çıkarak, Kocaçimentepe- Conkbayırı arasını alıp, Maltepe mıntikasına hızlıca ulaşmaktı. Böylece kuzeyde bulunan Osmanlı askerleri ile güneyde Seddülbahir bölgesinde bulunan askerlerin iletişim kurması ve yardımlaşması engellenecekti.⁷²

⁷⁰ İrfan Tekşüt, Necati Ökse, **Birinci Dünya Savaşında Çanakkale Cephesi (25 Nisan 1915-04 Haziran 1915)**, V. cilt, II. Kitap, Genelkurmay Personel Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yay., Ankara 2012, s. 19-21; Osmanlı Ordu Teşkilatı'nın 1915 yılına geldiğindeki durumu için bkz., **Osmanlı Devleti Ordu Teşkilatı**, T.C. Milli Savunma Bakanlığı Yay., Ankara 1999, s. 147-155; Lokman, **Çanakkale Muharebelerinin İdaresi...**, s.22.; ATASE Arş., BDH, K.2328, G.44, B. 2 ; ATASE Arş., 27. Alay Harp Ceridesi, K.5338, G.H-10, B.1

⁷¹ Aker, **Çanakkale-Arıburnu...**, s.17-18

⁷² İlbeyi Özer, “Çanakkale Cephesi'nde Mustafa Kemal”, **Electronic Turkish Studies**, C.10, Sayı: 1, 2005, s.559

Çıkartma öncesinde Anzak kuvvetleri Arıburnu'na çok miktarda nakliye gemisi, çıkartma gemisi ve hücum gemisi getirdiği yönünde merkez kumandanlığına M. 22 Nisan 1915 /R. 9 Nisan 1331 tarihli telgraf yollandı. Bu telgrafta “İngiliz ve Fransızların Çanakkale'ye Karşı Debarkman Hareketleri için Uçak ve sabit balonlar ile Gelibolu ve Boğaz üzerinde istikşaf yaptıkları, Boğaz girişinde beş zırhlı gemi, Beşige Limanı karşısında on bir zırhlı gemi, on nakliye gemisi, birçok kayık ve römorkörler görülmüştür.” denmekteydi.⁷³ Bir başka deyişle, Çanakkale'ye karşı İngilizlerin ve Fransızların *debarkman* adı verilen denizden karaya asker aktarma işlemi öncesinde keşif ve bölgeyi yoklama amaçlı *istikşaf* hareketini de yapıyorlardı.

Şefik Bey'in kumandasındaki 27. Alay bölgesinde bulunan Arıburnu'na düşman çıkartması 25 Nisan 1915 tarihinde saat 04.20 gibi başladı. İngiliz gemilerinden açılan koruyucu ateş altın da çıkartma başladı. Anzakların birinci Tugayından askerlerin botları, akıntıdan dolayı kuzeye doğru sürüklendi. Bundan dolayı çıkarma kumlu alan olan Kabatepe mıntikasının yerine, Arıburnu'nun sarp kayalıklarına yapıldı. Anzakların çıktığı mıntıkada kıyıyı gözetleyen ve koruyan sadece bir Osmanlı takımı bulunuyordu⁷⁴

Kıyı gözetlemekle görevli takımdan Eceabat telefon merkezi vasıtasıyla 27. Alay Kumandanı Şefik Bey'e, İngiltere'nin Avusturalya ve Yeni Zelanda kuvvetlerinin sabaha doğru saat 04.30 dan itibaren Arıburnu sahillerine asker çıkarmaya başladığını bilgisini aldı. İngiliz çıkartma birliklerinin amacı ilk önce -

⁷³ BOA, HR. SYS, G.2323, D.1

⁷⁴ Murat Karataş, “27. Alay Harp Ceridesi 'ne Göre Çanakkale Cephesi 'nde Kara Muharebelerinin ilk Günü”, **Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ**, Ankara 2008, s.1; ATASE Arş., BDH, K.1135, G. 40, B. 3-2 ve ATASE Arş., BDH, K.4438, G.10, B. 6

Kocaçimentepe- Conkbayırı hattını ele geçirmek, sonrada Maltepe mıntikasını elde etmekte. Bu şekilde yaparak kuzeydeki Osmanlı askerlerinin, Seddülbahir mıntikasında bulunan Osmanlı askerlerine yardımını engellemiş olacaktı.⁷⁵

İngilizler, Arıburnu'na 25 Nisan 1915'de çıkarma yaptığında, bölgede yeterli Osmanlı kuvveti olmadığından işgal harekâtı kısa zamanda gelişme gösterdi. Çıkarma ile birlikte buradaki birlik geri çekilmeye başlayınca Conkbayır Bölgesini ele geçirmek isteyen İngiliz birlikleri, bölgede serbest kaldı. Anzak birlikleri, belirli bir noktaya kadar ilerledi.⁷⁶

Kendilerini karşılayacak başka bir kuvvet kalmayan Anzaklar, dört saat içinde rahat bir şekilde Boğazın sularına ve o sahaya hâkim olan Conkbayır-Kabatepe arasındaki sırta doğru yöneldi. İlerleyen düşman bölgedeki mevzilerde sabit duran dağ bataryasının üç topunu da ele geçirerek ilerledi. Conkbayırı'nın düşman kuvvetlerinin eline geçmesi halinde, Çanakkale Boğazı sularına kadar olan arazi parçasına hâkimiyet zayıflayacaktı. Bu nedenler 27. Alay Kumandanı Şefik Bey, düşman ilerleyişini durdurmak ve geri püskürtmek için tabur ve makinalı bölük kumandanlarına verdiği emirde, askerlerin hemen silâh başı yaptırılmasını, yalnız muharebe ağırlıklarını yükletilmesini ve hemen askerlerin ekmeklerinin dağıtılarak, hayvanlara yem temini hazırlıklarının tamamlanmasını istedi. Çünkü çıkarmaya hemen müdahale etmeyi amaçlıyordu.⁷⁷

⁷⁵ Aker, **Çanakkale-Arıburnu...**, s.19

⁷⁶ ATASE Arş., BDH, K.4338, G.11, B. 4-1

⁷⁷ Aker, **Çanakkale-Arıburnu...**, s. 31-32

27. Alay'ın eksikliklerini hızlı bir şekilde tamamladıktan sonra Şefik Bey, alayının harekete hazır olduğunu 9. Fırka Kumandanlığına bildirdi. Şefik Bey'e hareket için beklediği emir bir türlü gelmemektedir. Saatler hatta dakikaların hayati derecede önemli olduğu anlar yaşanmakta bir avuç Türk askeri ise kendilerinden çok üstün durumda olan ve çıkarmaya sürekli denizden takviye alan düşman karşısında direnmeye çalışmaktaydı.⁷⁸

Durum bu haldeyken Şefik Bey, Fırka kumandanlığından hareket emrini telefonla haber beklediğini ancak beklediği haberin bir türlü gelmediğini; bunu üzerine telefon başına geçerek, Fırka Kurmay Başkanı Hulusi'ye Anzakların Arıburnu mıntıkasına çıkartma yaptıklarını, o mıntıkada bulunan, yardıma ihtiyacı olan arkadaşlarını merak ettiklerini, 27. Alay olarak harekete hazır olduklarını söyledi. Cevap olarak Hulusi Bey, Şefik Bey'e fırkadan gelecek emre göre hareket etmesi gerektiğini söyledi.⁷⁹

Bu sıkıntılı düşünceler içerisinde bulunan Şefik Bey'e beklediği emir ancak saat 05.45'te Fırka kumandanlığından telefonla geldi. Gelen bu emirde Şefik Bey komutasındaki 27. Alay'a çıkarma yapan düşmana karşı müdahale için izin veriliyordu. Hareket emrinde Şefik Bey'e, Arıburnu ile Kabatepe arasına asker çıkarmaya çalışan düşmana karşı Çamburnu'nda bulunan dağ toplarını da alarak; Kabatepe mıntıkasına hareket etmesini, düşman çıkarmasının engellenmesini, çıkabilecek kuvvetlerin de denize dökülmesi istemekteydi.⁸⁰

⁷⁸ Karataş, *27. Alay Harp Ceridesi...*, s.1-2; ATASE Arş., BDH, K.2124, G. 24, B. 5

⁷⁹ Aker, *Çanakkale-Arıburnu...*, s.32

⁸⁰ Aker, *Çanakkale-Arıburnu...*, s.33

9. Fırka Kumandanı Miralay Halil Sami'den 27. Alay Kumandanlığına 25 Nisan 1915 (R. 12 Nisan 1331) tarihinde emir gönderildi. Gelen emirde, düşmanın Arıburnu ile Kabatepe arasında barınmaya çalıştığı ve bunun için yarım saatten beri harekete başladığı; çıkarmaya müdahalede bulunmak amacıyla 27. Alay taburlarından makineli tüfek taburu ile ve Çamburnu'nda bulunan cebel bataryasının yani dağ topunun ise Şefik Bey komutasında harekete geçirildiği, bildirilmekteydi.⁸¹

Şefik Bey, müdahale esnasında her ihtimale karşı topçu bataryalarının korunması için 24 Nisan 1915'te bazı emirler verdi. Bu emirlere göre 3. Taburdan bir bölük yolun üzerinde kalarak güvenliği sağladıktan sonra cebel bataryasını bekleyeceklerdir. Kabatepe yolu üzerindeki boyun noktasına yolları ve araziye tanıyan iki gözcü koyup, batarya gelir gelmez hiç vakit geçirmeden zorlu bir yürüyüşle alayın gittiği yolu takip ederek alaya kavuşacak ve her ihtimale karşı bataryayı muhafazaya devam edeceklerdi.⁸²

Bu emirle Şefik Bey, alayın tam olarak nereye gideceğinin bilinmemesi ve Arıburnu'nun doğusunda arızalı yolların olması, düşmanın vaziyetinin de meçhul olması ve düşmanın nerelerde karşılaşılacağıının bilinmemesi gibi nedenlerden dolayı bataryayı da her ihtimale karşı korumayı amaçlamaktaydı.

Şefik Bey, emrindeki taburları üç ayrı yoldan yürüyüşe geçirdi. Bununla tehlikeli mıntıkayı çabuk aşmayı, yürüyüş mesafesini kısaltarak muharebe için Arıburnu sırtlarına ve her tarafa hâkim olan Topçular Sırtı'nın düşmandan evvel tutmayı amaçlamaktaydı. Alayın güneş doğmazdan evvel bu yolu hızlı bir şekilde

⁸¹ Lokman, **Çanakkale Muharebelerinin İdaresi...**, s.22; ATASE Arş., BDH, K. 5338, G.10, B. 1-2

⁸² Aker, **Çanakkale-Arıburnu...**, s. 33

geçmesi gerekiyordu. Boyun noktalarından itibaren bütün ova üzerinde düşman donanmasının ateşine, Uçakların bomba taarruzlarına maruz kalmamak için yürüyüşün emniyet içinde ve hızlı yapılması gerekmekteydi. Emri alan taburlar hemen hareket ettiler.⁸³

Hava iyice aydınlanmaya başlamaktaydı. Alayın yürüyüşe geçen askerleri, Maltepe Ovası'nı geçerek hedef mıntıkaya varmak zorundaydı. İngilizlere ait balonlar ve uçaklar cepheyi gözetlemekteydi. Çıkarma bölgesine Osmanlı askerlerinin desteğe gelip gelmediğini gözetlemekteydi. 27. Alay'a ait askerlerin fark edilmesi durumunda, donanma gemilerinden tüm toplarının askerlerin üstüne ateş edebilirlerdi. Şefik Bey, bütün sorumluluğu üzerine alarak, 27. Alay'a ait askerlerini balonların ve uçakların görme tehlikesine rağmen Maltepe Ovası'ndan geçirip, Topçular Sırtı'na ulaştırmaya çalışacaktı.⁸⁴

27. Alay'ın iki kol halinde düz ovada ilerlerken donanma tarafından fark edilmesi alay için tam bir felaket olabilirdi. Açık arazide toplu şekilde yürüyen taburlar donanma topçusuna yakalanırsa çok ciddi boyutlarda zayıat vermek kaçınılmaz olacaktı. Donanma tarafından gözetleme ve keşif amacıyla yükseltile balona ve uçaklara yakalanmadan ova zayıatsız bir şekilde geçildi. Beklenen ateş açılmadı. Bu, alay ve Arıburnu cephesi için büyük talihi.⁸⁵

Bu yürüyüş esnasında Osmanlı Askerleri donanmaya nazaran güneş istikametinde kalması, sabah havada denizden ve topraklardan yükselen buharların

⁸³ Aker, **Çanakkale-Arıburnu...**, s. 34

⁸⁴ Lokman, **Çanakkale Muharebelerinin İdaresi...**, s.224.

⁸⁵ Mehmet Kıbıl, **Çanakkale Savaşı'nda Arıburnu Muharebeleri**, Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul 2016, s.109

havayı puslu yapması, balon ve uçakların geçişi sırasında birliklerin yere yatırılması, askerlerimizin gizlenmesini sağlamak amacıyla toprak rengine çalan hâkî renkte olması gibi nedenlerden dolayı işgal donanması Osmanlı Askerlerini göremedi.⁸⁶

Gizli bir şekilde yürüyüşü bitiren Osmanlı Askerleri, saldırıdan önce Anzak askerlerine yaklaştıkça, Anzak askerlerinin Kırmızısirt ve Kanlısirt'taki hareketlerini görüyorlardı. Anzak askerlerinin Conkbayırı-Kabatepe hattına hâkim yamaçlara doğru ilerledikleri görülüyordu. Düşman kısa sürede çıkarma bölgesine pek çok asker ve silah çıkardı.⁸⁷

Kumandanlık merkezinden gelen telgrafta Kavaktepe bölgesinden İngiliz birliklerine taarruz emri vardı. Şefik Bey, Düşman elinde bulunan Kanlısirt'ın Kavaktepe'ye ve civarına hâkim olması, Kavaktepe'den Kanlısirt'a taarruz edecek Osmanlı Askerlerinin sol yanından donanma ateşine de maruz kalabilir olması, Anzakların Kavaktepe-Karayürek deresi istikametinde Osmanlı Askerlerine yandan ve arkadan yapacağı ani bir taarruzla Osmanlı Askerlerini zor durumda bırakabilecek olması gibi nedenlerden dolayı bu bölgeden yapılabilecek saldırıdan vazgeçti.⁸⁸

Şefik Bey, Kavaktepe'den düşman belirtilerini fark etmesine rağmen Kavaktepe'nin müsait olmayan şartlarından dolayı taarruza geçmeyip daha kuzeye yürüttü. Çünkü Kavaktepe'nin güneyindeki alçak tepelerden taarruza geçildikten sonra düşman tarafından alayın kuzeyden kuşatılma riski bulunmaktaydı. Yarbay Şefik, 27.

⁸⁶ Aker, **Çanakkale-Arıburnu...**, s. 34

⁸⁷ Lokman, **Çanakkale Muharebelerinin İdaresi...**, s.224.

⁸⁸ Aker, **Çanakkale-Arıburnu...** s.38

Alay'ı ile beraber Göktepe'yi geçtikten sonra Kemalyeri'ne ulaştı. Bu tepede taburlara taarruz için hazırlanma emrini verdi.⁸⁹

Bu emirler ile beraber Şefik Bey, birlikler arasında koordinasyonu mümkün olduğunca en üst seviyede tutarak saldırı esnasında Türk birliklerin en az zayıyatı ve düşmana ise mümkün olduğunca çok kayıp verdirilmeyi amaçlamıştı.

Taarruz hazırlıklarını tamamlayan Şefik Bey, 9. Fırka Kumandanlığına saat 07.55'te yolladığı telgrafta, düşmanın Arıburnu sırtlarını işgal ettiğini, düşmanı sırttan kovmak için taarruza çıkacaklarını ve bu taarruz esnasında Kocaçimen

Mıntıkasının çok acil bir şekilde 19. Fırka tarafından tutulmasını istemekteydi.⁹⁰ Bu telgraftan sonra 27. Alay taburları taarruz için yerleştikleri esnada Şefik Bey'in 9. Fırka Kumandanlığına gönderdiği telgrafın cevabı gelmişti. Cevapta, 57. Alay'ın Kocaçimen Tepesi istikametine harekât ettirildiği, 27. Alay ile 19. Fırka'nın irtibata geçmesini ve 27. Alay ve 19. Fırka'nın birlikte hareket edecekleri yazılmaktaydı.⁹¹

Bu bilgilendirmeler ve emirler ile beraber 27. Alay Kumandanı Şefik Bey, taarruz emri ile 07.55'te taarruz başladı. Alayın elindeki tek top ile 165 Rakımlı Tepe'nin kuzeyinden İngiliz birliklerinin eline geçen üç topun bulunduğu mevki olan

⁸⁹ ATASE Arş., BDH, K.6-9565, G.H-14, B.4

⁹⁰ ATASE Arş., BDH, K.6-9565, G. 188 (H-8), B. 1-11

⁹¹ Kibıl, **Çanakkale Savaşı'nda ...**, s.11

Kanlısirt'a doğru, 165 Rakımlı Tepe'nin güneybatısındaki çalılarda gizli olan makineli tüfek bölüğü ile topçular birlikte aynı noktaya ateşe başladı.⁹²

Osmanlı Topçu birliklerinin ateşiyle beraber çalılıklar arasına gizlenmiş Osmanlı avcı askerleri kademelerle fundalıklar arasından çıkarma yapan İngiliz birliklerine doğru ilerlemeye başladı. İngiliz keşif kolları Osmanlı Askerlerinin bu hamlesi ile Adanabayırı'nın güneybatısına geri çekilmek zorunda kaldı.⁹³

Geri çekilen düşman yeniden taarruz hazırlıkları yapmaya başlayacaktı. Savaşın ilk zamanından bu yana Arıburnu mıntikasına bir Anzak çıkartması bekleyen 19. Fırka Kumandanı Mustafa Kemal⁹⁴, fırkasını bu bölgede hazır bulunduruyordu. Mustafa Kemal gelen emir üzerine Kemalyeri⁹⁵ üzerinden 19. Fırka askerlerini ve 57. Alay'a ait askerleri hemen Kocaçimen mıntikasına gitmelerini emretti. Kendisi de emrindeki subaylarla beraber Conkbayırı'na doğru yola çıktı.⁹⁶ Muharebenin en kritik anında Mustafa Kemal'in askerlerini yollaması, düşman çıkartması karşısında savaşın kaderinin değiştirdi.⁹⁷

⁹² Karataş, *27. Alay Harp Ceridesi*..., s.4

⁹³ Aker, *Çanakkale-Arıburnu*..., s.45

⁹⁴ Özer, "*Çanakkale Cephesi'nde*...", s.559

⁹⁵ *Kemalyeri*: Mustafa Kemal'in 19. Tümen Komuta merkezi olarak Arıburnu'na düşman çıkarmasının 26 Nisan'da başladığı tarihten 17 Mayıs 1915'e kadar Arıburnu muharebelerini idare ettiği yerdir. Kemalyeri, Kanlısirt ve Kabatepe'yi kapsayan, Conkbayırı'nın güneyindeki geniş bir bölgeyi gözetleme ve kontrol altında tutabilen mıntıkadır. Süreyya Aydemir, **Tek Adam**, C I, Remzi Yay, İstanbul 1999, s. 220 vd.; Fahrettin Altay, **Çanakkale Hatıraları**, C II, Yay Haz: Metin Martı, Arma Yay, İstanbul, 2002, s.22.

⁹⁶ Şükrü Erkal, **Çanakkale Cephesi Harekâtı**, Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi, C.5, 2. Kitap, 2. Baskı, Ankara 2002, s. 106

⁹⁷ Rezzan Ünalp, Çanakkale Muharebeleri ve Mustafa Kemal, **Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ**, Yıl: 13, Bahar 2015, Sayı: 18, S.46

Çıkarma alanına İngiliz ordusundan saat beşe kadar çıkan 4.000 asker, altı ile yedi arasında çıkan ikinci 4.000 kişilik kuvvet ile beraber karaya 8.000 kişilik kuvvet çıkmış; saat yediden dokuzda kadar da 2.000 kişilik daha birlik karaya çıkmıştı. Toplamda 10 bin civarında asker çıkmıştı. Bu kuvvete rağmen düşmanın çıkış hareketi sürekli artıyordu. Arıburnu bölgesinde muharebe ise saat dokuzda başlamıştı.⁹⁸

Mustafa Kemal, Conkbayırı mıntıkası yamaçlarından durumu izlerken, bazı askerlerin Arıburnu mıntikasından çekildiğini gördü. Osmanlı Askerlerinin cephanesinin bitmiş ve düşmanın da kendilerine doğru ilerlemekle bulunmuş olduğunu anladı. Önce birliklerin geri çekilmesini durdurdu. Sonra da askerlere süngülerini taktırdı ve mevzi aldirdı. Bu vaziyeti gören İngiliz askerleri de 19. Fırka Kumandanı Mustafa Kemal'in bu taktiksel müdahalesi ile durdular.⁹⁹

Durdurulan düşmana karşı 27. ve 57. Alaylar taarruz için hazırlıklar yapmaya başladı. Hazırlıkların yapıldığı sırada Kolordu Kumandanı Mehmet Esat (Bülkat) Paşa'dan¹⁰⁰ 27. Alay Kumandanı Şefik Bey'e saat 11:00'da gelen telgrafta "27.

⁹⁸ Özer, *Çanakkale Cephesi'nde...*, s.560

⁹⁹ Ruşen Eşref Ünaydın, **Anafartalar Komutanı Mustafa Kemal İle Mülakat**, Kültür Bakanlığı Yay, Ankara 2001, s.108-110

¹⁰⁰ *Mehmet Esat (Bülkat) (1890-1919)*: 1862'de Yanya'da dünyaya geldi. 1890'da kurmay yüzbaşı olarak Erkan-ı Harbiye Mektebini bitirdi. Aynı yıl Almanya'ya giderek burada askeri görevlerde bulundu. Temmuz 1893'te Kıdemli Yüzbaşı olarak İstanbul'a döndü. 5 Kasım 1893'te Binbaşı oldu. Osmanlı-Yunan Savaşı çıkınca 18 Nisan 1897'de Yanya Kolordusu Kurmay Başkanlığı'na atandı. Burada gösterdiği başarıdan dolayı 31 Ocak 1898'de rütbesi Albaylığa yükseldi. 1899'da Harbiye Mektebinin ders nazırlığına, daha sonra da kurmay başkanlığına atandı. Harbiye mektebindeki hizmetlerinden dolayı 27 Kasım 1902'de Mirlivalığa yükseltildi. 10 Ekim 1911'de Yanya Kolordusu komutanı oldu. Balkan Savaşları'nda 5 Mart 1913'e kadar Yanya ve civarını üstün düşman kuvvetlerine karşı savunarak büyük bir kahramanlık gösterdi. I. Dünya Savaşı'nda Gelibolu Yarımadasında 3. Kolordu ve Arıburnu Kuzey Grubu Komutanlığına atandı. Burada Çanakkale Boğazı'nın kilidi sayılan Conkbayırı'nı düşman kuvvetlerine karşı büyük fedakarlıklara katlanarak savundu. Çanakkale'deki hizmetlerine ödül olarak 15 Eylül 1915'te rütbesi Ferikliğe yükseltildi. 21 Şubat 1918'de Bandırma'da 5. Ordu Komutanlığı'na ve 22 Haziran'da Batum'da 3. Ordu Komutanlığı'na atandı. Bundan sonra 2. Ordu Genel Müfettişliği'nden 22 Kasım 1919 tarihinde emekliğe ayrıldı. Hulusi Salih Paşa kabinesinde Bahriye Nazırlığı görevinde bulundu. *Bkz.*; Harp Akademileri Komutanlığı, "*Mehmet Esat (Bülkat)*", **Harp Akademilerinin 120 Yılı**, İstanbul 1968, s.30.

Alay'ın 19. Fırkanın emrine verildiği.” bildirilmekteydi. Böylece 27. Alay, doğrudan Mustafa Kemal'in komutasına girdi ve Çanakkale muharebesinin sonuna kadar 19. Fırka'nın bir alayı olarak devam etti.¹⁰¹

Fırka Kumandanı Mustafa Kemal, biten hazırlıkların ardından 27. Alay ve 57. Alay'a yolladığı telgrafta: “*Ben size taarruz emretmiyorum, ölmeyi emrediyorum. Biz ölünceye kadar geçecek zaman zarfında, yerimize başka kuvvetler ve kumandanlar kaim olabilir.*” emri ile saat 11.00'da taarruza geçildi.¹⁰²

27. Alay ile 57. Alay'ın beraber yaptığı taarruzdan elde edilen başarıdan sonra Şefik Bey, düşmanı denize dökmek ve Kanlısirt'ı geri almak için 27. Alay'ın saldırı yönünü Kanlısirt yamaçlarına doğru çevirmişti. Bu amaçla 27. Alay birliklerine bilgilendirme ve yapılacaklar ile alakalı 25 Nisan 1915'te saat: 10.00'da emirname gönderdi. Şefik Bey, bu emirnamede: 57. Alay'ın kahramanca savaşarak ve düşmanı alt ettiğini ve yaptığı hücumlarla düşmana birçok kayıplar verdirdiği, düşmanı denize dökmek için 27. Alay'ın görevinin Kanlısirt geri almak ve topçuları kurtarmak olduğunu; bu amaçla topçu ve makineli tüfek bölüğünün mevziilerinde kalacağını, tedbir ve yardım için kalan bölüklerin 2. bir emre kadar buldukları yerde kalacaklarını söylemekteydi.¹⁰³

Şefik Bey'in bu taarruz emrini alan birlikler hem düşman ile çatışma halinde bulun 57. Alay'ı rahatlatmak hem de Kanlısirt'ı ele geçirmek için düşmanın üstüne doğru taarruza geçti. Taarruz topçularımızın ve makinalı tüfeklerimizin ateşiyle

¹⁰¹ Ünaydın, **Anafartalar Komutanı ...**, s.108-110s.108-110

¹⁰² Özer, *Çanakkale Cephesi 'nde ...*, s.561; ATASE Arş., BDH, K.3474, G. 15, B.17

¹⁰³ Karataş, *27. Alay Harp Ceridesi ...*, s.9; ATASE Arş, BDH, K.5338, G. 10, B.5-7, ATASE, BDH, K.5338, G.10, B. 12;

başladı. Kavaktepe mevziisinde ilerleyen askerimizi topçularımız Kanlısirt'ın Karayürek deresine bakan bütün kenarlarını ateşleriyle döverek koruyordu. Çalılıklar arasından askerlerimize düşman saldırmak istemişse de topçularımızdan yedikleri ateşle yine Kanlısirt'ın platosuna geri çekildi. Kanlısirt'a gelen Anzak birlikleri buldukları yerlerden koparıldıktan sonra gasp ettikleri topların tamamı tekrar geri alındı.¹⁰⁴

Kanlısirt'ta kazanılan zaferden sonra 19. Fırka Kumandanı Mustafa Kemal Bey'in yolladığı 25 Nisan 1915 tarihli telgrafta bütün birliklerin gece taarruzu için hazırlıklara başlamasını emretti. Bu emir ile cephedeki tüm birliklere düzen vermeye çalıştı.¹⁰⁵

Yarbay Şefik Bey, 19. Fırka Kumandanı kumandanlığından gelen emir üzerine gece hücumu için gerekli hazırlıkların yapılmasını alaya emretti. Gelen emirde 77. Alay'ın da muharebeye destek için geleceği söylenmekteydi. Ancak bu alay gündüz bir türlü düzene girip 27. Alay'ın soluna yanaşamayıp etkili bir taarruza kalkamadı. Gece olduğunda ise, askerlerinin çoğunluğu Arap olan alayın askerleri buldukları fundalıklar arasına kaçıp saklandı. Üstelik saklanan bu Arap askerler korkularından ateş ederek ileri hatta bulunan 27. Alay askerlerine de zarar veriyorlardı.¹⁰⁶

Firari eden askerlerinden dolayı 77. Alay'ın yardıma gelemeyeceğini öğrenen Şefik Bey, 25 Nisan 1919'te birliklere bilgilendirme ve bazı tedbirleri içeren emirleri

¹⁰⁴ Süleyman Kocabaş, **1915 Çanakkale Savaşları ve Türk-Dünya Tarihindeki Yeri**, Bayrak yay., İstanbul 2005, s.91-92

¹⁰⁵ Esat Yanyalı Bülkat, **Çanakkale Hatıraları**, C.6, Basılmamış eser, Harp Akademileri Kütüphanesi, s.552

¹⁰⁶ Sermet Atacanlı, **Arıburnu'nun ilk Müdafaası**, İstanbul 2015, s.39-40

gönderdi. Bu emirlerde: 27. Alay'ın sol yanında 77. Alay'a bağlı bir kısım askerlerin alacağını, ancak 77. Alay'ın yardıma gelemeyeceğini, firar eden 77. Alay'ın erlerinin toplanmaya çalışılmasını, makinalı tüfek bölüğüne yardım etmek amacıyla gereken yerlere yardımın gönderilmesini, Kırmızısırt ve Kanlısırt'taki piyadelerin tuttıkları hattı siper kazarak korumalarının gerektiği yazmaktaydı.¹⁰⁷

Bu emirler ile Şefik Bey, 77. Alay'ın firari askerlerin meçhul kalan vaziyetinden emin olamadığından dolayı düşmana taarruz etmek yerine eldeki mevzileri savunmayı amaçlamaktaydı.

Savunma yapan 27. Alay askerleri ile düşman arasında çatışma saat 03.00'a kadar şiddetli şekilde devam ediyordu. Çıkarma yapan düşman zirveye yaklaşmaya çalıştıkça Osmanlı askerlerinin açtığı ateşler ile geri çekildiler.¹⁰⁸ Çıkarma mevziisini büyütme isteyen ve Osmanlı Askerlerinin ateşine yakalanmak istemeyen düşman, 27. Alay'ın merkez ve sağ yanına saldırmak istedi ancak düşmanın bu saldırısı Osmanlı Askerlerinin ateşi altında etkisiz kaldı. Yapılan süngü hücumuyla da düşman çıkarması engellendi. Düşman sahile geri çekildi. Sahile çekilen İngiliz birlikleri donanma ateşiyle tekrar saldırıya geçtiler. Osmanlı Kuvvetleri 25/26 Nisan 1915 gecesini geçirdikleri Kanlısırt'ı İngiliz donanma ateşinden üzerine terk ederek Adanasırt'ın güneyine çekildi. Osmanlı Kuvvetlerinin geri çekilmesiyle boşalan Kanlısırt'a İngiliz birlikleri girdi. Böylece İngiliz birlikleri Arıburnu'nu sahillere yerleşti.¹⁰⁹

¹⁰⁷ Aker, **Çanakkale-Arıburnu...**, s.69-70

¹⁰⁸ C. Oglender, F. Aspinall, **Büyük Harbin Tarihi Çanakkale Gelibolu Askeri Harekâtı: Seferin Başlangıcından 1915 Mayısına Kadar**; c. I, Haz. Metin Martı, Arma Yay., İstanbul 2005, s. 234.

¹⁰⁹ Erkal, **Çanakkale Cephesi Harekâtı...**, s.119

Arıburnu bölgesindeki Sivritepe’de bulunan 33. Alay’ın 2. Taburunun 3. Bölük Kumandanı Yüzbaşı Ahmet Necati, 27. Alay Kumandanı Şefik Bey’e gönderdiği mektupta, İngiliz donanma ateşinden dolayı ele geçirdikleri mevzilerde durmanın zor olduğundan bahsetmekteydi. Bunun üzerine Şefik Bey, 3. Bölük Kumandanı Yüzbaşı Ahmet Necati’ye 28 Nisan 1915’te yolladığı emirde:

“Kâğıdınızı aldım. İşgal ettiğiniz mevzi, yüzlerce askerimizin kanına bedel zapt olundu. Burada durmak imkânsızdır gibi tabirler ve düşünceleri bir daha görmek ve duymak istemem. Her neye mal olursa olsun, mevziinizi muhafaza edeceksiniz. İcap ederse hepiniz orada gömüleceksiniz. Tahkimatı tamamlayıp o mevzi temin edilinceye kadar, her ne maksatla olursa olsun, oradan her kim ayrılırsa idam edileceğini kat'i surette ihtar eylerim”, demektedir.¹¹⁰

Şefik Bey, bu emirnamesi ile zor şartlarda kazanılan mevziinin ne pahasına mal olursa olsun kesinlikle terk edilmemesi gerektiği belirtilmekteydi. Çünkü daha önce Kanlısirt’in düşmana terk edilmesi ile düşman sahile yerleşmişti. Bundan dolayı düşmanın, siperlerini daha da güçlendirmesinin önüne geçmek istemektedir.

Anzak çıkarması esnasında hem onların durdurulması hem de başarılı bir şekilde bertaraf edilerek denize sürülmesinden dolayı Esat Paşa 30 Nisan 1915’da bir rapor hazırladı. Rapordan sonra Esat Paşa’dan Yarbay Mustafa Kemal’e gönderilen telgrafta, harpte fedakârca yapılan hizmetlerden dolayı Mustafa Kemal’e ve maiyetindeki subaylara Harp İmtiyaz Madalyası ile ödüllendirildiği bildirmektedir.

¹¹⁰ Ahmet Uslu, “Mehmetçiği Sipere Çivileyen Emir”, **Çanakkale 1915 Dergisi**, Yıl: 2, Sayı: 3, Çanakkale 2009, s.12

Bu rapordan sonra Mustafa Kemal ve emrinde savařan 27. Alay Kumandanı Őefik Bey, 57. Alay Kumandanı Hűseyin Avni (Arıburun) Bey¹¹¹ ve 64. Alay Kumandanı Yarbay Mehmet Servet (Yurdatapan) Bey niřanla dűllendirildi.¹¹²

Kazanılan zaferden sonra sonraki gűnlerde taarruzlar ufak tefek siperlerin el deęiřtirmesi řeklinde devam edecekti. Arıburnu'nda daha sonraki gűnlerde çarpıřmaların siper savařları haline dönmesi Çanakkale cephesinde farklı savař teknik ve stratejisinin uygulanmasını temin edecekti.

1.2. Kirte Muharebesi'nde Şefik Bey (4/6 Haziran 1915)

25 Nisan 1915 tarihinde gerçekleřtirilen Gelibolu ıkarılmasından sonra muharebelerin geliřimi Anzakların hiç beklemedięi bir řekilde ilerledi. Kilitbahir ve Altepe'ye hemen ele geçireceklerini dűřnűrken; Osmanlı Askerlerinin beklenmedik

¹¹¹ *Hűseyin Avni (Arıburun) (1874-1915)*; 1874 yılında gűnűműzde Makedonya sınırları içinde bulunan Manastır řehrinde doędu. 1889 yılında Mekteb-i Harbiye'ye girdi. 6 Mayıs 1892 tarihinde piyade sınıf 94'űncűsű olarak műlűzım-ı sűni rűtbesiyle mezun olduktan sonra, aynı yıl 15 Mayıs'ta 3. Ordu'nun 18. Nizamiye Alayının, 3. Tabur 2. Blűęünde görevlendirildi. 8 Aęustos 1895 tarihinde műlűzım-ı evvel rűtbesine terfi etti ve 33. Alay'ın 3. Tabur 4. Blűęüne tayin edildi. 1897'de Osmanlı-Yunan Savařı'na katıldı. 23 Mayıs 1897 tarihinde Priřtine 20. Redif Livası'nda karargahında yardımcı subay olarak göreve bařladı. 10 Ocak 1898 tarihinde yűzbařı oldu ve 38. Redif Alay'ının 2. İřtip Taburu 1. Blűk komutanlıęına getirildi. 22 Aęustos 1904 tarihinde kolaęası rűtbesine yűkselerek 90. Redif Alay'ının 3. Tabur komutanlıęını űstlendi. 1908 Haziran'ında Binbařı rűtbesiyle 17. Nizamiye Alayının 3. Tabur komutanı oldu. 11 Temmuz 1912 tarihinde 7. Kolordu İdare Heyeti 3. Őube Műdűrlűęüne tayin edildi. Kısa sűre sonra, 8 Ekim 1912 tarihinde bařlayan Balkan Savařı'na katıldı. 12 Ocak 1914 tarihinde 23. Alay Komutan Yardımcılıęı görevine getirildi. Muharebelerinin ilk gűnű olan 25 Nisan 1915 tarihinde Yarbay Mustafa Kemal'in emriyle Conkbayırı mevkesine gelerek, emrindeki 57. Alay ile yaptıęı taarruzla 27. Alay'ın yardımına yetiřti ve Anzak birliklerinin ilerlemesinin durdurulmasına bűyűk katkı saęladı. 13 Aęustos 1915'te Kesikdere'de bulunan karargahına bir obűs mermisinin isabet etmesi sonucu hayatını kaybetti. *Bkz.*; ŬNALP, Rezzan F., “Çanakkale'nin Kahramanı 57. Alay Komutanı Őehit Hűseyin Avni Bey”, **Çanakkale Muharebeleri'nin İdare Komutanlar ve Stratejiler**, Editörler: Lokman Erdemir-Kűrřat Solak, Çanakkale 2015, s.213

¹¹² Kıbıl, **Çanakkale Savařı'nda ...**, s.11; Nusret Baycan, **Atatűrk'űn Niřan ve Madalyaları**, Ankara 1986, s.89;

direnışı ile farklı bir planı uygulamaya karar verdiler. Bu plana göre Osmanlı siperlerinin öndeki hattı önce ele geçirilerek daha kontrollü bir şekilde ilerlenecekti. Bombardıman sonrasında ise etkin bir saldırı başlatılacaktı.

Gerekli hazırlıkları tamamlayan Arıburnu Anzak köprübaşı garnizonu askerleri, 4 Haziran 1915'te saat 23:00'te Kirte köyünün güneyinde mevzilenmiş 18. Alay ve 57. Alayların siperlerine doğru taarruza geçtiler. Bu saldırı ile Türk siperlerini almak amacındaydılar. Ancak saldıran Anzak kuvvetlerine Türk siperlerden gelen piyade tüfeği ateşleri ve bombalar ile karşı konularak saldırı bertaraf edildi.¹¹³

Bu saldırı girişiminden sonra 27. Alay Kumandanı Şefik Bey, Anzak kuvvetlerinin yaptığı bu saldırı ve buna bağlı gelişmeler hakkında 5 Haziran sabahı birliklere yolladığı emirde; Anzak güçlerinin 4 Haziran 1915'te Seddülbahir'de taarruz ettiğini, şiddetli süren muharebenin ardından geri çekildiğini, ancak 27. Alay Kumandanlığının bulunduğu kısma da taarruz etme ihtimalleri olduğunu belirterek birliklere hazırlıklı olmaları gerektiğini bildirmekteydi.¹¹⁴ Bu emirler ile Şefik Bey, olası bir düşman saldırısında hazırlıksız yakalanmamayı amaçlamaktaydı. Çünkü düşman 4 Haziran'da istediğini alamamış olmasından dolayı tekrar saldırarak hem mevzi kazanmayı hem de morallerini yükseltmeyi amaçlayacaktı.

Nitekim 27. Alay Kumandanı Şefik Bey, Anzak kuvvetlerinin Seddülbahir'den yaptığı çıkarmayı 19. Fırka Kumandanı Mustafa Kemal Bey'e bilgi verdiği esnada Korkuderesi siperlerine yakın olan kısımdan düşman birlikleri hücumla geçti. Ancak Türk siperlerinde hazır halde bulunan askerlerin bomba ve tüfek ateşiyle karşılık

¹¹³ Tekşut, Ökse, **Birinci Dünya Savaşı...**, s.67

¹¹⁴ Aker, **Çanakkale-Arıburnu...**, s.88

vermesi düşmanın bu hücumunu etkisiz bıraktı. Şefik Bey, düşmanın durumunu görmek ve yapılması gerekenleri yerinde görmek için bölgeye intikal etti.¹¹⁵

Şefik Bey, siperleri dolaştığı ve bilgiler aldığı esnada, 19. Alay Kumandanı Albay Mustafa Kemal'den 5 Haziran 1915'te, 57. Alay'a ait siperlerinin düşman tarafından ele geçirildiğini, kendisinin de 57. Alay mıntikasına doğru hareket ettiğini ve 57. Alay'a ait siperleri geri almak için hareket etmeleri yönünde bir telgraf aldı.¹¹⁶

Şefik Bey, gelen telgrafa cevap olarak 5 Haziran 1915'te 19. Fırka Kumandanı Mustafa Kemal'e, düşmanın ele geçirdiği siperlerin bazılarının geri alındığını, kendisinin de geri alınan siperlerin başında bulunduğunu ve geri kalan siperlerin kurtarılması için çalışıldığını bildirdi.¹¹⁷

Kurtarılan bazı siperlerden sonra 57. Alay yaveri Alâeddin Efendi, işgal altında kalan siperleri geri almak için süngü hücumu icra etmek istediğini 5 Haziran 1915'te Şefik Bey'e bildirdi. Şefik Bey, Alâeddin Efendi'nin bu isteğine, düşmanın aralıksız makinalı tüfek ateşi açtığını, çok miktarda da bomba attığını, bundan dolayı da "*süngü hücumu ile askeri kırdırmayınız*" dedikten sonra, tedbirli bir şekilde siperlerin bir kısmının kurtarıldığını ve bu şekilde davranarak siperleri kurtarmaya çalışması gerektiği yönünde cevabını 5 Haziran 1915'te yolladı.¹¹⁸ Şefik Bey, bu tavrı ile makinalı tüfek ateşi karşısında askerlerin daha tedbirli bir şekilde davranmasını sağlayarak can kayıplarının önüne geçmişti. Bu kararında, arazinin uygunluğu ve

¹¹⁵ ATASE Arş., BDH, K.6-9565, G.186 (H-14), B.4

¹¹⁶ ATASE Arş., BDH, K.6-9565, G.188 (H-22), B.1-1

¹¹⁷ ATASE Arş., BDH, K.6-9565, G.188 (H-21), B.1-19

¹¹⁸ Aker, *Çanakkale-Arıburnu...*, s.90

zamanlama gibi öncelikleri dikkate alarak askerlerini daha uygun bir şartta harekâta hazırlama kaygısını taşıdığı görülmektedir.

Geri kazanılan 57. Alay siperlerinden dolayı 19. Fırka Kumandanı Mustafa Kemal, 5 Haziran da gönderdiği telgrafta, 27. Alay Kumandanı Şefik Bey'i başarılarından ve gayretlerinden dolayı tebrik etmekte, yaptığı düzenin aynen devam etmesini ve herhangi bir yardıma ihtiyaç olduğu takdirde derhal bunun bildirilmesini ve düşman tamamen kovulduktan sonra da, onların bıraktığı siperleri alana kadar taarruza kalkılmasını istemekteydi.¹¹⁹

Albay Mustafa Kemal'den gelen bu telgraf üzerine Şefik Bey, 27. Alayı, 57. Alay'a ait siperlerin geri kalan kısımlarını kurtarmak için taarruza çıkardı. Çatışmalar sonucunda işgal altında bulunan siperler geri alındı. Şefik Bey, 19. Fırka Kumandanı Albay Mustafa Kemal'e 5 Haziran 1915'te yolladığı telgrafta, düşman tarafından ele geçirilen tüm siperlerin, büyük bir çaba ile tamamen düşmandan temizlendiğini ve geri alındığını bildirdi.¹²⁰

19. Fırka Kumandanı Mustafa Kemal, 57. Alay siperlerine giren düşmanın kovulması hususunda Yarbay Şefik ve 27. Alay'ın ortaya koyduğu gayret ve gerekeni yapması, kötü duruma karşı alınan tedbirlerden dolayı bir kıt'a *Gümüş İmtiyaz Muharebe Madalyası* ile ödüllendirileceğini, madalyanın Kolordu Kumandanı tarafından takılacağını 5 Haziran 1915'te ki telgrafla iletmekteydi.¹²¹

¹¹⁹ ATASE Arş., BDH, K.6-9565, G.188 (H-22), B.1-1

¹²⁰ ATASE, BDH, K.6-9565, G.188 (H-22), B.1-3

¹²¹ ATASE, BDH, K.6-9565, G.188 (H-22), B.1-4

Şefik Bey'e 19. Fırka Kumandanından gelen gümüş imtiyaz muharebe madalyası ve tebrik telgrafı ile yaptığı gayretler göz önüne alınarak ileri zamanlarda Albay Mustafa Kemal Bey'in 19. Fırka Kumandanlığını 8 Ağustos'ta vekâleten Yarbay Şefik'e vermesinde etkili oldu. Böylece Bu tarihte Mustafa Kemal Anafartalar Grup Kumandanı olurken, Yarbay Şefik de 19. Fırka Kumandanlığına vekâlet etmiş olacaktı.

1.3. Şefik Bey'in Anzak Saldırısına Karşı Birliklere Yolladığı Siper Talimnameleri

Siper savaşlarının karşılıklı devam etmesi ve tarafların gün geçtikçe birbirlerine yaklaşmaları, mevzi savaşında karşılıklı stratejik avantaj elde edebilmek çabası da eklenince, savaşın güçler için kısır bir döngü ortaya çıkarttı. Siperler arasındaki mesafelerin yakınlığı çeşitli önlemlerin alınmasını ve uygulanmasını zaruri kılmaktaydı.

Avusturyalıların hücumlarından tahminen 20-30 gün önce 19. Fırka İstihkâm Bölüğü Kumandanı Yüzbaşı İsmail Hakkı, 27. Alay Kumandanı Şefik Bey'e 19. Fırka'ya kereste, kalas gibi malzemenin geldiğini; geceleri siperlerin üstünü örteceklerini ve mazgallar yapılacağını bildirdi. Bunun üzerine 27. Alay Kumandanı Şefik Bey, buna kendi alayında izin vermeyeceğini, bu tip mazgallı siperlerin hantal bir yapıda olduğunu ve gerekli verimin alınamayacağını ifade etti.¹²² Gerçekten de

¹²² Aker, **Çanakkale-Arıburnu...**, s.89-90

gelişen olaylar Şefik Bey'i haklı çıkardı. Kendi alayında oluşumuna izin vermemesine karşın, bitişik siper bölgesinde daha sonra oluşturulacak mazgallar 57. Alay için dezavantaj teşkil eden sonuçlar doğurdu.

Nitekim 27. Alay Kumandanı Şefik Bey'in izin vermemesi üzerine 57. Alay siperlerinin 27. Alay'a bitişik siperlerinde 4 Ağustos 1915 gecesini mazgal işine başlanılmış ve bir kısım siperlerin üzeri örtülmüştü. Bu siperlerin örtüldüğünün ertesi günü 5 Ağustos 1915'te Avusturyalıların saldırısı başladı. Türk siperlerinin üstü kapatılmış olmasından ve siper mazgallarının da düşman topçu ateşinin şiddetinden sarsılan topraklarla örtülmüş olmasından dolayı Avusturyalı askerler hiçbir ateş yemeden ve hiçbir kayba uğramadan anılan siperlerin üstünden koşar adımla geçip siperi ele geçirdiler.¹²³

Hücumla maruz kalan kapalı mazgallı siperlerin uğradığı felaket sonrasında 27. Alay Kumandanı Şefik Bey, siperlerin konum ve içinde bulunduğu şartlar, düşman saldırısında yapılacaklar hakkında geniş bir şekilde talimnameler hazırlayıp birliklere yolladı. Talimnamelerde Şefik Bey, oluşturulan 70 cm, 50 cm ebatlarındaki kum torbalarının piyade mermisini durduramadığını, eğer torbalar bir metre uzunluğunda, 50 santim yüksekliğinde olursa her 3 adetten bir savunma mazgalı yapılabileceğini, piyade ateşiyle dağılan kum torbalarını da daha dayanıklı kılmak için üç tahta kalas ile desteklenmesinin yeterli olacağını, tahtaların uzun olan kısımlarının da çivi ile birbirine çivilenmesini ve siperlerin içinde toprağa gömülmek suretiyle iyi bir mazgal oluşturulabileceğini izah etmekteydi.¹²⁴

¹²³ Aker, **Çanakkale-Arıburnu...**, s.91

¹²⁴ ATASE Arş., BDH, K.6-9565, G.188 (H-23), B.1-3

Ayrıca Şefik Bey, siper muharebeleri hakkında özel talimname ve çizimleri içeren emirnameyi birliklere yolladı. Emirnamede Şefik Bey, Korku Deresi'nde bulunan ve düşmanın kullandığı yolu etkisiz kılmak ve düşmanın elinde bulunan Kanlısırt ve Kırmızısırt'ların hemen karşısında mevziler kazılarak, olası düşman saldırısına karşılık vermek için makineli tüfeklerin yanlardan ateş ederek karşılık vermeleri gerektiğine işaret etti. Şefik Bey'e göre siperlerin, düşmana karşı rahat ateş edilmesini temine yönelik bir şekilde oluşturulması sağlanmalıydı. İleri ateş hattında bulunan her mangaldan gündüzleri birer asker, geceleri ise ikişer asker cephenin ilerisini gözetlemeliydi. Ayna ile gözetleme yapmak için üçer askerden oluşturulan ve sürekli düşmanı gözetleme devriyeleri bulundurulmalı; geceleri ise siperden gözetlemede bulunacak askerler ne olursa olsun siperlerin üzerinden gözetleme emrini yerine getirmeliydiler.¹²⁵

Şefik Bey'in siper talimnamesine göre; irtibat için askerler seçilmeli, bunların uyumasına kesinlikle müsaade edilmemeliydi. Gözetleme noktası için seçilen askerlere ayna verilmeli ve bu aynalar ile gözetleme yapmaları sağlanmalıydı. Türk siperlerinin olası bir düşman baskınına uğramaları karşı tedbirler almak gerekmektedir. Bu siperlerin hemen arkasında yardımcı birer siper açılmalıydı. Bu yardımcı siperler, düşmanın gözetlemelerine karşı gizli tutulmalı; düşmanın Türk avcı siperlerine sızmalarına karşı, hemen yanlardan ve karşıdan düşmana bomba ve tüfek ateşiyle taarruz edilerek yardımcı siperler vasıtasıyla karşı koyulmalı ve püskürtülmeliydiler. Geceleri çok karanlık olduğundan siperlerin görülmesini ve açık

¹²⁵ ATASE Arş., BDH, K.6-9565, G.188 (H-23), B.1-4

hedef haline gelmesini önlemek amacıyla siper örtüleri altında üç tarafı kapalı birer gece kandili lamba bulundurulmalıydı.¹²⁶

Anzak topçu ateşi altında bulunan siperlerdeki Türk askerlerinin ateşten korunması için ateşin geldiği yönden daha dik ve yakın siperlere çekilmeli, bu topçu ateşi altında bulunan siperleri korumak için de siperlerin arasında bulunan zemine dehlizler açılmalıydı. Türk siperlerini düşmanın lağım faaliyetlerinden korumak amacıyla inşa edilen dehlizler “*bir an evvel*” birbirleriyle birleştirilmeli ve bu dehlizler bir insan boyu derinlikte kazılmalıydı. Anzakların lağım faaliyetini dinlemek amacıyla iki askerden oluşan dinleyici devriyeler oluşturulmalı; bu devriyeler nöbetleşe olarak gece ve gündüz bu dinleme görevini yerine getirmeliydiler. Herhangi bir ses duydukları anda bu askerlerden biri alay kumandanlığına derhal haber ulaştırmalıydı. Gerektiğinde düşmanın açmaya çalıştığı lağım patlatılarak, düşmanın bu faaliyeti engellenmeliydi.¹²⁷

Makineli tüfekler ile gündüz yapılan ateşler, düşman topçularının göremeyeceği belirli noktadan yerine getirilmeli veya ateş eder etmez hemen yerleri değiştirilmeliydi. Ateş hattında bulunan askerler, on iki saatten fazla siperlerde tutulmayıp, vakti geldiğinde ve yarı yarıya olmak üzere güvenli bir şekilde değiştirilmeliydi. Bütün siperlerde bulunan askerler yirmi dört saatte bir yedek bölüklerle değiştirilmeliydi. Bu suretle askerlerin uykusuzluk problemi ortadan kaldırılmalıydı. Düşman makineli ateşi ve topçu ateşinden dolayı Türk askerinin dikkatsizlik neticesinde can kaybının yaşanması önemli bir konuydu.¹²⁸ Böylece

¹²⁶ ATASE, BDH, K.6-9565, G.188 (H-23), B.1-4

¹²⁷ ATASE Arş., BDH, K.6-9565, G.188 (H-23), B.1-4

¹²⁸ ATASE, BDH, K.6-9565, G.188 (H-23), B.1-5

Yarbay Şefik, hem somut önerileri ile hem de tedbirli yaklaşımıyla mevzilerde askerlerin savunma ve taarruzlarına yönelik tecrübelerini hayata geçirmekteydi.

27. Alay Kumandanı Şefik Bey'in birliklere yolladığı siper talimnamesi ile düşman top ateşleri, siperlerden açtıkları piyade ateşleri ve giriştikleri lağım faaliyetleri karşısında, sağlam Türk siperlerini oluşturmuş, çabuk yıkılan ve yanan siperler yerine daha dayanıklı siperler inşa edilmesini katkı sağlamıştı.

Şefik Bey talimnameleriyle, siperlerin hem birbirini korumasını ve hem de hazır kıta yardım birlikleri ile düşman saldırılarına karşı can ve mal kaybının azaltılmasını, zararın en az seviyeye indirilmesini amaçlamıştı. Bu talimnamelerde izlenen metotlar, diğer birlikler tarafından da örnek alınmıştı.

1.4. İngiliz Propaganda Faaliyetlerine Karşı Şefik Bey'in Tedbirleri

Çanakkale Muharebelerinde taraflar arasında karşılıklı propaganda savaşı yapılmaktaydı. Bu tür propaganda faaliyetlerini Şefik Bey ve emrindeki birlikler de dikkate almaktaydı. İngilizlerin yaptığı propagandaya karşılık, hazırlanan İngilizce, Fransızca, Arapça ve Hintçe metinlerin düşman siperlerine atılması ile karşılık verilmeye çalışılıyordu. Silahlı mücadelenin yanında psikolojik harp önlemleri de bu şekilde alınmaya çalışılmaktaydı.

Çanakkale Muharebelerinde gazete, dergi, kitap, afiş, broşür, kartpostal gibi basılı materyallerle cephe gerisinde ve cephede ciddi bir propaganda mücadelesi

gündeme gelmekteydi. Cephede İtilaf Devletleri ve Osmanlı Devleti propaganda faaliyetlerinde mektuplar, broşürler daha çok kullanılmaktaydı.¹²⁹

Bu şekilde yapılan propaganda faaliyetleri ile hedefte, düşman siperlerinde bulunan askerlerin moralini bozmak, savunma ve saldırı gücünü zayıflatarak savaşma azmini ve gücünü kırarak savaşmaktan vazgeçirmeye çalışılmaktaydı.¹³⁰

Muharebeler sırasında Türk Siperleri'ne atılan Türkçe ve Almanca propaganda malzemesine karşın Osmanlı tarafından da İngiliz-Fransız Siperleri'ne İngilizce, Fransızca, Urduca ve Arapça propaganda metinleri atılmıştı. Türk Mevzileri'nden İngiliz ve Fransız Mevzileri'ne doğru atılan bildirilerde özellikle Hindistan'dan, Kuzey Afrika'dan getirilen Müslüman kökenli askerler ile Avustralya'dan ve Yeni Zelanda'dan gelen askerler hedef alınmaktaydı.¹³¹

İngilizlerin Türk siperlerine uçaklar ile attıkları propaganda broşürlerinden birinde, resimde bulunan askerinin kötü giyim kuşamı, kıt yiyecek ve içecek imkânları istismar edilerek savaşın gidişatı etkilenmeye çalışılmaktaydı. Üzerinde yazılan yazıda: *“Ey Türk kardeşlerimiz! İngilizlerin aldıkları esirlere kötü muamele ettikleri ve hatta kestikleri hakkında çıkarılan rivayetler Alman yalanlarıdır. Esir düştükleri zaman aç, çıplak, perişan olan Osmanlı askerlerine, İngiliz Hükümeti çok çok iyi*

¹²⁹ Ferhat Başdoğan, **Propaganda**, KKK.'lığı Yay., Ankara 1960, s. 5

¹³⁰ Selahattin Ertürk, **Propaganda ve Beşinci Kolun II. Dünya Harbinde Oynadığı Roller**, Ankara, Gnkur. Basımevi, 1951, s. 9.

¹³¹ Hamit Pehlivanlı, “Çanakkale Muharebeleri Sırasında Müttefiklerin Propagandası ve Karşı Propaganda”, **ATAM Dergisi**, C.VII, S.21, Yıl: 1991, s. 48

bakmıştır. Bütün bu yalanlara kulak vermeyip esir düşmüş arkadaşlarınızın huzuruna siz de iştirak ediniz.” denilmekteydi.¹³²

Türk siperlerine atılan ve fotoğraflarla süslenmiş bir başka bildiri ise pembe bir tablo çizilmekteydi. Türk esirlerin birliklerinin adlarının yazılı olduğu ve fotoğraflarının da bulunduğu bu bildirilerde¹³³ *“Osmanlı esirleri gayet rahat yaşamaktadır. Her biri için ayrı ayrı yataklar tahsis edilmiştir. Herkese çeşit çeşit tabaklarla yemekler ve salam gibi yiyecekler verildiği gibi her gün sigara da verilmektedir. Esirler eğlenceler ile hoş zaman geçirmektedirler”*, denilerek esir kampındaki hayatın rahat olduğu izlenimi verilmekteydi.¹³⁴

Müttefikler, propaganda metinlerinde Türklere karşı bu propagandayı yaparken, kendi askerlerine de Türklerin, esirlere çok kötü davrandıklarını, hatta parça parça ederek öldürdüklerini iddia etmekteydiler. İngilizlerin bu şekilde yanıltıcı propaganda yaptıklarını esirlerden öğrenen Türk tarafı da, hem bu propagandanın aslının olmadığını, hem de İngiliz askerlerinin savaşma istek ve azimlerini kırmak; hatta onları teslim olmaya razı etmek için karşı propagandalara başladı.¹³⁵

Hazırlanan karşı propaganda metinlerinden birkaçını Şefik Bey hazırlatmıştı. Bu metinlerden birinde: *“Ey İngiliz, Avustralyalı ve Zelandalı, Fransız ve Hintliler ve*

¹³² ATASE Arş., BDH, K. 3438, G. 26, B. 1-1; ATASE Arş., BDH, K.6-9565, G.H-14, B.4

¹³³ EK-5: İngilizlerin esir edilen Türk Askerlerin fotoğraf, parmak izi ve mesajlarını içeren propaganda broşürü resmi

¹³⁴ Pehlivanlı, **Çanakkale Muharebeleri Sırasında...**, s.538

¹³⁵ ATASE Arş., BDH, K. 3438, G. 26, B. 4-2; 8

diğerleri. Size Türklerin askerleri öldürüp parçaladıklarını söylendiği aldığımız esirlerin ifadesinden anladık. Bunu şiddetle protesto ederiz. Bizdeki askerlerin rahat ve huzuru pek mükemmeldir. Onlara ettiğimiz muamele uluslararası hukuka tamamen uygun ve pek misâfir-perverânedir. Fransa, İngiltere ve Rusya bugünlerde Avrupa'da yine dehşetli mağlubiyetlere uğradılar. Ruslar Galiçya'da yeniden Yüz bin esir verdi. Dunkirk bombardıman altındadır. Varşova düşmek üzeredir. Başkentleri tehlike altındadır. Libav Almanların eline geçmiştir” denmekteydi.¹³⁶

Diğer bir metinde ise: “erzak taşıyan İngiliz ve Fransız gemileri Osmanlılar tarafından batırılmıştır, dolayısıyla sizler şu an açlık ve susuzluktan ölmeye mahkûm durumdasınız. Kendinizi ancak teslim olmakla kurtarabilirsiniz. Bizde yiyecek çoktur. Sizi beslemeye ve kendi memleketinizdeymiş gibi rahat etmenize gücümüz yeter. Fazla tereddüt etmeyin, gelin teslim olun” denilmekteydi.¹³⁷

Hazırlanan propaganda metinlerinin düşman siperlerine atılması ile ilgili Şefik Bey, bağlı kumandanlıklara 30 Mayıs 1915'te yolladığı telgrafta, İngilizce yazılmış beyannamelerin gece tertip edilecek keşif kollarıyla düşman siperlerinin içerisine atılmasını ve her kumandanlığın kaçır tane attığını sabah raporunda beyan etmesini istemekteydi.¹³⁸

Hazırlanan propaganda metinlerinin düşman siperlerine atıldığı, bağlı kumandanlıklar tarafından Şefik Bey'e bildirildi. Şefik Bey, Bu yapılan faaliyet ile ilgili olarak da 19. Fırka Kumandanlığına bir telgraf ile propaganda metinlerinin

¹³⁶ ATASE Arş., BDH, K.6-9565, G.186 (H-7), B.1-8

¹³⁷ ATASE Arş., BDH, K.6-9565, G.186 (H-7), B.1-9

¹³⁸ ATASE Arş., BDH, K.6-9565, G.186 (H-7), B.1-14

İngilizcilerinin uçaklar ile ve birer çomağa sarılarak düşmanın belirlenen muhtelif noktalarına atıldığını, bu olaylar yapılırken hiçbir vukuat yaşanmadığına dair bilgi vermekteydi.¹³⁹

Şefik Bey, imkânları ölçüsünde düşmanın metoduna ve kara propagandasına karşı uygulamalı önlemler alarak karşılık vermeye çalıştı. Yapılan propagandaların Çanakkale Cephesinde ne kadar fayda ettiğini o anda görmek güç olmakla beraber, muharebe akışının geneline bakıldığında, İtilaf Devletleri, Osmanlı birliklerini yenerek Çanakkale Boğazını geçemedi. Bu da propaganda savaşlarında Osmanlı'nın başarılı olduğunu göstermekteydi.

1.5. Kanlısirt Muharebelerinde Şefik Bey (6/10 Ağustos 1915)

22 Nisan Arıburnu çıkarmasında ve 4-6 Haziran Üçüncü Kirte çıkarmasında istedikleri sonucu elde edemeyen İtilaf Devletleri, ağustos ayında yeni bir saldırı yapmak amacıyla plan yaptılar. Yapılan plan dâhilinde taarruzlarını gerçekleştiren müttefiklere Türk birlikleri karşılık vererek durdurdu. Bu taarruz esnasında Anafartalar Grubu Kumandanı olarak atanan Mustafa Kemal, yerine Şefik Bey'i bıraktı. Şefik Bey, bu görevi cephe kapanana kadar icra etti.

4-5 Haziran 1915 tarihleri arasındaki Üçüncü Kirte Muharebelerinden sonra Çanakkale Arıburnu mevkiinde 1915'in ağustos ayına kadar uzana üç ay boyunca, Conkbayırı-Kocaçimentepe-Kabatepe bölgelerinde hem Anzaklar hem de Osmanlı

¹³⁹ ATASE Arş., BDH, K.6-9565, G.188 (H-21), B.1-5

kuvvetleri karşılıklı top ve makineli saldırıları sonrasında süngüler ile çarpıştı. Bu çarpışmalar sonrasında hem Osmanlı Askerlerinden hem de Anzak Askerlerinden çok kayıplar oldu. Anzak ordusu Seddülbahir’de olduğu gibi bu bölgede de hedeflerine ulaşamamış, 3-4 km’lik bir alanda çakılı kalmışlardı.¹⁴⁰

Anzak kuvvetleri bu çakılı alandan kurtulmak için yeni bir taarruz planı hazırladı. Lokman Erdemir’in doktora tezinde işaret edildiği üzere; hazırlıkları yapılan plan şu şekildeydi: Birliklerin bir kısmıyla güneyde Kanlısirt’a bir şaşırtma taarruzu yapılırken, diğer birlikler Anzak Koyundan kuzeye doğru ilerleyecek, asıl hedeflerden biri olan Sarıbayır yamaçlarına saldıracaklardı. Planın diğer aşamasında ise Anzak koyununun hemen kuzeyinde Anafartalar’a da bir çıkarma yapılması öngörülmekteydi. Böylece her iki saldırı kolu tepeleri ele geçirdikten sonra buluşacaktı ve dört mil ilerideki Boğaz’a doğru ilerleyecekti. Bu suretle Türk Ordusu’nun büyük bir kısmının Yarımada’nın güneyine hapsolmesi hedeflenmekteydi.¹⁴¹ Bir başka ifadeyle, Türk askerleri iki yönden kısıpaca alınacak ve kuzeydeki birliklerle irtibatı kesilecekti. Düşman, bu şekilde Türk birliklerinin imhasını gerçekleştirmeyi planlıyordu.

Plan dâhilinde 1. Avustralya Fırkası ile 2. Avustralya ve Yeni Zelanda Fırkaları 3 Ağustos 1915'ten itibaren takviye edilmeye başlandı. General Birdwood

¹⁴⁰ Bilal Gök, “Çanakkale Deniz Ve Kara Savaşları: Sebepleri, Gelişimi Ve Sonuçları (Çanakkale Zaferinin 99. Yıldönümü Anısına)”, **Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı: 2, Kars 2014, s.131

¹⁴¹ Lokman Erdemir, **Sebepler ve Sonuçlarıyla Çanakkale Savaşları (Sosyal Tarih Açısından)**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı İslam Tarihi Bilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul 2008, s.214

komutasındaki Anzak kuvvetleri 6 Ağustos 1915 saat 04.30'da Süngübayırı bölgesinde kara ve gemi toplarının siperlerimizi yoğun ve etkili ateşleri ile taarruza geçti.¹⁴²

Saldırı altında olan Osmanlı birlikleri düşman bombardımanına karşı ateş açabilmek için ön siperlerinin üzerini kalaslarla kapatarak mazgal delikleri yapmaktaydılar. Bu şekilde yoğun ateş altında savunmayı güçlendirmeye çalışıyorlardı. Çünkü bu bölge kaybedilirse Arıburnu Cephesi'nin düşmesi de kaçınılmaz olurdu.¹⁴³

Süngübayırı'na yapılan Anzak saldırılarından sonra, Anafartalar kısmına da taarruz ettiler. Bu saldırı esnasında çok miktarda takviye güçleri vardı. Düşmanın bu yeni çıkarmasından amacı, Kocaçimen Dağı ile Conkbayırı'nı ele geçirmektir. Çünkü Conkbayırı ve Kocaçimen tepeleri bütün araziye hâkim bir konuma sahipti.¹⁴⁴

Conkbayırı'ndaki bu kritik durumla ilgili olarak 19. Fırka Kumandanı Mustafa Kemal, Kuzey Grubu Kumandanlığına görüşmeye gideceği zaman yerine vekâleten 27. Alay Kumandanı Şefik Bey'i bıraktı.¹⁴⁵ Bu görüşmesinden sonra Sanders Paşa, 8 Ağustosta yolladığı emirde, Albay Feyzi (Çakmak) Bey'in Anafartalar Grubu Kumandanlığından alınarak emir ve Kumandanın Mustafa Kemal'e verildiği; 19. Fırka Kumandanı Mustafa Kemal'in, emir ve kumandayı alması için Çamlıtekke'ye

¹⁴² Erkal, *Çanakkale Cephesi Harekâtı...*, s.176-177

¹⁴³ Şükrü Erkal, *Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi, C.5, Çanakkale Cephesi Harekâtı, 1'inci, 2'nci ve 3'üncü Kitapların Özetlenmiş Hali (Haziran 1914-9 Ocak 1916)*, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 2002, s.54

¹⁴⁴ BOA, HR. MA, 1138/38

¹⁴⁵ ATASE Arş., BDH, K.6-9565, G.188 (H-31), B.1-10; Yarbay Mustafa Kemal, 19'uncu Tümen'inin vekâletini daha önceden de birçok kez Yarbay Şefik Bey'e vermişti. Belgenin alt kısmında Yarbay Şefik Bey'in alt kısmında derkenarda 19'uncu Tümen'e vekâleten attığı imza vardır. *Bkz.* BELGE-8

hareket edeceği, 19. Fırka Kumandanlığına da vekâleten birinin atanacağı belirtilmekteydi.¹⁴⁶

Gelen bu emrin ardından Mustafa Kemal, birliklere yolladığı veda mesajından sonra 19. Fırka Kumandanlığının yönetimini 27. Alay Kumandanı Şefik Bey'e bırakıp yeni görev yeri Çamlıtekke'ye gitmek üzere yola çıktı.¹⁴⁷

Mustafa Kemal, 19. Fırka Kumandanlığının yönetiminin vekâleten Şefik Bey'e devredişini: *“26-27 gecesi Ordu Kumandanı Liman von Sanders Paşa, Anafartalar Grubu Kumandanlığına tayin edildiğime dair olan emri bana tebliğ etti. Aynı emirde, hemen hareket ederek 27 Temmuz'da yapılacak olan taarruzu yönetmem de vardı. Bu emir üzerine yerime 27. alay Kumandanı Şefik Bey'i 19. Alay kumandanlığına atadıktan sonra hızlıca Çamlıtekke'ye hareket ettim”*, diye anlatmaktaydı.¹⁴⁸

Şefik Bey de bu vekâlet olayı ile ilgili olarak, Anafartalar Grubu Kumandanlığına atanan Fırka Kumandanı Mustafa Kemal'in, 19. Fırka kumandanlığını kendisine bıraktığını; birliklere veda mesajını yolladıktan sonra da yeni görev yerine gittiğini söylemekteydi.¹⁴⁹

Çamlıtekke'ye giden Anafartalar Grubu Kumandanı Albay Mustafa Kemal, aldığı emir gereği topladığı birlikler ile beraber 9 Ağustos 1915'te taarruza geçti. Bu

¹⁴⁶ Erkal, *Çanakkale Cephesi Harekâtı...*, s.188; ATASE Arş., BDH, K. 3474, G. H-15, B. 11-18

¹⁴⁷ ATASE Arş., BDH, K. 6-9565, G. (H-20), B. 1-12

¹⁴⁸ Kemal, *Arıburnu Muharebeleri...*, s.138-139

¹⁴⁹ Aker, *Çanakkale-Arıburnu...*, s.92

taarruz sonucunda düşmanın büyük bir kısmı araziden sahile kadar geri püskürtüldü. Bu püskürtme sonucunda düşmandan birçok esir ve mühimmat ele geçirildi.¹⁵⁰

Bu zafer hakkında Şefik Bey, Anafartalar'a çıkan ve ilerlemekte olan düşman kuvvetlerine karşı, Mustafa Kemal'in, değişik yerlerden toplamış kuvvetlerle 9 Ağustos 1915'te taarruza geçerek sahile doğru geri püskürttüğünü. İngilizlerin, bu harekât sırasında yüksek rütbeli bazı kumandanlarıyla birçok askerini kaybettiğini; bu yüzden de düşmanın Arıburnu'ndan ilerleme ümitlerinin kırıldığını, söylemekteydi.¹⁵¹

Albay Mustafa Kemal, Anafartalar Grubu Kumandanlığını almasından sonra 19. Fırka kumandanlığına vekâleten atanan Şefik Bey, kazanılan zaferlerden sonra 15. Kolordu Kumandanlığına bağlı olarak Galiçya Cephesine gönderilen 19. Fırka'nın kumandanlığını da yaptı.

1.6. İngilizlerin Arıburnu bölgesini tahliye etmesinden sonra Şefik Bey'in ve 27. Alay'ın taltif edilmesi (20 Aralık 1915)

İngilizler, Gelibolu Yarımadası'nda giriştiği taarruzu 1915 yılının ağustos ayının sonuna kadar sürdürdükleri taarruzla istedikleri sonuca ulaşamadılar. İçine düşülen bu durumdan nasıl çıkılabileceği konusunda arayış içine girdiler. 23 Kasım'da toplanan İngiliz Savaş Meclisi, askerî durumun bir gereği olarak Çanakkale'nin tamamen tahliyesi hakkında kabineye tavsiyede bulundu. 7 Aralık 1915'te Çanakkale

¹⁵⁰ BOA, HR. MA, 1140/40

¹⁵¹ Aker, **Çanakkale-Arıburnu...**, s.93

Cephesi'nin boşaltılması kararı alındı. Alınan bu tahliye kararından sonra İngilizler, tahliye ettiklerini belli etmeden çekilmeyi gerçekleştirdi. Bu tahliye olayını Liman von Sanders: Geri çekilme o kadar ustaca yapıldı ki Türk ileri hatlarında dahi durumun farkına varılamadı, şeklinde yorumlamaktaydı.¹⁵²

Çanakkale cephesinin İngilizlerin Ocak 1916'daki tahliyeleri ile kapanmasından sonra Padişah Mehmet Reşat, Arıburnu'nda 24-25 Nisan 1915 tarihleri arasında gerçekleşen ilk Anzak çıkarması esnasında Şefik Bey komutasındaki 27. Alay'ın müdafaasından dolayı 27. Alay'a Savaş İmtiyaz Nişan-ı Alisi Madalyası'nın¹⁵³ verilmesine ve 27. Alay Sancağına Sarı Sırmalı Hamail¹⁵⁴'in işlenmesi hakkında fermanını 30 Kasım 1916'da yayımladı.¹⁵⁵

Çanakkale Muharebelerinin başında 27. Alay Kumandanı olan Şefik Bey, vekâleten atandığı 19. Fırka kumandanlığını savaş bitene kadar sürdürdü. Hem 27. Alay hem de 19. Fırka kumandanlığı esnasındaki başarısından dolayı muharebe nişanı ile ödüllendirildi.

¹⁵² Fikret Günesen; **Çanakkale Savaşları**, Kastaş Yay., İstanbul, 1986, s. 345-346

¹⁵³ RESİM-25: Çanakkale Savaşında Üstün Başarı ile mücadele eden kırmızı yeşil imtiyaz nişanı alisi sancak hamailin işlenen 27. Alay Sancağı resmi.

¹⁵⁴ RESİM-26: Çanakkale Savaşında Üstün Başarı ile mücadele edilmesinden sonra Sırmalı Hamailin işlenen 27. Alay Sancağı resmi.

¹⁵⁵ BOA, DSU, AD, 1877/1

İKİNCİ BÖLÜM

I. DÜNYA HARBİ'NİN GALİÇYA CEPHESİ'NDE 19. FIRKA KUMANDANI ŞEFİK BEY (TEMMUZ-ARALIK 1916)

Yarbay Şefik Bey, Çanakkale Cephesi'nin kapanmasından sonra Alman ve Avusturya devletlerinin yardım talepleri üzerine, Osmanlı Genel Kurmay Başkanlığı tarafından destek vermek amacıyla gönderilecek olan birliklerin arasında yer alan 19. Fırka Kumandanı olarak Galiçya'da savaşmaya gitti. 19. Fırka'nın cepheye nakli esnasında ve cephede yaptığı faaliyetler ile Alman Kumandanı General Felix Graf von Bothmer tarafından ödüllendirilecekti. Galiçya'da Kurmay başkan vekili görevini üstlenen Şefik Bey, cephedeki başarılarından dolayı da Albay rütbesini aldı.

19. yüzyılın sonunda Avrupa'nın büyük devletleri bloklaşma yoluna giderek üçlü ittifak ve üçlü itilaf taraflarını oluşturdu. İttifak Bloğu'nu Almanya, Avusturya, Macaristan ve İtalya oluştururken; İtilaf Bloğu'nu ise İngiltere, Fransa ve Çarlık Rusya'sı meydana getirdi. 28 Haziran 1914 tarihinde Saraybosna'da Avusturya-Macaristan Arşidükü'nün bir suikast sonucu öldürülmesi, süresi ve etkisi tahmin edilemeyen dört yıllık bir savaşın başlangıcı oldu. Bu savaşta Almanya öncelikle Batı cephesinden gelecek Rus saldırılarını karşılamak için Avusturya-Macaristan'ı uygun görmekteydi.¹⁵⁶

¹⁵⁶ Norman Stone, **The Eastern Front 1914-1917**, Penguin Books, London 1998, pp.219

Almanya, savaşın ilk aylarından itibaren Belçika'yı istila edip kuzeydeki Doğu Prusya düzlüklerinden güneydeki Karpatlara kadar uzanan 800 millik bir alan içinde Doğu Cephesi savunma hatlarını oluşturmuştu. Ruslar ise Doğu Prusya'ya girmekte, Almanlar da onu savunmakta kararlı bir tavır sergilemekteydi.¹⁵⁷

Rusların ilk hedefinde olan yer Galiçya Bölgesi idi. Galiçya Bölgesi, Orta Polonya, Macaristan, Silezya ve Oder Havza'sına giden yolların tam ortasında bulunan, stratejik konumu nedeniyle tarihsel süreç içerisinde siyasî ve askerî çekişmelerin merkezinde bulunan bir yerdi.¹⁵⁸

Birinci Dünya Savaşı'nda, batıya doğru ilerlemek ve Polonya topraklarını genişletmek isteyen Rusya'nın, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na bağlı bir eyalet olan Galiçya'yı¹⁵⁹ alma çabaları üzerine, Avusturya-Macaristan, 1914 yılının ağustos ayında müttefiki Prusya İmparatorluğu ile birlikte Doğu Cephesi olarak da İmparatorluğu bilinen Galiçya Cephesi'ni açmak zorunda kaldı.¹⁶⁰

Savaşın başlangıcında Almanlardan aldığı yardımlarla Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Galiçya Cephesi'nde şiddetli Rus taarruzlarına karşı koruyabildi. Almanlar, 1914 yılı ağustos sonunda, savaş tarihinde Tannenberg Muharebesi olarak

¹⁵⁷ Komisyon, **Birinci Dünya Harbi Avrupa Cephesleri C.VII 1. Kısım (Galiçya Cephesi)**, Gen. Kur. Harp Tarihi Dairesi Resmi Yay., Seri No:3, Ankara, Gen. Kur. Basımevi, 1967, s. 18,19.

¹⁵⁸ Stone, **The Eastern Front...**, pp.220

¹⁵⁹ *Galiçya*; Bugünkü Polonya'nın Güneydoğu ve Ukrayna'nın Güneybatı kısmını kaplayan, Karpat Dağlarının kuzeyinde yer alan bölgenin adıdır. Galiçya'nın en çok kullanılan isimleri Galizien ve Galiçja'dır. Polonya'daki Rzeszow ve Krakow Batı Galiçya'yı; Ukrayna'daki L'vov (Lemberg), Stanislav, Drogoibych ve Ternopol Doğu Galiçya'yı oluşturmaktadır. Galiçya'nın güneyinde Karpat Dağları bulunur. Doğusu ise Dinyester (Dnestr) Nehri ile nehrin kuzeye ayrılan kollarını içine alır. *Bkz.*, "*Galicja*", **The New Cambridge Modern History**, Volume XIV Atlas, Ed. H. C. Darby and Harold Fullard, Cambridge at the University Press, Cambridge, 1970, pp.179.

¹⁶⁰ John Schindler, "Streamrollered in Galicia: The Austro-Hungarian Army and the Brusilov Offensive, 1916", **War in History**, Warszawa 2003, pp.27

bilinen savaşta Rusları ağır bir yenilgiye uğrattı. Almanlar, 90.000'in üzerinde savaş esiri ile 78.000 ölü ve 10.000 yaralı veren Ruslara karşın, 13.000 zayıyla büyük bir zafer kazandı. Almanlar; bu zaferden sonra hafifçe kuzeye yöneldiler. Ancak Rus Birinci Ordusu ile karşılaşınca savunma hattını oluşturdular. Bu hatta yapılan muharebelerde iki tarafta kesin bir üstünlük sağlayamadı. Buldukları yerleri koruma muharebeleri şeklinde devam etti.¹⁶¹

Tannenberg Muharebesi'ndeki yenilgiden sonra toparlanan Ruslar, 4 Haziran 1916 tarihinde Brusilov Taarruzu'nu başlattı. Rus General Aleksei Brusilov tarafından planlanıp yürütülen bir taarruz olduğundan dolayı bu adla anılmaktaydı. Brusilov Taarruzu, 63 tümenle 150 kilometrelik bir cephede oldu.¹⁶²

Rusların Brusilov Taarruzu ile saldırması üzerine Ternopol'dan Lutsk'a kadar olan alanda Avusturya-Macaristan birlikleri, 50 kilometrelik bir alanda çöküntüye uğradı. Rusların dört ordudan oluşan Avusturya-Macaristan kuvvetlerine karşı giriştikleri Brusilov Taarruzu neticesinde Avusturya-Macaristan geri çekilmek zorunda kaldı. Ve Galiçya Bölgesini Ruslara terk etti.¹⁶³

Almanya, Rusya'nın bu ilerleyişini durdurmak ve karşı taarruzda kullanmak amacıyla hem Batı Cephesi'nden hem de kuzeydeki birliklerinden beş tümenini bu

¹⁶¹ David Hazemali, "The Battle of Galicia: The Disintegration of the Austro-Hungarian Land forces on the Eastern Front in the First World War, With Special Emphasis on the Role of the Graz's III Corps and Slovenian Soldiers", **Studia Historica Slovenica**, No:1, Maribor, 2017, pp.170-171

¹⁶² Nicholas Golovin, "Brusilov's Offensive", **The Slavonic And East European Review**, Volume 13, No 39 (April 1935), p. 584.

¹⁶³ Golovin, **Brusilov's Offensive...**, pp. 584-585.

bölgeye gönderdi. Ancak bu tümenler temmuz ayının başında Stokod'a kadar Rusya tarafından geri püskürtüldü.¹⁶⁴

Brusilov Taarruzu ile geri çekilmek zorunda kalan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na bağlı 8. Ordu, 19 Ağustos 1916'da Gumbinenn Meydan Muharebesi'nde Ruslar karşısında bir kez daha bozguna uğradı. Rus ordusunun Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Ordusu'nu yendiği ve sınırı geçtiğinin haberinin alınması üzerine; Alman karargâhı, Rusların ilerlemesini durdurmak için Batı Cephesi'nden üç fırka, Doğu Cephesi'nin kuzey kesiminden iki fırka olmak üzere toplam 5 fırkayı bölgeye çekti. Ancak gönderilen birlikler de Ruslar karşısında başarısız oldular.¹⁶⁵

Brusilov Taarruzu ve Gumbinenn Meydan Muharebesi'nden zaferle ayrılan Ruslar, devam ettirdikleri taarruzlar ile Avusturya-Macaristan birliklerini 1914 eylülünde cepheden 100 kilometre kadar püskürterek Karpat Dağları'nın güneyine çekilmeye mecbur etti.¹⁶⁶

Avusturya-Macaristan Ordusu'nun mevcut kuvvetlerinin ve bölgeye gönderilen Alman fırkalarının Ruslar karşısında yetersiz kalması üzerine Alman Genelkurmay başkanlığınca, Osmanlı Devleti'nden bu cepheye gönderilecek takviye kuvvetler arasında Osmanlı askerlerinden de olmasını talep etti.¹⁶⁷ Türk birliklerinin

¹⁶⁴ Golovin, *Brusilov's Offensive...*, pp. 585.

¹⁶⁵ F. Rezzan Ünalp, "I. Dünya Harbi'nde Galiçya Cephesi: Türk 15'ini, kolordusu ve Muharebe Etkinliği", *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, C.14, Sayı:27, Ankara, 2008, s.28

¹⁶⁶ Yusuf Hikmet Bayur; *Türk İnkılâbı Tarihi*, C. III, Kısım III, Ankara, TTK Basımevi, 1957, s. 535.

¹⁶⁷ Piotr Nykiel, "The 15th Corps Of The Imperial Ottoman Army On The Eastern Galician Front (1916-1917)", *Discussions On Turkology Questions And Developments Of Modern Turkology Studies*, Warszawa 2014, pp.128

Galiçya Cephesine gelmesinin temel amacı, Ruslara karşı büyük zorluklar çekerek savaşan Alman ve Avusturya-Macaristan müttefiklerine yardım etmektir.¹⁶⁸

Gönderilecek Türk kuvvetleri, Dinyester'in kuzey kolları olan Złota Lipa ve Narajówka nehirlerinin ayrıldığı yer olan Brzeżany'dan başlayarak güneybatı yönünde, Alman Güney Ordusu bünyesinde çarpışacaklardı. 15. Kolordu bu nehirlerin geçtiği vadilerde, daha sonra da Gniła Lipa havzasında mevzilenecekti. Bölgeye daha erken ulaşan 19. Tümen, Mieczyszczów'daki karargâhıyla birlikte, Potutory-Bożyków hattında, Złota Lipa nehri boyunca konuşlanacaktı. 20. Tümen'in ise ikinci bölgede, Bożyków ve Łysa köyleri arasında, Złota Lipa nehri boyunca kazılmış siperlerin biraz daha uzun bir bölümü mıntıka olarak verildi.¹⁶⁹

Yapılan görüşmelerden sonra ilk Türk askerleri trenlerle Macaristan üzerinden 1916 temmuz ayında Galiçya'ya ulaştı. O sıralar Galiçya'da Avusturya-Macaristan Devleti'nin 4 Kolordusu bulunmaktaydı. Osmanlı 15. Kolordu 5. olarak cepheye katıldı. General Von Hoffman'a tabii olan 15. Kolordu Złota Lipa cephesinde cesaretle savaştı. 1916 Ağustos ayında Türk askerleri Posuchowa bölgesindeki Dzikie Lany kasabası çevresinde konuşlandı. Yanlarında Ukraynalı Siczowi keskin nişancıları bulunmaktaydı. Ukraynalılar Türk askerlerini kahraman, subayları ise tecrübeli Avrupalı komutanlar gibi görmekteydiler.¹⁷⁰

¹⁶⁸ Nykiel, **The 15th Corps...**, pp.129

¹⁶⁹ Jan REYCHMAN, "*The Imperial Ottoman Army On The Eastern Galician Front*", **Historia Turcji**, Wrocław 1973, pp.24-25

¹⁷⁰ Danuta Chmielowska, "*Ottoman Soldiers Who Fought In Galicia During World War I (1916-1917)*", **International Symposium On The World War I On Its Centenary (03-05 November)**, Budapest 2014, pp.167-168

Cephede katıldıkları çarpışmaların ardından, 11 Haziran 1917 tarihinde 19.Tümendeki Türk askerleri Galiçya'dan çekilirken, yerlerini Almanya'nın 15. Kolordu yedek kuvvetlerine bıraktı. 20. Tümen Türk askerleri 1917 Temmuz ayında Rusların karşı saldırılarında çarpıştıktan sonra yerlerini 24. Alman Tümenine bıraktı. 11 Eylül 1917 tarihinde Galiçya cephesi çarpışmalarına katılan askerler İstanbul'a döndü.¹⁷¹ Ruslar karşısında Almanya ve Avusturya-Macaristan'ın takviye amacıyla Osmanlı Devleti'nden asker talebine Osmanlılar olumlu karşılık verdi; 1916'da cepheye sevk edilen 15.Kolordu bir yıl boyunca Galiçya'da önemli görevler üstlendi.

2.1. 19. Fırka'nın Galiçya Cephesi'ne intikali (22 Temmuz 1916-12 Ağustos 1916)

Çanakkale Muharebelerinden sonra Boğazlar bölgesindeki Türk kuvvetlerinden 5. Orduya bağlı 19. ve 20. Fırkalar serbest kaldı. Alman Genelkurmay başkanı Osmanlı'dan takviye kuvvetler istemesi üzerine Türk Başkumandanlığı Çanakkale'de cephesinde bulunmuş ve muharebe deneyimi kazanan 19. Fırka ve 20.

¹⁷¹ Chmielowska, *Ottoman Soldiers...*, pp.172

Fırkadan takviye ile yaklaşık 30.000¹⁷² kişilik 15. Kolordu'nun oluşturulmasına karar verdi.¹⁷³

15. Kolordu Kumandanlığına Kurmay Albay Yakup Şevki (Subaşı)¹⁷⁴, Kurmay Başkanlığına Yarbay Hayri, 19. Fırka Kumandanlığına Yarbay Şefik (Aker), Kurmay Başkanlığına Binbaşı Lütü, 20. Fırka Kumandanlığına Kurmay Yarbay Yasin Hilmi, Kurmay Başkanlığına Yüzbaşı İsmail Hakkı atandı.¹⁷⁵ 19. Fırka de ise 57. Alay

¹⁷² 10 Haziran 1916 itibarıyla 15. Kolordu'nun mevcudu, 30 bin askeri buluyordu. Temmuz ayının 1916 ortalarından itibaren oluşturulan ikmaller çerçevesinde bu sayı hemen hemen 33 bine ulaşmıştı. 19. Ve 20. Tümenlerin kuruluş şemaları benzerlik gösteriyordu. Tüm yardımcı birlikler de dahil olmak üzere üçer piyade alayından (19. Tümen için 57., 72. ve 77. Alaylar; 20. Tümen için 61., 62. ve 63. Alaylar), ikişer ağır makineli tüfek kıtasından, birer müfreze kıtası, birer topçu alayı (19. Tümen için 25. Alay, 20. Tümen için 20. Alay), birer sıhhiye ve istihkam bölüğü ve birer telgraf ekibinden oluşuyorlardı. Bkz. Gülhan Barlas, **Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi Avrupa Cepheleri**, Ankara 1996, s.37

¹⁷³ Nuri Köstüklü, "*Tarihte Türk-Leh İlişkileri Çerçevesinde Galiçya'da Şehit Olan Türkler ve Şehitlikler Üzerine Bazı Tespitler*", **Türkiye -Polonya İlişkilerinde Temas Alanları (1414-2014) Uluslararası Konferansı**, Varşova 2014, s.27

¹⁷⁴ *Yakup Şevki (Subaşı) (1876-1939)*: 1876 yılında Harput'ta doğdu. Elâzığ Askeri Rüştiyesinden, 1892 de Erzurum Askeri İdadisi'nden mezun oldu. 17 Ağustos 1896 tarihinde Mekteb-i Harbiye'yi bitirdi. 17 Ocak 1900 tarihinde Mekteb-i Erkân-ı Harbiye'den kurmay yüzbaşı olarak mezun oldu. Mekteb-i Harbiye'de Askeri Taktik ve Strateji Öğretmenliği yaptı. 4 Şubat 1913 tarihinde Çatalca Ordusu Topçu Komutanlığı Kurmay Başkanı olarak atandı. Bu göreviyle Balkan Savaşı'na katıldı. 14 Mart 1914 tarihinde İstanbul Boğazı Müstahkem Mevki Komutanlığı görevine atandı. 31 Ağustos 1915 tarihinde Anafartalar Grup Komutanı olan Mustafa Kemal Bey'in yerine 19. Tümen Komutanlığı görevine atandı. 15 Ekim 1915 tarihinde 3. Kolordu Komutan Vekili atandı. 21 Ekim 1915 tarihinde 15. Kolordu Komutan Vekili olarak atandı. 15. Kolordu'nun Galiçya'ya gönderilmesi üzerine 18 Mart 1916 tarihinde bu göreve asaleten atandı. 5 Ekim 1916 tarihinde Galiçya'da 15. Kolordu Komutanı olarak görev yapmakta iken Mirliva rütbesine terfi etti ve "Paşa" unvanı aldı. 18 Kasım 1916 tarihinde 14. Kolordu Komutanlığı, 10 Ağustos 1917 tarihinde yeniden düzenlenen 3. Ordu komutası altındaki 2. Kafkas Kolordu Komutanlığı görevlerine atandı. 11 Ekim 1917 tarihinde de 2. Ordu Komutan Vekili olarak atandı. Kars'ın Ruslardan geri alındığı harekâtı yönetti. 7 Haziran 1918 tarihinde kurulan Şark Ordular Grubu komutası altındaki 9. Ordu'nun komutanlığına atandı. 16 Mart 1920 tarihinde İstanbul'un İtilaf Devletleri tarafından işgal edilmesinden iki gün sonra İngiliz İşgal Kuvvetleri tarafından tutuklandı. 13 Temmuz 1920 tarihinde Malta'ya sürüldü. Sakarya Meydan Muharebesi'nden sonra İngilizlerle yapılan esir değişiminden sonra 31 Ekim 1921 tarihinde Ankara'ya gelerek Türk Kurtuluş Savaşı'na katıldı. 18 Kasım 1921 tarihinde Başkomutan Mareşal Gazi Mustafa Kemal Paşa tarafından 2. Ordu Komutanlığı'na atandı. Dumlupınar Meydan Muharebesi sonrası 31 Ağustos 1922 tarihinde Ferik rütbesine terfi etti. Türk Kurtuluş Savaşı'nın ardından askeri hayatına devam ederek 20 Nisan 1924 tarihinde Yüksek Askerî Şûra Üyeliği'ne atandı. Bu görevdeyken 1926 yılında Orgeneral rütbesine terfi etti. 20 Aralık 1939 yılında Yüksek Askerî Şûra Üyesi iken öldü. Karacaahmet Mezarlığı'nda toprağa verildi. Bkz.; **Türk İstiklâl Harbine Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri**, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Yayınları, Ankara, Genelkurmay Başkanlığı Basımevi, 1972, s.66

¹⁷⁵ Selma Yel, **Yakup Şevki Paşa ve Askeri Faaliyetleri**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2002, s.16

Kumandanlığına Binbaşı Hayri, 72. Alay Kumandanlığına Binbaşı Rifat, 77. Alay Kumandanlığına Yarbay Saip, 20. Fırka de ise 61. Alay Kumandanlığına Yarbay Bahattin, 62. Alay Kumandanlığına Binbaşı Nazmi, 63. Alay Kumandanlığına Binbaşı Ahmet Muhtar atandı.¹⁷⁶

Yarbay Şefik Komutasındaki 19. Fırka, 57. Alay, 72. Alay ve 77. Piyade Alayları, 4. Süvari Alayı, 25. Topçu Alayı, 9. Alay'ın 3. İstihkâm Taburu, 19. Sıhhiye Bölüğü ve bir telgraf kısmından oluşmaktaydı.¹⁷⁷

Galiçya genel kumandanlığını Avusturya-Macaristan tahtının veliahdı Prens Karl Frans Jozef yapacaktı. Türk kuvvetleri, Brzezany denilen ve Dinyester'in nehrinin kolları olan Zlota Lipa ve Narajowka nehirlerinin ayrıldığı yerde Alman emrinde bulunacaktı. Birlikler toplanır toplanmaz da hemen cepheye doğru yola çıkıldı. 15. Kolordu bu nehirlerin geçtiği vadilerde, daha sonra da Gnıla Lipa havzasında mevzilenecekti.¹⁷⁸

Galiçya Cephesi'ne Osmanlı askerlerinin geleceği haberleri Avusturya-Macaristan basınında önemli bir yer aldı. Bilge Karbi'nin makalesinde de görüldüğü üzere, asker sevkıyatı ile beraber gazetelerde konu hakkında haberler yapılmaya başlandı. Gazetelerin birçoğu birliklerin gelişini sevinçle ve dostlukla yazılan haberler

¹⁷⁶ ATASE Arş., İSH, K. 4402, G.H-28, B.1-3

¹⁷⁷ ATASE Arş., İSH, K. 4402, G.H-28, B.1-18

¹⁷⁸ Ahmet Suat, *Büyük Harpte Galiçya Cephesinde 15. Türk Kolordusu*, **Askeri Mecmua**, Sayı 17, Nisan, İstanbul 1930, s. 16; Oya Dağlar Macar, "*Galiçya Cephesi'nde Osmanlı Birlikleri Ve Sağlık Hizmetleri (1916-1917)*", **Osmanlı Bilimi Araştırmaları Dergisi**, C. X, S.2, Yıl: 2009, s.36

vardı. Gazetelerde gelen Osmanlı birliklerinin donanımlı oldukları ve iyi bir eğitime sahip oldukları yazılıyordu.¹⁷⁹

Osmanlı ordusunun Galiçya'ya gelişi ile ilgili 15. Kolordu'nun gelişini Neues Wiener Journal adlı Macar gazetesi: “*Nihayet Osmanlı askerleri geldi. Bunların şark güneşinden esmerleşmiş çehreleri, cengâver tavır ve vaziyetleri, geniş omuzları iri vücutları, düşmanını korkutacak, dostlarını da sevindirecektir. Her ne kadar bu askerler bizde doğulu tesirini bırakıyorlar ise de bunlar mükemmel askerlerdir, Subaylar, Alman eğitimi verilen modern okullarda okumuşlardı ve iyi bir eğitim almışlardı*”, diye övgü ile yazmaktaydı.¹⁸⁰

Osmanlı ordusunun Galiçya'ya gidişi ile ilgili olarak Tasvir-i Efkar Gazetesi'nde yer alan haberde, Osmanşer Loyd adlı Avusturya gazetesinde, Galiçya'da Ruslara karşı harbe katılmak üzere Osmanlı Askerlerinin geldiğini, Osmanlı Devleti'nin bu yardımı ile güçlü bir dost olduğunun ispatlandığını yazıyor, denmekteydi.¹⁸¹

Osmanlı ordusunun Galiçya'ya gidişi ile ilgili olarak Tanin Gazetesi'nde, “*Noya Wiener Telegraph diyor ki: “Kahraman Türk alayları: “Hepimiz her birimiz, her birimiz hepimiz için” düstur-i hareketi ile Galiçya'da harp etmeye geliyorlar. İtilaf aynı şeyi yapmak teşebbüsünde bulundu. Fakat İngilizlerle Fransızların Rus ve*

¹⁷⁹ Bilge Karbi, “Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti ve Avusturya-Macaristan Askeri Yardımlarına Bir Örnek: Osmanlı Birliklerinin Galiçya Cephesi'ne Gönderilmesi Kararı Etrafındaki Tartışmalar”, **Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ**, Yıl:14, Bahar, S.20, s. 200

¹⁸⁰ “Die Türken für Galizien”, **Neues Wiener Journal**, 30 Temmuz 1916, s. 3. Bu yazı daha sonra Tanin gazetesinde de Türkçeye çevrilerek "Galiçya'da Türkler" diye yayınlandı. Bkz., **Tanin**, 30 Teşrin-i Sani 1916.

¹⁸¹ “Osmanlı Askeri Galiçya'da” başlıklı yazı için bkz., **Tasvir-i Efkar**, 4 Ağustos 1916

Sırp'lara iltihak hususunda nasıl muvaffak oldukları Çanakkale seferinde tanin-i endâz olan sükûtları ile sabit oldu. Bu suretle bu harbin istidadınca şimdiye kadar şecaat ve liyakatinin o kadar parlak delillerini göstermiş olan Türk orduları bundan böyle Galiçya cephesinde de müttefiklerle omuz omuza harp edeceklerdir.” yazmaktaydı.¹⁸²

Yapılan hazırlıklardan sonra 15. Kolordunun Galiçya Cephesi'ne yollanması için sevkiyat 13 Temmuz 1916 tarihinde başladı. 19. Fırka karargâhının öncelikle Keşan ve civarına nakline, buradan da Şarköy'den gelecek takviyeler ile Uzunköprü'ye hareket etmesine karar verildi.¹⁸³ 19 Temmuz 1916'da Fırka birliklerinin tamamı yola çıktı. Türk askerlerinin sevkiyatı bir haftadan daha uzun bir süre aldı. Sevkiyattaki birlikler, Rus uçaklarının gözetlemelerinden gizlenmek için kısmen gece yürüyüşü yaparak 20 Temmuz sabahı Uzunköprü'ye vardı.¹⁸⁴

Uzunköprü'ye ulaşan 15. Kolorduyu 27 Temmuz 1916'da Çanakkale Cephesinde Türk Ordusuna kumandanlık yapmış Otto Liman von Sanders ziyaret etti. Bir sonraki gün Enver Paşa, Uzunköprü'ye gelerek birlikleri denetledi. Yapılan hazırlıklar hakkında yetkililerden bilgiler aldı.¹⁸⁵ Yapılan hazırlıklar ve denetlemeler sonrasında 19'uncu Fırka, 30 Temmuz günü Uzunköprü'den hareket eden sabah treniyle yola çıkıp, 20 Ağustos'ta Podoysoki'ye gelip geçici karargâhını kurdu.¹⁸⁶

¹⁸² “Son Havadis” başlıklı yazı için bkz., **Tanin**, 1 Ağustos 1916

¹⁸³ Yakup Kaya, “Birinci Dünya Savaşı'nda Galiçya Cephesi'nin Açılması ve 15. Osmanlı Kolordusunun Cepheye Gönderilmesi Meselesi”, **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, Ekim-Kasım-Aralık, yıl: 2018, C.7, S.4, s. 2474-2489

¹⁸⁴ ATASE Arş., BDH, K.4402, D.H-32, F.1-16

¹⁸⁵ BOA. MV, D. 202, G. 141.

¹⁸⁶ ATASE Arş., İSH, K. 237-A, G.H-985, B.10-1

Kolordu Lwow (Uzunköprü) üzerinden geçerek Podoysoki geçti. Ve Kolordu karargâhı buraya yerleşti. Bölgeye ulaşan 19. Fırka, karargâhını ise 12 Ağustos 1916 tarihinde Mieczyszczow'da kurdu.¹⁸⁷ 19. Fırka, bölgeyi savunmak için Potutory-Bozykow arasında, Zlota Lipa nehri boyunca konuşlanacaktı.¹⁸⁸

19. Fırka'nın Konuşlanması ile ilgili olarak Osmanlı basınında "24 Temmuz'da 19. Fırka'nın (Fırka) üç taburu Kovel'e ulaşmıştı. Bir gün sonra yani Kovel'e gelişlerinin altıncı günü iki tabur daha gelmişti. O sıralarda 15. Kolordu'nun "Alman Karargâh-ı Umumiyesi'nce derhal cenub darü'l-harekâtına, nakli tensib edilmişti". Vecihi Bey ise anılarında "Yarabbi bu ne iştir? Dünyanın en mükemmel askeri zannettiğimiz Almanlar da mı kararsızdırlar? Bir aydır bir oraya bir buraya koşup duruyoruz" ifadeleriyle tepkisini açığa vurmuştu. Artık 15. Kolordu, Kont Bothmer'in komutasındaki Güney Ordusu'na yönlendirilmişti. Zlota Lipa nehrinin Botolory (Potutory)-Kotof (Kotov) arasındaki kısım 19.Fırka'ya ayrılmıştı." yazmaktaydı.¹⁸⁹

19. Fırka, gerekli hazırlıkları tamamlayıp cephede belirtilen bölgeye yerleştikten sonra Galiçya cephesinde, Ruslarla yapılacak savaşta Avusturya Ordusu ile birlikte mücadelede edecekti.

¹⁸⁷ ATASE Arş., BDH, K.237-A, D.H-985, F.18-1

¹⁸⁸ Mahmut Boğuşlu, **Birinci Dünya Harbinde Türk Savaşları**, Kastaş Yay., İstanbul 1990, s.132.

¹⁸⁹ "15'inci Kolordumuz Galiçya'da Zlota Lipa Kenarında Bir Sene" adı ile Binbaşısı Vecihi Bey'in anıları Tasviri-i Efkâr gazetesinde 55 bölüm olarak 3 Aralık 1921-16 Şubat 1922 tarihleri arasında yayımlandı. Bkz., **Tasviri-i Efkâr**, 9 Kanun-ı Evvel 1921

2.2. Şefik bey komutasındaki 19. Fırka'nın Galiçya'daki muharebeleri (12/13 Ağustos 1916-24 Aralık 1917)

19. Fırka karargâhını Mechyshchiv'e kurduktan sonra Yarbay Şefik, komutası altında bulunan mıntıkayı tanımaya çalışıp, bölgedeki stratejik noktaları araştırdı. Bölgede Ruslar karşısında zor durumda olan Avusturya Ordusuna gerek topçu bataryaları ile gerek piyade askerler ile destek oldu. Çıkan muharebelerde de gerekli hizmetlerde bulundu. Kazanılan zaferlerde önemli katkılarda bulundu. Bu başarılar sonucunda da takdir ve madalya ile ödüllendirildi. 1916 Aralık ayında da Albaylık rütbesine yükseltildi.

Avusturya ile Osmanlı Devleti arasında yapılan görüşmelerde Galiçya bölgesine gönderilen 15. Kolordu, General Bothmer komutasındaki orduya bağlı olacaktı. İdare bakımından, iaşesinin temini ve eksiklikler konusunda bağlı olduğu ordudan dolayı Avusturya Devleti'nce karşılanacaktı. Diğer konularda ise 15. Kolordu bağımsız olup ve Osmanlı Devleti Başkumandanlığının emrinde olacaktı.¹⁹⁰

15. Kolordunun görev yapacağı yer ile alakalı olarak General Bothmer tarafından 21 Ağustos 1916 tarihli gönderilen emirnamede, 15. Kolordu Kumandanlığının 1. Alman İhtiyat Fırkanın solunda, Hofmann Kolordusu da 57. Fırka'nın sağında olan bölgede olacağı, belirtilmekteydi.¹⁹¹ Bu emirden sonra 15. Kolordu emrinde bulunan 19. Fırka Mechyshchiv Bölgesi'nde karargâhını kurdu. 19. Fırkanın karargâhını kurduğu Mechyshchiv Bölgesi fazla yüksek olmayan tepelerden

¹⁹⁰ ATASE Arş., BDH, K.4402, D.H-34, F.1-12

¹⁹¹ Yel, **Yakup Şevki Paşa...**, s.20

ve eğimleri az olan vadilerden oluşuyordu. Mechyshchiv Bölgesi kuş uçuşu 30 km'lik bir üçgenden oluşmaktaydı.¹⁹²

19. Fırka, bölgeye geldikten sonra yavaş yavaş düşmanla temasa başlamıştı. Ancak Fırka karargâhı henüz bölgeye tam ulaşmadığından Hoffman Kolordusunun emrinde idi. Ağustos 1916'da 19. Fırka tamamen toplandıktan sonra ve Kumandanı Şefik Bey'in de gelmesi ile emir komuta General Hoffman'dan Şefik Bey'e geçti.¹⁹³

Şefik Bey, 57. Alay ve 72. Alay kumandanlarını da yanına alarak görev bölgesinde bulunan mıntıkeyi tanımak amacıyla Potutory üzerinden Zlota Lypa Vadisi'ne inerek eldeki imkânlar ile arazi incelemesi yapmaktaydı. Şefik Bey'in inceleme yaptığı sırada cephede Rusların saldırısı meydana geldi. Rus kuvvetleri 14 Ağustos'ta Zlota Lypa doğu saldırıya geçtiler. Rus birliklerinin bu saldırısını 19'uncu Fırka kuvvetleri açtıkları ateşlerle durdurdu.¹⁹⁴

Rus birliklerinin bu saldırısı üzerine Şefik Bey, 15. Kolordu kumandanlığına yolladığı raporda; Rusların bir sahra bataryasının Potutory İstasyonu'nun hemen doğusunda 342 rakımlı tepenin güneyine saldırıda bulunduğu, Fırka topçu taburu tarafından açılan ateş ile uzaklaştırıldığını, Rusların Saranchuky (Saranczuky) köyünün yakınındaki demir yolu hattı boyunca siper tahkimatlarını tel örgü

¹⁹² Volkan Marttin, "Birinci Dünya Savaşı'nda Avrupa'daki Türk Cephelelerinden Galiçya-Romanya Örneğinde Savaş Tarihi Üzerine Düşünceler", **1. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Konferansı-İnsan ve Toplum Bilimleri-IBAD-2016**, Cilt: 2, Sayı: 1, 14.02.2017, s.63-64

¹⁹³ Vecihi, "... Zlota Lipa Kenarında Bir Sene-10", **Tasviri-i Efkâr**, 13 Kanun-ı Evvel 1921

¹⁹⁴ ATASE Arş., BDH, K.4402, D.H-33, F.1-3

engelleriyle takviye ettiğinin tespit edildiği, Ruslara karşı aralıklı top ateşi yapıldığını bildirmekteydi.¹⁹⁵

19. Fırka Kumandanı Şefik Bey, Ruslar ile yapılan ilk temastan sonra 23 Ağustos 1916'da Mechyshchiv'de ki Pukiv istasyona gelerek müttefiklerin tutacağı hatta inceleme yaptı. Kotov (Kotiv)-Nowa Grobla hattını 57. Alay ve 72. Alaylara tutturup, yakındaki Avusturya Fırkasıyla gerekli irtibatın oluşmasını sağladı.¹⁹⁶

Bu hatta çarpışmalar devam ediyordu. Rusların saldırılarına karşı savunma hattının güçlendirilmesinden sonra devam eden çarpışmalar ile ilgili olarak 19. Fırka Kumandanı Şefik Bey, merkez kumandanlığa 27 Ağustos 1916'da gönderdiği raporda; Rusların, Saranchuky köyünün kuzeyinde bulunan Şosenin kasabası demir yolunu kestiği, kasaba yakınındaki Potutory İstasyonu'nun batısında tel örgü ile savunma hattı kurdukları, Saranchuky batısında köyün hemen kenarında söğüt ağaçları dibinde, Rusların gizlice inşa ettiği köprünün Türk Topçuları tarafından ateş altına alındığı ve tahrip edildiği, bildirmekteydi.¹⁹⁷

28 Ağustos günü yapılan muharebede ise 19. Fırkadan akşama kadar beş askerin yaralandığı, iki askerin ise şehit olduğu, haberi 19. Fırka Kumandanı Şefik Bey, tarafından 15. Kolordusuna rapor olarak gönderildi.¹⁹⁸

Şefik Bey tarafından 29 Ağustos'ta gönderilen başka bir raporda, Rusların Potutory İstasyonu önündeki mazgallı siperlerini genişlettikleri 19. Fırkadan 19 kişinin

¹⁹⁵ ATASE Arş., BDH, K.4402, D.H-33, F.1-4

¹⁹⁶ ATASE Arş., BDH, K.4402, D.H-33, F.1-10

¹⁹⁷ ATASE Arş., BDH, K.195, D.138, F.1-2

¹⁹⁸ ATASE Arş., BDH, K.195, D.138, F.3

cephede önemli çatışma olmamasına rağmen şehit olduğunu, altı kişinin ise yaralandığını bildirilmekteydi.¹⁹⁹ Ruslar, genel olarak 19. Fırka bulunduğu kısımda aralıklı şekilde top ateşi ile saldırıyor, birliklerin ileri hattında ise siperlere tel çekerek ve mazgallar yaparak hattı güçlendirmeye çalışıyorlardı.

3 Eylül 1916'da Ruslar hazırladıkları saldırı planına göre taarruza geçtiler. Rus taarruzu, Hofmann Kolordusu tarafından durdurulamadı. Yarbay Şefik, Rus topçularının 19. Fırka'ya bağlı bölgeleri ateş altına aldığını, yarım saat süren bu ateşten dolayı hiçbir kayıp olmadığını, kolordu kumandanlığına bildirdi.²⁰⁰

19. Fırka'nın bulunduğu bölge Rus topçu ateşi ile taciz edildiği esnada başka bir koldan hareket eden Rus birlikleri ise, Hoffmann Kolordusu hâkimiyetinde olan Potutory'nin iki kilometre kuzeybatısında bulunan olan 348 rakımlı tepeye hücum ederek siperleri 3 Eylül 1916'da işgal ettiler.²⁰¹

19. Fırka Kumandanı Şefik Bey, yazdığı raporda siperlerin Ruslar tarafından işgal edildiği esnada 57. Alaya bağlı askerlerden büyük zayıat verildiği, alayların geniş bir cepheye dağıldığı için zorluklara maruz kaldığı bildirilmekteydi.²⁰² Bu kayıplardan sonra Hoffmann Kolordusu, işgal edilen siperleri Rus birliklerinden geri almak için saldırı hazırlığı yapmaya başladı. Türk birliklerinden ise bu saldırı esnasında kendilerine yardım etmelerini istemekteydi.²⁰³

¹⁹⁹ ATASE Arş., BDH, K.195, D.138, F.4-5

²⁰⁰ ATASE Arş., BDH, K.5-8981, D.H-36, F.1-4

²⁰¹ ATASE Arş., BDH, K.4402, D.H-35, F.1-13

²⁰² ATASE Arş., BDH, K. 5-8981, D.H-39, F.1-22

²⁰³ ATASE Arş., BDH, K.4402, D.H-35, F.1-14

Hoffmann Kolordusuna yapılacak yardım ile alakalı 15. Kolordu Kumandanı Yakup Şevki tarafından 19. Fırka Kumandanı Şefik Bey'e emirleri içeren telgraf 3 Eylül 1916'da gönderildi. Telgrafla gelen emirlerde: Hoffmann Kolordusu mıntikasının bir kısmına giren Rusları püskürtmek için Hoffmann Kolordusunun karşı taarruz yapmayı planladığı, Bu taarruz esnasında Hoffmann Kolordusunun Potutory kısmında olan sağ kanadının Ruslar tarafından tehlikede bırakılması ihtimalinden dolayı bu kanada yardım etmek üzere Şefik Bey emrindeki 57. Alay'ın ihtiyat taburlarıyla Bozhykiv köyüne kadar olan mıntıkayı korumasını, Hoffmann Kolordusu ile irtibatta bulunularak bu kolorduya topçu atışı ile gerekli desteği vermesini, istemektedir.²⁰⁴

Hoffmann Kolordusu, işgal edilen 348 rakımlı tepeyi Rus birliklerinden geri almak için karşı taarruza geçti. 15. Kolordunun gerektiğinde yardımda bulunulması talimatını alan Şefik Bey, 19. Fırka'nın topçu atışlarıyla Hoffmann Kolordusuna yardımda bulundu. Bu yardımlar neticesinde Hoffmann Kolordusu Bozhykiv köyüne kadar olan sırtları 5 Eylül'de geri aldı. Bu siperlerin geri alınmasında 19. Fırka büyük destekte bulundu.²⁰⁵

348 rakımlı tepenin Ruslardan alındığı günün akşam saatlerinde 15. Kolordu Kumandanı Yakup Şevki 'den Şefik Bey'e 5 Eylül'de gelen emirde, 19. Fırka'nın, Nowa Grobla'dan itibaren Litateyn ve Potutory batısına, 268 rakımlı noktaya kadar uzanan mıntıkayı Hoffmann Kolordusundan teslim almasını istemektedir. Rusların gece veya sabaha karşı taarruz etme ihtimaline karşı siperlerin kumandanlar tarafından

²⁰⁴ ATASE Arş., BDH, K.4402, D.H-35, F.1-22

²⁰⁵ Hülya Toker, "I. Dünya Harbi'nde Galiçya Cephesi: 15'ini Kolordunun Hareketi", Gen. Kur. ATASE Yay., Ankara, 2016, s.58

sürekli olarak kontrol edilerek gerekli savunma tedbirlerinin alınıp alınmadığına bakılması istenmekteydi.²⁰⁶ Şefik Bey, bu emirleri ile olası bir baskından birliklerin korunmasını amaçlamaktaydı.

Bu emirden sonra bölgede incelemelerde bulunan Şefik Bey, 5 Eylül'de 15. Kolordu Kumandanlığına yolladığı raporda Rusların Potutory köyünün doğusundaki vadiye saat 14.00 sularında iki topçu bataryası ile ateş ettiğini, Saranchuky Köyü'nün doğusunda bulunan 339 ve 361 rakımlı tepenin arkasında bulunan siperlere de yine Rus bataryası tarafından ateş açıldığını ancak bu ateşlerin siperlerde bir zarar yapamadığını, saat 14.00'te ise Müttefik topçu bataryasından 349 rakımlı tepede bulunan Rus siperlerini etkili şekilde topçu ateşi ile tesir edildiğini ve mermilerin büyük bir çoğunluğunun Rus siperlerinde patladığını, bildirmekteydi.²⁰⁷

Şefik Bey'in 5 Eylül'de yolladığı başka bir raporda ise taarruza devam eden Hoffmann Kolordusundan 4. Bavyera Alayı'nın Ruslar tarafından işgal edilen 327 rakımlı bölgedeki ve Sibalin Kasabası'nın güneybatısında siperlerin yoğun çatışmalar neticesinde geri alındığını ve Rus birliklerinden tamamen temizlendiğini belirtmekteydi.²⁰⁸

19. Fırka topçularının desteği sonucunda Potutory'un kuzeyine 5 Eylül tarihinde yapılan taarruzun başarıyla sonuçlanması ve Ruslar tarafından işgal edilen

²⁰⁶ ATASE Arş., BDH, K.4402, D.H-35, F.1-25 / F.1-26

²⁰⁷ ATASE Arş., BDH, K.4402, D.H-36, F.1-5

²⁰⁸ ATASE Arş., BDH, K.4402, D.H-36, F.1-6

bölgenin şiddetli muharebeler sonucunda geri alınması üzerine General Hoffmann tarafından 15. Kolordu'ya bizzat teşekkürlerini ilettili.²⁰⁹

Kazanılan zaferden sonra, 15. Kolordu Kumandanı Yakup Şevki Bey, 19. Fırka'nın bu fedakâr hizmetlerinden dolayı Şefik Bey ve silah arkadaşlarına teşekkür etti. Taltif için muharebeye ateşle iştirak eden bataryaların numaralarının en kısa zamanda bildirilmesini istedi.²¹⁰

Bu zafer Osmanlı basınında “*Osmanlı Fırkaları vatanlarından uzakta, müttefiklerinin yanında bir seneden fazla bir zamandan beri teyakkuz içinde ve gözleri Rus hatlarında olduğu halde düşmanı beklemekteydiler. Ruslar arzu ettikleri gayeye ulaşmak, için şiddetli saldırılar ile Türk Cephesi'ni sarsmak istemişler ancak kahraman Osmanlı askerlerinin can pare savunması ile başarısız olmuşlardır.*” diye yer almaktaydı.²¹¹

General Hoffmann'ın sözlü teşekkürden sonra Avusturya-Macaristan İmparatoru'nun kararı ile 15. Kolordu Kumandanı Albay Şevki Bey'e ikinci sınıf Kızılhaç askeri liyakat nişan ve madalyası, 19. Fırka Kumandanı Şefik Bey ile 20. Fırka Kumandanı Hayri Bey'e Kral Leopold şövalyelik nişanı ve harp madalyasının verildiği; bu nişanların adı geçen kişilere Avusturya-Macaristan Harbiye Nazırı tarafından ulaştırılacağı 5 Eylül'de gönderilen telgrafla Harbiye Nazırı Enver Paşa'ya bildirildi.²¹²

²⁰⁹ ATASE Arş., BDH, K.4402, D.H-36, F.1-7

²¹⁰ ATASE Arş., BDH, K.4402, D.H-36, F.1-8

²¹¹ Yazının tamamı için bkz., **Tanin**, 1 Ağustos 1916

²¹² BOA, HR. SYS, 2426/60

Kazanılan zafer sonrasında 5 Eylül'de Ruslar, farklı bir bölgeden 15. Kolordunun ve Avusturya Bothmer Ordusu'nun Gerok Grubu'nu güneyden kuşatmak için saldırıya geçtiler. Rus taarruzuna karşılık veremeyen ve direnemeyen Avusturya Ordusu da geri çekilmek mecburiyetinde kaldı. Bu geri çekilme esnasında 19. Fırka bölgesinde bulunan 77. Alaya mensup iki piyade bölüğü, Kotowskaga sırtlarında kuşatılıp Ruslar tarafından esir alındı.²¹³ Esir verilen 2 taburdan dolayı 15. Kolordu Kumandanlığınca 19. ve 20. Fırkaların 5 Eylül'den başlayarak 20-30 km geride daha uygun bir mevziye çekilmesine karar verildi.²¹⁴

15'inci Kolordu Kumandanı Yakup Şevki Bey, geri çekilme ile ilgili olarak 19. ve 20. Fırkalara 5 Eylül 1916'da emirname yolladı. Emirnamede 20. Fırka'nın, Gerok Grubunun sol kanadı ile 19. Fırka ile daima irtibatının korunmaya özen göstermesini, 19. ve 20. Fırkaların, kendilerine gerekli olmayan bütün malzemelerini Lipica Doina-Demnya hattının batısına nakletmelerini, terkedilen yerlerde düşman eline geçmemesi için köprülerin ve yolların tahrip edilerek mümkün olduğu kadar kullanılamaz hale getirilmesini, gözetleme bölgeleri kurularak telefon irtibatı hemen kurulmasını, düşmana görünmemek için gündüz ne olursa olsun harekâtın yapılmamasını, 19. Fırkadan bir makineli tüfek bölüğü ile beraber üç taburun, tedbir amacıyla konuşlandıktan sonra kumandanlık merkezine haber verilmesini bildirmekle çekilme sırasında nasıl hareket edilmesi gerektiğini söylemekteydi.²¹⁵

²¹³ Yel, **Yakup Şevki Paşa...**, s.21

²¹⁴ Cihat Akçakayalıoğlu, "15. Türk Kolordusunun Birinci Dünya Savaşı'nda Galiçya'ya Gönderilmesi ve Ordudaki Harekâta Kısa Bir Bakış", **Askeri Tarih Bülteni**, Yıl:7, S:14,1982, s.86.

²¹⁵ ATASE Arş., BDH, K.4402, D.H-36, F.1-14

Bu emirler ile geri çekilme esnasında düşmanın dikkati çekilmemeye çalışılarak mümkün olduğunca az kayıp verilmesi amaçlanmaktaydı. Ayrıca geri çekilme esnasında köprülerin ve siperlerin tahrip edilerek düşmanı elinden lojistik imkânların alınması amaçlanmaktaydı.

Avusturya Güney Ordusu Kumandanlığı tarafından Osmanlı 19. Fırka'nın kuşatmadan kurulmak için daha güvenli yere çekilmesi ile ilgili olarak Hoffmann Kolordusuna 5 Eylül 1916'da saat 09.16'da gönderilen telgrafta, Hoffmann Kolordusunun bulunduğu yerleri, Nodorozhniv'e konuşlanıp karargâh kuracak 19. Fırka için tahliye etmesi istenmekteydi. Bu telgraftan sonra 19. Fırka birliklerinin çekilme harekâtı gece yarısından itibaren başladı.²¹⁶

Çekilme devam ederken 15. Kolordu Kumandanı Yakup Şevki, Şefik Bey'e 6 Eylül'de gönderdiği emirde; 19. ve 20. Fırka artçılarının kendilerine bildirilen hatlarda bulunacaklarını, bu hattı akşama kadar mutlaka muhafaza ederek geride asıl hattaki tahkimatı gizleyeceklerini, Rusların iki Fırka arasından Trostianets istikametinden girmesine ve ormanlık arazide bulunan birliklerin kanatlarının Ruslar tarafından sarkmamasına dikkat edilmesi, istenmekteydi.²¹⁷

19. Fırka, 20. Fırka'ya oranla daha az mesafede geri çekilecekti. 19. Fırka Kumandanı Şefik Bey, Rusların Popowa Gora sırtlarından ya da Bozhytdv'den taarruz edebileceklerini, 19. Fırka ile 20. Fırkalarının arasına girebilme ihtimalini

²¹⁶ ATASE Arş., BDH, K.4402, D.H-36, F.1-19

²¹⁷ ATASE Arş., BDH, K.4402, D.H-36, F.1-20

gördüğünden; 20. Fırka'nın güvenle geri çekilmesini sağlamak amacıyla iki tabur askeri yardımcı kuvvet olarak bıraktı.²¹⁸

Geri çekilme hazırlığı yapan 19. Fırka siperleri Rus topçuları tarafından Saat 07.00'de şiddetli bir şekilde dövülmeye başlandı. 19. Fırka Kumandanı Şefik Bey, 6 Eylül'de yolladığı emirnamede, topçu ateşi altında bulunan 3. Taburun kademe kademe, güvenliği dikkate alarak, Lotofskaka sırtlarındaki ormana doğru çekilmesini istedi. Bu orman yolu vasıtasıyla 372 rakımlı geçit noktasına gelip burayı tutmasını ve diğer 1 ve 2. Taburların orman kenarını tutarak Rus birliklerini orada durdurmasını emretti.²¹⁹

Çekilme devam ederken 15. Kolordu Kumandanı Yakup Şevki, Şefik Bey'e 6 Eylül'de gönderdiği emirde; 19. ve 20. Fırka artçılarının kendilerine bildirilen hatlarda bulunacaklarını, bu hattı akşama kadar mutlaka muhafaza ederek geride asıl hattaki tahkimatı gizleyeceklerini, Rusların iki Fırka arasından Trostianets istikametinden girmesine ve ormanlık arazide bulunan birliklerin kanatlarının Ruslar tarafından sarkmamasına dikkat edilmesi, istemekteydi.²²⁰

19. Fırka, 20. Fırka'ya oranla daha az mesafede geri çekilecekti. 19. Fırka Kumandanı Şefik Bey, Rusların Bozhytdv'den veya daha kuzeyindeki Popowa Gora sırtlarından taarruz ederek her iki Fırkanın arasına girme ihtimalini dikkate alarak 20.

²¹⁸ ATASE Arş., BDH, K.4402, D.H-36, F.1-24

²¹⁹ ATASE Arş., BDH, K.4402, D.H-36, F.1-28

²²⁰ ATASE Arş., BDH, K.4402, D.H-36, F.1-20

Fırka'nın geri çekilmesini emniyet altına almak için bu cephede kuvvetli iki taburluk bir artçı kuvveti bıraktı.²²¹

Geri çekilme hazırlığı yapan 19. Fırka siperleri Rus topçuları tarafından Saat 07.00'de şiddetli bir şekilde dövülmeye başlandı. 19. Fırka Kumandanı Şefik Bey, 6 Eylül'de yolladığı emirnamede, topçu ateşi altında bulunan 3. Taburun kademe kademe, güvenliği dikkate alarak, Lotofskaka sırtlarındaki ormana doğru çekilmesini istedi. Bu orman yolu vasıtasıyla 372 rakımlı geçit noktasına gelip burayı tutmasını ve diğer 1 ve 2. Taburların orman kenarını tutarak Rus birliklerini orada durdurmasını emretti.²²²

Geri çekilme esnasında 19. Fırka Kumandanı Şefik Bey, artçı birliklerinin 413 rakımlı tepede bulunan ve daha önce yapılan 2. mevzi siperlerini tutmasını, Rus birliklerinin durdurulmasını ve ileride kalan birliklerini de tepeye doğru kademe kademe çekmesini bildirdi.²²³ Böylece birbirlerini koruyarak az kayıplarla çekilme sağlanmaya çalışılacaktı.

19. Fırka'nın geri çekilmesi esnasında Fırkanın sağ kanadının karşısında bulunan Rus birliklerinin bir kısmı Potutory İstasyonu'ndan, bir kısmı 57. Alay cephesi Rybnyky Köyü'ne taarruz etmek istedi. Ancak 19. Fırka topçu ateşlerinin tesiriyle bu taarruz püskürtüldü.²²⁴

²²¹ ATASE Arş., BDH, K.4402, D.H-36, F.1-24

²²² ATASE Arş., BDH, K.4402, D.H-36, F.1-28

²²³ ATASE Arş., BDH, K.4402, D.H-37, F.1-23

²²⁴ Suat, **Büyük Harpte ...**, s. 48

Bu sırada 19. Fırka Kumandanı Şefik Bey, 6 Eylül'de 72. Alaya yolladığı telgrafta: 72. Alay'ın sağında bulunan 77. Alay'ın 1. hatta bıraktığı postalarını geri çekmesi istedi. Çünkü Rusların o cepheye taarruz etmesi nedeniyle bazı birliklerin tehlikede olduğunu, Kotov Köyü'nde bulunan birlikler ile Kotov'un daha sağında bulunan zayıf birliklerin 72. Alay karargâhın bulunduğu 413 rakımlı tepeye çekmesini ve orada o cepheye karşı tutmasını ve sol kanadındaki birliklerini de gerideki savunma noktası olarak oluşturulmuş Kotov'un güneybatısındaki tepede toplanmasını emretti.²²⁵

Şefik Bey, 413 rakımlı tepede bulunan birliklere 6 Eylül'de yolladığı emirde, tepenin akşama kadar elde tutulması gerektiğini, Rus birliklerinin akşama kadar orada durdurulmasının gerekli olduğunu, imkân yok ise kademe kademe 419 rakımlı tepe üzerinden Mechyshchiv'de istikametine çekinilmesini, 372 rakımlı boyun noktasındaki süvari müfrezesiyle irtibatın kurulmasını ve hiçbir askerin esir bırakılmaması istemekteydi.²²⁶

8-9 Eylül 8-9 Eylül gecesinde Ruslar Türk siperlerine karşı yeni bir saldırı gerçekleştirdi. Bu saldırıya Rusların 26. Fırka ile 47. Fırkaya ait askerler katılmaktaydı. Bu saldırıların ardından 19. Fırka ve 20. Fırkaya ait Kuvvetler Rusları geri püskürttü. Ancak bu saldırıdan iki firkadan da toplamda 1500 er zayıat verildi ve bir o kadar da yaralı asker vardı. Bu muharebeden sonra her iki tarafın yeniden

²²⁵ H. Toker, **I. Dünya Harbi'nde Galiçya...**, s.67

²²⁶ ATASE Arş., BDH, K.4402, D.H-38, F.1-4

toplanmasının ardından 16 ve 17 Eylül de tekrar çatışmalar oldu. 12 saat boyunca süren ve Rusların savaş gazı kullandığı çatışmada Rusların saldırıları püskürtüldü.²²⁷

19. Fırka'nın Zlota Lypa Vadisi'nden, Potutory-Mechyshchiv hattına kadar geri çekilme harekâtında beş subay, 556 er zayıat verildi. 19. Fırka Kumandanı Şefik Bey, cephede yaşananları Merkez Kumandanlığına 5 Ekim 1916'te bir raporla bildirdi. Raporda, 19. Fırka cephesine 1 Ekim 1916'da taarruz eden Rus birliklerinin geri püskürtüldüğü, 3 Ekim'de Rusların 322 rakımlı tepedeki siperlerini derinleştirmeye çalıştığı sırada tespit edildiği ve topçu ateşleriyle bu durumun engellendiği, 4 Ekim'de ise 77. Alayda da keşif kollarında tüfek ateşi yapıldığı ve alay ilerisindeki küçük karakol mevziisine yaklaşan bir manga Rus askerinin açılan ateşle püskürtüldüğü yazmaktaydı.²²⁸

Bu rapordan da görüldüğü üzere Rusların gerek topçu ateşi gerek piyade saldırısına karşı Şefik Bey kumandasındaki 19. Fırka'nın başarılı bir şekilde karşılık verilmekte, Rusların siperlerini güçlendirme çalışmalarına ise Fırka topçusu ile açılan ateş ile Rus siperleri zayıflatılmaktaydı.

Bu muharebeler devam ederken 21 Ekim 1919'da 19. Fırka merkez üssü Nadorozhniv Köyü'ne taşındı. Rus topçu ateşinden dolayı olası kayıpların yaşanmaması için Nadorozhniv Köyü'nün tahliye edilmesi gerekli idi. Ve bu yüzden Nadorozhniv köyünde yaşayan siviller Şefik Bey'in emri ile daha güvenli bir yere

²²⁷ Nykiel, **The 15th Corps...**, pp.132

²²⁸ ATASE Arş., BDH, K.4402, D.H-47, F.1-24 / F.1-26

taşındı.²²⁹ Yarbay Şefik bu şekilde davranarak sivillerin askerler kadar değerli olduğunu göstermekteydi

Galiçya Cephesi'nde savaş tüm şiddeti ile devam etmekteydi. 19. Fırka'nın da içinde olduğu Eylül ve Ekim ayında Galiçya Cephesi'nde önemli muharebeler yaşandı. Bu muharebeler esnasında önemli başarılar kazanıldı. Alman Ordusunun Galiçya Kumandanı General Felix Graf von Bothmer, elde edilen başarılarda 19. Fırka'nın etkili yardımından dolayı 19. Fırka subay ve askerlerine madalya vermek, subay ve askerlerini tebrik etmek için 1 Ekim 1916 da Fırka karargâhını ziyarete etti.²³⁰

General Felix Graf von Bothmer Fırka karargâhını ziyareti sonrasında 15. Kolordunun yönetiminde bazı değişikliğe gidildi. Erkan-ı Harbiye-i Umumiye tarafından 8 Kasım 1916'da gönderilen telgrafta 15. Kolordu Kumandanlığı Tuğgeneral Cevat (Çobanlı) Bey'e²³¹, Kolordu Kurmay Başkanlığı'nın da Şefik Bey'e

²²⁹ ATASE Arş., BDH, K.4402, D.H-52, F.1-30

²³⁰ RESİM-27: Galiçya Cephesinde Alman Ordusunun Galiçya komutanı General Felix Graf Von Bothmer 'in Teşekkür ziyareti, madalya takma töreninde ve Yarbay Şefik resmi

²³¹ *Cevat (Çobanlı) (1888-1935)*: Aslen Malatya'nın Arapgir ilçesindedir. Babası Müşir Şakir Paşa'dır. Galatasaray Lisesi'nden mezun olduktan sonra, 1888 yılında girdiği Harp Okulu'ndan 1891 yılında Üsteğmen rütbesiyle mezun oldu. 1892 yılında girdiği Harp Akademisi'ni 1894 yılında birinci olarak bitirdi ve Kurmay Yüzbaşı rütbesiyle mezun oldu. 1894-1900 yılları arasında "Padişah Yaveri" sıfatıyla Maiyet-i Şer'ie Erkan-ı Harbiyesi'nde görev aldı. 1909-1910 yılları arasında Harp Akademisi Komutanı olarak görev yaptı. 29 Kasım 1914 tarihinde Çanakkale Müstahkem Mevkii Komutanlığı görevine atandı. Komutanlık boğazın ve kıyıların savunmasından sorumluydu. 18 Mart 1915 tarihindeki Çanakkale Deniz Savaşları'ndaki üstün başarıları dolayısıyla 19 Mart 1915 tarihinde tekrar Mirliya rütbesine terfi etti ve Paşa oldu. Bu başarısından sonra "18 Mart Kahramanı" unvanını aldı. 9 Ekim 1915 tarihinde 14. Kolordu Komutanı, 1916 yılında 15. Kolordu Komutanı olarak Galiçya Cephesi'nde görev yaptı. 19 Ağustos 1917 tarihinde tekrar 14. Kolordu Komutanı, 8 Kasım 1917 tarihinde 8. Kolordu Komutanı, 24 Kasım 1917 tarihinde de 2. Ordu Komutan Vekili olarak atandı. 2 Aralık 1917 tarihinde Yıldırım Ordular Grubu komutası altındaki 8. Ordu Komutanlığı görevine atanarak Filistin Cephesi'ne gönderildi. Burada Yıldırım Ordular Grubu komutanı Müşir Liman von Sanders, 7. Ordu komutanı Mirliya Mustafa Kemal Paşa ve 4. Ordu komutanı Mirliya Mersinli Cemal Paşa ile birlikte görev yaptı. 9 Şubat 1922 tarihinde karargâhı Diyarbakır'da olan El-Cezire Bölgesi Komutanlığı görevine atandı. 21 Ekim 1922 tarihinde yeniden oluşturulan 3. Ordu Müfettişi oldu. 31 Ekim 1922 tarihinde bu görevinden istifa ederek Elâzığ mebusu oldu. 1935 tarihinde ise vefat etti. Bkz.; Genelkurmay Başkanlığı, **Türk İstiklâl Harbine Katılan Tümen...**, s. 22

verildiği, 19. Fırka Kumandanlığına Sedat Bey'in, 20. Fırka Kumandanlığına ise Osman Bey'in atandığı yazılmaktaydı.²³²

15. Kolordu Kurmay Başkanı olan Şefik Bey, bu görevini yaptığı esnada 14 Aralık 1916'da albaylığa terfi etti. Bu göreve terfi ettikten kısa bir süre sonra ise de 24 Aralık 1917'de İzmir Askerlik Dairesi Başkanı olarak tayin edildi. Şefik Bey, 26 Aralık 1916 tarihinde de cepheden ayrılarak yeni görev yerine intikal etti.²³³

Avusturya Ordusunun yardım taleplerine karşılık Galiçya bölgesine gelen 19. Fırka'nın Kumandanı olan Şefik Bey, Çanakkale cephesinde gösterdiği başarıları bu cephede de gösterdi. Avusturya Ordusu'nun Ruslara karşı yaptığı taarruza, 19. Fırka'nın verdiği topçu atışı ve piyade takviyesi ile zafere ulaşılmasını sağladı. Cephede ise Fırkanın geri çekilmesi esnasında az zarar görmesi için gerekli stratejileri uyguladı. Bu başarılarından sonra hem makam ile hem de rütbe ile taltif edildi.

²³² ATASE Arş., BDH, K.4402-A, D.H-28, F.1-21

²³³ Vedat Şenyol, Arif Özsan, Selami Başaran, "Avrupa Cepheleri: 1. kısım Galiçya Cephesi", **Birinci Dünya Harbi**, C.VII, Genelkurmay Başkanlığı, Ankara, 1967, s.23.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK İSTİKLAL SAVAŞINDA İTALYAN VE YUNAN İŞGALLERİYLE İLGİLİ OLARAK 57. FIRKA KUMANDANI ŞEFİK BEY'İN RAPORLARI VE FAALİYETLERİ (MART 1919- EYLÜL 1920)

Mondros Mütarekesini imzalandıktan sonra galip gelen devletler antlaşmanın bazı maddelerine dayanarak ülkede işgale başlayacaklardı. İşgaller esnasında İtalyanlar yumuşak bir politika uygularken Yunanlılar ise daha katı ve zorlayıcı bir metot uygulayacaklardı.

İtalyanların siyaset sahasını kendileri için kullanmasının önüne geçecek yollar kullandı. Halk nezdinde bizi istiyorlar propagandasını çürütmek için çabaladı. Yerel yöneticilerin ve halkın yapacağı yanlışlar ile İtalyanların eline geçecek kozları engelleme yoluna gitti.

İzmir'in Yunanlılarca işgal edilmesi ve ardından uygulanan mezalimden dolayı halkta bir direniş düşüncesi oluştu. Bu heyecanı aktif hale getirmek isteyen Şefik Bey, kendi Kumandanı olduğu 57. Fırka mıntıkasında asker Kuvâ-yı Milliyeci olarak öncü bir rol oynayacaktı. Bölgede efeler ve zeybekler ile görüşmeler yapıp, el altından silahlar dağıttı. Düzenlenen kongreler ile direnişin halka mal edilmesini sağladı.

Bölgede hem Türklerin hem de Rumların maruz kalacağı zararların önüne geçecek şekilde davrandı.

Yunanlıların Rumlar Aydın ve çevresinde katliama uğruyorlar iddiasını araştırmak için gelen Uluslararası Araştırma Komisyonu'nun çalışmalarına eşlik ederek, belgeler ile gerçeğin ortaya çıkması için çabaladı.

I. Dünya Savaşı'nın sonunda Osmanlı Devleti ile İtilaf Devletleri arasında 30 Ekim 1918 tarihinde imzalana Mondros Ateşkes Antlaşmasınının 7. Maddesine göre İtilaf Devletleri stratejik gördükleri bir yeri güvenliklerini tehdit edecek bir durum olduğunu iddia ederek işgal etme hakkını elde ettiler. İtilâf Devletleri Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra mütareke şartlarına aykırı bir şekilde ülkenin birçok yerinde bu madde ile gayelerine uygun olarak ülkeyi işgale başladılar.²³⁴

İtilaf Devletleri işgaller esnasında herhangi bir direniş olmaması için Mondros Ateşkes Antlaşması'nın 5. Maddesine dayanarak Osmanlı Ordusu'nun sayısını düşürmek ve silahlarına el koymak amacıyla bazı tedbirler aldılar. Sadece asayiş sağlaması ve sınırların güvenliği için belli bir sayıda asker bulunmasına izin verdiler.

235

Bütün bu zorluklar altında Mustafa Kemal, ülkeyi işgalden kurtarmak, milli egemenliği sağlamak ve bağımsız yeni bir Türk Devleti'ni kurmak amacıyla 9. Ordu Müfettişi olarak İstanbul'dan Samsun'a hareket etti.²³⁶ Bu çerçevede Samsun'a gittiği

²³⁴ Ali Fuat Cebesoy, **Millî Mücadele Hatıraları**, İstanbul1953, s.92.

²³⁵ Serkan Ünal, **Yol Arkadaşlığından Yol Ayrımına Amasya Askeri Örgütü**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi (Siyaset Bilimi) Anabilim Dalı Doktora Tezi, Ankara2013, s.26-27

²³⁶ Gazi Mustafa Kemal Atatürk, **Nutuk- Söylev**. Cilt, Ankara, TTK. Basımevi, 1981, s.19.

ilk andan itibaren bölgede asayişin sağlamak ile ilgili görünen görevlerinin yanında, gizli olarak memlekette ortaya çıkan direnişler arasında bağ kurmak ve onları işgallere karşı harekete geçirmek, yeni direniş grupları oluşturarak işgallere karşı silahlı direnişin örgütlemeye çalıştı.²³⁷

Mustafa Kemal, İstanbul Hükümeti'ne Samsun'da asayişin sağlanması amacıyla elde ettiği gözlemleri ve karşılaştığı durumları rapor ediyordu.²³⁸ İzmir'in işgalinden sonra da ülkedeki ortaya çıkan Müdafı gruplarının mitingler düzenlemesini, hükümete ve İtilaf Devletleri'nin temsilciliklerine telgraflar yollamaları için yönlendirdi.²³⁹

Samsun'da Mustafa Kemal'in örgütlemeye çalıştığı direnişle rağmen Müttefik Devletler, I. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan ve Mondros Mütarekesi'ni imzalamak zorunda kalan Osmanlı Devleti'nin topraklarını paylaşmaya giriştiler. Şark Meselesi'nin²⁴⁰ devamı niteliğinde kendi aralarında yaptıkları gizli anlaşmalar ile Osmanlı devletini paylaşma yoluna gideceklerdi.²⁴¹ 1917 yılında kendi aralarında gizli olarak *St. Jean De Maurienne Anlaşması'nı imzaladılar*. Bu anlaşma ile İzmir'den başlayıp Konya'ya kadar olan yerler İtalyanlara nüfuz sahası olarak verildi. Anadolu'ya yerleşen ve Akdeniz'i kontrol altına alabilecek güçlü bir İtalya Devleti İngiltere ve

²³⁷ Ünal, *Yol Arkadaşlığından...*, s.74

²³⁸ İzzet Öztoprak, Mehmet Akif Tural, *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri*, Atatürk Araştırma Merkezi yay., Ankara, 2006, s.24-25.

²³⁹ Ünal, *Yol Arkadaşlığından...*, s.74-74

²⁴⁰ *Şark Meselesi*: Politik bir terim olarak XIX. yüzyılda ifade edilmeye başlanan Şark Meselesinin bu tarihte, Anadolu'yu paylaşmak, Türkleri Anadolu'dan çıkarmak şeklinde karşımıza çıkmaktadır. *Bkz.* Bayram Kodaman, *Şark Meselesi Işığında Sultan II. Abdülhamid'in Doğu Anadolu Politikası*, İstanbul, 1983, s. 162 vd.

²⁴¹ Yusuf Hikmet Bayur, *"Dünya Savaşı Sırasında Osmanlı Devleti'nin Paylaşılması Hakkında Yapılan Anlaşmalar"*, *Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Semineri*, Ankara, 1975, s. 31.

Fransa'nın çıkarlarını tehdit edebilirdi. Bundan dolayı antlaşmayı geçersiz saydılar.²⁴²

Bu meseleden dolayı İtalyanlar ve Yunanlılar arasında Anadolu'daki işgal bölgelerinde çakışma yaşanacaktı.

Batı Anadolu'da kendisine vaat edilen işgal bölgesinde etkili olmak isteyen İtalya; 19. Yüzyılda milli birliğini sağladıktan sonra, Avrupa'da yeni bir güç olarak ortaya çıktı. Diğer Avrupa Devletleri gibi sömürgecilik politikasını benimsedi. 20. yüzyıla gelindiğinde İtalya, Avrupa'nın diğer emperyalist devletleri gibi topraklarını genişletmek istiyordu.²⁴³ Bu nedenle, Osmanlı devletinin güçsüzlüğünden de yararlanarak kendisine en yakın Trablusgarp'ı ve On İki Adalar'ı işgal etti, 1912'de yapılan *Uşi Antlaşması* ile hem Trablusgarp'ı hem de On İki Adalar'ı ele geçirdi.²⁴⁴

I. Dünya Savaşı başında İtilaf Devletleri ile imzaladıkları *Londra* ve *St. Jean de Maurienne Antlaşmaları* ile de Anadolu'nun Batısını pay alarak Akdeniz'i bir İtalyan gölü hâline getirme hayalini gerçekleştirmek yoluna gittiler.²⁴⁵

Mondros Mütarekesi ile Anadolu'daki toprakları da birer birer işgal edilmeye başlandı. Bu işgaller esnasında İtalyanlar, yumuşak bir işgal politikası izlemekteydiler. Bu politikada halkın mevcut otoriteye karşı güvensizliğini sağlayarak,

²⁴² Mustafa Turan, "*İtilaf Devletlerinin Anadolu Plânları Ve Yunan İşgali*", Prof. Dr. Necmi Ülker'e Armağan, İzmir 2008, s.136-137; Ahmet Bekir Terek, "*Yunan Hedefleri ve Stratejisi Karşısında Gerçekler ve Türkiye*", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, CV, S. 29 (Şubat 1970), s. 26.

²⁴³ Mevlüt Çelebi, "*İtalyan Sömürgeciliğinin Hedef Kenti Antalya*", *Son Bin Yılda Antalya Sempozyumu*, Antalya, 18-19 Aralık 2003, s. 170.

²⁴⁴ Recep Bozkurt, *Ulusal Kurtuluş Savaşında Eğirdir (1919-1922) "Demir Atlar Cepheye Koşuyor!"*, Eğirdir Belediyesi, Eğirdir 2007, s. 8.

²⁴⁵ Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılâbı Tarihi*, C.III/4, 3. Baskı, TTK yay., Ankara 1983, s.18-19;

halkın sevgisini sağlık ocakları açarak, hastalara parasız bakarak, bedava ilaç vererek kazanma yoluna gideceklerdi.²⁴⁶

İngiltere ile Fransa, Yunanistan'a Anadolu'da İzmir ve Batı Anadolu'yu verdiler. Bu, Yunanlıların tarihi *Megali İdea*'sı²⁴⁷ için bir fırsattı. Yunanlılar, işgal siyaseti belli bir plân dâhilinde yürüteceklerdi. Bu plan dâhilinde Osmanlı Ülkesinde yaşayan Rumları örgütleyerek, istedikleri bölgelere yerleştirerek Anadolu'da nüfus dengesini değiştirmeyi amaçlamaktaydılar.²⁴⁸

Takip edilen bu politika ile Türkiye dışındaki Rumları İstanbul ve diğer bazı bölgelere göç ettirerek veya İstanbul ve civarındaki bölgelerde yaşayan Türkleri başka yerlere göçe zorlayarak bu bölgelerde sun'î çoğunluk sağlamaya çalışmaktaydılar.

3.1. Antalya'nın 28 Mart 1919'da İtalyanlarca İşgal Edilmesinden Sonra Şefik Bey'in Faaliyetleri

Akdeniz'in önemli limanlarından olan Antalya, İtalyanlara gizli antlaşmalar ile İtilaf devletlerince vaat edilmişti. Bu önemli kenti İtalyanlar Mondros Antlaşması'na dayanarak işgal edeceklerdi. İşgal sonrasında ise çeşitli siyasetler uygulayarak halkın

²⁴⁶ Mevlüt Çelebi, **Millî Mücadele Döneminde Türk-İtalyan İlişkileri**, AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2002, s.24

²⁴⁷ *Yunan Megali İdeası (Büyük Hayal-Büyük Ülke)*: Yunanlılar, Anadolu'da Türkleri kovarak, Fatih Sultan Mehmet tarafından yıkılan Bizans İmparatorluğu yeniden diriltmek, Anadolu'nun Yunanlaşmasını sağlamayı amaçlayan düşünceye denmektedir. Bkz. Murat Hatipoğlu, **Yunanistan'daki Gelişmelerin Işığı Altında Türk-Yunan İlişkilerinin 101 Yılı (1821- 1922)**, Ankara, 1988, s. 29 vd.

²⁴⁸ Bekir Sıtkı Baykal, "*İzmir'in Yunanlılar Tarafından İşgali ve Bu Olayın Doğu Anadolu'daki Tepkileri*"; **Bellekten**, C. XXXIII, S. 132, (Ekim, 1969), s. 520.

işgale karşı direnişini kırmayı ve işgali benimsemelerini sağlamayı çalışacaklardı. İtalyanların işgali ve siyasetine karşı Şefik Bey Bey ise alacağı tedbirler ile buna karşı durmaya çalışmaktaydı.

İtilaf Devletleri, Saint Jean de Maurienne Antlaşmaları ile Antalya'yı İtalyanlara vaat ettiler. Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra İtalyanlar, kendilerine vaat edilen Antalya için 28 Mart 1919'da Antalya Limanı'nda bekleyen kruvazörlerinden askerlerini saat 15.00'den itibaren karaya çıkarttı. Bu çıkarma hareketi ile İtalyanlar, Antalya'yı resmen işgal etti.²⁴⁹

İşgal başladıktan sonra İtalyan Donanma Kumandanı Gino Alessandro, işgallere karşı Antalya halkının direniş göstermemesi için bir bildiri yayınladı. Bildiride Gino Alessandro, Antalya'da hapisneden firarların görülmesi, ve asayişin bozulması gibi kötü olayların meydana gelmesinden dolayı, Antalya ahalisinin isteği üzerine, tehlikeye giren can ve malların korunması, asayişin sağlanması amacıyla İtalyan askerlerinin Antalya'yı çıktıklarını; bu çıkarma hareketini İtilaf Devleti adına yaptıklarını, bundan dolayı da Antalya halkının işgale karşı herhangi bir olumsuz durum takınmamasını istemekteydi.²⁵⁰

Regina Elena Gemisi Kumandanı Albay Gino Alessandro tarafından gönderilen bu bildiri, bir kopyası Dâhiliye Nezareti'ne gönderilerek halkın okuyabileceği yerlere mahalli hükümet tarafından asıldı.²⁵¹

²⁴⁹ ATASE Arş., İSH, K.436, G.68, B.32; ATASE Arş., İSH, K. 60, G.237 (5-1), B.16

²⁵⁰ Sıtkı Aydın, **Güneybatı Anadolu'da Kuva-yı Milliye Harekâtı**, Kültür Bak. Yay., Ankara 1990, s.16; Mevlüt Çelebi, "*Millî Mücadele'de İtalyan İşgalleri*", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C.IX, Sayı: 26, Mart 1993, s.397-398

²⁵¹ BOA, DH-KMS, D.52-1/1; ATASE Arş., İSH-2 K.401, G.02, B.34

İtalyanların Antalya'yı işgali, Akdeniz'de Bulunan Yunan Amiralinden bir telgraf ile Yunan Başbakanı Venizelos'a bildirildi. Telgrafta 12 Mart'ta Antalya önünde demir atan Regina Elena adındaki İtalyan Kruvazöründen 300 denizcinin karaya çıkararak kenti işgal ettiği, daha sonra bu denizcilerin Rodos'tan getirilen 300 keskin nişancı Bersagliers askerleri ile değiştirildiği anlatılmaktaydı.²⁵²

Şehrin işgal edildiği günden bir gün sonra 29 Mart 1919 günü 176'ncı Alay Kumandanı Yarbay Vehbi'den 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey'e, İtalyanların İtilaf devletleri ile Amerika Birleşik Devletleri adına Antalya şehrini işgal ettiğini, işgalin, yerel yetkililerle birlikte protesto edildiğini, alınacak tedbirlerin nasıl olunacağını ve nasıl hareket edileceği hakkında bir telgraf geldi.²⁵³

Antalya'nın işgali ile ilgili alınan şifreli telgraf üzerine 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey tarafından 176. Alay Kumandanı Yarbay Vehbi'ye 29 Mart 1919'da gönderilen telgrafta, Türk görevlilerin görevlerini aksatmamalarını, normal görevlerine devam etmelerini; İşgal güçlerinin isteklerinin yerine getirilmemesini ve işgalcilerin tüm davranışlarının da rapor edilmesini istedi.²⁵⁴

İtalyanlar, Antalya'yı işgal ettikten sonra şehre rahipler, doktorlar ve sermayeciler getirdiler. Okullar, hastaneler, eczaneler, telsiz, telgraf yerleri açıp, halka

²⁵² İzzet Öztoprak, "Kurtuluş Savaşı ile İlgili Yunan Belgeleri", Belge: 7, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yay., Yayın No:228, Ankara 2006, s.59

²⁵³ ATASE Arş., İSH, K.436, G.69, B.69-33

²⁵⁴ ATASE Arş., İSH, K.436, G.69, B.69-35

ilaçlar dağıtarak, halkı ücretsiz tedavi etmeye çalıştılar. Halk üzerinde nüfuzlu kişilerle temasa geçerek, halkın sevgisini kazanma yolunu yoluna gittiler.²⁵⁵

57. Fırka Kumandanı Şefik Bey, işgalin mahiyetini görmek, yerel yöneticilerin ve halkın durumunu incelemek ve araştırma yapmak amacıyla Aydın'dan Antalya'ya gitti. Antalya şehrindeki izlenimlerinde: *“İtalyanların, şehrin girişindeki portatif çadırılı ordugâhta, dolgun mevcutlu bir takım kuvvetinde Bersaglieri kuvveti vardı. 2 makineli tüfek de mevzideydi. Şehirde dağınık hâlde, çok fazla İtalyan askeri görülmüyordu; askerlerin büyük kısmı, Askerlik Şubesindeydi. İnzibat erleri devriyelerinde ve askerler de nöbetlerindeydi; yani görevlerinin başındaydılar. Yalnız depo olarak kullanılan caminin önünde, Türk nöbetçinin yanında, bir de İtalyan nöbetçisi vardı. Aralarındaki mesafe, 5-10 adım kadardı. Halk, kendi işinde gücündeydi; fakat yüzleri kederliydi”* demektedir.²⁵⁶

Şefik Bey, Antalya şehrindeki izlenimlerini ve yerel idarenin önemli hatalarını 22 Nisan 1919 tarihli bir rapor ile Harbiye Nezareti'ne ilettiler. Raporunda, Antalya Mutasarrıfı Fahrettin Bey tarafından Karosini adındaki İtalyan siyasi memura Mutasarrıflıkta bir oda verildiği, bunun İtalyanlara siyasi bir hak tanımaya sebep olabileceği; İtalyan İşgal Kumandanı Gino Alessandro'nun bildirişinin yerel yönetim tarafından basılıp çoğaltıldığı, çarşı ve mahallelerde asıldığı; *Hürriyet ve İtilaf Partisi'nin*²⁵⁷ zararlı fikirlerini yayanların, Antalya'da da rakiplerine üstünlük

²⁵⁵ ATASE Arş., İSH, K.436, G.70, B.70-14

²⁵⁶ Şefik Aker, **İstiklal Harbinde, Büyük Harbin Mütarekesinden 336 (920) Senesi Sonuna Kadar 57'nci Tümen ve Aydın Millî Cidali**, C.I, Askeri Mecmua, S.45, İstanbul 1937, s.15

²⁵⁷ *Hürriyet ve İtilaf Partisi*: 21 Kasım 1911 tarihinde İsmail Hakkı Paşa, Dr. Dagavaryan, Mustafa Sabri Efendi, Abdülhamit Zöhravi Efendi, Volçetrinli Hasan Bey, Dr. Rıza Nur, Damat Ferit, Fuat Paşa, Süleyman Paşa, Sadık Bey ve Tahir Hayrettin Bey tarafından İstanbul'da kurulmuştur. İkinci

sağlamak için, halktan nüfuz ve güce sahip olan kişileri, *İttihat ve Terakki Partisi* 'ne²⁵⁸ mensup diye niteleyip baskı altına aldıklarını bildirmekteydi.²⁵⁹

Şefik Bey, bu raporuyla yapılan hataları ve yerel yönetimdeki birtakım kişilerin yanlış davranışlarının, İtalyan işgalinin kolay olmasına ve işgalin mahiyetinin daha geniş alanlara yayılmasına neden olacağını söylemekteydi. Ayrıca muhalif olan Hürriyet ve İtilaf Partisi taraftarlarının vatanseverleri kötü yaftalayarak kendi güçlerini artırmaya çalıştıklarını bildirmekteydi.

Şefik Bey, yaptığı araştırmada daha farklı yanlışlara rastlamaktaydı. Bunlardan biri de şöyleydi. İtalyanlar tarafından Antalya eşrafından bazıları ile Yahudiler, Rumlar limandaki kruvazöre davet edildi. Gemiye ziyaret edenlere İtalyanlar tarafından gemide kendilerine iyi muamele edildiğine, güzel ağırlandıklarına dair ellerine verilen kâğıda imza atmaları istenmekteydi.²⁶⁰ Eşrafın ne anlama geldiğini bilmeden imzaladığı bu kâğıtlara imzalar konduktan sonra İtalyanlarca yine aynı kâğıdın üzerine, İtalyan koruyuculuğunun halk tarafından istendiğini ve şehir halkınca İtalyanların davet edildiğine dair bir metin geçirilerek işgalin halk isteği ile yapıldığı izlenimi verilmek isteniyordu.²⁶¹

Meşrutiyetin en büyük ve en güçlü muhalefet partisi olmuştur. Daha ayrıntılı bilgi için *bkz.* Tarık Zafer Tunaya, **Türkiye'de Siyasal Partiler**; C.1, İletişim Yay., İstanbul 1998, s. 294- 343

²⁵⁸ *İttihat ve Terakki Partisi*: 1889 yılında "Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane" öğrencileri "ittihat-ı Osmani" adıyla gizli bir dernek kurmuşlardır, istibdat rejimine karşı kurulan bu dernek Paris'te kurulan "ittihat ve Terakki Cemiyeti" ile birleşmiştir. İttihat ve Terakki asıl 1906'da Selanik'te 3'ncü Ordu subaylarının girişimiyle "Osmanlı Hürriyet Cemiyeti" adıyla subay ve bürokratların oluşturduğu on kişilik bir grup tarafından kurulmuştur. 1907'de Paris örgütü ile anlaşarak önce "Terakki ve ittihat" sonra "ittihat ve Terakki" adını almış, 1908-1918 yılları arasında tüm siyasal yaşama egemen olmuştur. 1918 tarihinde İttihat ve Terakki Partisi kendini lağvetmiş ve parti yöneticileri yurt dışına kaçmışlardır. Daha ayrıntılı bilgi için *bkz.* Tunaya, **Türkiye'de ...**, s.343

²⁵⁹ ATASE Arş., İSH, K.190, G.63, B.2

²⁶⁰ ATASE Arş., İSH, K.92, G.11, B.1-4,

²⁶¹ Öztoprak, **Kurtuluş Savaşı ile...**, s.59; Aker, **57.Tümen...**, s.26-27

İmzalı kâğıt hilesinden sonra İtalyanların Türk Devlet Adamlarını kendilerine bağlamak için başvurdukları yollardan biride ihtiyaçların giderilmesi için bedava malzeme yardımı yapmaktı. 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey'e de böyle bir teklifte bulunmuşlardı. Şefik Bey'e yapılan teklifte, Pirinç, şeker gibi dışarıdan gelen erzakın memlekette ve Antalya'da mevcut olmadığını gerek kendisi için gerekse karargâh subayları için ambarlarından verebileceklerini söylediler. İtalyanlardan gelen bu teklife cevap olarak Şefik Bey, şu anda ihtiyaçlarının olmadığını, olursa ücretini ödemek şartıyla alacaklarını söyledi.²⁶²

İtalyanların işgal ettikleri Antalya'da yaptıkları siyaseti inceleyen Şefik Bey, bu siyaset hakkında 13 Eylül 1919'da Harbiye Nezareti'ne bir rapor yolladı. Raporda, İtalyanların işgal ettikleri bölgelerde halka karşı takip ettikleri siyaset hakkında yapılan araştırma sonucunda İtalyanların Rumları Müslümanlar aleyhine, Müslümanları Rumlar aleyhine kışkırtarak ikilik çıkarttıklarını, halka kendileri için geldiklerini söyleyerek, halkı kendi taraflarına çekmeye çalıştıklarını, hastane açarak ve halkı tedavi ederek kendilerini iyi göstermek için uğraştıklarını, yerel yöneticilere baskı yaparak kendi eylemlerine ortak ettiklerini, Müslüman halkı İtalyan hâkimiyetine alıştırarak çalışmalarda bulduklarını, Antalya caddelerinde askeri bandoyu marşlarla dolaştırarak İtalyanlık duygusunu oluşturmayı amaçladıklarını yazmaktaydı.²⁶³ İtalyanlar, bu şekilde davranarak Türklerin evlerini ve gönüllerini kendilerine açacağını ve tepkilerini yerel yönetime ve Osmanlı Devlet Yöneticilerine yönleneceğini umuyorlardı.

²⁶² Aker, *57.Tümen...*, s.353, s.355

²⁶³ ATASE Arş., İSH, K.92, G.36, B.12

57. Fırka Kumandanı Şefik Bey, İtalyanlarca Antalya'nın işgal edilmesi ve sonrasında yaptıkları siyaset hakkında Antalya ileri gelenlerine ve aydınlarına tavsiye niteliğinde olan bazı tedbirleri tebliğ etti. Bu tedbirlerde Şefik Bey, mütareke maddelerine aykırı hareketlerde bulunan İtalyanların bu tutumuna karşı yerel yönetim ile halkın millî bir duruş sergilemesini, İtalyanların saldırgan tutumları olduğu takdirde İtilaf Devletleri'nden müfettişler istenmesini, İtilaf Devletleri temsilcilerine ve Osmanlı Hükümeti'ne İtalyan işgali ve tavırları hakkında şikâyetleri içeren protestolarda bulunulmasını, İtalyanların dostça yaklaşımlarına ve iyi davranışlarına kesinlikle kanılmamasını ve İtalyanlara soğuk davranılmasını, Rumlar ile Müslümanlar arasında sorun çıkartmak isteyen İtalyanların oyununu bozmak için şehirde yaşayan Rumlara da durumu anlatarak beraber hareket ettirmeye yönlendirilmesini istedi.²⁶⁴ Bu tedbirleri ile 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey, İtalyanların işgal ettikleri Antalya'da yapmayı planladıkları siyasetin amacına ulaşmasına engel olmaya çalışmaktaydı.

Antalya'nın İtalyanlarca işgalinden sonra, şehrin kuzeyinde bulunan Badem Ağacı mühimmat deposunu ele geçirmek için harekete geçmişlerdi. 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey, Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra dağıtılan sahil taburlarının silah ve cephanesinin İtalyanların eline geçmemesi önüne geçmek istedi. Bundan dolayı burada bulunan piyade ve topçu cephanesinin deposu İtalyan işgalinden önce 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey'in 7 Nisan 1919 da ki emri ile Burdur'a bağlı Çeltikçi Köyü'ne nakledildiği için cephane İtalyanlarca ele geçirilemedi.²⁶⁵ Şefik

²⁶⁴ ATASE Arş., İSH, K.567, G.104, B.2

²⁶⁵ Aker, *57.Tümen...*, s.35

Bey'in hızlı düşünerek aldığı bu karar ile İtalyanların eline geçmeden işgal bölgesi dışına taşınan cephaneler, daha sonra milli mücadele de kullanılacaktı.

3.2. İtalyan İşgal Kumandanı Temsilcisi Marki Ferrante'nin 8 Nisan 1919'da Burdur'u Ziyareti ve Şefik Bey'in Buna Müdahalesi

İtalyan işgal Kumandanı Albay Ciano, Antalya'dan sonra işgal sahasını genişletmek amacındaydı. Bunu sağlamak için ise işgal sahasının incelenmesi ve görülmesi gerekiyordu. Bunu sağlamak içinde temsilcisi Marki Ferrante'yi görünüşte ziyaret adı altında Burdur'a yollayacaktı. Bunu iyi okuyan Şefik Bey, Marki Ferrante ve yanındakilere bu fırsatı mümkün olduğunca en aza indirmek için çalışmalar yaptı.

İtalyanların Antalya'yı işgal ettikten sonra, İtalyan Kumandanı Albay Ciano'nun temsilcisi Marki Ferrante ve yanındakiler Burdur'a ziyaret yapmak amacındaydılar. İtalya'nın Antalya temsilcisi ve Antalya sorumlusu Marki Ferrante, yanına aldığı iki subay ve bir tercümandan oluşan bir heyet otomobille 8 Nisan 1919'da Burdur'a gitti.²⁶⁶

Burdur'a gelen İtalyan heyeti, yerel yöneticilere seyahatlerinin amacı olarak, Antalya-Burdur arası tren hattını tamir etmek amacıyla Burdur'a geldiklerini, Tren İstasyonu'nu ve çevresini görmeyi amaçladıklarını söylediler.²⁶⁷ Şefik Bey, İtalyan Heyeti'nin Burdur ve çevresine yaptıkları ziyaretin İtalya'nın ileri zamanlarda

²⁶⁶ DH. KMS. Nr. 52-2/9, V.1, 5-6.

²⁶⁷ TİTE Arş., K.295, G.24, B.24001

yapacağı işgal hareketini kolaylaştırmak amacıyla keşif yaptıklarını hatıratında anlatmaktaydı.²⁶⁸

Burdura ziyarete gelecek İtalyan Siyasi Temsilcisini ve yanındakilerini karşılamak için Burdur Mutasarrıfının emriyle, halkın ve öğrencilerin hazırlanmakta olduğunu öğrenen 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey, karşılama hakkında Burdur Mutasarrıfına müdahale etti. Mutasarrıfa böyle bir hareketin İtalyan işgalini makul karşılama anlamına geleceğini söyledi. Bu bilgiyi alan mutasarrıf karşılama törenini iptal etti. Böylece Burdura ziyarete gelenleri karşılamaya Şefik Bey'in müdahalesi ile halktan kimse gitmedi.²⁶⁹

Burdur'a gelirken karşılamaya kimsenin gelmemesi üzerine İtalyan Heyeti, Mutasarrıf Beyi makamında ziyaret ettiler.²⁷⁰ Mutasarrıf Bey, kendisini ziyarete gelen misafirlere Şefik Bey'in emri ile kimlikleri ve niçin geldikleri ve sordu. Ziyaretçiler, resmi olarak gelmediklerini, demir yolunun yapılmasına kadar Antalya'dan mal naklini başka şekilde yapacaklarını, halk tarafından bunun istenip istenmediğini öğrenmek için geldiklerini söylediler. Mutasarrıf Bey ise Albay Şefik Bey'in bilgisi dâhilinde ziyaretçilere olumsuz cevap verip isteklerini reddetti.²⁷¹

²⁶⁸ Aker, **57.Tümen...**, s.35

²⁶⁹ Aker, **57.Tümen...**, s.35-36

²⁷⁰ TİTE Arş., K.295, G.24, B.24a001

²⁷¹ Aker, **57.Tümen...**, s.37

Burdur Mutasarrıfının ve resmi makamlarının olumsuz tavrı sonrasında İtalyan temsilcisi Marki Ferrante ile yanında bulunan siyasi memur ve tercüman, 9 Nisan 1919'da Antalya'ya geri döndüler.²⁷²

Şefik Bey'in müdahalesi neticesinde Burdur'a keşif amacıyla gelen İtalyan heyeti hem yerel yöneticilerden hem de Şefik Bey'den istediğini alamadılar. Şefik Bey'in müdahalesi yapılmamış olsaydı İtalyan temsilcisi Marki Ferrante ile yanındaki heyet, yerel yöneticiler ve halk tarafından coşku ile karşılanacak İtalyan heyeti de bunu kullanarak işgalin halk tarafından da istendiği propagandasını tüm dünyaya duyuracaklardı.

3.3. Fethiye'nin 11 Mayıs 1919'da İtalyanlarca İşgal Edilmesi ve Yaşananlar Hakkında Şefik Bey'in Tahkikatı

İtalyanlar Antalya'dan sonra Fethiye'yi de işgali planlıyorlardı. İşgal sırasında ise Rumlardan da sağlık ekibi adı altında kişiler getirdiler. Bu gelen kişilerden bazılarının tahrik edici davranışları neticesinde çıkan karışıklıkta gelen Rum doktorlardan biri Türk askeri tarafından vurularak öldürüldü. İtalyan ve Yunanlılar, bunu farklı bir şekle çevirmeye çabaladı. Ancak Şefik Bey, yaptığı araştırma ve elde ettiği belgelerle İtalyan ve Yunanlıların bu düşüncesini boşa çıkartmaya çalıştı.

57. Fırka Kumandanı olan Şefik Bey, İtalyanların Antalya'yı işgalinin iç yüzünü soruşturup ve inceleme yapmak amacıyla yola çıktığında Aydın'da yerine

²⁷² TİTE Arş., K.310, G.53, B.53001; BOA. DH. KMS. Nr. 52-2/9, V.4-2

bıraktığı ve Fırkaya komuta eden vekilinden 4 Nisan 1919'da bir telgraf aldı. Telgrafta, torpedo Rodos'un İtalyan Belediye Başkanının bir gemi ile Fethiye'ye geldiğini, Fethiye Belediye Başkanıyla görüştüğünü, görüşmede Fethiye'de yaşayanların kendi idareleri için başkalarını seçmelerini ve bunun da gelişmiş ve çağdaş İtalya Devleti'nin olabileceğini söylediğini yazmaktaydı. Bunun Üzerine Şefik Bey, Muğla ve Teke sahillerinde yaşayan halkın ve idarecilerin, İtalyanlara karşı daima uyanık ve soğuk davranmaları konusunda uyarı emirini yolladı.²⁷³

Rodos'un İtalyan Belediye Başkanının 4 Nisan 1919'daki ziyaretinden sonra 11 Mayıs 1919'te İtalyanlar, Fethiye sahiline asker çıkartarak işgale başladı. Bu işgal ile ilgili olarak Menteşe Mutasarrıflığı, Dâhiliye Nezareti'ne 11 Mayıs 1919 yolladığı telgrafta İtalyan Ligorya Kruvazörü Kumandanının, 50 kadar asker ile üstlerinden aldığı emir ile Fethiye'yi işgal başladığını, emirlerine karşı gelindiği takdirde şehri bombalayacaklarını söylediğini bildirdi.²⁷⁴

İtalyanların, Fethiye'yi işgali sonrasında Şefik Bey, 15 Mayıs 1919'da Harbiye Nezareti'ne yolladığı raporda, yerel yönetimce, İtalyan işgalinin kara ve deniz askeri kumandanlarınca protesto edildiğini, bu protestoya rağmen İtalyan işgal kuvvetleri Kumandanın, asker çıkarmakla İtalyan kuvvetlerinin kötü bir maksatlarının olmadığını, asayiş korumaya yönelik olarak asker çıkarttıklarını söylediğini, güvenlikten sorumlu Osmanlı görevlilerinin eskisi gibi görevlerini bağımsız olarak yerine getirebileceklerini ancak İtalyan devriyeleriyle ortak çalışmalarını gerektiğini söylediklerini bildirdi.²⁷⁵ İtalyanlar, işgalin amacının işgal bölgelerindeki asayiş

²⁷³ Aker, **57.Tümen...**, s.37-38

²⁷⁴ ATESE Arş., İSH, K.76, G.4 (285), B.53

²⁷⁵ ATASE Arş., İSH, K.12, G.74, B.14-1

sağlamak olarak göstermesine rağmen, daha sonra yapacakları faaliyetlere bakıldığında İtalyan toprağı yapmayı düşündükleri görülmektedir.

İtalyanların, Fethiye'yi işgali esnasında Fethiye'ye bir grup Yunan Kızılhaç (Salib-i Ahmer) personelini de getirdi. Yunan Kızılhaç'ı Mavri Mira'ya bağlı kurulan, görünüşte sağlık malzemesi ve ilaç adı altında gizlice Anadolu'ya silah, cephane ve savaş araç ve gereçlerini sokmayı amaçlayan bir kuruluştu.²⁷⁶

Antalya'ya İtalyanlar, 7 Ağustos 1919'da Yunan Kızılhaç mensubu Rum doktorlar ve sağlık personelleri getirdiler. Ancak bu gelen sağlık personelinin amaçları farklı idi.²⁷⁷ Gelen sağlık ekibinden bir doktor tekneyle Fethiye Limanı'na çıkar çıkmaz limanda bulunanlara karşı tacizlerde bulunarak halkı tahrik etmeye başladı. Devriye gezen Türk askerleri bu hareketlerin durdurulması için müdahalede bulundu. Ancak müdahale esnasında Türk askerlerinden Ovacıklı Hüseyin Çavuş adında bir asker, çıkan karışıklıkta silahıyla Rum doktoru öldürdü.²⁷⁸

Rum doktorun öldürülmesi ile ilgili 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey, araştırma yaptırdı. Yapılan soruşturma sonrasında Ovacıklı Hüseyin Çavuş'un ağır tahrik neticesinde bunu yaptığı anlaşıldı. Şefik Bey meydana gelen hadise ve sonrasında yapılan araştırma neticesini 16 Ağustos 1919'da Harbiye Nezareti'ne şifreli bir telgraf ile bildirdi. Telgrafta, Fethiye'de Yunan Kızılhaç'ına mensup bir doktorun sahilde rutin devriye görevini yapmakta olan askerlere tahrik edici hareketlerde bulunduğunu, belinde bulunan ve altıpatlar olarak da bilinen revolver tabancasıyla sağa sola üç el

²⁷⁶ Adnan Sofuoğlu, "Anadolu Üzerindeki Yunan Hedefleri", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. X, Mart 1994, S.28, s.231

²⁷⁷ ATASE Arş., İSH, K.97, G.105, B.2

²⁷⁸ Ünal Türkeş, **Kurtuluş Savaşında Muğla**, İstanbul 1973, s.271-272.

ateş açması üzerine, devriye görevi yapan askerlerimizden de karşı ateşle karşılık verildiği ve bu müdahale esnasında Ovacıklı Hüseyin Çavuş adında bir asker tarafından Yunan doktorun öldürüldüğünü, yapılan soruşturma sonrasında Türk Askerinin suçsuz olduğunun anlaşıldığını söylemekteydi.²⁷⁹

Yapılan soruşturma sonucunda askerin suçsuz olduğunun anlaşılması ve işlem yapılmamasından dolayı Fethiye'ye gelen İtalyan generali Bongiovanni, emir subayını hükümet binasına göndererek, bir gün önce Rodos'ta kaleme aldığı ve Yunan doktoru öldüren kişinin yeniden yargılanmasını isteyen bildiriye okuttu. Bu bildiri üzerine 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey, öldürülen doktor hakkında İtalyan kumandanlığına rapor vermeye yetkisinin olmadığını, suç işleyenlerin İtalyan mahkemelerince değil, yürürlükte olan Osmanlı kanunlarına göre Türk mahkemelerince yargılandığını, söyledi.²⁸⁰

Bu cevap üzerine General Bongiovanni daha fazla ısrar etmeyip olayı kapadı. Bu olayın önemli bir yönü, İtalyanların işgalleri altındaki bölgeleri benimsemiş olduklarıdır. Kendileriyle doğrudan ilgisi olmasa da, varlıklarını ve otoritelerini hissettirmek isteyen İtalyanlar, aynı zamanda nabız yoklayıp, Türk yetkililerin nasıl davranacaklarını görmek istediler. Ancak ilişkileri gerginleştirmekten de ısrarla kaçındılar.²⁸¹

Fethiye'nin işgalinden sonra, İtalyan işgalleri ve İtalyan tehdidinin daha fazla oluşmaması için 17. Kolordu kumandanlığınca, 29 Kasım 1919 da Harbiye

²⁷⁹ ATASE Arş., İSH, K.15, G.71-61, B.68-1

²⁸⁰ Aker, **57.Tümen...**, s.281-282

²⁸¹ Çelebi, ... **İtalyan İşgalleri**, s.404; ATASE Arş., İSH, K.184, G.19-88, B.248-1

Nezareti'ne çekilen telgrafta; bölgede bulunan 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey'in emrinde taburlar teşkil edileceği, bildirilmekteydi.²⁸²

Kurulması kararlaştırılan taburlar, 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey tarafından hemen oluşturuldu. Şefik Bey, 15 Aralık 1919 tarihinde Harbiye Nezareti'ne yolladığı telgrafta Menteşe ve Teke Sahil Alaylarının her birinden alınan askerler ile iki taburun oluşturulduğunu; Menteşe Taburunun merkezinin Muğla'da olacağı, bölüklerinin Fethiye, Marmaris, Muğla'da bulunacaklarını ve Teke Taburunun merkezinin Antalya'da bulunacağı, bölüklerinin de Alanya, Kaş ve Fenike'de bulunacaklarını bildirdi.²⁸³

Bölge de Menteşe ve Teke Sahil Alaylarından alınan askerler ile oluşturulan bu taburların etkisi ile İtalyanlar daha iç kesime işgal hareketinde bulunamadılar. İtalyanlar askerleri Fethiye'yi 21 Haziran 1920 tarihinde boşalttı.²⁸⁴

Şehirde, Yunanlı halkın bölgedeki Rum nüfusun haklarını korumak bahanesiyle taciz hareketlerinde bulunması, Yunan doktorun vurulması olayı hariç Fethiye'de başka olay gerçekleşmedi. İtalyanların işgal ettiği dönemden boşalttığı döneme kadar Fethiye'de Türkler ile İtalyanlar arasında hiçbir silahlı çatışma olmadı.

²⁸² ATASE Arş., İSH, K.8, D.48, B.1-2

²⁸³ ATASE Arş., İSH, K.8, D.48 (33), B.1-3

²⁸⁴ ATASE Arş., İSH, K.10(809), G.39 (71), B.7-3

3.4. Marmaris, Kuşadası ve Bodrumun 11 Mayıs 1919'da İtalyanlarca İşgal Edilmesi ve Albay Şefik Bey'in İşgal ile İlgili Çalışmaları ve Raporları

İtalyanlar, İtilaf Devletleri ile imzaladıkları gizli antlaşmalar sonucunda Anadolu'da kendilerine vaat edilen yerleri işgale Antalya'yı işgal ederek başladılar. Antalya'yı işgal ettikten sonra ise Marmaris, Kuşadası'nı ve Bodrum'u da işgal edeceklerdi. Şefik Bey, geçici olacak işgallerine karşı çalışmalarda bulundu. Anadolu'da yerleşme planları kurmak isteyen İtalyanların, bu yolda Marmaris'te kömür deposu kurmalarına, Kuşadası'nda bozuk gümrük iskelesini tamir etme girişimlerine müdahalede bulunarak izin vermedi.

İtalyanlar, Antalya'yı işgal ettikten sonra Marmaris'i işgal planları yapmaya başladılar. İtalyanlar 11 Mayıs 1919 tarihinde Marmaris'i 190 askerden oluşan bir birlikle işgal etti. Marmaris'teki yerel yetkililer ve halk İtalyanlara karşı nazik davranmalarına rağmen, işgali arzu etmiyorlardı. Bundan dolayı Kaymakam Fevzi Bey, İtalyan birliklerinin Kumandanına yolladığı bir yazıyla işgali protesto etti.²⁸⁵

Marmaris'in işgaline dair Muğla'daki 2. Tabur Kumandanından Şefik Bey'e gelen 11 Mayıs 1919 tarihli telgrafta Marmaris'e İtalyan Bersaglieri Gemisinden 190 askerin karaya çıktığı ve bunlardan on askerin sağlık personeli ve yirmisinin İtalyan jandarması olduğunu ve geri kalanların ise normal asker olduğunu; karaya çıkan bu askerlerin Değirmen Çayı denen yerde karargâh kurduklarını, işgalden sonra

²⁸⁵ Çelebi, ... *İtalyan İşgalleri*, s.403; BOA, DH-KMS, D.99-2, V.152-11

Bersaglieri Gemisi Kumandanının, Marmaris kaymakamını gemiye davet ederek, Marmaris'te kömür deposu kurup, yollar açarak, beldeyi bayındır hâle getirmeye çalışacaklarını; Barış Konferansı kararlarına göre, karaya asker çıkararak, beldeyi işgal edeceklerini ve bu kararları Osmanlı Hükümeti'ne de tebliğ edeceklerini söyleyerek, asker çıkarmaya başladıklarını ve durumun Marmaris Kaymakamlığı tarafından protesto edildiği yazmaktaydı.²⁸⁶

Bu gelişmeler ve sonrasında Marmaris'in işgal edilmesi ve İtalyanların planları ile ilgili olarak 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey tarafından 15 Mayıs 1919'te 17. Kolorduya rapor olarak yollandı. Raporda, İtalyan Bersaglieri Gemisi Kumandanı, Barış Konferansı kararlarına dayanarak, karaya asker çıkarttıklarını, bu durumu Osmanlı Hükümetine tebliğ ettiklerini, Değirmen Çayı denilen yerde karargâh kurduklarını, Marmaris'te kömür deposu kurmayı planladıklarını bildirmekteydi.²⁸⁷

57. Fırka Kumandanı Şefik Bey, karaya çıkan İtalyanların kömür deposu inşaatını engellemek için Marmaris mutasarrıfına yolladığı emirde, depo kurulması planlanan yerde bulunan kerestenin başına hemen asker gönderilmesini, giden askerlerin filen bir şey yapmamakla beraber kerestenin bir tarafa nakledilmesi halinde kereste başındaki askerinin bu duruma yasak diyerek engel olmasını, dinlenmemesi halinde kendisine gelip haber vermesini, kereste başına asker gönderilmesi ile ilgili olarak da yerel hükümet adına işgal kuvvetleri Kumandanına liman başkanı ile jandarma Kumandanını göndererek resmi tebliğin yapılmasını istemekteydi. Gemi Kumandanı, tebliğden sonra ve kerestelerin başına gelen askerlerden sonra, kömür

²⁸⁶ Aker, **57.Tümen...**, s.48

²⁸⁷ ATASE Arş., İSH, K.198, G.137, B.1-1

dökmek ve depo inşa etmek için müsaade koparmağa çalışsa da başarı sağlayamadı.

288

Şefik Bey, bu şekilde davranarak kendisine resmi görevli olarak üstlerinden gelen herhangi bir bilgi bulunmadığını, işgalin kabul edilmediğini, İtalyanlara hissettirmek istemekteydi. Bunun sonucunda da İtalyanlar kömür deposu inşaatından vazgeçtiler.

Marmaris'ten sonra ise İtalyanlar yönlerini Kuşadası'na çevireceklerdi. Kuşadası'na 7-8 Mayıs 1919 tarihinde gelen Regina Elena Gemisi Kumandanı Giano Alessandro, gemisinin Kuşadası Limanı'nda bir hafta duracağını ve gemi askerlerinin karaya her gün sabah çıkıp güneşin batmasıyla geri geleceklerini Kuşadası kaymakamına bildirdi.²⁸⁹

Gemi Kumandanı Alessandro, askerleriyle karaya çıktı. Kuşadası ile Selçuk yollarını gezdi. İtalyan gemicileri de gümrük iskelesinin bozuk taraflarını tamire başladılar. 8 Mayıs 1919 Tarihinde gerçekleşen bu durumu Kuşadası bölgesi Kumandanı Şükrü Bey, 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey'e 9 Mayıs'ta bir telgraf ile bildirildi.²⁹⁰

İtalyanların Kuşadası'na asker çıkarması ile ilgili olarak 57. Alay Kumandanı Şefik Bey, 9 Mayıs 1919'da 135. Alay'a gönderdiği emirde, İtalyanların Kuşadası'nda iskele inşa etmeye ve yolları tamir etmeye çalıştıklarını, bu davranışlarının Mondros

²⁸⁸ Ak Aker, **57.Tümen...**, s.49

²⁸⁹ ATASE Arş., İSH, K.37, G.82, B.1-1.

²⁹⁰ Çelebi, ... **İtalyan İşgalleri**, s.406; ATASE Arş., İSH, K.401, G.2, B.63, ATASE Arş., İSH, K.401, G.2, B.64

Ateşkes Antlaşması maddelerine uymadığını ve bu durumun yerel yöneticiler ile halkın birlikte protesto etmesini istedi.²⁹¹

Şefik Bey'den gelen emir üzerine Kuşadası kaymakamı Ferruh Bey; Regina Elena Kruvazörü'ne gitmiş ve gemi Kumandanı Alessandro'ya, karaya asker çıkarmanın Mondros Ateşkes Antlaşması hükümlerine aykırı olduğunu ve memlekette düzenin yerinde olduğunu ve asker çıkarmaya gerek olmadığını, söyledi.²⁹²

İtalyan işgalinden sonra yerel yönetim makamlarının protestosuna İtalyan gemi Kumandanı Alessandro, İtalyan Hükümetinin asker çıkarmakta kötü bir amacının olmadığını, çıkarmanın ileride meydana gelebilecek herhangi bir olayı önceden engellemek amacıyla yapıldığını, Osmanlı Devleti ile İtalya Devleti arasında verilen kararın sonucu olarak asker çıkardıklarını söylemekteydi.²⁹³

Kuşadası'nın işgali ile alakalı olarak 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey, 15 Mayıs 1919'da 17. Kolordu'ya bir rapor gönderdi. Raporda, yerel hükümetten Kaymakam Ferruh Bey'in İtalyan Deniz Kumandanı Alessandro'ya asker çıkarmaya gerek olmadığı yönündeki protestosuna cevaben İtalyan Deniz Kumandanı Alessandro'nun; asker çıkarmakta İtalya hükümetinin kötü bir maksadının olmadığını, memurların, mevcut hükümet adına memurluk vazifelerini yerine getirebileceklerini, gelecekte asayiş bozacak olayları önceden önlemek amacıyla asker çıkarttıklarını, Osmanlı

²⁹¹ ATASE Arş., İSH, K.37, G.83, B.1-1.

²⁹² Çelebi, **Millî Mücadele Döneminde...**, s.404

²⁹³ Aker, **57.Tümen...**, s.58

Hükümeti ile İtalyan Hükümeti arasında verilen karar neticesinde Kuşadası, Marmaris ve Bodrum sahillerine asker çıkarttıklarını, söylemekteydi.²⁹⁴

İtalyanlar, bu şekilde davranarak işgali haklı bir duruma getirmeye çalıştılar. İşgallerden İstanbul Hükümeti'nin de haberi olduğu söylentisini yerel yöneticilere ve halka söyleyerek halkın desteğini almayı planladılar. Böylece halk ile İstanbul Hükümeti'ni karşı karşıya getireceklerini düşünüyorlardı. Ancak planladıkları gibi gelişmeler olmayacaktı.

3.5. İzmir'in Yunanlılarca 15 Mayıs 1919'da İşgal Edilmesi ve Şefik Bey'in Çalışmaları

Osmanlı Devleti, 1914'de katıldığı I. Dünya Savaşı'ndan, 30 Ekim 1918 tarihinde İtilaf Devletleri ile imzaladığı Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imzalamasıyla yenilgiyle çıktı. Antlaşmanın imzalanmasıyla, Osmanlı Devleti, iki mühim sorun ile karşılaştı. Birincisi; Mondros Antlaşması'nın nasıl uygulanacağı? İkinci sorun ise imzalanacak antlaşma ile Osmanlı Devleti'nin ne olacağı idi.²⁹⁵

Savaş öncesinde ise İtilaf devletlerinden İngiltere ve Fransa, İtalya'yı İtilaf Devletleri yanında savaşa sokmak amacıyla İtalya ile 1917 yılında yaptıkları ve gizli

²⁹⁴ ATASE Arş., İSH, K.17, G.119, B.1-2

²⁹⁵ Mustafa Turan, "İzmir'in İşgali Üzerine", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.XII, S. 36, (Kasım 1996), s.739

olarak imzaladıkları *Saint Jean De Maurienne Anlaşması* ile Batı Anadolu ile Antalya'dan Konya'ya kadar olan yerler verdiler.²⁹⁶

Ancak gizli antlaşmalar ile İtalya'yı yanlarına alan İngiltere ve Fransa savaş sonrasında İtalya'nın Doğu Akdeniz'de güçlü bir şekilde olmasını istememekteydiler. Çünkü güçlü bir İtalya Devleti'nin menfaatlerine dokunacağını biliyorlardı. Bundan dolayı Yunanistan'ın Anadolu Toprakları üzerindeki tarihi emellerinden yararlanmayı planlamaktaydılar.²⁹⁷

18 Ocak 1919 tarihinde yapılan Paris Barış Konferansı'nda Yunanistan Başkanı Elefterios Venizelos, Batı Anadolu'da ve Anadolu'nun çoğu yerinde Rumların nüfus olarak çoğunlukla olduğunu iddia ederek İngiltere ile Fransa'dan İzmir ve çevresini ile Batı Anadolu'yu istedi.²⁹⁸ İtalyan'ın konferans temsilcisi Orlando, Yunanistan'ın İzmir ve çevresini istemesini ve İngiltere ile Fransa'nın da buna sıcak bakmalarına karşı durmaya çalıştı.²⁹⁹ Ancak İngiltere ile Fransa, İtalya'nın tüm itirazlarına rağmen Paris Konferansı'nda Yunanistan'a İzmir ve Batı Anadolu'yu vermeyi kabul ettiler. Bu paylaşım sonrasında ise İzmir Yunanlılarca 15 Mayıs 1919'da işgal edilecekti.³⁰⁰

²⁹⁶ Yusuf Hikmet Bayur, "*Dünya Savaşı Sırasında Osmanlı Devleti'nin Paylaşılması Hakkında Yapılan Anlaşmalar*", *Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Semineri*, Ankara, 1975, s. 31.

²⁹⁷ Hasan Türker, "İzmir'in İşgali ve Salihli Cephesinin Kurulması", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C.1, S.3, İzmir, 1993, s.191; Ali Türkgeldi, *Mondros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi*, İstanbul, 1948, s.63.

²⁹⁸ Serdar Sarısır, "Yunanlıların Batı Anadolu'da Nüfus Çoğunluğunu Sağlama Gayretleri ve Yunan Hükümeti'nin Bir Genelgesi", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S 37-38, Mayıs-Kasım 2006, s.128

²⁹⁹ Salahi R. Sonyel, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika-I*, TTK Yayınları, Ankara 1995, s. 51-52.

³⁰⁰ Orhan Turan, "İngiliz Arşiv Belgelerine Göre Yunan Ordusu'nun İzmir'e Çıkması ve İşgale İlişkin Tanıklıklar", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, S.XVIII (Özel Sayı), 2018, s.37.

Osmanlı Devleti'nin topraklarının paylaşılmaya çalışıldığı bir dönemde Anadolu'nun bir bölümünün Yunanistan tarafından işgal edilmesinin tarihi sebepleri vardı. I. Dünya Savaşı'ndan sonra Yunanistan Devleti tarihi *Megali İdea*'sı için büyük bir fırsat yakaladı. Bu fırsatı kullanarak Batı Anadolu'da yerleşmeyi düşündüler.³⁰¹

Yunanlıların tarihi emellerini çok iyi bilen Osmanlı Devleti, İtilaf Devletleri'nden, Yunanlıların Anadolu'da bir işgal harekâtında bulunmamasını istedi. Ancak bu isteği İtilaf Devletleri tarafından dikkate alınmadı.³⁰² İngiliz temsilcisi Lloyd George ve Fransız temsilci Clemenceau'ya göre Batı Anadolu'da Yunanlıların toprak isteğinin kabul edilmesi ile hem fedakâr bir müttefik kazanılacak hem de Akdeniz'de gelecekte ortaya çıkabilecek bir İtalyan tehlikesinin de önüne geçilecekti.³⁰³

İtilaf Devletleri, Yunanlıların İzmir'i ve çevresinde zorluk çekmemeleri için Osmanlı askeri gücünü azaltarak işgallere karşı koyacak kuvvetin bulunmaması için çalışmaktaydılar. Mondros Ateşkes Antlaşması hükümleri gereğince, Osmanlı Ordusu'nun dağıtılması ve askerlerin terhis edilmesi gerektiğini söylüyorlardı. Bundan dolayı Aydın'daki 57. Fırka'ya ait silah ve cephaneye el koymak amacıyla İtilaf devletleri subayları Mondros Ateşkes Antlaşması maddelerine dayanarak 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey'e baskı yapıyorlardı.³⁰⁴

Bu baskıyı bertaraf etmek için Şefik Bey, İtilaf devletleri adına gelen subaylarının, 57. Fırka depolarında bulunan bütün silahlarının ve cephanenin İtilaf

³⁰¹ Mustafa Turan, "*Batı Anadolu'da Yunan İşgali ve Mezalimi*", **Kuruluş ve Kurtuluşun Sembol Kenti İzmir Sempozyumu Bildirileri**, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara 2015, s.37-51.

³⁰² Turan, **İzmir'in İşgali...**, s.740

³⁰³ "İzmir Muhtacini", **Açıksöz**, 15 Ağustos 1335

³⁰⁴ Fatih Özkurt, "**Yörük Ali Efe'nin Hayatı, Millî Mücadele Tarihindeki Yeri Ve Önemi**", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 2008, s.30

Devletleri kuvvetlerinin gözetimine verilmesi isteğine; üstlerinden kendisine böyle bir emir gelmediğini söyleyerek, geri çevirdi.³⁰⁵ Zaman kazanmak için bu şekilde cevap veren Şefik Bey, silahları ve cephaneleri iç bölgelere taşımayı, taşınamayanları da halka dağıtmayı amaçlamaktaydı.

Kazanılan süreden sonra Aydın'daki depolardan çok miktarda silah ihtiyacı olan milli birliklere ve kurumlara dağıtıldı. Şefik Bey, 21. Kolordu'dan kalan silahlar ile cephaneyi İtilaf Devletleri'ne teslim etmeyerek 57. Fırka depolarına koydu.³⁰⁶ İtilaf devletlerine teslim edilmeyen bu mühimmatlar daha sonra Yunanlılara karşı kullanılacaktı.

Ancak 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey, 17. Kolordudan gelen emirle, Denizli'de bulunan Erhard Dağ Topları ile toplardaki namlunun gerisini kapayan ve ateşleme tertibatına sahip *kama* adlı parçaları, top nişangâhlarını ve Aydın deposunda bulunan makineli tüfekleri teslim etmek zorunda kaldı.³⁰⁷ İtilaf devletleri subaylarının bütün bu çalışmaları halk nezdinde İzmir'in İngiliz, Fransız veya Yunanlılarca işgal edileceği söylentisine neden olacaktı.³⁰⁸

Halk arasında gezen söylentiler yavaş yavaş gerçeğe dönüşmeye başlayacaktı. 13 Mayıs 1919 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri Yunanlıların İzmir'i işgal edeceğini ve işgal için Midilli'de hazırlıklar yaptığını bildirdi. 14 Mayıs 1919 tarihinde ise İtalyanlardan İzmir'in işgal edileceği bilgisi geldi. İzmir'in işgal edilmesinin

³⁰⁵ Aker, **57.Tümen...**, s.42

³⁰⁶ Aker, **57.Tümen...**, s.42-43

³⁰⁷ Aker, **57.Tümen...**, s.43

³⁰⁸ ATASE Arş., İSH, K.98, G.7, B.1-1

anlaşılması üzerine İzmir Valisi Ahmet İzzet (Kambur) Bey³⁰⁹, Şehrin Yunanlılarca değil İngiliz, Fransız ve Amerikan askerleri tarafından işgal edilmesini istedi.³¹⁰

14 Mayıs 1919 tarihinde Birleşik Filo Komutanı İngiliz Amiral Calthorpe, 17. Kolordu Kumandanı Ali Nâdir Paşa'ya³¹¹ bir nota yolladı. Notada Mondros Ateşkes Antlaşması'nın 7. maddesine dayanarak İtilâf Devletleri'nin İzmir Şehri'ni işgal edeceğini bildirdi. Bunun üzerine Ali Nadir Paşa bu notayı ve işgalde Yunanlılarında olacağı söylentisini Bab-ı Aliye bildirdi. Harbiye Nezareti'nden gelen cevapta, durumun antlaşma şartlarına dahilinde bulunduğu, Yunanlıların ise bu işgalde yer alacağının önemsiz bir söylentiden ibaret olduğu söylenmekteydi. Bunun üzerine 17. Kolordu Kumandanı Ali Nadir Paşa, birliklere yolladığı emirnamede Şehrin işgal edileceğini, işgal sırasında kesinlikle karşı konulmamasını emretti.³¹²

İtilaf Devletleri, Osmanlı askeri gücünü etkisiz hale getirdikten sonra; Yunanlılar, 15 Mayıs 1919'da İzmir'i işgale etmek üzere harekete geçtiler. İzmir

³⁰⁹ *Ahmet İzzet (Kambur) Bey (1871-1920)*; Ahmet İzzet Bey 1871 yılında İstanbul'da doğdu. Üsküdar Rüştüyesini bitirdi. 1885 yılında Bab-ı Ali Tercüme Odası'na girdi. 1909 yılında Hariciye Nazırlığı'nda müdürlük görevine yükseldi. Ağustos 1912-Mayıs 1913 tarihleri arasında Van valiliği yaptı. Kasım 1918-Mart 1919 tarihleri arasında Evkaf nazırlığı görevini yürüttü. Mart 1919 tarihinde Aydın Valisi oldu. 15 Mayıs 1919 günü İzmir'in işgali sırasında valilik görevinde bulunuyordu. İşgal döneminde Yunanlarla iş birliği yaptığı için hainlikle suçlandı. 1920 yılının ocak ayında görev başında kalp krizinden öldü. Bkz., Sinan Kunalp, **Son Dönem Osmanlı Erkan ve Ricali (1839- 1922)**, İstanbul 1999, s.78

³¹⁰ Turan, **İzmir'in İşgali...**, s.743

³¹¹ *Ali Nadir Paşa (1867-1924)*; 1867 yılında doğdu. 1885 yılında Harp Okulu'nu, 1888 yılında da Harp Akademisi'ni bitirdi. Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra savaş suçlularını ve Ermeni Tehciri sorumlularını yakalamak için kurulan Hayrettin Paşa başkanlığındaki Divan-ı Harbi'de üyelik yaptı. 1919 yılında İzmir'in Yunanlar tarafından işgali öncesi Ege'deki 17. Kolordu Komutanlığı'na atandı. İşgal sırasında hiçbir direniş göstermediği halde işgalciler tarafından tutuklandı. İşgal sırasında Yunan bayrağını öptüğü gerekçesiyle büyük tepki gördü. Daha sonra 1920 yılında kurulan Kuva-yi İnzibatiye'nin komutanları arasında yer aldı. Türk Kurtuluş Savaşı'ndan sonra vatan haini ilan edilerek Yüzellilikler listesine alındı. Bununla birlikte vatandaşlıktan ve Türkiye'den çıkarıldı. 1924 yılında Mısır'da vefat etti. Bkz.; Genelkurmay Başkanlığı, **Türk İstiklâl Harbine Katılan Tümen...**, s. 23

³¹² Turan, **İzmir'in İşgali...**, s.743

önlerine asker yığdılar.³¹³ Yunan işgal plânına göre, Alsancak'a çıkarılan askerler Kadifekale'yi, Pasaporta çıkarılan askerler de Konak-Göztepe-Güzelyalı hattını işgal edeceklerdi. İşgal için yirmi tane çıkarma gemisinden Yunan 1. Fırka'sına bağlı Askerlerden, 5. Piyade Alayı Alsancak İskelesine, geleneksel Yunan Milli Kıyafetlerini giyen askerlerden oluşan Efzon Alayı da Pasaport İskelesine çıktı.³¹⁴ Limana çıkan Yunan askeri gücünün 50.000 civarı kadar olduğu tahmin edilmekteydi.³¹⁵

İşgal için yirmi tane çıkarma gemisinden Yunan 1. Fırka'sına bağlı Askerler İzmir Limanı'na çıkmaya başladı.³¹⁶ Önce 200 kişilik bir Yunan Efzon Bölüğü Kordona çıktı. Bunu diğer birlikler takip etti. Şehir iki ayrı koldan işgale başlandı.³¹⁷ Yunan Efzon Alayı'nın en önünde büyük bir Yunan bayrağı taşınmaktaydı.³¹⁸ Daha sonra karakollara ve askeri kışlalara Yunan bayrakları çekildi.³¹⁹ İzmir'de karaya çıkan Yunan Kuvvetleri, üç firkadan meydana gelen iki kolordu ve yardımcı kuvvetlerden oluşmaktaydı.³²⁰

İnsanlar ellerinde Yunan bayrakları ve çiçekleriyle rıhtımı doldurmaktaydı. Kızların üstleri, limana bakan evler mavi beyaz renkti. Evlerin balkonları bayraklarla ve çiçeklerle süslüydü. İzmirli Rumlar, Yunan Kumandanını ve askerlerini kordon

³¹³ TİTE Arş., K.317, G.13, B.13001

³¹⁴ Turan, **Yunan Mezalimi...**, s.73; ATASE Arş., İSH, K. 14, D. 72-55 B. 78/1-14; ATASE Arş., İSH, K. 12, D. 74-49 B. 15/1-3

³¹⁵ ATASE Arş., İSH, K.12, G.74-49, B.6; ATASE Arş., İSH, K.12, G.74-49, B.8

³¹⁶ Turan, **Yunan Mezalimi...**, s.73-74; ATASE Arş., İSH, K.14, G.72-55, B.78-1; ATASE Arş., İSH, K.85, G.103-316, B.22-10

³¹⁷ ATASE Arş., İSH, K. 12, G. 74-49, B. 15/1-3.

³¹⁸ ATASE Arş., İSH, K. 12, G 74-49, B. 72/1-7; ATASE Arş., İSH, K. 14, G. 72-55, B. 81-1.

³¹⁹ Turan, **Yunan Mezalimi...**, s.74.; ATASE Arş., İSH, K. 12, G. 74-49, B. 57-1

³²⁰ TİTE Arş., K.310, G.58, B.58001

boyunda “*Yaşa Venizelos*” sedaları ile alkışlarla ve çiçeklerle karşıladılar. Elllerinde Yunan bayrakları vardı.³²¹

İşgalden sorumlu Kumandan Zafiriu, işgalden sonra, bir bildiri yayınladı. Bu bildiriye Yunan İşgal Kumandanı Zafiriu, karaya asker çıkartılması ile yürürlükte olan kanunların korunacağını, bütün ahalinin rahatının teminini sağlanmasının amaçlandığını, şehirde bulunan devlet görevlilerinin görevlerine devam edebileceğini, askerlerin yerel halka iyi davranacağını ve halkında bunu soğukkanlı ve sakin şekilde karşılaması gerektiğini söylemekteydi.³²²

Yunanlıların Pasaport İskelesi’ne asker çıkarttıkları³²³, İzmir’i işgale başladığı haberini alan Aydın *Redd-i İlhak Cemiyeti*³²⁴ ve *Müdafa-i Hukuk Cemiyeti*³²⁵ Heyeti adına kişiler durumu Şefik Bey’e haber verdi.³²⁶ 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey İzmir ile temasa geçip haberi doğrulamak istedi. Ancak İngilizlerin, İzmir telgrafhanesini işgal etmesinden dolayı haberleşme imkânı yoktu. Şefik Bey, işgalin iç yüzünü anlamak ve nasıl davranılması gerektiği, nasıl tedbir alınacağı hakkında 17. Kolordu

³²¹ Ömer Sami Coşar, **İstiklâl Harbi**, 16 Mayıs 1919.

³²² EK17: “Yunan İşgal Kumandanı Zafiriu’nun İzmir halkına yayınladığı bildirisi”, **Hadisat**, 19 Mayıs 1919

³²³ Pasaport İskelesi’ne çıkan Yunan Askerleri Pasaport İskelesi Polis Merkezini işgal ettiler. Bunun üzerine karakolda bulunan jandarma erleri merkeze çekildi. *Bkz.* ATASE Arş., İSH, K. 14, G. 72-55, B. 78/1-14

³²⁴ *Redd-i İlhak Cemiyeti*: Ülkenin haksız işgaline karşı savunma amacıyla kuruldu. Bu kuruluşlar buldukları yerdeki mülki ve askerî idaresini ele aldılar. Milis teşkilatları meydana getirerek Yunan işgaline karşı fiilen karşı koydular. *Bkz.* Hamza Eroğlu; **Türk İnkılâp Tarihi**, İstanbul 1982, s.157

³²⁵ *Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti*: Milli bağımsızlığa ulaşmak amacıyla Türk Milletinin, “Yurdu düşman işgallerine karşı savunmak, memleket topraklarının paylaşılmasını önlemek ve insan haklarını korumak” duygularının fiiliyata dökülmüş ifadesidir. Bundan dolayı bu ruhla kurulan cemiyetler kısa sürede memleketin genelinde hızla yayılarak örgütlendi. *Bkz.*; Zeki Çevik, **Millî Mücadelede "Müdafaa-i Hukuk'tan Halk Fırkasına Geçiş (1918-1923)**, Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı Yay., Ankara, 2002, s.53-54.

³²⁶ Aker, **57.Tümen...**, s.49-50

Kumandanlığına telgraf yolladı. Telgrafta Şefik Bey, Yunanlılar tarafından İzmir ve İzmir'e bağlı bulunan yerlerin işgal edildiği haberinin alındığını, bu işgalin mahiyeti ile alakalı malumat alındığı takdirde kendisinin bilgilendirilmesini istedi.³²⁷

Şefik Bey'in gönderdiği telgraftan bir gün sonra 17. Kolordu Kumandanı Ali Nadir Paşa'dan gelen telgrafta, Mondros Ateşkes Antlaşması'nın 7. maddesine dayanarak, İzmir ve civarlarının 14 Mayıs 1919 günü itilaf devletleri adına Yunanlılarca işgal edildiği; askeriye ait toplara ve mühimmata el konulduğu, bilgisini aldı.³²⁸

İzmir telgrafhanesinin işgal edilmesinden dolayı bölgeden sağlıklı haber alınamıyordu. İzmir'in akıbeti hakkında Harbiye Nezareti'nden 16 Mayıs 1919 tarihinde 57. Fırka Kumandanlığına ve ilgili tüm kumandanlıklara bir tebligat gönderildi. Tebligatta, İtilaf devletlerince, 15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir şehrinin ve çevresinin işgal edileceğinin Osmanlı Hükümeti'ne tebliğ edildiği söylendikten sonra; İzmir'de bulunan 17. Kolordu ile haberleşmenin kesildiği, İşgalin gerçek durumunun tam olarak bilinmemekle beraber; İzmir ve civarındaki bazı yerlerin; Yunanlar tarafından işgale edildiği haberlerinin alındığını; bundan dolayı tüm birliklerin buldukları yerleri terk etmeyerek yerlerinde bulunmaları gerektiği, söylenmekteydi.³²⁹ Harbiye Nezaretinden gelen bu bilgilendirme amaçlı tebligatla İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali resmen teyit ediliyordu.

³²⁷ Aker, **57.Tümen....**, s.50

³²⁸ ATASE Arş., İSH, K. 15, G.1, B.1

³²⁹ Aker, **57.Tümen....**, s.59; ATASE Arş., İSH, K.433, G.18, B.18-3

İzmir'in işgalinden sonra Yunanlılardan kaçıp Aydın'a gelenlerden bazı bilgiler edinildi. Bu bilgiler 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey, tarafından 16 Mayıs 1919'da Harbiye Nezareti'ne telgrafla bildirildi. Telgrafta Şefik Bey, işgalden kaçıp Aydın'a gelenlerden alınan bazı bilgilerde, Yunan işgali esnasında Müslüman halkın işgali protesto etmek amacıyla miting yaptığını, Amerikan Devleti Başkanı Wilson'a, diğer devlet başkanlarına telgraf çektiklerini, Askerlerin büyük kısmının, silahlarını alarak, şehrin dışına çıktıklarını, şehirde bulunan subayların ise Yunanlar tarafından tutuklandıklarını, İzmir'den kaçarken o esnada şehrin içinden silah sesleri duyduklarını yazdı.³³⁰ Bu telgrafta da görüldüğü üzere işgalin mahiyeti tam olarak anlaşılamadığı için Şefik Bey, ancak İzmir'den kaçan insanlardan alınan bilgilerden yola çıkarak bir fikir sahibi olamaya çalışmaktaydı.

57. Fırka Kumandanı Şefik Bey, İzmir'den kaçan insanlardan elde ettiği bilgileri ayrıntılı bir şekilde inceledikten sonra elde ettiği bilgileri rapor olarak 17 Mayıs 1919'de Harbiye Nezaretine bildirdi. Raporda, Yunanlıların İzmir Limanına girmeye başlamasıyla Rum halkın büyük bir coşku ile Kordon'a geldiğini, Karaya Yunan birliklerinden ilk olarak Efzon alayından askerler çıktığını ve Punta (Alsancak) İstasyonu yönünde yürüyüşe geçtiklerini, askerlerin önünde limanda kayıkçılık yapan Rum palikaryasından gençlerin bayrak taşıyarak yürüdüklerini, Yerli Rumlardan bazı kişilerin silah kuşanarak Yunan askerlerine katıldıklarını, İzmir'de Rumların çoğunlukta olduğu Kordon mahallesindeki evlerin ve sokakların mavi beyaz renkli kurdeleler ve Yunan bayraklarıyla süslendiğini, kışla istikametinde hareket eden işgal askerleri ile askerlerimiz arasında çatışmanın meydana gelmesiyle Yunanlıların halka

³³⁰ ATASE Arş., İSH, K.19, G.122, B.1-2

hedef gözetmeksizin ateş ettiklerini, bu ateş esnasında halktan birçok yaralının ve kaybın olduğunu, ele geçirilen bazı Türk subaylarının üniformalarının Yunan askerlerince çıkartıldığını, şehirdeki birçok resmî kurum ve dairelerin Rumlar tarafından yağmalandığını, İzmir’de Yunanların bu şekilde devam etmesi halinde, ileride önüne geçilmesi mümkün olmayan üzücü olaylara neden olabileceğini söylemekteydi.³³¹

Bu rapor ile Şefik Bey, Yunanlıların İzmir’i işgalinden sonra yaptıkları mezalimin ilerde önü alınamayacak olaylara neden olabileceğini öngörmekteydi. İzmir’deki zulümlerden ve yaşananlardan kaçan insanların anlattıkları ilerde Anadolu’da milli direniş fikrinin ortaya çıkmasında önemli rol oynayacaktı. Ancak bu yaşananları olumsuz olarak kullanan ve halkın direniş gücünü kırmak için çabalayan vatan hainlerine fırsat verecekti.

İzmir’in işgalinden sonra meydana gelen olaylara karşı koyacak hiçbir kuvvet şehirde bulunmuyordu. İzmir’deki karargâhlarını terk ederek Tire’ye giden subay ve askerler, İzmir’den Aydın’a gelen tren yolcularının bilerek veya bilmeyerek anlattıkları olumsuz durumdan etkilenerek, Aydın’da ki birliklerine katılmaları için gönderilen emre rağmen birliklerine teslim olmadılar.³³²

Birliklerine teslim olmayan askerler ile kışlalarından firar eden askerler yüzünden 57. Fırka’nın mevcut askerleri tamamen denecek bir oranda azaldı. 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey, 15 Mayıs 1919 tarihinde Harbiye Nezareti’ne gönderdiği

³³¹ ATASE Arş., İSH, K.18, G.1, B.1-13

³³² Turan, **Yunan Mezalimi...**, s.248

telgrafında, İzmir’de yaşanan vahşet ve İzmir’den tren yolu ile kaçan yolcularının anlattıklarının tesiriyle Fırka askerlerinin yüzde 95’inin firar ettiğini söylemekteydi.³³³

Fırarların önüne geçmek, Firar eden askerleri geri çevirmek ve askerlerin bozulan morallerinin daha da düşmesini önlemek amacıyla Şefik Bey, 19 Mayıs 1919’da 57. Fırka’ya bağlı tüm askeri kumandanlıklarına bir genelge yolladı. Bu genelge de İzmir ve Aydın’da bulunan birliklerinden firar eden askerlerin devriyeler çıkartılarak yakalanmasını, firari askerlerin görüldükleri yerde “Dur!” ikazı ile uyarılmasını, ikaza uymayanlara ise tereddütsüz ateş edilmesini istemekteydi.³³⁴

Bu emir üzerine, firarilerle, askerler arasında çatışmalar ve kayıplar meydana gelmişse de firarların önü kısa sürede alındı. Ancak yine de firarların tamamen önüne tam geçilemedi. Şefik Bey, Milli Mücadele karşıtlarının asker firarlarındaki etkinliğini kırmak için 21 Mayıs 1919 tarihinde birliklere yolladığı ve halka okunmasını istediği genelgede, İzmir’de yaşanan olayları bazı hainlerin kötü propagandası neticesinde birliklerinden birçok askerinin firar ettiğini, firarilerden dolayı bölgede devletin varlığını gösterecek bir gücün kalmadığını, bu sıkıntılı ve acılı dönemde birliklerinden kaçan askerlerin millî duygularla ve dinî telkinlerle birliklerine geri dönmeleri için halktan kimselerin nasihatlerde bulunmasını, yalan haberlere ve bunu yayanlara halkın kesinlikle inanmamasını istemekteydi.³³⁵

Bu firarlardan sonra firkada askerlerin sayısı düştüğünden, nöbet tutacak ve işleri görecek asker dahi kalmadı. Ancak Şefik Bey, yayınladığı emirnameler ile hem

³³³ ATASE Arş., İSH, K.401, D. 16-3, B. 6

³³⁴ Aker, **57.Tümen...**, s.73-74; ATASE Arş., İSH, K.37, G.94, B.1; TİTE Arş., K.91, G.7, B.7001

³³⁵ Aker, **57.Tümen...**, s.74; ATASE Arş., İSH, K.37, G.94, B.2

halkın gözünde bozulan moralleri düzeltmeye hem de firarlar ile boşalan kışlaların tekrar askerlerle dolmasını sağlamaya çalıştı. Bu genelgeler yerine ulaşmış ve firar eden askerlerin büyük çoğunluğu kışlalarına geri döndü. Böylece büyük bir karışıklık bertaraf edildi.

3.6. Şefik Bey'in 2. Ordu müfettişliği görevi ve 57. Fırka karargâhını Çine'ye taşınması (22 Mayıs 1919)

Osmanlı Devleti, Mondros Ateşkes Antlaşması'nın hükümleri içinde yer alan ve ordunun dağıtılması ve silahlarının teslimi gibi meseleleri halletmek amacıyla yurdun çeşitli yerlerinde müfettişlik müessesini oluşturdu. Oluşturulan 2. Ordu Müfettişliğine bağlı olarak Adın, Antalya ve Konya'yı içine alan alandan sorumlu olan Şefik Bey, orduyu terhis etmek yerine el altından halkı destekleyerek Millî Mücadele'ye destek oldu. Yunanlıları silahlandırılan yerel halk gücü olan Kuvâ-yı Milliye ile durdurmaya çalışsa da Yunan ilerleyişi devam edince 57. Fırka karargâhını stratejik bir hamle ile Çine'ye taşıdı. Bu şekilde Yunanlıların daha fazla ilerlemesine mâni olmaya çalıştı.

1.1.Şefik Bey'in 2. Ordu Müfettişliği Görevi

Mondros Mütarekesi'nin maddelerinden bir tanesi, Osmanlı Ordusu'nun dağıtılması ve silahlarını teslim etmesi idi. Osmanlı Hükümeti, İtilaf Devletleri'nin bu talebini yerine getirmek amacıyla Ordu Müfettişliği Kurumunu yeniden kurdu.

Böylece; orduyu, Mondros Ateşkes Antlaşması üzerinden denetlenebilir ve gözlemlenebilir, hale getirmeye çalıştı. Bu karar ile İstanbul'da bulunan olan üst rütbeli kumandanlar ile daha alt kademedeki kumandanlar yeniden göreve atanmalarına neden olacaktı.³³⁶

Ordu müfettişliklerinin ilk kuruluş zamanlarında hükümet, yaptığı faaliyetler ve takip ettiği politikalarıyla İtilaf Devletleri'nin dikkatlerini çekmemeye özen gösteriyordu.³³⁷ Önceleri Yıldırım Kıt'aatı Müfettişliği adı ile anılan oluşum, daha sonra II. Ordu Kıt'aatı Müfettişliği ismi ile anıldı. Karargâh merkezi Konya şehri idi.³³⁸

Şefik Bey'in Müfettiş olarak atandığı ve bağlı olacağı 2. ordu (Yıldırım Kıt'aatı) Müfettişliği'nin başında Mersinli Cemal Paşa bulunmaktaydı. 2. Ordu Müfettişliği'nin sorumluluğundaki bölge ile alakalı olarak Harbiye Nezareti ile sürekli irtibatla kalacaktı. Müfettişlikte görevli subaylar, bölgesinde ortaya çıkan sorunlar ve sorunların çözümüyle alakalı yapılanları raporlarla iletceklerdi. Müfettişlikler, Millî Mücadele'nin Anadolu'da oluşmasında ve gelişmesinde çok önemli rol oynamaktaydı. Halkın birlik içinde olmasında ve düşmana karşı mücadelede olması için nemli görevler üstleneceklerdi.³³⁹

³³⁶ Mustafa Bostancı, "Mütareke Döneminde II. Ordu (Yıldırım) Kıt'aat-ı Müfettişliği", **Gazi Üniv. Akademik Barış Dergisi**, Cilt 9 Sayı 18, Yaz 2016, s.96-98

³³⁷ BOA.DH.KMS., Ds: 51-2, Nr: 3.

³³⁸ ATASE Arş., İSH, K.11, D. 164, B. 83.

³³⁹ Bostancı, ... **Kıt'aat-ı Müfettişliği**, s.116-117

57. Alay Kumandanı Şefik Bey'e müfettişlik bölgesi olarak Aydın ilinden İzmir-Afyonkarahisar arası olan yerler; Konya'dan Isparta'ya kadar olan yerler ile Antalya mutasarrıflığı verildi.³⁴⁰

Kuruluşunu tamamlayan Ordu Müfettişlikleri İlerleyen zamanlarda kendi bölgelerinde İtilaf Devletleri ve Yunan işgal olaylarına karşı mitingler tertip etmeleri, işgal kuvvetlerinin bunlara sert tavır takınmalarına sebep olacaktı.³⁴¹ Hükümetin maddi-manevi her türlü desteğini alan ordu müfettişlikleri, İngiltere temsilcisinin hükümet üzerinde artan tesiri ve baskısı ile bu desteği kaybetmeye başladı.³⁴²

Damat Ferit Paşa Hükümetinin de hataları müfettişlik teşkilatının kısa bir süre sonra kaldırılmasını gündeme getirdi. Osmanlı Devleti, 16 Ağustos 1919 tarihinde çıkarttığı bir ferman ile de 1. Ordu, 2. Ordu ve 3. Ordu Müfettişliklerini kaldırdı.³⁴³

Şefik Bey hatıralarında, *“20 Ağustos 1919'da Konya'daki 2. Ordu Müfettişliğinden gelen 18 Ağustos 1919 tarihli şifrede Müfettişliğin lâğvedildiği ve Tümenimizin 20. Kolorduya bağlandığı bildiriliyordu.”*³⁴⁴

“Harbiye Nezaretinin 21 Ağustos 1919'daki Genelkurmay başlıklı ve 20 Ağustos 1919 tarihli şifresinde ise ordu müfettişliklerinin lâğvedildiği ve Tümenimizin doğrudan doğruya 20. Kolorduya bağlandı. 20. Kolordu Komutanlığının 24 Ağustos 1919 tarihli şifresinde de müfettişliklerin lâğvıyla Tümenimiz 20. Kolorduya

³⁴⁰ ATASE Arş., İSH, K.24, G.114, B.1

³⁴¹ BOA.MVM., Nr: 216, s. 6.

³⁴² BOA.BEO., Nr: 343585, lef: 1-2.

³⁴³ ATASE Arş., İSH, K.24, G.110, B.17

³⁴⁴ Aker, **57.Tümen...**, s.225

bağlanmasından dolayı Tümenin genel durumu hakkında rapor istenmiş ve Tümenin durumuna dair bilgi vermek üzere Ankara'ya Kolordu Karargâhına gitmem emredilmişti. 20. Kolordu Komutanlığına Tümenin kısaca genel kuvvesini ve konuşunu 31 Ağustos 1919 tarihli şifreyle bildirdim ” demekteydi.³⁴⁵

57. Alay Kumandanı Şefik Bey, Müfettişlik makamının kurulmasından kaldırılmasına kadar geçen tarihe kadar bu görevi yerine getirecekti. Müfettişlik görev alanı içinde kalan yerlerde işgallere karşı yerel yönetimlere ve halka gereken desteği vererek direnişin oluşmasında önemli bir rol oynadı.

1.2.Şefik Bey'in 57. Fırka Karargâhını Çine'ye Taşması

57. Fırkanın büyük bir kısmı firarlar neticesinde azaldı. 57. Fırkada mevcut şartlar ve kuvvetlerle Yunanlılara karşı koymanın mümkün olamayacağını düşünen 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey, Yunanlıların rahat hareket etmesini engellemeyi ve ilerideki çalışmalar için daha elverişli yer olarak fırka merkezini Çine Kasabası'na taşımayı düşündü.

57. Fırka Kumandanı Şefik Bey, Çine'nin stratejik mevkisini kullanmayı amaçlamaktaydı. Çünkü Muğla'nın birçok yerinde yer alan cephaneliklerdeki silahlar ve mühimmatı Çine'ye götürmek jeopolitik olarak da kolaydı. Getirilecek silahlar ve mühimmatla Kuvâ-yı Milliye güçlerinin silahlandırılması ve donatılması mümkündü.³⁴⁶

³⁴⁵ Aker, **57.Tümen...**, s.225

³⁴⁶ ATASE Arş., İSH, K. 18, G.28, B.1-4

Şefik Bey, 57. Fırka merkezinin ve askerlerinin Çine'ye çekme sebepleri olarak; olası bir düşman saldırısında halkta ortaya çıkacak aile kaygısını ortadan kaldırmayı düşündü. İtalyanların, Söke'de bulunan Müslümanlarla Rumları birbirlerine düşürme amacında olduğunu ve böyle bir durumda Söke'de bulunan 57. Fırka'nın olası bir saldırıya açık hale geleceğini öngördü. Ayrıca İtalyanlar ile Yunanlılar arasındaki rekabetten yararlanmak amacıyla Çine'yi faaliyet merkezi olarak gördüğünü söylemekteydi.³⁴⁷

Fırka karargâhının Çine'ye çekilişten sonra Harbiye Nezaretinden 29 Mayıs 1919'da gelen telgrafta, 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey'e çekilişin nedeni ve düşünceleri soruldu. Harbiye Nezareti'nden gelen bu telgrafa cevap olmak üzere 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey tarafından Çine'ye karargâhını çekme nedenleri olarak Harbiye Nezareti'ne 29 Mayıs 1919'da rapor yollandı.³⁴⁸

Şefik Bey raporunda, İtalyanlardan alınan bilgilere göre Yunanların Eğirdir'e kadar olan hat boyunu işgal edebileceğinin öğrenildiğini, Söke'den Çine'ye fırka merkezinin taşınmasıyla görünüşte Yunanlara alan bırakmak gibi gelse de bu bölgenin tamamen Yunanlılara bırakıldığı anlamına gelmeyeceğini, Eğirdir'e kadar olan kısımları işgal etmek isteyecek Yunanlara karşı Çine'de fırka karargâhının bulunmasıyla Yunanlılara yandan ve arkadan bir tehdit anlamı taşıyacağını ve Yunanlılara karşı daha sonra yapılacak olası bir harekâta uygun yer olarak Çine'nin

³⁴⁷ ATASE Arş., İSH, K. 18, G.28, B.4-7

³⁴⁸ ATASE Arş., İSH, K. 37, G.98, B.1-2

olabileceğinden dolayı 57. Fırka merkezinin Çine'ye taşınmayı uygun gördüğünü Harbiye Nezareti'ne söylemekteydi.³⁴⁹

Şefik Bey, 57. Fırka karargâhını Aydın'dan Çine'ye çekerken, makineli tüfekleri fırka ile götürdü. Silâh ve cephane depolarının taşınmamasından dolayı da buradaki silâhları ve cephaneyi halka dağıtmak istemesine rağmen, halk tarafından fazla rağbet görmedi. Böylece taşınmayan 57. Fırka malzemeleri Aydın'da bırakıldı.³⁵⁰ Taşınmanın ardından yeni direniş merkezi böylece Çine olacaktı.³⁵¹

57. Fırka Kumandanı Şefik Bey, stratejik olarak düşmanın yanlardan ve arkadan zayıf noktaları olduğunu; yapılacak başarılı saldırıları da bu doğrultuda yapma düşüncesi ile Fırka karargâhının Çine'ye çekme kararı aldı. Düşmana görünüşte geniş hareket alanı yakalamaktaydı. Ancak bu durum ilerleyen zamanlarda dezavantaj olacak ve Yunan askerlerinin Kuvâ-yı Millîye'ce saldırıya açık bir hale gelmelerini sağlayacaktı.

³⁴⁹ ATASE Arş., İSH, K. 37, G.98, B.1-2

³⁵⁰ Aker, **57.Tümen...**, s.112-113

³⁵¹ Celal Bey Hatıratında *andaki şartlara göre, Yunanlılara mukavemet imkanını göremeyen Tümen Kumandanı Albay Şefik Aker, düşmanın ilerleme istikametinde ve önünde zayıf kuvvetleri yan ve gerisinden tehdit etmek düşüncesiyle, karargahını, elinde kalan kuvvetlerle birlikte Çine'ye nakletmişti. Tümen karargahının burada bulunmasının, 'düşmanın ilerlemek cesaretini karabileceğini, Çine'nin, ileride yapılacak bir hareketin müessir bir tarzda iyi idaresi için en münasip bir mevki olacaktı.'* Demektedir. Bkz. Celal Bayar, **Ben de Yazdım**, C.VI, Sabah Yay., İstanbul 1997, s.145-146

3.7. Uluslararası Araştırma Komisyonu'nun 10 Eylül 1919'da Çine'deki ve 11 Eylül 1919'da Nazilli'deki Çalışmaları ve Albay Şefik Bey'in Komisyon ile Görüşmesi

Yunanlılar Batı Anadolu'da yaşanan olayları kendi lehlerine çevirmek amacıyla propaganda yapmaktaydılar. Bu bölgede yaşananları incelemek amacıyla uluslararası bir araştırma komisyonun kurulmasına karar verildi. Bölgeye gelen komisyon incelemelerde bulundu. Bu incelemeler esnasında 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey'i de dinlediler. Şefik Bey, komisyona sunduğu belgeler ile ve ifadeleri ile komisyonda Türkleri haklı, Yunanlıları ise haksız olduğunu ispatladı.

Yunanlıların, Batı Anadolu'da Osmanlının yerel Rumları katlettiği yönündeki propagandaları üzerine, Osmanlı Hükümeti de Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Wilson'a başvurarak, asıl Batı Anadolu'da Yunanlıların zulümler yaptığı şikâyetleri ve bunun araştırılması amacıyla bir komisyon kurulmasını istedi. Paris Barış Konferansı'nda Yunanlıların muhalefetine rağmen, bölgede yaşanan şikâyetleri incelemek üzere 21 Temmuz 1919 tarihinde, İzmir ve çevresinde araştırmada bulunmak amacıyla Uluslararası Araştırma Komisyonu'nun kurulmasını kararlaştırdı.³⁵²

Paris Barış Konferansı Yüksek Meclisi 5 Ağustos 1919'da Osmanlı Hükümetine ve Yunan Hükümetine, Uluslararası Araştırma Komisyonu Heyeti'nin görevlendirilmesinin kararlaştırıldığını resmen bildirdi. Devletlere, 15 Mayıs ile 20

³⁵² Mustafa Turan, *İstiklâl Harbînde "Müttefikler Arası Tahkik Heyeti" Çalışmaları, Raporu ve Tahkikat Neticesi*, A.Ü. Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, C.2, Sayı: 8, Ankara, 1991, 699

Temmuz 1919 tarihleri arasında Batı Anadolu'daki olayları incelemek amacıyla Amerika'dan Mark Lambert Bristol başkanlığındaki kurulacak heyette, İngiltere'den General Robert Hugh Hare, Fransa'dan General Georges Hippolyte Bunoust, İtalya'dan General Alfredo Dali Olio'nun, Yunanlılardan Albay Mazarakis ile Osmanlıdan Erkan-ı Harbiye-i Umumiye adına Kadri Bey'in katılacağı bildirdi.³⁵³

22 Ağustos 1919'da Batı Anadolu'da ilk olarak İzmir'e gelen Uluslararası Araştırma Komisyonu Heyeti, İzmir'de iki hafta araştırmada bulunduktan sonra Aydın'a geçti.³⁵⁴ Uluslararası Araştırma Komisyonu, Aydın'a gittiğinde, Osmanlı Devleti adına Komisyonu'nda bulunan Kadri Bey'in, Aydın'ın o zamanki durumunu anlattıktan sonra, Aydın'da bulunan Müslümanların dinlenmesi ile heyetin tam anlamıyla bilgi sahibi olamayacağını, zulme uğrayan Müslümanların Nazilli ve Çine'de bulunduğunu, buralardaki Müslüman şahitlerin dinlenmesinin daha iyi olacağı tavsiyesi üzerine, heyet buralara gitmeye karar verdi.³⁵⁵

Uluslararası Araştırma Komisyonu Heyeti'nin Nazilli ve Çine'ye gitme kararından sonra Harbiye Nezaretinden 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey'e gelen 9 Ağustos 1919 tarihli şifreli telgrafta; Paris Konferansı'nda Batı Anadolu'da durumu gözlemek için Uluslararası Araştırma Komisyonu'nun kurulduğu ve bu komisyonun Çine'ye geleceği bildirildikten sonra komisyona şahitlik vereceklerin belgeli bir şekilde ve abartısız olarak Yanan Türk köylerinden, yağma edilen Türk

³⁵³ ATASE Arş., İSH, K.118, D.81, B.41.

³⁵⁴ ATASE Arş., İSH, K.48, D.126, B.1.

³⁵⁵ Turan, **Yunan Mezalimi...**, s.323-324

mallarından, yaralanan, katledilen ve ırzlarına geçilen Türklerden bahsetmeleri istenmekteydi.³⁵⁶

Gelen bu şifreli telgraftan sonra Şefik Bey, İzmir'deki Yunan işgalinden kaçıp Çine'ye gelen kimselerden felâketi bizzat yaşayan ve gören halkı temsilen bir heyet kurdu. Oluşturulan heyete ve Emrindeki subaylara verdiği emirde, Yunanların ve yerel Rumların yaptıkları faciaların ve diğer yaşanan mezalimin araştırılmasını, araştırma yapılırken de zaman, yer ve deliller dikkat edilmesini istemekteydi.³⁵⁷ Şefik Bey'den gelen bu emir üzerine heyet tarafından bölgede araştırmalar yapılmaya başlandı. Elde edilen belge ve bilgiler Şefik Bey'e ulaştırıldı.

Uluslararası Araştırma Komisyonu Heyeti, 10 Eylül 1919'da Aydın'dan Çine'ye geçti. Komisyonu oluşturanlar kara ve deniz sınıfına mensup yüksek rütbeli askerlerdi. Komisyonunda başkan olarak İngiliz Amiral Hare, Amerika Birleşik Devletleri adına Amiral Bristol, Fransa Hükümeti adına General Bunoust, İtalya Hükümeti adına General Dali Olio'dan oluşan üyelerden olmaktadır. Komisyon, Çine'de karşılama töreni yapılmadan belediye binasında basit döşenmiş bir salona alındı. Ve burada şahitleri dinlemeye başladı. Komisyon heyetinin belediye binasında şahit olarak 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey'i dinledi.³⁵⁸

Uluslararası Araştırma Komisyonu Heyeti 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey'i dinlerken, Aydın'da meydana gelen olayların oluşmasında Yunanlıların mı yoksa Türklerin mi sebep olduğunu, Aydın'ı terk eden Türklerin neden yurtlarına

³⁵⁶ ATAŞE Arş., İSH, K.14, D.56, B.45

³⁵⁷ Aker, **57.Tümen...**, s.288

³⁵⁸ ATAŞE Arş., İSH, K.99, D.56, B.1

dönmediklerini, Aydın'dan içeri kesimlere nakledilen Rumların niçin gönderildiği ve akıbetlerinin ne olduğu gibi sorular sordular.³⁵⁹

Uluslararası Araştırma Komisyonu Heyeti'nin sorularına Şefik Bey, daha önceden kurduğu heyet vasıtasıyla elde ettiği ve topladığı belge ve bilgiler eşliğinde cevaplar verdi. Cevaplarında, Yunan işgali sonrasında meydana gelen olaylarda doğrudan doğruya Yunanlıların sorumlu olduğunu, Türk milletinde buna mukabil kendisini korumaya çalıştığını, Aydınlı Türklerin yurtlarını terk etmeleri ve dönmek istemeyişlerinin nedeni olarak da Yunanlardan gördükleri acıların ve Yunanlıların verdiği güvensizlikten ileri geldiğini ve kendi istekleriyle içerilere nakledilen Rum halkın da hayatlarının ve rahatlarının da güvende olduğunu söyledi.³⁶⁰

Çine'de araştırmalarını tamamlayıp Aydın'a dönen Uluslararası Araştırma Komisyonu, 11 Eylül 1919 günü Nazilli'ye gitti. Nazilli mıntıkasında buldukları sürede kendilerine Şefik Bey refakat etti. Uluslararası Araştırma Komisyonu, Nazilli'de yaptığı araştırmada Kaza Kaymakamı ile bazı şahısları dinledi. Aydın'ın Kuvâ-yı Milliye tarafından geri alınmasından sonra içeri kesimlere sevk edilen ve Nazilli Kilisesi'nde kalan Rumları dinledi, durumlarını inceledi. İncelemelerini tamamlayan heyet aynı gün Aydın'a geri döndü.³⁶¹

Komisyon heyeti ile Çine'ye ve Nazilli'ye gelen Kadri Bey, Aydın'a geri döndükten sonra 13 Eylül 1919'da Harbiye Nezaretine yolladığı raporunda; Şefik Bey'in dinlendiği komisyona verdiği cevaplarla görevini çok iyi yaptığını, olaylara ve

³⁵⁹ ATASE Arş., İSH, K.122, D.106, B.8

³⁶⁰ Aker, **57.Tümen...**, s.290

³⁶¹ ATASE Arş., İSH, K.118 D.118, B.423/55-1

yaşananlara tam anlamıyla hâkim olduğunu, heyete delillerle açıklamalar yaparak iyi bir etki oluşturduğunu ifade etmekteydi.³⁶²

Bölgede araştırma yapan Uluslararası Araştırma Komisyonu Heyeti'nin çalışmaları hakkında 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey Harbiye Nezaretine 14 Eylül 1919'da ayrıntılı bir rapor yolladı. Raporda, Uluslararası Araştırma Komisyonunun 10 Eylül 1919'da öğleye doğru Çine'ye geldiğini, İngiliz Amirali Hare'nin başkan; Amerika Birleşik Devletleri adına Amiral Bristol, Fransa Hükümeti adına General Bunoust, İtalya Hükümeti adına General Dali Olio'nun da üye olduğunu, Uluslararası Araştırma Komisyonunun kendisine, Aydın'daki olaylar hakkında Türklerin bir ayaklanması mı, yoksa Türk Kumandanlığı'nın bir tertibi mi olduğunu, Aydın'ı terk eden Türklerin ve akıbetlerinin ne olduğunu, Aydın'dan içeriye nakledilen Rumların ve bunların akıbetleri nedir gibi sorular sorduklarını ve bu sorulara cevap edinmek için araştırma yaptıklarını söylediklerini; Kendisinin de komisyona verdiği cevaplarda, Aydın'da meydana gelen olayların Yunan işgali aleyhine doğrudan doğruya milletin bir ayaklanması olduğunu, felaket anında askeri bazı kimselerin düzen ve kanun dışına çıkarak karışmış olduğunu, Aydınlı Türklerin yurtlarını terk etmeleri ve dönmek istemeyişlerinin nedenin de, Yunanlılardan gördükleri acıların verdiği güvensizlikten ileri geldiğini, içerilere nakledilen Rum halkın ise hayatlarının güvende olduğunu ve rahatlarının da iyi olduğunu söylediğini; Komisyonun, kendisini dinledikten sonra Çine'de Kuvâ-yı Milliye'den Yörük Ali Efe'yi, Aydın'daki mezalimden kaçıp gelen halkı dinlediğini ve akşamında da yine Aydın'a döndüğünü; Nazilli'ye ertesi gün

³⁶² Turan, **Yunan Mezalimi...**, s.426-427; ATASE Arş., İSH, K.81 D.139-299, B.11-6

geldiklerini ve orada da kadın, erkek halktan birçok kimseyi dinledikten sonra tekrar Aydın yoluyla geri döndüklerini yazmaktaydı.³⁶³

Aydın yoluyla İzmir'e giden Uluslararası Araştırma Komisyonu Heyeti 30 Eylül 1919 tarihinde İstanbul'a geri döndü. Komisyon yaptığı araştırmalardan oluşan raporunu hazırlayıp yayınladıktan sonra 15 Ekim 1919 tarihinde görevini bitirdi. Bu araştırma esnasında Şefik Bey, topladığı deliller ve elde ettiği bilgiler ile komisyonda sorulan sorulara cevaplar vererek üstüne düşen görevi yerine getirdi. Komisyona eşlik ederek zulme uğrayan Türklerin dinlenmesini ve içeri kesime gönderilen Rumların yanına götürüp dinleterek komisyonun objektif araştırma yapması için bir ortam meydana getirdi.

³⁶³ Turan, **Yunan Mezalimi...**, s.324; ATASE Arş., İSH, K.195, D.182, B.1; ATAŞE Arş., K.118, G. 81-423, B. 55 /1

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ŞEFİK BEY'İN KUVÂ-YI MİLLİYE ÖRGÜTLENMESİNDE YER ALMASI (MAYIS 1919-TEMMUZ 1920)

İzmir'in işgali sonrasında Yunanlıların yaptığı mezalim ve bölgeden kaçıp gelenlerin uğradığı zorlukların bulunması ile bölgede Şefik Bey'in de içinde olacağı direniş hareketinin oluşmasına neden olacaktı. Bu amaçla Şefik Bey, emir komutası altındaki bölgede 57. Fırka imkânlarını kullanarak bölgede direniş amaçlı yerel halkın el altından silahlandırılması ve yerel direniş güçleri olan Kuvva-yı Milliye'nin oluşturulması için çalışmalar yapacaktı. Bu oluşturulan yerel güçler ile Şefik Bey, düzenli ordu kurulana kadar Yunan ilerleyişi ve işgali yavaşlatmak ve engellemek istemekteydi.

Kuvâ-yı Milliye'ye, işgale karşı direniş göstermek amacıyla Efelerden, Zeybeklerden ve gönüllülerden oluşan güçler denmekteydi. Kuvâ-yı Milliye kelime anlamı olarak da *Milli Güçler*, *Ulusal Kuvvetler* anlamı da taşımaktaydı. Kavram olarak da bütün Milli Kuvvetler'i ortaya çıkararak seferber etmekte. Özel anlamda ise topyekûn mücadele etmek, savaşmaktı.³⁶⁴

³⁶⁴ Şerafettin Turan, “*Kuva-yı Milliye Örgütlenmesi ve Kavramının Kurtuluş Savaşındaki Rolü*”, **Kuva-yı Milliye'nin 90. Yılında İzmir ve Batı Anadolu Uluslararası Sempozyum Bildirileri 6-8 Eylül 2009**, “Hasan Tahsin” Oturumu, İzmir 2009, s.15

Kuvâ-yı Milliye, Osmanlı- Rus savaşı (1877-1878), Osmanlı-Yunan Savaşı (1897) ve Balkan Savaşlarında (1912-1913) halk güçleri olarak savaşlarda vardı.³⁶⁵

Kuvâ-yı Milliye, Millî Mücadele yıllarının ilk zamanlarında gönüllüler tarafından ve sivil örgütlerce oluşturulan birlikler diye adlandırılırken daha sonraları sivil, asker mücadele eden tüm kuvvetler olarak kapsamlı bir terim oldu.³⁶⁶ Kuvâ-yı Milliye, sadece halk güçlerinden oluşmuyordu. Ordudan terhis olan veya kaçarak Kuvâ-yı Milliye'ye katılan kişiler buldukları yerlerde yavaş yavaş direniş grupları kurdular. İlerleyen düşman güçlerine karşı direnişler yaptılar.³⁶⁷

Mondros Mütarekesi'nden sonra galip gelen devletler istedikleri yerleri 7. Maddeye dayandırarak işgallerini gerçekleştiriyorlardı. Osmanlı Hükümeti de bu işgaller karşısında sessiz kalmaktaydı. Böyle bir durumda halk üzerine düşeni yapmaya çalışacaktı. 15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir'in işgal edilmesi ve sonrasında yaşanan hadiseler, Müslümanları endişeye sürükledi. İzmir şehrinden kaçanlar, gittikleri her yerlerde yaşadıkları Yunan mezalimini anlatıyorlardı. İzmir'den kaçan halkın ve geri çekilen asker ve subayların anlatımları neticesinde, olası Yunan işgaline karşı yapılacaklar hakkında arayışların başlanmasına neden oldu.³⁶⁸

Aydın'da işgale karşı direniş arayışları içinde olan 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey ve Aydın Şehri'nin ileri gelenlerinin çabaları ve bölge halkının girişimleriyle Batı

³⁶⁵ Mustafa Turan, “Kuvâ-yı Milliye'nin Anlamı, Tarihi ve Fikri Temelleri”, **Türk Yurdu Dergisi**, Yıl:10,7 S.366, Şubat 2018, s.63

³⁶⁶ Ş. Turan, **Kuva-yı Milliye...**, s.15

³⁶⁷ M.Turan, **Kuva-yı Milliye'nin...**, s.63

³⁶⁸ Ercan Haytoğlu, “Aydın Kuva-yı Milliyesi'nde Efe ve Zeybekler”, **Belgi Dergisi**, Sayı: 1 (Kış 2011/I), Pamukkale Üniversitesi Atatürk ilkeleri ve inkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi, Denizli 2009, s.54-55

Anadolu'da Balıkesir, Nazilli ve Alaşehir kongreler yapıldı. Bu kongreler ile Yunan ilerlemesine karşı yerel halktan oluşan bir savunma gücün kurulması fikri doğdu.³⁶⁹

Yerel halktan direniş için kuvvet oluşturma fikri neticesinde 17 Mayıs 1919'da 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey'e Burdur Askerlik Őube Başkanı İsmail Hakkı Bey'in gönderdiği telgrafta, kendisine vatana sadık olan kimselerden bir direniş örgütü kurmak ve bu örgütü silahlandırmak için izin verilmesini, 12. Fırka içinde bulunan gönüllülerin de İtilaf Devletleri'nden gizli olarak kullanmak için izin isteyerek bu konu hakkında 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey'in emir ve görüşlerini sordu.³⁷⁰

Şefik Bey ise yerel halktan kuvvet oluşturma fikrine, millî bir örgütün halka ait olacağı ve kaçak askerlerin birliklerine katılması için çalışmasını söyledikten sonra, Şifreli olarak bu örgütlenmenin gizli olarak, el altından desteklenmesi yönünde emrini verdi.³⁷¹

Kaçak askerlerin birliklerine geri katılması ve asker azalmasını önlemek isteyen Şefik Bey, birliklere yolladığı 22 Mayıs 1919'daki telgrafında, asker alma işlemlerinde ve asayişi sağlamada bundan sonra 57. Fırka muhatap olarak olduğunu; İzmir'in Yunanlılarca işgalinden sonra bölgede dağıtılan birliklerdeki askerlerin 57. Fırka'ya yönlendirilmesi emrediyordu.³⁷²

Bölgede yaşanan durumu ve uygulanacak metot hakkındaki 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey. 23 Mayıs 1919'de Harbiye Nezareti'ne bir rapor yolladı.

³⁶⁹ Ő. Turan, **Kuva-yı Milliye...**, s.15

³⁷⁰ ATASE Arş., İSH, K.401, G.3, B.31; ATASE Arş., İSH, K.401, G.3, B.42-1 ;

³⁷¹ ATASE Arş., İSH, K.401, G.4, B.139-1

³⁷² ATASE Arş., İSH, K.401, G.3, B.44

Raporda Şefik Bey, İşgaller neticesinde halkın ümidinin kırıldığı, Yunan Kuvvetlerini Müslüman Halkı koruyamaması ve Rum çetelerin yaptığı zulümlerden dolayı, Yunanlıların hâkimiyetine girmektense İtalyan işgaline sıcak baktığını, alınan tüm tedbirlere rağmen bölgedeki askeri birliklerden ve 57. Fırka'dan askerlerin çoğunun kaçmasından dolayı birliklerin ve firkanın zor durumda kaldığını, eksik askerlerin yerini doldurmak, halktan direnişe katkı sağlamak amacıyla *Kuvâ-yı Milliye Teşkilatının* kurulması gerektiği yönünde fikrini sundu.³⁷³ Bu raporda da görüldüğü gibi Kuvâ-yı Milliye Teşkilâtını kurulmasının gerekliliğine inanan Şefik Bey, bu teşkilatlanmanın oluşması fikrini resmi olarak dile getirin kişi olarak karşımıza çıkmaktaydı.

Genel Kurmay Başkanı Cevat (Çobanlı) Paşa, 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey'in bu raporunu inceledikten sonra raporun alt kısmına yazdığı notta son maddenin çok önemli olduğunu ve bu maddeyi uygulama da acele edilmesi gerektiği yönünde fikrini belirtti.³⁷⁴ Bu dip nottan dolayı Levazımat-ı Umumiye Müdürlüğü tarafından Erkan-ı Harbiye Riyaseti'ne çekilen şifreli telgrafta, Anadolu'da meydana getirilmeye çalışıldığı ve oluşturulacak bu teşkilata yardım talebi, Osmanlı Erkan-ı Harbiye Riyaseti'nce kabul edilmeyecekti.³⁷⁵

Yardım talebinin Osmanlı Erkan-ı Harbiye Riyaseti'nce de reddedilmesi üzerine 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey tüm sorumluluğu üzerine alarak Düyun-u Umumiye'nin protesto ve şikâyetlerine rağmen Düyun-u Umumiye'ye devredilmiş olan vergi ve malzemeleri, makbuzlar ve tutanaklar karşılığında ambarlardan

³⁷³ ATASE Arş., İSH, K.37, G.133, B.1-3

³⁷⁴ ATASE Arş., İSH, K.401, G.3, B.44-1

³⁷⁵ ATASE Arş., İSH, K.27, G.55, B.55-1

aldırarak, Kışla bulunan askerlere ve Kuvâ-yı Milliye birliklerine yiyecek yollayarak onların ihtiyacını gidermeye çalıştı.³⁷⁶ Çünkü 57. Fırka Bölgesine çok sayıda sivil vatandaş geliyordu. Birliklere de askerler direniş için geliyorlardı. Yeni gelenlerin yiyecek, giyecek ve barınması 57. Fırka'nın mali yapısı için çok yetersizdi.³⁷⁷

Şefik Bey, askerlerin ve gönüllülerin iaşe sorunu hallettikten sonra direnişin silahlı gücünü oluşturmaya yöneldi. Bunun için halkın güvenini kazanan efeler ve zeybekler ile temasa geçmenin daha doğru olacağı fikrine sahipti.³⁷⁸ Çünkü 1. Dünya Savaşı sırasında, halkta nefret ve kırgınlık uyandıracak ne kadar görev varsa hepsinin askerî sıfat taşıyan, subay üniformalılara verildi. Buda halkın subaylara karşı sevgi ve güvenleri ortadan kaldırarak, halk arasında subay aleyhtarlığına sebep olmaktaydı. Subay üniformalı birilerinin meydana çıkıp, milleti Millî Mücadeleye davet etmesi aksi bir propaganda etkisi uyandırmaktan başka bir fayda vermeyeceği düşüncesinde idi.³⁷⁹

Bu düşüncesinden dolayı 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey, Yörük Ali Efe, Demirci Mehmet Efe, Gökçen Efe ve diğer efeler ile görüşüp onları Millî Mücadeleye davet etti. Bu efelerde bunu birer vatan borcu görerek Millî Mücadeleye katılarak Yunanlılara karşı kahramanca mücadele edeceklerdi.

³⁷⁶ Celal Bayar, **Ben de Yazdım**, C. VII, Sabah Yay., İstanbul 1997, s.43

³⁷⁷ TİH, İdari Faaliyetler, s.21, 24

³⁷⁸ EK-109: Şefik Bey ve Kuva-yı Milliyeci Efe ve Zeybekler ile ilgili resim

³⁷⁹ Aker, **57.Tümen...**, s.50-51

4.1. Kuvâ-yı Milliye'nin Yunanlılara Karşı Taarruz ve Faaliyetleri

Oluşturulan Kuvâ-yı Milliye kuvvetleri Şefik Bey'in bilgi ve gözetiminde Yunan askerlerine pusular kurarak, taarruzlar yaparak, vur kaçlar yaparak Yunan ilerlemesini engellemeye ve yavaşlatmaya çalıştılar.

Yunanlıların İzmir'e yaptıkları çıkarma harekâtında olduğu gibi hiçbir yerde direnişle karşılaşmak istemiyorlardı. Ancak Yunanlıların memleketi böyle kolayca işgal etmeleri Ödemiş halkına pek fazla dokundu. Yunanlıları memleketlerine sokmamak, zulme uğramamak, Yunanlılara Türk'ün var olduğunu göstermek için Ödemiş'i korumaya karar verdiler.³⁸⁰ Bu inanç ile Türk kuvvetleri Ödemiş'e bağlı bugünkü adı İlk Kurşun olan Hacı İlyas istasyonunda Yunanlılarla çatıştı.³⁸¹ Türk kuvvetleri, Hacı İlyas istasyonunda yapılan çatışma ile bölgede direnişin var olduğunu gösterdiler.³⁸²

Şefik Bey, Hacı İlyas istasyonunda Yunanlılara karşı yapılan direniş ile ilgili olarak, Yunanların 4 Haziran 1919'da Ödemiş ve Tire'yi de işgal ettiklerini, küçük bir gönüllü kuvvetin Hacı İlyas İstasyonu civarında Yunanlılara saldırdıklarını, düzenli ve sayıca üstün Yunanlılar karşısında etkisiz kaldıklarını, bu küçük kuvvetin dağılmış olduğu haberinin alındığını söyledikten sonra Ödemişlilerin bu olayı "*ilk Kurşun*" adıyla ölümsüzleştirdiklerini hatıratında söylemekteydi.³⁸³

³⁸⁰ Talat Yalazan, **Türkiye 'de Yunan Vahşet ve Soykırımı Girişimi (15 Mayıs 1919-9Eylül 1922)**, C.1, ATASE Yayınları, Ankara 1994, s. 54

³⁸¹ TİTE Arş., K.313, G.62, B.62001

³⁸² Nizameddin Karaçebe, **Türk Ulusal savaşının İlk Parçası**, İstanbul 1940, s. 111

³⁸³ Aker, **57.Tümen...**, s.123

İlk kurşun direnişinden sonra bölgeye gelen Yörük Ali Efe ve Kılıoğlu Hüseyin Efe'ye katılmak için Bozdoğan ve Nazilli taraflarından insanlar geliyorlardı. Bu hareketlilik üzerine 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey tarafından 10 Haziran 1919'da Harbiye Nezareti'ne yollanan telgrafta, Aydın havzasında bulunan Yörük Ali Efe ile Kılıoğlu Hüseyin Efe'ler komutasındaki bazı Türk çetelerin Yunanlıların işgaline karşı harekete geçmeye başladığı şeklinde şifreli bir telgraf ile bildirdi.³⁸⁴

Şefik Bey tarafından Harbiye Nezareti'ne yollanan telgraftan sonra 15 Haziran'ı 16 Haziran'a bağlayan gecede, Menderes Nehri'ni salla 30'ar kişilik iki grup halinde geçen Türk müfrezesi, Malgaç köprüsünü tahrip ederek buradaki Yunan müfrezesini de imha etti.³⁸⁵ Malgaç baskınından sonra, Türk müfrezesi civarda birkaç köprüyü ve tren hattını daha muhtelif yerlerden tahrip ettiler.³⁸⁶

57. Fırka Kumandanı Şefik Bey, bu baskın hakkında Harbiye Nezareti'ne 18 Haziran 1919 tarihinde yolladığı telgraflarda, Kuvâ-yı Milliye güçlerince Malgaç Köprüsü'nü bekleyen Yunan askerlerine baskında bulduklarını, Yunan askerlerinden bazılarının öldürüldüğünü, çoğunun yaralandığını; Malgaç köprüsü, Çay Köprüsü ile birkaç tren köprüsünün de bomba ile tahrip edildiğini bildirdi.³⁸⁷

Malgaç baskınından sonra 26 Haziran 1919 tarihinde 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey, İkizler Tepesi Köprüsü'nü havaya uçurmak üzere Teğmen Mustafa Ertuğrul ile Kuvâ-yı Milliye'den Aydınlı Ali ve arkadaşlarını yolladı. Yollanan tahrip

³⁸⁴ ATASE Arş., İSH, K.401, G.4 (3-1), B.76

³⁸⁵ Mehmet Şevki, **İstiklâl Harbi Nasıl Oldu?** İstanbul 1934, s.24;

³⁸⁶ Mehmet Kenan, "*Türk İstiklâl Savaşında Millî Kuvvetlerin (Milis) İstihdamı ve Bundan Çıkan Neticeler*", **Askeri Mecmua**, Sayı: 95, Yıl:52, 1. Kânun 1934, s.896-899.

³⁸⁷ TİTE Arş., K.91, G.24, B.24007; ATASE Arş., İSH, K. 37, G.131, B.1-2

müfrezesi İkizler Tepesi köprünün imha etti. İkizler Tepesi Köprüsü'nün imhasından sonra Telli Dede ve Kızılca Çay civarında bulunan Yunan Müfrezesi'ne de pusu kurdular. Yunan askerlerinden birçoğu bu pusu neticesinde öldürüldü, diğer kalan askerler ise geri çekildi.³⁸⁸

Kuvâ-yı Milliye Birlikleri, 3 Temmuz da düşman işgali altında bulunan Ödemiş yakınında ki Üçyol'da Yunan Kuvvetleri ile karşılaştı. Bu karşılaşma sonucunda çıkan çatışma sonrasında ise Yunanlılar yenilgiye uğratıldı. Birçok silah ve cephane ele geçirildi.³⁸⁹ Yine Üçyol'un batısında Kuvâ-yı Milliye Birlikleri, 5 temmuzda Yunanlıların iki bin civarında kuvveti ile işgal ettiği hâkim tepelere taarruz ederek tepeleri işgalden kurtararak zafer elde ettiler.³⁹⁰ Üçyol'un batısında Kuvâ-yı Milliye Birlikleri'nce ele geçirilen ve düşmandan temizlenen yerler ile silah ve cephane askeri kıtalara teslim edildi.³⁹¹

Ödemiş Ovası'nda bulunan bir Kuvâ-yı Milliye Birliği 6 temmuzda Tren hattını tahrip etti. Tahrip esnasında ise Yunanlılara ait bir tren havaya uçurulması ile Yunanlılar ağır bir yara aldı.³⁹² Havaya uçurulan trende 300 Yunan askerinin ve Yunan 2. Fırka Velehtopol (?) vardı. Bu saldırıdan yaveri ile beraber yaralı kurtulmasına rağmen bir çok Yunan askeri hayatını kaybetti.³⁹³

³⁸⁸ Aker, **57.Tümen...**, s.178-179

³⁸⁹ TİTE Arş., K.310, G.84, B.84-1001

³⁹⁰ TİTE Arş., K.310, G.84, B.84-2a001

³⁹¹ TİTE Arş., K.310, G.84, B.84a001

³⁹² TİTE Arş., K.317, G.31, B.31001

³⁹³ TİTE Arş., K.317, G.4, B.4001

Çine'nin doğusunda Yunan işgali altında bulunan 57. Fırkaya ait karakol 17 temmuzda Kuvâ-yı Milliye Birlikleri tarafında kırk sekiz saat süren muharebeden sonra geri alındı.³⁹⁴ Tire'nin kuzeydoğusunda bulunan Karaçamur'da Gökçen Efe komutasındaki 55 kişilik Kuvâ-yı Milliye Birliği ile tahminen bir alay kadar olan Yunan kuvveti ile 3 ağustosta karşılaştı. Akşam karanlığına kadar 6 saat devam eden çatışmada Yunanlılar çok fazla kayıp verdi.³⁹⁵

Telli Dede ve Kızılca Çay baskınları ile ilgili olarak 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey, 22 Kasım 1919'da Harbiye Nezareti'ne yolladığı telgrafta, Yunanlıların elinde bulunan İkizler Tepesi Köprüsü'ne baskın yapıldığı, bu baskın sırasında köprünün yarısının imha edildiğini; Telli Dede ve Kızılca Çay civarında bulunan Yunan Efzon Müfrezesi'nin Kuvâ-yı Milliye güçlerince pusuya düşürüldüğü, bu baskın sırasında Yunan askerlerinden birçoğunun öldürüldüğünü, diğer kalan askerlerin ise geri çekildiğini bildirdi.³⁹⁶

Şefik Bey bilgisinde Kuvâ-yı Milliye birliklerinin bu şekilde Yunanlılara baskınlar yapmasının gayesi; halka moral takviyesi yapmak, halka düşmana karşı durulabileceğine inandırmaktı. Elde düzenli hiçbir birliğin bulunmadığı böyle bir zamanda en uygun yol olarak, küçük çete birliklerin baskın ve pusu kurma hareketleri düşmanın ilerleme hızını azaltarak, düzenli ordunun kurulmasına zaman kazandırdı.

³⁹⁴ TİTE Arş., K.313, G.62, B.62001

³⁹⁵ TİTE Arş., K.310, G.70, B.70001

³⁹⁶ ATASE Arş., İSH, K.17, G.89, B.89-11

4.2. Aydın'ın 27 Mayıs 1919'daki Yunan İşgalinden Kurtarılması Mücadelesi ve Şefik Bey'in Rumların İç Bölgelere Gönderme Kararı (1 Temmuz 1919)

1.3.Aydın'ın Yunan İşgalinden Kurtarılma Mücadelesi (27 Mayıs-30 Haziran 1919)

Şefik Bey, Kuvâ-yı Milliye birlikleri ile beraber hareket ederek Aydın'ın Yunan işgalinden kurtarılması için çalışmalarda bulundu. 57. Fırka'ya mensup askerler ile Yörük Ali Efe'nin kuvvetleri ve diğer yerlerden gelen kuvvetler ile bunu gerçekleştirmek için harekete geçti. Yunanlılardan Aydın'ın alınmasından sonra 57. Fırka kuvvetlerini şehre göndererek asayişi sağlamaya; Müslim, Gayrimüslim ayrımı yapmadan herkesin can, mal ve namusunu korumaya; yağmanın önüne geçmeye çalıştı.

Yunanlılar, işgallerini genişletmek amacıyla Aydın'ı gözlerine kestirdi. Bu işgale haklı çıkarmak için Aydın'da Rumların katliama uğradıkları iddiasında bulunuyorlardı. Rumların Aydın'da katliam yaptığını dair iddiaları araştırmak amacıyla 3 Mart 1919'da İtilaf devletlerinden subaylar Aydın'a geldi. Araştırmaya başlayan İngiliz subayları Nazilli'de bulunan 57. Fırka'ya ait silah depolarının Rumları öldürmek üzere bazı askerler ve memurlar tarafından halka yağmalatıldığı iddialarını söylediler.³⁹⁷

³⁹⁷ Aker, 57.Tümen..., s.103

Soru soran İngiliz subaylarına 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey, silah dağıtılan Müslüman grupların Rumlara karşı katliam yaptığı iddiaların doğru olmadığını, bunun özel bir amaçla uydurulmuş bir yalan, bir söylenti olduğunu söyledi. Ayrıca Şefik Bey, Aydın'a tek bir Yunan askerinin dahi gelmesine izin verilmeyeceğini söylemesi üzerine İngiliz subayları geri döndüler.³⁹⁸

Aydın'da olan ve Şefik Bey komutasında bulunan 57. Fırka, muhtemel Yunan işgaline karşı koyabilecek güç olarak İzmir'in işgalinden sonra dağıtılmayan tek askeri kuvvet olarak kalmaktaydı.³⁹⁹ Bölgede dağınık halde bulunan askeri gücü toparlamak amacıyla 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey, askeri şubelere yolladığı emirnamede bölgede bulunan tüm askerlik şubelerinin 57. Fırka'ya bağlandığını ve sevke tabi olan askerlerin 57. Fırka'ya gönderilmesini istedi.⁴⁰⁰ Bununla olası bir Yunan işgaline karşı koymayı amaçlamaktaydı. Çünkü 57. Fırka'nın muhtemel Yunan işgaline karşı tek başına koyabilecek gücü yoktu. Askeri güce destek sağlamak amacıyla 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey, şehrin ileri gelenlerini ve halkı destek vermeye çağırdı. Direnişi güçlendirmek amacıyla bu bazı tedbirler almaya çalıştı.⁴⁰¹

Bu tedbirlerden biri Aydın da bulunan 12. Kolorduya ait depolardaki silah ve cephanenin Yunanlılara karşı kullanılması amacıyla halka dağıtmaktı. Şefik Bey'in 20 Mayıs 1919'daki sözlü olan gizli emri ile üç dört gün gibi kısa aralıklarla deponun kapısı açık bırakıldı. 22 Mayıs 1919'dan itibaren de hemen her gece depo nöbetçisiz

³⁹⁸ Aker, **57.Tümen...**, s.103

³⁹⁹ Turan, **Yunan Mezalimi...**, s.144

⁴⁰⁰ ATASE Arş., İSH, K.401, G.3, B.44

⁴⁰¹ Hakkı Gürkan Ganiz, **Millî Mücadele Başlarında Aydın Sancağı (1919-1920)**, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Aydın 2009, s.58

ve kapısı açık bırakıldı.⁴⁰² Şefik Bey, bu emri ile silah ve cephanenin işgal kuvvetlerinin eline geçmeyi önlemeyi, direnişte dağıtılan bu silah ve cephanenin kullanılmasını amaçlamaktaydı.

Muhtemel Yunan işgalinin baş göstermesi üzerine 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey, 23 Mayıs 1919'te birliklere gizli bir emirname yollayarak Yunan işgali karşısında Aydın'da bulunan birliklerin neler yapması ve nasıl hareket etmesi gerektiği hakkında emirlerini bildirdi. Emirnamede, Şehirde olan tüm subayların ve askerlerin olası bir işgal anında 175. Alay merkezinde toplanmasını, her subayın üzerinde taşıyabileceği kadar cephane bulundurmasını, askeri personel ve diğer resmî personelin görevlerine normal devam edeceklerini, firkanın erzak ihtiyacını karşılamak için Askerlik Şubesi Başkanlığı ambarlarının koruma altına alınması gerektiğini, firkanın Aydın'dan olası bir ayrılması durumunda askerlerinin iâşe temininin sağlanması gerektiğini; firkaya ait tüm dosyaların ve Fırka kasasının Çine'ye gizlice yollanmasını, 175. Alayın Dağ Topçu Taburunun, silah ve cephaneleri Menderes Köprüsü'nü yakınındaki Petraki Çiftliği'ne gönderilmesini, Aydın'da bulunan silah ve cephane deposunun, muhtemel bir Yunan işgali durumunda mutlaka havaya uçurulması gerektiği vardı.⁴⁰³

Şefik Bey'in tahminleri ve düşünceleri yavaş yavaş ortaya çıkmaya başlamaktaydı. Çünkü işgalden önce, Aydın Rumlarından oluşan bir heyet İzmir'de işgal Kumandanı Zafiriu'yu ziyarete giderek onları Aydına davet etti. Kuşadası'na çıkan İtalyanların, Aydın'ı işgal etmeleri tehlikesi ve Aydın'dan gelenlerin daveti

⁴⁰² Aker, **57.Tümen...**, s.103

⁴⁰³ ATASE Arş., İSH, K.20, G.12, B.1

üzerine Aydın'ın işgalinde geç kalmak istemeyen Venizelos, 23 Mayıs 1919 tarihinde de birliklere yolladığı emirle Aydın'ı işgal etmelerini istedi.⁴⁰⁴

Venizelos'un emri ile harekete geçen Yunan Kuvvetleri'nin, Aydın'ın Kuzeyinde işgal hazırlığı yaptığı ve asker ile cephane yığıldığı haberleri İtalyan askerlerinden ve 67. Alay'dan telgraf ile 57. Fırka karargâhına geldi.⁴⁰⁵

Aydın'ın Kuzeyinde işgal hazırlığı yapan Yunanlıların haberini alan Rumlardan ve bazı Türklerden oluşan bir heyet, Aydın tüccarlarından Teohari Yorkiyadi'nin bürosunda toplandı. Bu heyet, Aydın halkı adına düzenledikleri imzalı bir kâğıtla Yunanlıları davet etme kararı verdiler. Bu amaçla Aydın'ı işgal hareketine başlayan Yunanlıları, 26 Mayıs 1919 günü Karapınar mevkiinde karşılamaya gittiler.⁴⁰⁶

57. Fırkanın mevcut bulunan durumu ve karşı koyacak imkânı olmadığından dolayı Şefik Bey tarafından daha önceden Çine'ye çekildi.⁴⁰⁷ Yunan Generali Beder Kumandasındaki 1. Kolorduya bağlı üç fırka Aydın'ı işgal etti. Şehirde mevcut askeri gücün olamamasından dolayı Yunanlılar direniş görmeden şehre üç kısımdan girerek 27 Mayıs 1919'da Rumlardan ve bazı Türklerin alkışları arasında işgal ettiler.⁴⁰⁸ Yunan

⁴⁰⁴ Turan, **Yunan Mezalimi...**, s.144-145

⁴⁰⁵ TİTE Arş., K.310, G.43, B.43001

⁴⁰⁶ Aker, **57.Tümen...**, s.107

⁴⁰⁷ Aydın'ı işgal etmek için Yunanlıların yaklaştığı sırada Aydın'da bulunan 57. Tümen Komutanı Miralay Şefik Bey'in emrinde 10 subay, 43 er ve 46 at bulunmaktaydı. Bkz., ATASE Arş., İSH, K. 401, G. (16-5) 3, B. 93

⁴⁰⁸ TİTE Arş., K.314, G.58, B.58001

işgali sırasında şehirde herhangi bir olay yaşanmadı. Şehrin işgalinden sonra ise, Rumlar ile beraber birçok Müslümanın da evlerine Yunan bayrakları astığı görüldü.⁴⁰⁹

Rumlar ile beraber işgale sevinen bazı Türklerin de haberlerini alan Erkan-ı Harbiye Başkanı Cevat Paşa tarafından, 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey'e telgraf çekildi. Telgrafta, Yunanlıların Aydın'ı işgali öncesinde Türklerden de birkaçının karşılamaya gitmesi ve işgal sonrasında ise iyi karşılanmasının ilerde telafisi mümkün olamayacak sonuçları ortaya çıkaracağı düşüncesiyle, Şefik Bey'den tedbir almasını ve bu durumu halka anlatmasını istedi. Cevat Paşa'dan gelen bu telgraf üzerine 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey, halka bir duyuru yaptırdı. Duyuruda, Yunanlıların, Aydın'ı şimdilik işgal ettiğini ancak bu Aydın'ın Osmanlı egemenliğinden çıkarak Yunanistan'a katıldığı anlamı taşımadığı söylenmekteydi.⁴¹⁰ Şefik Bey, bu duyuru ile işgalin halk tarafından normal karşılanmasının önüne geçmeye ve halkın düşen morallerini tekrar artırmaya çalışmaktaydı.

Haziran 1919'da Aydın'da Adnan Bey (Menderes) başkanlığında 57.Tümen'den Binbaşı İsmail Hakkı Bey ve Kara Durmuş ile beraber Ay Yıldız çetesini kurdu.⁴¹¹ Bunun yanında Galip Hoca kılığında tebdil-i kıyafetle Celal Bey'de İzmir'den hareket edip Aydın havalisini Yunan mezaliminden kurtarılması için halkı teşkilatlandırmak üzere bölgede faaliyetlerde bulunmaya başladı.⁴¹²

⁴⁰⁹ Turan, **Yunan Mezalimi...**, s.146; ATASE Arş., İSH, K.37, G.107, B.1-2; ATASE Arş., İSH, K.37, G.109, B.2

⁴¹⁰ Aker, **57.Tümen...**, s.115

⁴¹¹ İhsan Fuat Özgen, **Millî Mücadele'de Galip Hoca Celal Bayar**, İnsanlık Vakfı Yayınları, İstanbul 2004, s.68.

⁴¹² Özgen, **Millî Mücadele'de Galip...**, s.69

57. Fırka Kumandanı Şefik Bey, müfreze kumandanları, Kuvâ-yı Milliye Komutanları ile 27 Haziran 1919 günü Köşk Kasabası'nda bir toplantı yapıldı.⁴¹³ Bu toplantıya Yörük Ali, Kılıoğlu Hüseyin, Polis Komiseri Hamdi, Bakırköylü Teğmen Kadri, Topçu Alay Komutanı Binbaşı İsmail Hakkı, Binbaşı Hacı Şükrü, Teğmen Şerafettin, Teğmen Selami, Teğmen Zekai ve Asteğmen Necmi katıldılar. Toplantıda Aydın'a yapılacak taarruz görüşüldü. Toplantı sonucunda Yunanlılara taarruza karar verildi.⁴¹⁴

Taarruz kararından sonra Aydın'ı geri almak amacıyla Yunanlılara karşı Kuvâ-yı Milliye Kuvvetlerince üç cephe meydana getirilecekti.⁴¹⁵ Kuvâ-yı Milliye Kuvvetlerine destek vermek amacıyla da 57. Fırkaya ait askerler de Aydın çevresinde bulunacaktı.⁴¹⁶

Aydın muharebesi öncesinde mevcudu, Söke bölgesi de dahil olmak üzere azami 2000 kişiydi. Düzenli muhabere kabiliyetinden mahrum kuvvetlerden oluşan Kuvâ-yı Milliye'nin, Rum gençleriyle takviye edilmiş 4-5 bin kişilik Yunan kuvvetine karşı, mücadeleyi etmesi oldukça güçlü.⁴¹⁷

Taarruz kararından sonra 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey'in emriyle, Çine'den gelen 57. Fırka'ya mensup askerler ile Yörük Ali Efe'nin kuvvetleri ve diğer yerlerden gelen kuvvetler 28 Haziran'da birleştirildi. Kumandanlığına Binbaşı Şükrü Bey atandı.

⁴¹³ ATASE Arş., İSH, K.22, G .63, B.1-4; Bayar, **Bende...**, C.VII, s.57-58

⁴¹⁴ Emine Pancar, **Aydın ve Muğla Kuva-Yı Milliyesi**, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Doktora Tezi, İzmir 2010, s.145-146

⁴¹⁵ TİTE Arş, K.310, G.75, B.75001

⁴¹⁶ TİTE Arş, K.310, G.75, B.75a001

⁴¹⁷ Pancar, **Aydın ve Muğla...**, s.58

Binbaşı Şükrü komutasındaki birlikler Yunan işgalindeki Aydın'ı kurtarmak için 29 Haziran'da taarruza geçti.⁴¹⁸

Taarruza kalkan Kuvâ-yı Milliye birliklerince yapılan saldırılar sonucunda Yunanlıların Aydın dışındaki kuvvetleri püskürtülerek Aydın'a geri çekilmesi sağlandı.⁴¹⁹ Aydın'a geri çekilen Yunanlılar, Aydın'ı ateşe verip, Kuvâ-yı Milliye Kuvvetleri'ne karşı şiddetli topçu ateşi açtılar.

Düşman topçu ateşine karşılık top kullanılmaması, taarruz eden Kuvâ-yı Milliye Kuvvetleri'nin moralini bozuyordu. 57. Tümen sahra topları Çine'de ve obüs topları da Koçarlı'daydı.⁴²⁰ Yörük Ali Efe, 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey'den bu topları talep etti. Ancak Şefik Bey, gerek bu sahra toplarının ve gerekse 10,5'lük obüslerin ateş açmasına siyasi kaygılar, mermi azlığı ve karşılıklı top düellosunun iyi olmayacağını ileri sürerek izin vermiyordu.⁴²¹

Düşmanın teçhizatına karşı oldukça kıt imkânlarla savaşı sürdürmeye çalışan vatanseverlerin morallerinin siyasi kaygılardan çok daha önemli olduğunu gören Yörük Ali Efe: *“Muhterem Şefik Beyefendi, emrinizdeki topları düşmana karşı kullanmaktan çekiniyorsanız, göndermiş olduğum çavuş ve adamlarım bu işi birlikte yapacaklardır. Topların cepheye gelmesine ve ateş açmasına engel olmayacağınızı ve adamlarımı zor kullanmaya mecbur etmeyeceğinizi zan ediyorum. Çünkü adamlarım emrimi her ne pahasına olursa olsun yerine getireceklerdir”* diye 57. Tümen

⁴¹⁸ Aker, **57.Tümen...**, s.185

⁴¹⁹ Aker, **57.Tümen...**, s.185-186

⁴²⁰ Pancar, **Aydın ve Muğla...**, s.153

⁴²¹ TİTE Arş, K.299, G.66, B.66001

Kumandanı Şefik Bey'e sorun çıkarmaması konusunda kibarca uyarın bir mektup yolladı. Nitekim Efelerin, topların kullanılması konusundaki azim ve iradesini gören Şefik Bey, topların götürülmesine ses çıkartmadı.⁴²²

Top atışları Milli Kuvvetlerin moral ve motivasyonun da oldukça etkili oldu. Özellikle Kepez sırtlarıyla, Topyatağı ve demiryolunun şehirden geçtiği hatta çok çetin muharebeler yapıldı. Söke bölgesinde Milli Kuvvetlerin yaptığı taciz faaliyetleri, Aziziye ve çevresinde Yunan Kuvvetlerini durdurdu. Bu sayede Aydın'daki Yunan Kuvvetleri insan ve mühimmat yardımını alamadı.⁴²³ Kuvâ-yı Milliye tarafından yoğun topçu atışı ve tüfek ateşi altında Yunanlar karşı koyamayacaklarını anlar anlamaz, demir yolu boyunca geri çekilmeye başladı.⁴²⁴

Geri çekilme esnasında şehrin dışında ve içinde bulunan bazı noktalarında az miktarda Yunan kuvvetleri kaldı. Aydın'da kalan Yunan askerleri ile Kuvâ-yı Milliye Birlikleri arasında çarpışmalar devam ediyordu. Yapılan çarpışmaların ardından 29 Haziran'da Aydın'ı geri almak amacıyla taarruza geçen Kuvâ-yı Milliye Birlikleri 30 Haziran sabahı üç kısımdan şehre girdi ve Aydın'ı Yunanlılardan geri aldı.⁴²⁵

Üç gün ve gece devam eden kanlı ve şiddetli muharebeden sonra Kuvâ-yı Milliye Kuvvetleri Aydın'ı Yunanlılardan geri almasıyla Yunanlılar, şehirdeki

⁴²² Şükrü Oğuz Alpkaya, **Yörük Ali Efe**, Der. Atilla Oral, Demkar Yay., İstanbul 2009, s.154

⁴²³ Pancar, **Aydın ve Muğla...**, s.156

⁴²⁴ ATASE Arş., İSH, K.93, G .27, B.2-3;

⁴²⁵ TİTE Arş, K.296, G.5, B.5-1001; TİTE Arş, K.296, G.5, B.5-2001 ATASE Arş., İSH, K.201, G.44, B.2

Müslüman mahallelerini yakarak, Müslüman halkın üzerine makinalı tüfekler ile ateşler açarak geri çekildi.⁴²⁶

Aydın ve çevresinde yaşananlar hakkında 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey'e Harbiye Nezareti'nden bilgi sorulması üzerine, Şefik Bey 01 Temmuz 1919'da Harbiye Nezareti'ne, 15. Kolordu Kumandanlığına, 2. Ordu Müfettişliği'ne Aydın'ın Kuvâ-yı Millîye güçlerince Yunanlılardan geri alındığını bildirdi.⁴²⁷

Aydın alındıktan sonra kentte bir yağma başladı. Şefik Bey, bunun için önlemler olsa da bazı yağmalamaları engelleyemedi.⁴²⁸ Aydın'ın geri alınmasından sonra 57'nci Fırka Kumandanı Şefik Bey, önce mahallelerdeki yangını söndürdü. Daha sonra evlerinde veya Müslüman halkın evlerinde saklanan ve öldürülme korkusu yaşayan Gayrimüslimlerin ve yabancıların canlarını korumak için büyük çaba sarf etti. Askerlere verdiği emirlerde buna özellikle önem verdi. Çünkü intikam hisleriyle öfkelenmiş gönüllülerin ve zeybeklerin buldukları ruh halleri, Gayrimüslim halka ve yabancılara karşı bir intikama dönüşebilirdi.⁴²⁹

Celal Bey, Aydın'ın alınmasından sonra yaşananları "*57. Fırka Kumandanı Şefik Bey ve Binbaşı Hacı Şükrü Beylerin bu uğurda ellerinden geleni yaptıklarına şahit oluyordum. Hacı Şükrü Bey'in elinde tabancası ile her yere yetişmesi, Şefik Bey'in de efendice, işlere müdahale etmesi yerli ve yabancı unsurlar üzerinde iyi*

⁴²⁶ TİTE Arş, K.296, G.5, B.5-2001

⁴²⁷ ATASE Arş., İSH, K.402, G .5(3), B.36

⁴²⁸ "Aydın'ın Kurtuluşu", **İstiklal Harbi**, 2 Temmuz, sene: 1919

⁴²⁹ Aker, **57.Tümen....**, s.199

etkiler yaratıyor, özellikle zeybeklerin intikam alma fikirlerini frenliyordu” diye hatıratında anlatmaktaydı.⁴³⁰

Şefik Bey’in Gayrimüslim halka ve yabancılara karşı yaptığı koruyucu tutum sonrasında Fransızlardan takdir almasına neden oldu. Bu takdir olayını 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey, Erkan-ı Harbiye Nezareti’ne yolladığı 7 Temmuz 1919’daki telgrafında, Aydın’ın geri alınmasında sonra halka fark etmeksizin iyi davranılmasından dolayı Fransızların kendisine takdirlerini bildirdiklerini ilettili.⁴³¹

Yunanlıların Aydın’da yaptığı sistematik katliamlarına karşı 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey komutasında Kuvâ-yı Milliye birliklerince şehrin geri alınmasından sonra aynı şekilde karşılık verilmedi. Çünkü şehirde yaşayanlar ister Müslim olsun ister Gayrimüslim olsun birer Osmanlı vatandaşı gözü ile bakılmaktaydı. Ve bundan dolayı da canları, malları ve ırzlarını korumak için mümkün olduğunca çaba gösterildi.

30 Haziran’da, şiddetli çarpışmalar sonucu Aydın kurtarılmasına karşın, Yunan kuvvetleri Aydın’a ikinci kez taarruz yapmak için yığınak yapma hazırlığına girişti. Yunan kuvvetleri 30 Haziran’da Yunan İşgal Kuvvetleri Komutanlığının talimatı üzerine, 3 Temmuz’da Aydın’a taarruz ettiler.⁴³² Her ne kadar şehirdeki az sayıdaki ulusal güçler direnmişlerse de onların da geri çekilmesiyle 3 Temmuz 1919’da Aydın yeniden Yunanlıların eline geçti.⁴³³

⁴³⁰ Bayar, **Bende...**, C.VI, s.170

⁴³¹ ATASE Arş., İSH, K. 22, D. 5, B.3

⁴³² Esin Dayı, **Nazilli Kongresi**, Erzurum 1998, s.40.

⁴³³ ATASE Arş., İSH, K.257, G.202, B.1.

Aydını işgali ile beraber Yunanlılar; şehirde Müslümanların ev ve dükkânlarını işaretlemeye başladı. Müslüman mahallelerine giden suları kestiler. Gerekli hazırlıkları yaptıktan sonra Müslümanların yaşadığı mahalleler ve dükkânları top atışı ile ateşe verip makinalı tüfekler ile halka ateş etmeye başladılar.⁴³⁴ Bu olaylar esnasında Müslümanların mallarının yağmalandığı, birçoğunu öldürüp kadınların da ırzlarına geçtikleri, Aydın'da plânlı bir katliam yaptıkları bilgisi 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey'e geldi.⁴³⁵

Yunanlıların Aydın'da yaptığı mezalim hakkında 57. Fırka Kumandanı Şefik, 26 Haziran 1919 tarihinde Harbiye Nezaretine çektiği telgrafında, Aydın'da Yunanlıların Türk mahallelerini ateşe verdiklerini, Balatçık İstasyonu'nda tren ile şehirden kaçmak isteyen yolcuların Yunan askerleri tarafından trenden zorla indirildiğini ve erkeklerin gözleri önünde kadınlara tecavüz edildiğini⁴³⁶ ve bu mezalimin de İngilizlerin gözleri önünde yapıldığı bildirdi.⁴³⁷

Aydın'daki olaylar hakkında Harbiye Nezareti'nin 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey'den geniş bir rapor istedi. Şefik Bey, Harbiye Nezareti'ne ve 2. Ordu Müfettişliği'ne 7 Temmuz 1919'da Yunanlıların yaptığı zulümleri bir rapor olarak yolladı. Raporda, Yunanlıların, Aydın şehrini işgal ettikten sonra Müslümanların silahlarını teslim etmelerini, teslim etmeyenlerin ise elinde veya evinde silah ele geçirilirse öldürüleceğinin duyurusunu yaptığını, topladıkları silahları yerel Rumlara

⁴³⁴ BOA. DH. KMS. 52-3/10; BOA. DH. KMS. 52-2/83

⁴³⁵ BOA. DH. KMS. 52-3/29

⁴³⁶ ATASE Arş., İSH, K.97, G.53, B.1-3

⁴³⁷ TİTE Arş., K.297, G.42, B.42001

verdiklerini⁴³⁸, katliam öncesinde karışıklık olmaması için Rumlara ve Ermenilere dükkân tabelalarını Rumca yazmalarını; Rumların, Ermenilerin ve Yahudilerin şapka giymelerini istedikten sonra, Müslümanların yaşadığı mahalleler ve dükkânları ateşe verdiklerini, yangının söndürülmemesi için de suları kestiklerini, Hıristiyanlara, bu yangın sırasında ve sonrasında Türkleri korumamalarını, korumaları halinde aynı akıbete uğrayacaklarını söyledikten sonra katliama giriştiklerini, bu katliam esnasında birçok insanı öldürüp, kadınların ırzlarına geçtikleri yazmaktaydı.⁴³⁹

Harbiye Nezareti'ne yolladığı rapora ek olarak Şefik Bey, 7 Temmuz ve 2 Ağustos 1919'da yolladığı raporlarda, Yunan işgal bölgesi altında olan halkın, mezalime uğramamak için yerlerini terk ederek göç ettiklerini, bunların çeşitli köylerde geçici olarak iskân edildiğini, Yunan işgalinin ve mezaliminin devam ettiği sürece de bunların geri dönmelerinin mümkün olamayacağını söylemekteydi.⁴⁴⁰

Şefik Bey'in yolladığı raporlardan da anlaşılacağı üzere Yunanlılar tarafından Müslüman halka planlı bir katliam hazırlığı yapıp uygulamaya konuldu. Yunanlılar, bu sayede Müslüman halkı göç ettirerek, bölgede Müslüman nüfusunu azaltmayı ve demografik yapı ile oynamayı amaçlamaktaydı. Böylece, bölgede Yunan nüfusunun çoğunlukta olmasını sağlayarak işgalin haklılığını göstermeyi, bölgenin Yunanistan'a bağlanmasının önünü açmayı amaçlamaktaydılar.

⁴³⁸ Turan, **Yunan Mezalimi...**, s.146; ATASE Arş., İSH, K.405, G. (11-9)-12, B.12

⁴³⁹ ATASE Arş., İSH, K. 37, G. 116, B. 1-2

⁴⁴⁰ Turan, **Yunan Mezalimi...**, s.162; ATASE Arş., İSH, K.27, G.75/107, B.48/1-2; ATASE Arş., İSH, K.27, G.75-107, B.48-6

1.4.Rumların İç Bölgelere Gönderilme Kararı (1 Temmuz 1919)

Yunan ordusuna gönüllü olarak yazılan ve Yunanlılarla iş birliği yapan yerli Rumlar, Müslümanları katledip, yağma ve soygunculuk yaptılar. Bunun üzerine 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey, savaş mıntıkasında bulunan Rumların cephe hattı uzağındaki yerlere nakletti.

Osmanlı Devleti Birinci Dünya Savaşına dâhil olunca, Gayrimüslim erkek nüfusu genel seferberlik çerçevesi altında silâh altılı çağırdı. Bu çağrıya Müslüman Osmanlı tebaası büyük ölçüde uyarken, Gayrimüslim tebaa ise düşman ülkelere sığınarak veya ülke içlerine firar ederek, buna karşı hareket etti.⁴⁴¹

Osmanlı Hükümeti, bu durum karşısında firarilere yönelik Gayrimüslim tebaanın desteğini önlemek, yeni firar olaylarının önüne geçebilmek ve düşman devletlere destek verilmesini durdurmak amacıyla bazı toplulukların ikamet yerlerinin değiştirilmesini kararlaştırdı. Bu zorunlu göç ettirme eylemi Ermeni, Rum, Arap ve yabancı devletlerin vatandaşlarına uygulayacaktı.⁴⁴²

Yunan Hükümeti'nin Anadolu'yu kendi topraklarına katmak amacıyla Batı Anadolu'daki azınlıklarla ve Karadeniz Sahili'ndeki Rumlar ile daha yakından ilgilenmeye başladı. Osmanlı Devleti de Yunanistan'ın İngiltere'nin yanında savaşa

⁴⁴¹ Ufuk Gülsoy, **Osmanlı'nın Gayrimüslim Askerleri**, Timaş Yayınları, İstanbul 2010, s.9

⁴⁴² Muhammed SARI, Muttalip ŞİMŞEK, "*Millî Mücadele Yıllarında Aydın Sancağında Gayrimüslimlerin Faaliyetleri*", **Büyük Taarruzun 90. Yılında Uluslararası Milli Mücadele ve Zafer Yolu Sempozyumu (02-04 Ekim 2012)**, C.II, Ankara 2014, s.961

girme ihtimaline karşı sahillerde alınacak tedbirler ve gayrimüslimlerin iç bölgelere sevki ile ilgili olarak valilik ve mutasarrıflıklara tedbir amaçlı yazılar gönderdi.⁴⁴³

Millî Mücadele yıllarında işgalci kuvvetlerin Anadolu topraklarına girmeleriyle Rumların faaliyetleri Anadolu'nun çeşitli yerlerinde olduğu gibi Karadeniz Bölgesi'nde de ortaya çıktı. Rum çeteleri yaptıkları faaliyetler ile Karadeniz bölgesinde yaşayan halk arasında endişe yarattı. Rum isyancılarının bu tarz hareketlerini sona erdirmek için kurulan Merkez Ordusu, Ocak 1921'de Karadeniz sahilindeki Rumların iç bölgelere gönderilmelerini talep etti.⁴⁴⁴

Merkez Ordusu'nun bu isteğine Dâhiliye Vekâleti, 5 Haziran 1921'de Karadeniz sahilindeki Hristiyanların iç bölgelere nakillerinin uygun olmadığı kararını verdi. Ancak İnebolu'nun 9 Haziran'da Yunanlılarca bombalanması ve Rumların buna destek vermesi üzerine 16 Haziran 1921 tarihinde çıkarılan yeni bir kararnameyle Karadeniz sahilinde eli silah tutan 15-50 yaşındaki Rumların iç bölgelere sevk edilmesi kararı alındı.⁴⁴⁵

Sevk kararından sonra birinci katile 16 Haziran'da yapıldı. İkinci katile 17 Haziran'da, üçüncü katile 20 Haziran'da ve Dördüncü katile ise 25 Haziran'da yola çıktı. Bu nakiller süreç içinde devam etti. Nakledilen Rumlara işlerini tasfiye için yeterli zaman verildiği gibi, nakil süresince her türlü yardım ve kolaylık sağlandı. Onlar emval, eşya ve nakil vasıtalarını temin etmede tamamen serbest bırakıldı.

⁴⁴³ Sarı, Şimşek, **Millî Mücadele Yıllarında...**, s.963-964

⁴⁴⁴ Tuğba ERAY BİBER, "*Millî Mücadele Yıllarında Rum Nakli (1921)*", **Prof. Dr. Gülçin Çandaroğlu'na 75. Yaş Armağanı**, Editör: Erman Şan, İstanbul 2017, s.483

⁴⁴⁵ Eray Biber, **...Yıllarında Rum Nakli**, s.484

Yollarda karşılaşılabilecekleri tehlikelere karşı yanlarına muhafız birlikleri verildi, yolculuk sırasında hastalananların tedavileri yapıldı.⁴⁴⁶

Karadeniz sahilinde eli silah tutan Rumlardan tehcir edilen Rumlar, Sivas, Tokat, Yozgat, Çorum, Şarki Karahisar, Elâzığ, Ergani, Malatya ve Maraş'a yollandı. Yollanan Rumların 63.844 kişi idi.⁴⁴⁷

Karadeniz sahilinde Rum faaliyetleri devam ederken Yunanlılar, İzmir'i işgal ettikten sonra İzmir'e ve tüm işgal bölgelerine Rumları yerleştirmeye başladılar. Bu şekilde yaparak Rum nüfusunu çoğaltmayı amaçladılar. Osmanlı Hükümeti, durumun ciddiyeti karşısında bazı tedbirler aldı. Ancak nüfus kaydirmalarının engellemede başarılı olamadı.⁴⁴⁸

Yunanlılar, İzmir ve çevresinde yaşayan yerli Rumları silah altına almaya başladı. Bunun üzerine birçok Rum Yunan ordusuna gönüllü olarak yazıldı.⁴⁴⁹ Daha başka yerdeki yerli Rumlarda İzmir'e gidip gönüllü olarak Yunan ordusuna katıldı.⁴⁵⁰ Müslümanlardan, Ermenilerden ve Musevilerden gençleri de Yunanlılar zorla ordularına katıyorlardı.⁴⁵¹

⁴⁴⁶ Metin Ayıışığı, "Mütareke Başlangıcında Karadeniz Bölgesindeki Rum Tahriklerine Karşı İstanbul Hükümetinin Aldığı Önlemler", **Milli Mücadelede Giresun (Sempozyum 6-7 Mart 1999), Bildiriler**, İstanbul 1999, s. 64.

⁴⁴⁷ Mustafa Balcıoğlu, **Belgelerle Millî Mücadele Sırasında Anadolu'da Ayaklanmalar ve Merkez Ordusu**, Ankara 1991, s.109.

⁴⁴⁸ Serdar Sarısır, **Demografik Oyun Sürgün (1919-1923)**, İstanbul 2006, s.3

⁴⁴⁹ ATASE, İSH, K.28, G.77, B.77-3

⁴⁵⁰ ATASE, İSH, K.75, G.281, B.60-2

⁴⁵¹ BOA, DH. İUM., 20-27/14-42.

Yunan ordusuna gönüllü olarak yazılan ve Yunanlılarla iş birliği yapan yerli Rumlar, İzmir ve kazaları ile Aydın'da köyleri yakıp Müslümanları katledip, yağma ve soygunculuk yaptılar.⁴⁵² Harbiye Nezareti'nden 17 Mayıs 1919'da gelen telgrafta, Rumların yaptıkları bu olaylar bildiriliyordu. 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey'e gelen telgrafta, İzmir'deki olaylar hakkında bilgi verildikten sonra bölgedeki Rumların Türk köyelerine saldırdıkları, halkın can, mal ve ırzına tecavüze başladıkları, Aydın ve civarındaki Müslümanların bu durumdan kurtulmak için kaçmaya çalıştıkları anlatılıyordu.⁴⁵³ Bu telgrafta da anlaşılacağı üzere yerli Rumların saldırgan bir tutum takınmaya başladığı, Müslüman halkın ise can, mal ve ırzının güvenliğinin bu tutum nedeni ile tehlike altında kaldığı görülmektedir.

Yerli Rumların, Yunan kuvvetlerinin desteğiyle, köyleri ve şehirleri yağmalayıp yakması, katliamlar yapması ve tecavüzler etmesi üzerine, 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey, savaş mıntikasında bulunan Rumların cephe hattı uzağındaki yerlere nakledilmesinin daha iyi olacağı düşündü. Bu amaçla 1 Temmuz 1919'dan itibaren Aydında bulunan yerli Rumların daha içerde bulunan ve daha güvenli olan Nazilli, Isparta ve Denizli gibi yerlerden tercih edecekleri bir yere yollanmasını emretti.⁴⁵⁴ Çünkü Şefik Bey, bu şekilde Aydın'ı Rumsuz bırakarak Yunanları destekleyecek işbirlikçi bir güçten mahrum bırakmayı amaçlamaktaydı.

⁴⁵² BOA. DH. KMS. 53-4/36

⁴⁵³ Genelkurmay Harp Tarihi Dairesi; **Türk İstiklal Harbi: Batı Cephesi**; II. c. 1. Kısım, Ankara 1963, s.76-78.

⁴⁵⁴ Aker, **57.Tümen...**, s.205

Şefik Bey'in bu emri üzerine Sökeli Ali Efe, Demirci Mehmet Efe'nin emri ile 1920 temmuzunda Denizli'ye gitti.⁴⁵⁵ Denizli'de iken Nazilli'den gelen Hristiyanlar ile Denizli'de bulunan Hristiyanlarının yalnız erkekleri dinar istikametine sevk etti. Sökeli Ali Efe, Denizli'de daha fazla Hristiyan olduğu ve bazı Müslümanlarının Hristiyanları sakladıkları haberini telgrafla aldı. Bu telgraf üzerine Sökeli Ali Efe, Müslüman halkın Hristiyan halktan kimseleri saklaması halinde cezalandırılacağını duyurdu. Denizli halkının tüm itirazlarına rağmen nakillere devam etti.⁴⁵⁶

Rumları iç bölgelere yollamaya devam eden 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey, daha sonra harp mıntikasındaki Rumların cephe dışındaki yerlere sevk edilmeleri konusundaki isteğini üst makamlara bildirdi.⁴⁵⁷ 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey'in bu talebi Türk makamlarının bazı köklü tedbirler almasına sebep oldu. Rumların cephe dışındaki yerlere sevk edilmeleri ile ilgili TBMM'de 13 Eylül 1920'da 20-40 yaş arasındaki bütün Gayrimüslim erkeklerin Yunan işgali altında olmayan, daha güvenli bölgelere sevk edilmesini içeren kanun çıkarıldı.⁴⁵⁸ Çıkarılan bu kanun Batı Cephesi Kumandanı Ali Fuat (Cebesoy) 20 Eylül 1920'de 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey'e bildirildi.⁴⁵⁹ Böylece Rumların işgal altında olmayan, daha güvenli bölgelere sevk edilmesi kanun haline getirildi.

Şefik Bey, bu tedbirler ile cephede Rumların olası bir isyan hareketini engellemeyi, Rumların Türk askeri kuvvetlerini arkadan vurmalarının önüne geçmeyi

⁴⁵⁵ TİTE Arş., K.331, G.1, B.1-7001

⁴⁵⁶ TİTE Arş., K.331, G.1, B.1-17001

⁴⁵⁷ ATASE, İSH, K.1490, G.122, B.20-2

⁴⁵⁸ BOA, DH. KMS., 53-1/41.

⁴⁵⁹ ATASE, İSH, K.727, G.28, B.28-1

ve bölgede yaşayan azınlık Rumlara karşı Türkler tarafından olası bir zarar verilmesinin önüne geçmeyi amaçlamıştı.

4.3. Menderes Köprüsü'nün Tutulması (19 Haziran-7 Temmuz 1919)

57. Fırka Kumandanı Şefik Bey, Yunanlıların askeri olarak güçlü ve düzenli olmasından dolayı karşı karşıya savaşmaktansa, küçük ve hareketli birliklerden oluşan güçler ile baskınlar yaparak, pusular kurarak savaşmayı seçti.

Şefik Bey, savaş bölgesinde trenden faydalanma yoluna gidilmesi için Menderes Köprüsü'nün tutulması ve mümkün olduğunca cephanenin Menderes Köprüsü'ne nakli için gereken emirleri verdi. Şefik Bey, Harbiye Nezareti'ne yolladığı 19 Haziran 1919 tarihli telgrafta Yunan ilerlemesinin önüne geçmek için Menderes Köprüsü'nün tutulduğunu bildirdi.⁴⁶⁰

Yunanlılar cephanenin Menderes Köprüsü'ne naklini haber aldıktan sonra köprüyü ele geçirmek için ileri harekâta başladı. 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey, Yunanlıların Menderes Köprüsü'ne saldırıları ile ilgili Harbiye Nezareti'ne 29 Haziran 1919'te yolladığı telgrafında, Yunan kuvvetlerinin, Menderes Köprüsü'ndeki kuvvetlere taarruz ettikleri, köprüde olan kuvvetlerce makineli tüfek ve topçu ateşiyle bu taarruza karşılık verilmesi sonucunda Yunanlıların geri püskürtüldüğünü haber verdi.⁴⁶¹

⁴⁶⁰ ATASE Arş., İSH, K.40, G.97, B.2

⁴⁶¹ ATASE Arş., İSH, K.37, G .121, B.1-2

Menderes Köprüsü'nden çekilmek zorunda kalan düşmanı Yörük Ali Efe Müfrezesi takibe çalışmışsa da Yunanlıların karşı saldırısı üzerine takipten vazgeçerek Menderes Köprüsü'ne geri geldi. Şefik Bey'de daha önceden Derviş Kahve mıntikasına çekmiş olduğu kuvvetlerini Menderes Köprüsü'ne çekerek güvenliği sağlamaya çalıştı.⁴⁶² Ancak Yunan askeri kuvvetleri 7 Temmuz'da Menderes Nehri'nin güneyini geçerek Türk Kuvvetleri'ni kuşatmaya başlaması üzerine, Türk Kuvvetleri güneye çekilmek zorunda kaldı.⁴⁶³

Yunanlılar Türk Kuvvetleri'ni güneye doğru takip ederken, İtilaf Devletleri'nce İtalyanlara verilen işgal bölgesine girdiler. Bu gelişme üzerine İtalyan işgal kuvvetleri Çine'den hemen yola çıktı. Bu hareketleri ile İtalyanlar, Yunanlıların Menderes'in kuzeyine, kendi işgal sınırlarına çekilmeye mecbur bıraktı.⁴⁶⁴

Bu harekâttan sonra Yunan kuvvetleri bir daha İtalyan işgal bölgesine girmediler. Kendilerine Çine'ye yakın İtalyan bölgesi dışında karargâh kurdular.⁴⁶⁵ İtalyanlar, Yunanlıların taarruzunu engelledikten sonra 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey'e Menderes Köprüsü civarından millî kuvvetlerin Yunanlılara karşı bir daha taarruz edilmemesi ricası adı altında bildirdiler.⁴⁶⁶

⁴⁶² ATASE Arş., İSH, K.97, G .27, B.2

⁴⁶³ ATASE Arş., İSH, K.97, G .27, B.3-4

⁴⁶⁴ ATASE Arş., İSH, K.37, G. 118, B.5

⁴⁶⁵ ATASE Arş., İSH, K.18, G. 8, B.3

⁴⁶⁶ ATASE Arş., İSH, K.37, G.108, B.1

İtalyanlar, bu müdahalesi ile Yunanlıların daha fazla ilerlemesine engel olmaları olumlu bir sonuç olmasına rağmen; Kuvâ-yı Milliye güçlerinin bu mevkinden Yunanlılara saldırısının da önüne geçmeleri ise olumsuz bir sonuç doğurdu.

4.4. Nazilli'nin Kurtarılması ve Yunan Mezalimi (Haziran-Temmuz 1919)

Nazilli'nin Yunanlılarca işgal edilmesinden sonra Şefik Bey kenti kurtarmak için Kuvâ-yı Milliye birliklerince beraber hareket etti. Şehrin kurtarılmasından sonrada yağmalama olaylarının önüne geçerek şehirde asayişi sağlamaya, yağma edilmiş mallarında sahiplerine verilmesine çalıştı.

Yunanlılar, Sarayköy civarında Türk kuvvetlerinin toplanmış olduğu gerekçesi ile İngiliz temsilcisiyle görüşüp, doğuya geçmemek şartıyla harekete geçtiler. Yunanlıların harekete geçmesi üzerine Nazilli Askerlik Şubesi Başkanlığını yapan Yüzbaşı Nuri (ARAP) Bey⁴⁶⁷, emri altındaki askerlere depolardaki silahların Yunanlıların eline geçmemesi ve kendilerini savunması halkın için dağıttı. Ancak tüm direnişe rağmen Yunanlılar 4 Haziran 1919'da Nazilli'yi işgal etti.⁴⁶⁸

⁴⁶⁷ *Yüzbaşı Nuri (ARAP) Bey*; Millî Mücadele yıllarında Nazilli İlçe Jandarma Komutanı olan Yüzbaşı Nuri Bey (Vural) teninin esmerliğinden dolayı "Arap Yüzbaşı" olarak tanınmıştır. İşgal öncesinde görevi, zeybekleri takip etmek ve ele geçirdiği yerde de gözaltına alarak adli makamlara sevk etmek olan Yüzbaşı Nuri Bey, işgal ile birlikte zeybekleri takipten vazgeçmiş ve tam aksine zeybekleri mücadeleye ilk davet eden isimlerden birisi olmuştur. Millî Mücadele yıllarında Aydın'da efelerin danışmanlığını yapan subaylardan birisi olan Yüzbaşı Nuri Bey, Atatürk tarafından daha sonra Hatay ve Manisa'da da görevlendirilmiştir. Hatay meselesinde bizzat Atatürk tarafından görevlendirildi. Son vazifesini Manisa Jandarma Komutanı olarak yapmış ve oradan emekliye ayrıldıktan sonra, 1969 yılında İstanbul'daki evinde vefat etmiştir. Naci Sadullah Daniş, "Cepkenliler", **Demokrat İzmir**, 10 Ocak 1970

⁴⁶⁸ TİTE Arş., K.313, G.61, B.61001

Nazilli'yi işgali esnasında herhangi bir direnişle karşılaşmayan Yunanlılar, işgalden sonra görevli askerleri görevlerinden aldığından, güvenliksiz kalan Türk mahallelerinde evlere girip can, mal ve kadınların ırzlarına tecavüz etti. Mezalime devam eden Yunanlılar, Kuvâ-yı Milliye birliklerinin Nazilli'yi hedef alan bir taarruz hazırlığında bulunduğu haberlerini almaları üzerine 20 Haziran 1919 günü Nazilli'den Aydın'a doğru çekildiler.⁴⁶⁹

Nazilli'den çekilirken Yunanlılar, beraberlerinde işbirlikçi Rumlar ile birlikte Nazilli'yi yaktıkları, yanlarında götürdükleri pek çok Türk'ü ve yolda rastladıkları birçok köylüyü öldürdükleri, köyleri yaktıkları, köylerden çaldıkları hayvanları Aydın'a getirerek sattıkları bilgisini alan 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey, bu durumu Harbiye Nezareti'ne ve 14. Kolordu Kumandanlığına 21 Haziran 1919 çektiği telgrafta bildirdi.⁴⁷⁰

Yunanlıların şehirden çekildikleri esnada güvenliği sağlayacak kimse bırakmadı. Güvenliksiz kalan Nazilli'ye gelen zeybek ve efeler de bu durumu fırsata çevirerek kentte yağmaya başladı. Nazilli'de başlayan yağmaya Yörük Ali Efe de adamları ile katılınca; Nazilli'de asayiş bozuldu. Asayişi sağlamak amacıyla 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey, 19 Haziran 1919'da Sarayköy müfrezesi Kumandanı Binbaşı İsmail Hakkı Bey'e yolladığı telgrafta, şehri boşaltan Yunanlıların, memurların bir kısmını ve güvenlikten sorumlu kişilerin büyük çoğunluğunu beraberlerinde götürdüklerini, şehirde güvenliği sağlayacak kuvvetin kalmadığını; yağmalama

⁴⁶⁹ Turan, **Yunan Mezalimi...**, s.169-170; TİH, 11/1, s. 133-136

⁴⁷⁰ Turan, **Yunan Mezalimi...**, s.171-172; ATASE Arş., İSH, K.122, G.98, B.1-2; BOA. DH. KMS. 52-2/49; ATASE Arş., İSH, K.401, G.1-3, B.215

faaliyetlerine ve can kayıplarına mani olmak, emniyeti sağlamak ve asayişini oluşturmak amacıyla şehre gitmesini emretti.⁴⁷¹

Nazilli'ye giden Sarayköy Müfreze Kumandanı İsmail Hakkı Bey, 22 Haziran 1919'da Şefik Bey'e yolladığı telgrafında, 21 Haziran 1919 günü Nazilli'ye girdiklerini, şehirde yağmalamanın önüne geçerek şehirde asayişin ve güvenliğin sağlandığını bildirdi. Sarayköy Müfreze Kumandanı İsmail Hakkı Bey'den aldığı bu bilgi üzerine 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey, Harbiye Nezareti'ne 23 Haziran 1919 da yolladığı telgrafta, Nazilli'ye giden Sarayköy Müfrezesi'nin asayişini sağladığı, insanların yağma edilmiş mallarının geri alınarak mal sahiplerine iade edildiğini ve düzenin oluşturulduğu bilgisini verdi.⁴⁷²

Şehirde düzenin sağlanmasından sonra Yunan saldırıları tekrar başladı. Bu saldırılar sonucunda Köşk cephesinin düşmesi ile Nazilli'ye doğru Millî Kuvvetler geriledi. 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey, dağılan birlikleri tekrar toplayıp Nazilli'yi savunmaya çalıştıysa bunda da başarılı olamadı. Yunan kuvvetleri harekâtlarına devam ederek Nazilli'yi 3 Temmuz'da 1919'da ikinci kez işgal etti.⁴⁷³

Destek güçleri olarak ilerlemesine devam eden işgal kuvvetleri karşısında Milli Kuvvetler, 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey'in emirnamesi ile Sarayköy'e çekildi ve Menderes'in üstünde yeni bir müdafaa hattı kurdu. Şefik Bey, işgal kuvvetlerini

⁴⁷¹ Günver Güneş, "Yunan İşgalinin Nazilli ve Çevresinde Yarattığı Tahribat", **Millî Mücadele'de Nazilli Cephesi ve Önderleri**, (Panel: 16 Aralık 2005), Aydın Tarih Grubu Yayını:3, Editor: Mehmet Başaran, Aydın 2006, s.142

⁴⁷² Turan, **Yunan Mezalimi...**, s.169-172; ATASE Arş., İSH, K.462, G.180, B.1-2; ATASE Arş., İSH, K.27, G.75-107, B.25

⁴⁷³ ATASE Arş., İSH, K. 37, G.134, B.2

Menderes'in soluna kalarak, Sarayköy önlerinde işgal kuvvetlerini karşılamayı amaçladı. Bundan dolayı savunma hattını Sarayköy mıntikasına kurdu.⁴⁷⁴

Bu savunma hattı ile düşmanın ilerleyişi biraz olsun durduruldu. Ancak Nazilli'yi ikinci kez işgal eden Yunanlılar, kentte Müslümanları katledip, mallarını yağmaladı.⁴⁷⁵ Müslüman halk da bu katliamlardan ve tecavüzlerden can ve ırzlarını korumak için şehirden kaçmaya başladı.⁴⁷⁶ Şehirden kaçan halk Şefik Bey'in komutasındaki 57. Fırka mıntikasına doğru gelmeye başladı.⁴⁷⁷

Şefik Bey, Yunanlılar tarafından 2. kez işgal edilen Nazilli'den kaçarak hayatını kurtarabilen ve 57. Fırka mıntikasına gelen insanların ihtiyacının sağlanması için, yerel kaynaklardan yardım toplamaya çalıştı. Tek başına bu yükün altından kalkamayacağını anlayan Şefik Bey, Harbiye Nezareti'ne 29 Temmuz 1919 tarihinde yolladığı telgrafta; Kaçan halkın, Yunan mezaliminden dolayı yurtlarına dönemediğini ve bu yüzden milli yardımlar ile ihtiyaçların karşılanmaya çalışılacağını bunun için halktan yardım talebinde bulunacağını bildirmekteydi.⁴⁷⁸

Şefik Bey'in emri ile işgal bölgelerinden gelen gönüllüler ile Yunanlılardan kaçan kimseler; 57. Fırka'ya sevk edilerek direniş gücü oluşturulmaya çalışıldı.

⁴⁷⁴ ATASE Arş., İSH, K. 33, G.52, B.3

⁴⁷⁵ BOA. DH. KMS. 52-3/24

⁴⁷⁶ BOA. HR. SYS. 2611/1, 163

⁴⁷⁷ BOA. HR. SYS. 2603/59

⁴⁷⁸ Rasim Süt, **İzmir'in İşgalinden Sakarya Meydan Muharebesi Sonuna Kadar (1919–1921) Batı Cephesi İkmal Sistemi**, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sos. Bil. Ens., Afyon 2008, s.14

Oluşturulan direniş gücü ile Yunanlılar arasında yapılan çatışmalar sonrasında Yunanlılarca 2. kez işgal edilen Nazilli, 5 Eylül 1922 tarihinde tekrar geri alındı.⁴⁷⁹

Şefik Bey, Nazilli'nin Yunanlılardan geri alınması ve Yunan ilerlemesini yavaşlatmak, işgalin yayılmasını engellemek için gönüllülerden oluşan Milli Kuvvetleri meydana getirdi. İhtiyaçlarını da Osmanlı Hükümeti'nden bağımsız olarak yerel halktan topladığı milli yardımlarla gidermeye çalıştı. Şefik Bey tarafından oluşturulan bu milli kuvvetler de Yunanlılara karşı önemli başarılar göstererek Şefik Bey'in düşüncesinin gerçekleşmesini sağladı.

4.5. Demirci Mehmet Efe ile Şefik Bey Arasındaki Münasebetler (Temmuz 1919-Aralık 1920)

Şefik Bey ile Demirci Mehmet Efe arasındaki münasebetler memleketin işgal edilmesinden sonra başladı. Şefik Bey, Aydın ve çevresinden sorumlu 57. Fırka Kumandanı olarak atandı. Demirci Mehmet Efe ise bölgede çetecilik yapan biriydi. İşgallerin başlaması ile Şefik Bey direnişin sadece askerler ile olamayacağını, yerel halktan da desteklenmesi gerektiği fikrinde idi. Bu amaçla bölgede bulunan Efe ve zeybekleri birlikte savaşa davet ettiğinde Demirci Mehmet Efenin hiç sorgulamadan katılması ile başlayan bir ilişkileri oldu. Bu birliktelik Denizli hadisesinin meydana gelmesine kadar devam etti. Daha sonra düzenli ordunun kurulması çalışmaları ile de bu dostlukta ayrılık oldu.

⁴⁷⁹ ATASE Arş., İSH, K. 37, G.150, B.1

Demirci Mehmet Efe, I. Dünya Savaşı esnasında bulunduğu yerde dağa çıkarak topladığı kişiler ile çete kurdu. Aydın, Nazilli ve Denizli civarlarında eşkıyalık yaparak ününü yaydı. Bu ününden yaralanmak isteyen Yunanlıların cazip tekliflerini geri çevirdi. Yunanlıların kullanamayacağı kadar vatanseverdi.⁴⁸⁰

Demirci Mehmet Efe, Galip Hoca lakaplı Celâl (Bayar) Bey ile yaptığı görüşme sonrasında 1919 Temmuz’unda kendisine bağlı kişilerle birlikte Kuvâ-yı Millîye’ye katıldı. Kuvâ-yı Millîye’ye katıldıktan sonra Aydın bölgesinde Yunanlılara karşı baskınlar yaparak ağır kayıplar verdirdi. TBMM’ye ve Milli Direnişe karşı çıkarılan iç isyanların bastırılmasında rol aldı.⁴⁸¹

Bu başarılarından dolayı da Demirci Mehmet Efe’ye 5 Eylül 1919’da Erkan-ı Harbiye-i Umumiye tarafından “*Aydın Cephesi Umum Kuvâ-yı Millîye Kumandanı*” 5 Eylül 1919’da “*Aydın ve Menteşe Umum Kuvâ-yı Millîye Kumandanı*” unvanları verildi.⁴⁸²

Bütün bu yaptıkları ve aldığı unvanlara rağmen yanlışlarda da vardı. Yörük Ali Efe’nin Malgaç baskını yaptığı günlerin hemen ertesinde, Bozdoğan Kasabası’nı Demirci Mehmet Efe basarak kasabada bulunan jandarma askerlerini öldürdü. Kasabanın zenginlerinden birinin evini yaktı. Adamları ile beraber Karacasu civarlarında eşkıyalık yaparak halkın huzurunu kaçırdı.⁴⁸³ Bu zulümleri neticesinde

⁴⁸⁰ Süreyya Sındırgılı, **Denizli Vakası ve Demirci Mehmet Efe**, Atatürk Kütüphanesi: 15, Sel Yayınları, İstanbul, 1955, s.6-7

⁴⁸¹ Turan Akkoyun, “Aydın Kuvâ-yı Millîye ’sinin Bazı Faaliyetleri ve Mustafa Kemal Paşa’nın Teşekkürü”, **Tarih incelemeleri Dergisi**, C.VI, yıl: 1991, s.191

⁴⁸² Akkoyun, Aydın Kuvâ-yı Millîye’si..., s.210

⁴⁸³ BOA. DH. KMS. DN. 53-4, VN. 19.

Demirci Efe birlikleri ile Yörük Ali birlikleri arasında Karacasu'da çarpışmalar meydana geldi.⁴⁸⁴

Meydana gelen çatışma ile alakalı olarak Mustafa Kemal Paşa, 57. Fırka Kumandanı Şefik'e 25 Şubat 1919'da yolladığı telgrafta, Demirci Mehmet Efe ve onun gibi harekette bulunan kimselere müsamaha gösterilmeyeceğini, 21 Şubat 1919'te bir telgraf ile Demirci Mehmet Efe'nin uyarıldığını söyleyerek; Şefik Bey'den Yörük Ali Efe'nin bilgilendirilmesini istedi.⁴⁸⁵

57. Fırka Kumandanı Şefik Bey'de Mustafa Kemal'den gelen bu telgraftan sonra Galip Hoca adıyla tanınan Celal Bey'in⁴⁸⁶ verdiği öğütlerini de alarak Yörük Ali Efe ve Demirci Mehmet Efe'yle buluştu. Vatanın kurtuluşu için düşmana karşı bütün vatan evlatlarına ihtiyaç duyulduğunu; sıkıntıların bir tarafa bırakılması gerektiğini, zamanın kardeşlik ruhuyla çalışma zamanı olduğunu ve gücenmeyi gerektirecek nedenlerin bir tarafa bırakılması gerektiğini söyleyerek bu iki efeyi barıştırdı.⁴⁸⁷ Böylece Kuvâ-yı Milliye'nin iki kumandanı arasındaki düşmanca oluşan ikilik ortadan kalktı.

İkiliğin ortadan kalkması ile Demirci Mehmet Efe Yunanlılara karşı saldırılarda bulunmaya başladı. Bu saldırılar esnasında Yunanlılara karşı kullanılmak

⁴⁸⁴ ATASE Arş., İSH, K.839, G.66, B.66(1-2)

⁴⁸⁵ ATASE Arş., ATAZB, K.25, G.92-5, B.12(1-5)

⁴⁸⁶ Celal Bey, 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey ile ilgili düşüncelerini "57. Tümen Kumandanı Albay Şefik Aker'i İzmir'den tanyordum. Çanakkale ve Galiçya savaşlarından sonra, kısa bir zaman için, İzmir Kolordu Asker alma Heyeti Reisliği 'ne vekalet etmişti. Dürüst çalışmaları ile kendini tanıtmış ve sevdirmişti. Kolordu kumandanı Nurettin Paşa ile Antalya'ya gidişimizde kendisiyle görüşmüştüm. Beğendiğim bir zattı. Onun da bana karşı iyi duygusu olacağından emindim" diye hatıratında yazmaktaydı. Bkz., Bayar, **Bende...**, C.VI, s.140

⁴⁸⁷ Aker, **57.Tümen...**, s.237

üzere Demirci Mehmet Efe 12. Kolordu kumandanı Fahrettin Paşa'dan silah ve cephane yardımı istedi.⁴⁸⁸ 12. Kolordu Kumandanı Fahrettin (Altay) Paşa⁴⁸⁹ da, 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey'e Aydın cephesi Umum Kumandanı Demirci Mehmet Efe tarafından kolordudan silah istendiğini, ancak ona yollanacak silahın kolorduda kalmadığını, Demirci Mehmet Efe'ye silah ve cephane yardımının yapıp yapılamayacağını söyledi.⁴⁹⁰ Şefik Bey'de, Fahrettin Bey'e vermiş olduğu cevapta, Yunanlıların Antalya sahiline ve Mentеше sahiline asker çıkartma durumunun olduğunu, bundan dolayı da 57. Fırka'da bulunan silah ve cephaneyi yollamayacağını bildirdi.⁴⁹¹

Fahrettin Paşa'nın göndermiş olduğu bu telgrafta Demirci Mehmet Efe için “*Aydın Cephe Kumandanı*” unvanını kullanması, bölgedeki emir ve Kumandanın Demirci Mehmet Efe'de olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Bu konuda Mustafa Kemal Paşa da Şefik Bey için Demirci Efe'nin mahiyetinde “*müşavir gibi hizmet vermeye başladığını*” söylemekteydi.⁴⁹²

Demirci Mehmet Efe, Kuvâ-yı Milliye kumandanlığı yaparken TBMM'de düzenli ordunun kurulması fikri ortaya çıktı. Çünkü Yunan işgallerini önlemek için

⁴⁸⁸ TİTE Arş., K.309, G.20, B.20001

⁴⁸⁹ *Fahrettin (Altay) Paşa (1880-1974)*: 1880 yılında İşkodra'da doğdu. 1899'da Harp Okulu'nu, 1902'de Harp Akademisi'ni bitirdi. Birinci Dünya Savaşı'nda, Çanakkale, Romanya ve Filistin Cephelerinde görev aldı. Kurtuluş Savaşı başlarken Konya On ikinci Kolordu komutanı idi. Millî Mücadele'de Beşinci Süvari Kolordusu Komutanı oldu. Başkumandanlık Meydan Savaşı'ndan sonra dağılan Yunan Ordusu'nu emrindeki süvarilerle İzmir'e doğru kovaladı. 9 Eylül'de İzmir'e girdi. Milletimize kurtuluşun müjdesini verdi. Orgeneral rütbesini alıp Yüksek Askerî Şûra üyeliğinde bulundu. Birinci Dönem Mersin, İkinci Dönem İzmir milletvekili seçildi. Sekizinci dönemde Burdur milletvekili seçildi. 26 Ekim 1974 tarihinde öldü. Bkz.; Ökçe, Baycan, Sataryalı, **Türk İstiklal Harbine...**, s.118

⁴⁹⁰ ATASE Arş., İSH, K.300, G.125, B.57

⁴⁹¹ ATASE Arş., İSH, K.300, G.126-5, B.60

⁴⁹² Mustafa Kemal Atatürk, **Nutuk**, (Haz. Zeynep Korkmaz), ATAM Yay., Ankara 2000, s.309

oluşturulan Kuvayı Milliye birliklerinin büyük fedakârlıklarına karşın eğitimli eylemli ordular karşısında yetersiz kaldıkları anlaşıldı.⁴⁹³ Kuvayı Milliye birliklerinden olan bazı kumandan ve şahısların uyguladıkları baskı ve keyfi davranışlar halk arasında sızlanmalara yol açmaktaydı. Bu nedenlerle TBMM’de Mustafa Kemal Paşa’nın tavsiyesi ile bu birliklerin düzenli ordu içine alınmaları kanunu çıkarıldı.⁴⁹⁴

Düzenli ordu düzenlemeleri ile alakalı Şefik Bey’e, İçişleri Bakanı ve Güney Cephesi Kumandanı Refet (Bele) Bey’den 22 Kasım 1920’te gelen telgrafta, Kuvayı Milliye birliklerinin devamına gerek kalmadığını, Düzenli ordunun kurulduğunu ve bundan dolayı Kuvayı Milliye Teşkilatının dağıtıldığını; Demirci Mehmet Efe ve onun gibi kimselere verilen unvan ve sıfatların kaldırıldığını, Demirci Mehmet Efe yerine Mehmet Beyefendi tabirinin kullanılacağını iletmekteydi. Demirci Mehmet Efe, ilk başta bu emri kabul etmesine rağmen daha sonra Çerkez Ethem’in kışkırtmalarına kapılarak bunu kabul etmedi.⁴⁹⁵

Demirci Mehmet Efe’yi Isparta’da gözetlemekle görevlendirdiği Teğmen Kâzım’dan, düzenli orduya karşı Çerkez Ethem ile Demirci Mehmet Efe’nin birliktelik kurmaya çalıştıkları haberini alan Şefik Bey, durumu Konya’da bulunan Albay Rafet Bey’e şifreli bir telgrafla bildirdi.⁴⁹⁶

Refet Bey, Şefik Bey Bey’den gelen bilgiler ve Demirci Mehmet Efe ile ayaklanma hazırlığında olan Çerkez Ethem’in birleşme ihtimalinin ortaya çıkması

⁴⁹³ İzzet Öztoprak, “*Düzenli Ordunun Kuruluşu*”, **İkinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri**, Gnkur. ATASE Bşk. ‘lığı Yay., Ankara 1985, s.272; Halit Kaya, **Refet Bele’nin Askerî ve Siyasi Hayatı (1881-1963)**, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2008, s.61

⁴⁹⁴ Kaya, Refet Bele’nin..., s.61-62

⁴⁹⁵ ATASE Arş., İSH. K.1014, G.48-3, B.6

⁴⁹⁶ ATASE Arş., İSH, K.1014, G.49, B.4-7.

üzerine acil bir harekât yaparak Demirci Mehmet Efe'yi tasfiye etmeyi planladı.⁴⁹⁷ 11 Aralık 1920'de emrindeki süvarilerle birlikte, Demirci Mehmet Efe ayaklanmasını bastırmak için güneye hareket etti. Gizliliği sağlamak için harekâtın Yunanlılara karşı yapılacağı etrafa duyuruldu.⁴⁹⁸ Bu şekilde harekât eden birlikler Demirci Efe'nin bulunduğu İğdecik köyünü bastı. Demirci Efe, Hükümet Güçleri ile çarpışmaktan kaçındı. Birkaç adamıyla beraber çekilmeyi tercih etti. Demirci Efe daha sonra 30 Aralık 1920'de emrindeki adamlarla birlikte teslim oldu.⁴⁹⁹ Şefik Bey'in erken haber vermesinden dolayı Demirci Mehmet Efe olayı büyümeden kısa bir sürede bastırılarak bölgede güvenlik sağlandı.

⁴⁹⁷ Şerafettin Turan, **Türk Devrim Tarihi**, 3.Kitap, 1. bölüm, Bilgi Yay., Ankara, 1995, s.232-233

⁴⁹⁸ Aker, **57.Tümen...**, s.517

⁴⁹⁹ Kaya, Refet Bele'nin..., s.65

BEŞİNCİ BÖLÜM

56. FIRKA KUMANDANLIĞI'NDAN 11. KOLORDU ASKER ALMA HEYETİ BAŞKANLIĞI'NA ŞEFİK BEY (TEMMUZ 1920- EYLÜL 1922)

57. Fırka Kumandanı Şefik Bey'in Denizli'de yaşanan hadiseden sonra 12. Kolordu Kumandanı Fahrettin Paşa tarafından görev yerinin değiştirilmesi fikri neticesinde merkezi Eskişehir'de bulunan 56. Fırkaya kumandan olarak atandı. Bu görevi yerine getirdiği anda Konya Takip Müfrezesi Kumandanı olarak da görev aldı. Çeşitli görevler yerine getirdikten sonra daha 11. Kolordu Asker alma Heyeti Başkanlığı görevini yaptı.

5.1. Denizli Hadisesi (8 Temmuz 1920) ve Şefik Bey'in 57. Fırka Kumandanlığı Görevinden Alınması (29 Temmuz 1920)

Yunan işgallerinin gittikçe genişlemesi yüzünden işgal sahalarındaki halk Denizli'ye ve daha gerilere göç etmeye başladı. Yunan birliklerinin Sarayköy'e yaklaşması üzerine Denizli'deki halkta endişe başladı. 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey, 12. Kolordu'ya yolladığı telgrafında Yunanlıların işgal ettikleri yerlerde tahribat

ederek Denizli'ye ilerlediğini, bu durumda Denizli'deki Askerî Hastane ve silah ve Mühimmatın geri yerlere götürmeye çalıştıklarını bildirdi.⁵⁰⁰

Halk, Rumların Yunanlılarla iş birliğinden şüpheleniyordu. Bu yüzden, şehirde bulunan Rumların içerdeki bölgelere gönderilmesi için halk adına Denizli Müftüsü Ahmet Hulusi Efendi⁵⁰¹, Demirci Mehmet Efe'den yardım istedi.⁵⁰²

Denizli halkının yardım talebi üzerine Demirci Efe, 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey'in de bilgisinde nakil işini yapmak üzere Yüzbaşı Rifat Bey'i ve Teğmen Fazıl Bey'i görevlendirdi. Müfreze 6 Temmuz 1920'de Denizli'ye ulaştı. Ancak müfrezenin geliş sebebini bilen ve Hürriyet ve İtilafçılar tarafından kurulan *Hicret Etmeyecek Ahalinin Hukukunu Muhafaza Cemiyeti*⁵⁰³ mensubu kimseler Rumların şehirden nakil edilmesine karşı durdular. Buna sebep olarak da Yunanlıların Denizli'yi işgal ettikleri

⁵⁰⁰ ATASE Arş., İSH, K.785, G. (6) 6, B.1

⁵⁰¹ *Müftü Ahmet Hulusi Efendi (1861-1895)*, 13 Eylül 1861'de Denizli'nin Kayalık Mahallesi'nde doğdu. Devrinin Denizli'nin önde gelen müderris ve bilim adamlarındandı. Aslen müftü yardımcısı olduğu 1910 yılında Aydın Vilayeti İl İdare Meclisi üyeliğine seçilen Ahmet Hulusi Efendi, bir yıl süreyle Denizli sancağını temsil etti. 1918'de yönetici, ulema, halk ve esnaf temsilcilerinin yaptığı seçim sonucu Denizli müftüsü olarak tayin edildi. 1919 Mart'ında memlekettin akıbetini görerek müdafaa tertibatı düşündü. Kumandan olarak da Nurettin Paşa'yı Denizli'ye davet etti. Yaklaşan tehlikenin büyüklüğünü ve vahametini halka anlatmak üzere Denizli yöresinin bütün kasaba ve köylerini dolaştı. Denizli Heyet-i Milliye'sini kurulmasında büyük rol oynadı. Halkı Millî Mücadeleye dahil etmek için şehirde halka rehberlik ettiği mitingde Cihad-ı Mukaddes Fetvası'nı ilan etti. Müftü Ahmet Hulusi Efendi'nin gerek Denizli'de ve gerekse çevresinde yaptığı Kuva-ı Milliye lehinde çalışmaları, İstanbul hükümetinin dikkatinin bu yöreye çevrilmesine neden oldu. Bu nedenle İstanbul'da Denizli'deki bu millî hareketi engelleme girişiminde bulunuldu. Hulusi Efendi İstanbul hükümetin 1919'da Denizli Millî Heyetinin kaldırılması ve dağıtılması emrine karşı çıktı. 22 Kasım 1931'de yaşamını yitirdi. Bkz. Ali SARIKOYUNCU, *Millî Mücadelede Din Adamları-2*, DİB Yay., 4. Baskı, Ankara 1997. Ali SARIKOYUNCU, "Millî Mücadele'de Denizli ve Müftü Ahmet Hulusi Efendi, *Millî Mücadele'de Denizli ve Müftü Ahmet Hulusi Efendi Sempozyumu Bildirileri*, Türk ocakları Denizli Şubesi Yay., Denizli 1992, s.25-52

⁵⁰² Recep Kılıç, *Millî Mücadele'de Denizli Ve Denizli Olayı*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Afyon 2007, s.67

⁵⁰³ *Hicret Etmeyecek Ahalinin Hukukunu Muhafaza Cemiyeti*: Denizli'de, Hürriyet ve İtilâf Partisi mensupları önderliğinde belediye binasında, altmış kişiden oluşan bir toplantı yapıldı. Bu toplantıya başta Belediye Başkanı olmak üzere aydın ve eşraftan oluşan kişiler katıldı. Toplantıda, Rumlar ve Ermenilerden vardı. Hâkim Kahraman Seyfi Bey'in başkanlığında Gayrimüslim halkın göç ettirilmesine karşı koymak amacıyla kuruldu. Bkz., Bayram Bayraktar, "Millî Mücadele'de Denizli Olayı", *ATAM Dergisi*, C.VIII, S.22, Kasım 1991, s.145

zaman kaçamayan Müslümanlara nakil edilen Rumlardan dolayı zulüm yapacaklarını söylediler. Rumların nakillerinden vazgeçilmesini istediler.⁵⁰⁴

Yüzbaşı Rıfat Bey, yükselen itirazlar karşısında sıkıntıların çıkabileceğini düşünerek 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey'e ve Goncalı'da bulunan Demirci Efe'ye bilgi verdi.⁵⁰⁵ Aynı gün Şefik Bey'in bilgisi dâhiline Demirci Mehmet Efe, adamlarından Sökeli Ali Efe'yi 30 ile 40 kadar adamıyla birlikte Denizli'ye göndererek Rumların nakli için görevlendirdi.⁵⁰⁶

Demirci Mehmet Efe tarafından görevlendirilerek Denizli'ye giden Sökeli Ali Efe, Rumların iç bölgelere taşınmasının kötü sonuçlara neden olabileceği düşüncelerine aldırış etmeyerek Rumların içlere nakline başladı. Birçok Rum'u trenlerle Eğirdir Bölgesi'ne yolladı.⁵⁰⁷ Bunun üzerine Hürriyet ve İtilaf Partisine mensup kimseler Askerlik Şubesi Başkanı Albay Tevfik'e müracaatta bulunarak, Sökeli Ali Efe'ye Rumların tehcirinden vazgeçilmesi isteklerini 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey'e iletmesini istediler.⁵⁰⁸

Hürriyet ve İtilafçıların bu isteği üzerine Albay Tevfik, 7 Temmuz 1920'da 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey'e, Denizli'de bulunan Sökeli Ali Efe'ye bağlı kimselerin halkın can, mal ve namusuna tecavüz ettiklerini, bu durumda kendilerinin nasıl davranması gerektiği hakkında telgraf gönderdi. 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey de

⁵⁰⁴ Aker, **57.Tümen...**, s.455

⁵⁰⁵ ATASE Arş., İSH, K.680, G.129, B.129 (3-2)

⁵⁰⁶ Aker, **57.Tümen...**, s.456

⁵⁰⁷ ATASE Arş., İSH, K.682, G.111, B.1-1

⁵⁰⁸ BOA, DH-KMS: D: 52-5, B: 86-1.

cevap olarak meydana gelebilecek meselelere Tevfik Bey'in karışmamasını emretti. Bununla olası olaylar karşısında askerinin arada kalmamasını istiyordu.⁵⁰⁹

Sökeli Ali Efe ve avaneleri Denizli'ye gelir gelmez soygunculuğa ve yağmaya başladı.⁵¹⁰ Şehirde halkın canları ve mallarına kast ediyordular.⁵¹¹ Bu tarz hareketler üzerine Denizli'deki naklin önüne geçmeye çalışan Kuvâ-yı Milliye karşıtları Demirci Mehmet Efe'ye 7 Temmuz 1920 tarihi gecesinde bir telgraf yolladılar. Gönderilen telgrafta, Demirci Mehmet Efe'nin Denizli'ye gönderdiği zeybeklerinden Sökeli Ali Efe ve avanelerinin halkın can, mal ve namusuna tecavüz ettiğini; eğer bu tarz olayların önüne geçilemediği takdirde, meydana gelen kötü olayların sorumluluğunun Demirci Mehmet Efe'ye ait olacağını söylemekteydiler.⁵¹²

Gelen telgraf üzerine Demirci Mehmet Efe, Sökeli Ali Efe'den Rumların içeri kesimlere naklinden vazgeçerek Denizli'ye derhal dönmesini emrini verdi. Emri alan Sökeli Ali Efe, 8 Temmuz 1920 tarihinde Denizli'de zeybeklerini toplayarak istasyona doğru yürümeye başladı. Bu arada yollarda toplanan pek çok silahlı kişi şehirde ne Kuvayı Milliye'den kimseleri ne de asker görmek istediklerini, şehri terk etmelerini söyleyerek Sökeli Ali'den ve efelerinden silahlarını teslim etmelerini istediler. Olayın büyümemesi için Sökeli Ali Efe ve zeybekleri silahlarını vererek yürüdükleri esnada Tabakhane Sokağı denen mevkide nerden geldiği belli olmayan ateş açıldı. Açılan ateş

⁵⁰⁹ Aker, **57.Tümen...**, s.456-457

⁵¹⁰ TİTE Arş., K.331, G.1, B.1001

⁵¹¹ TİTE Arş., K.331, G.1, B.1-17001

⁵¹² Ahmet Akif Tutenk; **Millî Mücadele'de Denizli**, Denizli Öğretmenler Yardımlaşma Derneği Yay., İzmir 1949, s.44

sonrasında Sökeli Ali Efe ile birlikte birçok efe öldü. Jandarma Teğmen Fazıl ile birçok efe ise yaralandı.⁵¹³

Denizli'deki hadiseden kurtularak gelen iki zeybek Goncalı İstasyonu'ndaki Demirci Mehmet Efe'ye ve 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey'e haber verdi. Vakayı haber aldığı zaman Demirci Mehmet Efe pek hiddetlendi. Denizli'ye adamlarıyla gitmek üzere hazırlıklara başladı.⁵¹⁴ Şefik Bey de olayların daha fazla genişlemesi ihtimalini düşünerek yerini Binbaşı Hakkı Bey'e bıraktı ve Demirci Mehmet Efe ile birlikte yola çıktı.⁵¹⁵ Yanındaki zeybekleri ve 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey'i de alan Demirci Mehmet Efe trenle Denizli'ye gitti.⁵¹⁶

Şefik Bey, beraberinde Teğmen Şevki, 175. Alay subayı Şerafettin, Teğmen Hüseyin ve Demirci Mehmet Efe ile birlikte, Denizli'ye vardılar.⁵¹⁷ Demirci Mehmet Efe, Denizli'ye gelir gelmez Sökeli Ali Efe'yi öldürdükleri gerekçesi ile dört kişiyi tren istasyonunda öldürdü.⁵¹⁸ Öldürülenler Şıracı zade Hacı Salih Efendi, Esad Efendi ve Dalamanlı zade Mehmet Şükrü Bey ile bir vatandaştı.⁵¹⁹ Şefik Bey'de Denizli istasyonuna bekleyen Teğmen Şevki'ye, askerleriyle beraber hükûmet binasına gitmesini, asayişini sağlamasını, jandarma kumandanını ve mutasarrıf vekilini de

⁵¹³ BOA DH-KMS. 52-4/80-1

⁵¹⁴ TİTE Arş., K.331, G.1, B.1-1001

⁵¹⁵ Aker, **57.Tümen...**, s.459

⁵¹⁶ Fahrettin Altay, **10 Yıl Savaş ve Sonrası**, Eylem Yayınları, İstanbul 2008, s.253-254.

⁵¹⁷ ATASE Arş., İSH, K.2490, G.122, B.5-10

⁵¹⁸ TİTE Arş., K.331, G.1. B.1-14001

⁵¹⁹ TİTE Arş., K.331, G.1, B.1-18001

istasyona yollamasını emretti.⁵²⁰ Çünkü Sökeli Ali Efe ile birkaç adamının öldürülmesi şehirde ortalığın gerilmesine neden olmaktaydı.⁵²¹

Şehirde süregelen gerilimin üzerine Sökeli Ali'nin adamlarından olan ve olaydan yaralı olarak kurtulan kişilerin gelerek Şefik Bey'in ve Demirci Efe'nin yanında olan Tevfik Bey'i işaret etmesi, "*istemesi halinde Tevfik Bey'in olayları önleyebileceğini ancak bunu yapmadığını hatta milleti teşvik ettiğini*" söylemeleri üzerine olabilecekleri anlayan Şefik Bey, "*Durun*" sözleri ile müdahalede bulunmaya çalıştı. Ancak Albay Tevfik'in ağzından, kendini savunacak sözlerin çıkmasına izin vermeden Demirci Mehmet Efe, ateş ederek Albay Tevfik'i şehit etti.⁵²²

Bu konu hakkında Şefik Bey, "*Olay, o kadar hızlı ve kısa bir zamanda olup bitmişti ki, merhum Albay Tevfik ve Binbaşı Hamdi'nin birden karşımıza çıkmalarıyla facianın meydana gelmesi arasında yarım dakika geçmemişti. Yaralı kızanın anlatımından sonra Albay Tevfik'in ağzından, kendini savunacak sözlerin çıkmasına bile meydan kalmadan Demirci Mehmet Efe tarafından öldürüldü. Yüksek rütbeli bir asker arkadaşımın gözümün önünde şehit edilmesi beni üzdü. Bu, askerî onura dokunan en ağır saygısızlıktı. Bu üzüntü ve acizlik arasında acı duyarken, düşüncelerim daha endişeli istikametlere saptı. Çünkü, durumun bu kadarlık bir facia ile yatışması imkânsızdı. Asıl kıyamet bundan sonra kopacaktı*" demekteydi.⁵²³

Şefik Bey'in endişeleri haklı çıktı. Sökeli Ali Efe ve arkadaşlarının öldürülmesi olayında suçu olanları aramak için şehre dağılan zeybekler iki yüz kadar kişiyi Demirci

⁵²⁰ Özkurt, **Yörük Ali Efe...**, s.105

⁵²¹ Aker, **57.Tümen...**, s.470

⁵²² ATASE Arş., İSH, K.787, G.12, B.18

⁵²³ Aker, **57.Tümen...**, s.471

Mehmet Efe'nin yanına getirdiler. 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey, Demirci Mehmet Efe'yi, suçlular ile suçsuzları ayırmaya ikna etmek için çabaladı. Şefik Bey'in bu ricası üzerine gerçek suçluların ortaya çıkarılıp cezalandırılması fikri Demirci Mehmet Efe ve adamlarınca kabul edildi. Sökeli Ali Efe'yi ve arkadaşlarını öldüren kişilerden yakalanıp öldürülenlerin sayısı bazı kaynaklara göre yirmi, bazı kaynaklara göre altmış kadardı.⁵²⁴ Denizli'de yaşananlar ile ilgili araştırma yapmaya galen komisyonun yaptığı tahkikat sonrası hazırlana vukuat raporunda ise altmış kadar insanın öldürüldüğü belirtilmekteydi.⁵²⁵

Demirci Mehmet Efe, Sökeli Ali Efe'nin ve bazı adamlarının öldürülmesinin intikamını alacağını, şehirde kan akıtacağını ve Denizli'yi yakacağına dair yemin etti.⁵²⁶ Bu yeminden sonra 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey, olası olayların önüne geçmek, Demirci Mehmet Efe'nin öfkelerini yatıştırmak için çabaladı. Ancak başarılı olamadı. Bunun üzerine Sarayköylü Şeyh Tahir Efendi'yi⁵²⁷ yardıma çağırdı. Sarayköylü Şeyh Tahir Efendi ile beraber Demirci Mehmet Efe'nin yemini başka bir

⁵²⁴ Bayar, **Bende...**, C.VIII, s.14; BCA, 490-01, D.519, F.23.

⁵²⁵ TİTE Arş., K.331, G.1, B.1-13001

⁵²⁶ TİTE Arş., K.331, G.1. B.1-14001

⁵²⁷ *Sarayköylü Şeyh Tahir Efendi (1859-1934)*: Sarayköy'de doğdu. Fazla bir tahsili olmamakla beraber bölgedeki tarikatlarda medrese eğitimi aldı. Millî Mücadele yıllarında Yunanlıların İzmir'i işgal etmesi ve işgal alanlarını genişletmesi üzerine Sarayköy cephesinin kurulmasında rol aldı. Sarayköy Heyet-i Millîyesi Başkanlığı'nı yaptı. Denizli olayında aldığı rol ile anıldı. 1934 yılında Sarayköy'de vefat etti. Bkz., Recep Çelik, **Millî Mücadele'de Din Adamları-1**, Emre Yay., İstanbul 1999, s. 101-102

şekilde yerine⁵²⁸ getirtip Denizli halkını olası kötü şeylerden ve Denizli'yi de yakılmaktan kurtardı.⁵²⁹

Şefik Bey, Demirci Mehmet Efe'nin tekrar olaylar çıkarmaması için şehir dışına çıkartmaya çalıştı. Bu amaçla Demirci Mehmet Efe ile konuştu ve ikna etti. Şehrin asayişini Menzilci Mehmet Efe'ye bırakarak Demirci Mehmet Efe ile beraber şehirden ayrıldılar.⁵³⁰

Demirci Mehmet Efe'nin Şefik Bey tarafından azda olsa engellenmesine rağmen yaptıkları kısa zamanda civar illerde duyuldu. Meydana gelen hadiseyi incelemek maksadıyla görevlendirilen 12. Kolordu Kumandanı Fahrettin Bey, Denizli'ye geldi. Fahrettin Paşa, Binbaşı Ali Sevki Bey'in başkanı olduğu ve 5 üyeden meydana gelen komisyon kurdu. Kurulan komisyonda Demirci Mehmet Efe savunmasını verdi. Hadisenin Kuvayı Milliye karşıtlığından dolayı olduğunu ve kendisinin, hadisede suçlu olanları cezalandırdığını söyledi. Şahit olarak da Şefik Bey'i gösterdi.⁵³¹

⁵²⁸ Bu konu hakkında Celal Bey Hatıratında: “Denizli'nin petrol dökülerek yakılmaktan kurtarılmasını, öldürme hadisesinin durdurulmasını Sarayköylü Şeyh Tahir Efendi sağladı. Şeyh Efendi vakayı haber alınca Demirci Efe'nin yanına koştu. Onun kendisini kaybetmiş bir halde icraatını görünce ciddi bir tavırla yanına sokuldu. Efe'ye: “Seni din namına, Allah'ın emrini yerine getirmeye davet ediyorum. Yaptığın Cenab-ı Hakkın rızasına aykırıdır. Fazla oluyorsun” dedi. Din namına, Allah'ın emri sözü, Demirci Mehmet üzerinde beklenen etkiyi yarattı. Ancak Demirci Mehmet Denizli'yi yakacağı ve halkı katledeceği yönünde yeminin olduğunu Tahir Efendi'ye söyleyince; Tahir Efendi de şehir mezarlığını göstererek “Orası da Denizli sayılır ve orda yatanlarda şehir halkıdır. Orayı yak. Hem yemini de yerine getirmiş olursun” demesi üzerine şehir mezarlığını yakarak yemini yerine getirdi. Böylece Denizli yakılmaktan kurtuldu” demektedir. Bkz., Celal Bayar, **Ben de Yazdım**, C. VIII, Sabah Yay., İstanbul 1997, s.14-15.

⁵²⁹ Tarhan Toker **Kuvayı Milliye ve Millî Mücadele de Denizli**, Denizli Sanayi Odası yay., Denizli 1983, s. 78

⁵³⁰ T. Toker, **Kuvayı Milliye...**, s. 79

⁵³¹ Kılıç, **Millî Mücadele'de Denizli...**, s.71

Komisyonunda verdiği savunmadan sonra Demirci Mehmet Efe, Mustafa Kemal Paşa'ya 18 Ağustos 1920 tarihinde olaylar hakkında yolladığı raporunda, Denizli'de hadisenin ikinci bir Aznavur olayına benzediğini, bundan dolayı şehirde bu şekilde sert davrandığını ve şahit olarak da 57. Fırka Kumandanı şefik Bey'i gösterebileceğini, kendisinin vatan için mücadele ettiğini, mal ve para düşkünü olmadığını sylemekteydi⁵³²

şefik Bey, Denizli Hadisesi ile alakalı Demirci Efe'nin yolladığı telgrafından sonra Ankara'ya giderek kendisini savundu. Kendisine olayın gerçek yüzü ve Demirci Mehmet Efe'nin telgrafi ile alakalı sorular sorulması zerine Millet Meclisi Tahkikat Komisyonuna bir rapor hazırlayıp sundu. Raporunda şefik Bey, Demirci Efe'nin, Vatanı için çalışan, paraya düşkün olmayan birisi olduğunu, gasp olaylarına karışan adamlarını cezalandırdığını söyledikten sonra; Denizli Olayına karışan kimselerin kesinlikle Millî Mücadele aleyhtarlığı yaptđını ve bunun sonucunda bu olayın meydana geldiğini söylemekteydi.⁵³³

Denizli'de yaşananlar ile ilgili araştırma yapmaya galen komisyonun yaptığı tahkikat sonrası vukuat raporunda, Dinar menzil mntıka müfettiş Binbaşı Selahaddin Bey'in şahitliğini göstererek Denizli'de öldürülen Sökeli Ali Efe'nin intikamını almak için Denizli'ye hareket eden Demirci Mehmet Efe'ye refakat eden şefik Bey'in yağmaya ve katliama bilerek izin vermediği, elinden geldiğince aldığı tedbirler ile

⁵³² BCA: 111-5, D.16, B.26-35

⁵³³ BCA, A/111-5, D.16, B.26-39

yağmanın ve katliamın önüne geçmek ve asayişî sağlamak için çalıştığı belirtilmekteydi.⁵³⁴

Bu olumlu rapora rağmen, 12. Kolordu Kumandanı Fahrettin Bey, Şefik Bey'in, Albay Tefvik Bey'in şehit olmasına engel olamamasından dolayı Şefik Bey'in görevden alınması fikrine vardı. Bu düşüncesini ve Denizli Hadisesi ile alakalı sonuçları rapor ile Batı Cephesi Kumandanı Fuat Paşa'ya bildirdi. Fuat Paşa da Erkan-ı Harbiye'ye 17 Temmuz'da çektiği telgrafta; Şefik Bey'in görevinden alınmasını, Nazmi Bey'in ise Şefik Bey'in yerine 57. Fırka Kumandanlığına atanmasını istedikten sonra Albay Nazmi Bey, 57. Fırka Kumandanlığına vekâleten atandı.⁵³⁵

Şefik Bey'in 57. Fırka Kumandanlığından alınması üzerine Demirci Mehmet Efe, Umur-ı Dahiliye Vekaletliği'ne 17 Temmuz'da bir telgraf çekti. Telgrafında Şefik Bey'i savunarak görevine iadesini talep etti.⁵³⁶

Şefik Bey'in Demirci Efe hakkında *Millet Meclisi Araştırma Komisyonu*'na sunduğu rapor üzerine Mustafa Kemal Paşa, Demirci Mehmet Efe'nin Kuvayı Milliye için çalışmasına devam etmesini istedi. Buna gerekçe olarak da Millî Mücadelenin devam ettiğini ve mücadele sonrasında yargılamanın ertelenmesini istedi.⁵³⁷ Ancak olay olduğu anda engel olamayan 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey'in de görev yerinin

⁵³⁴ TİTE Arş., K.331, G.1, B.1-7001

⁵³⁵ T. Toker, **Kuvayı Milliye...**, s.s.87

⁵³⁶ ATASE Arş., İSH, K.587, G.16, B.16-4

⁵³⁷ TİTE Arş., K.330, G.52, B.52001

değiştirilmesinin daha iyi olacağını 12. Kolordu Kumandanı Fahrettin Paşa'ya bildirdi.

538

Meydana gelen olaylar neticesinde 12. Kolordu Kumandanı Fahrettin Paşa Mustafa Kemal'in tavsiyesi üzerine, 8 Temmuz 1920 tarihli gönderdiği emri ile Şefik Bey'i 57. Fırka Kumandanlığından aldı. 26 Temmuz 1920 tarihli emri ile de Eskişehir'de ki 56. Fırka Kumandanlığına tayinini yaptı. Görevden alınma ve tayin emirlerini alan Şefik Bey, 29 Temmuz 1920 günü Denizli'ye gelen Nazmi Bey'e Fırka Kumandanlığını teslim etti.⁵³⁹

Denizli hadisesinin birçok etkileri oldu. Olayın etkileri civar vilayet, sancak ve kazalarda da etkisini süratle gösterdi. Efelerin zulmü ve yaptıkları abartılarak anlatılıyordu. Bu da o an için Kuvâ-yı Milliye faaliyetlerinin aleyhine bir durum ortaya çıkardı.

5.2. Şefik Bey Hakkında Aydın Milletvekili Dr. Mazhar (Germen) Bey ile Antalya Milletvekili Hamdullah Suphi (Tanrıöver) Bey'in TBMM'deki Suçlamaları (14 Ağustos 1920) ve Şefik Bey'in Müdafaası (21 Ağustos 1920)

22 Haziran 1920'de başlayan Yunan genel taarruzu ile Aydın, Balıkesir ve Bursa'nın düşmesi ve Demirci Mehmet Efe'nin Denizli'de yaptıkları üzerine

⁵³⁸ BCA, A.111-5, D.16, F.26-40

⁵³⁹ ATASE Arş., İSH, K.338, G.3, B.8.

TBMM’de ağır eleştirisi alan Albay Şefik Bey, kendisini savunmak ve yaptığının haklılığını ispatlamak amacıyla Ankara’ya gitti. Burada Meclis Araştırma Komisyonu’nda kendin savundu. Albay Şefik ve diğer komutanların ağır eleştirilmeleri üzerine Mustafa Kemal, TBMM’de söz alarak hem Şefik Bey’i hem de diğer komutanları savundu.

Antalya Mebusu Hamdullah Suphi (Tanrıöver)⁵⁴⁰ ile Aydın Mebusu Dr. Mazhar (Germen)’in⁵⁴¹, Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde Albay Şefik Bey ve diğer komutanlar aleyhine zapta geçen eleştirisi ve konuşmalarının ardından komutanlar ve Şefik Bey’e karşı büyük tepkiler oluştu. Milletvekilleri komutanların ve Şefik Bey’in sorumlu tutularak cezalandırılmaları istediler.⁵⁴² 57. Tümen Komutanı Albay Şefik

⁵⁴⁰ *Hamdullah Suphi (Tanrıöver)*: 1886 yılında İstanbul’da doğmuştur. Babası Suphi Paşa’dır. Tanrıöver, Galatasaray Sultanîsinden mezun olduktan sonra öğretmenlik ve darülfünunda Türk- İslâm Sanatları profesörlüğü yapmış, 1912 yılında Türk Ocaklarının kurucuları arasına katılmıştır. Son Osmanlı Meclisi Mebusanı’nda görev alan Tanrıöver, Kurtuluş Savaşının başlaması üzerine 1920 yılında Ankara’ya gelmiş ve T. B. M. M’nin 1. dönem çalışmalarına Antalya mebusu olarak katılmış. 2. ve 3. dönemlerde ise İstanbul’dan mebus seçilmiştir. Bu arada Matbuat Umum Müdürlüğü ve Maarif Vekilliği görevlerini ifa etmiştir. Tanrıöver 3. dönemden sonra Büyükelçi olarak görev almış ve Bükreş Büyükelçisiyken yurda dönerek T. B. M. M’nin 7. dönemine İçel mebusu, 8. döneme İstanbul, 9. döneme Manisa ve 10. döneme de İstanbul mebusu olarak katılmıştır. Türkçülük hareketinin öncülerinden olan Hamdullah Suphi Tanrıöver 1949 yılında Türk Ocaklarının yeniden kurulması için çalışanlara önderlik etmiştir. Tanrıöver gençlik devresinde şiirler yazmış ve kendisini daha çok kuvvetli bir konuşmacı olarak tanıtmıştır. Bu konuşmalarının çoğu “Dağ Yolu” ve “Günebakan” adlı kitaplarda toplanmıştır. Hamdullah Suphi Tanrıöver 11 Haziran 1966 günü ölmüştür. *Bkz.* Başbakanlık Basın-Yayın Genel Müdürlüğü, **Cumhuriyetin İlanında Adı Geçenler**, Başbakanlık Basın-Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara 1973, S.32-33

⁵⁴¹ *Dr. Mazhar (Germen)*: 1877 yılında Aydın’da doğmuştur. Lise öğrenimini İzmir’de tamamladıktan sonra İstanbul’a giderek Tıbbiye ‘den mezun olmuştur. Dr. M. Germen, Balkan Harbinde ve onun ardından Birinci Dünya Savaşında görev alarak 1917 yılına kadar çeşitli cephelerde bulunmuştur. 1919 yılında İzmir’in düşman kuvvetleri tarafından işgali üzerine Aydın’a dönen Dr. M. Germen, bu bölgedeki mukavemet hareketinin öncülerinden biri olarak, arkadaşlarıyla birlikte düşmana karşı mücadeleye girişmiş ve Müdafai Hukuk Cemiyetinin kurucuları arasına katılmıştır. Dr. M. Germen 1920 yılında T. B. M. M.’nin ilk dönem toplantısına Aydın mebusu olarak girmiş ve 1950 yılına kadar aralıksız olarak aynı görevi yapmıştır. Bu arada 22 Ekim 1924 günü Fethi Okyar tarafından kurulan hükümete Sıhhiye ve Muaveneti İçtimaiye (Sağlık ve Sosyal Yardım) vekili olarak katılmış, 3 Mart 1925’de hükümetin istifasına kadar bu görevde kalmıştır. Ayrıca, T.B.M.M.’nin 6. döneminde ve 7. dönemin ilk iki toplantı yılında (3.4.1939- 15.8.1945) Meclis Başkan vekilliği görevinde bulunmuştur. Dr. Mazhar Germen 1967 yılında ölmüştür. *Bkz.* Başbakanlık, **Cumhuriyetin İlanında...**, s.21

⁵⁴² Antalya Mebusu Hamdullah Suphi ve Aydın Mebusu Dr. Mazhar Beylerin Şefik Bey hakkındaki eleştirileri için *bkz.* **TBMM Zabıt Ceridesi**, I. Devre, 48. İçtima, 14 .8 .1336 Cumartesi, C.2 s.220-226

Bey, TBMM’de aleyhinde zapta geçen konuşmaların ardından kendini savunmak amacıyla 19 Ağustos 1920 de Ankara’ya gitti.⁵⁴³

Albay Şefik Bey, Aydın Milletvekilinin TBMM’de kendi aleyhine yaptığı konuşmaya cevap olarak 21 Ağustos 1920 tarihinde Meclis Araştırma Komisyonu’na bir dilekçe verdi.⁵⁴⁴

Meclis Araştırma Komisyonu’na sunduğu dilekçesinde Şefik Bey, 57.Tümen’in Aydın’dan Çine’ye çekilmesi ile ilgili olarak; Aydın’da, Yunanların Aydın’ı ilk işgal ettiği güne kadar muhalefet partisinin taraftarlarının, İstanbul Hükümeti yandaşlarının çoğunlukta olduğunu, Aydın’ın Yunan işgalinden, kurtuluşuna kadar Millî Mücadele’ye taraftar kişilerin çok az olduğunu, İzmir’in işgalinin etkisinden dolayı Aydın halkının Millî Mücadele’ye pek yanaşmadığını, Bu yüzden Yunanlılara karşı stratejik olarak Aydın’dan Çine’ye 57. Tümen’in çekilişinin İtalyan himayesine girmek olarak yorumlamanın insafsızca ve haksız olduğunu; Çine’ye çekilmenin ve Çine’yi Millî Mücadele için merkez kabul etmesinin askeri açıdan Komutanlarca değerlendirilmesi gerektiğini; Denizli’de meydana gelen elim hadise ile ilgili olarak; kendisinin Demirci Mehmet Efe ile beraber Denizli’ye gidip orada resmî ve insanî görevleri yerine getirdiğini, bu hareketi ile Denizli’de birçok insanın öldürülmesinin ve Denizli’nin bir yangın harabesine dönmesinin önüne geçtiğini söyledi. Kendisinin hakkında mal ve mülk düşkünü iddiaları ile ilgili olarak da; Aydın hükümet konağında koruma altına alınan Rumlardan zengin olanların, hayatlarını kurtarma karşılığında ellerinde ve çantalarında olan altın, mücevher ve

⁵⁴³ Aker, **57.Tümen...**, s.492

⁵⁴⁴ Aker, **57.Tümen...**, s.492-493

paralarını vermeye hazır buldukları bir durumda, mal ve mülk hırsı olan bir komutanın Rum zenginlerinden servetlerini rahatlıkla alabileceğini ancak kendisinin bunu yapmadığını çünkü kendisinin şahsi namusunun ve meslekî şerefının maddi servetten daha önemli olduğunu söyledi.⁵⁴⁵ Bu savunması ile Albay Şefik, hakkındaki iddialara cevap verdi. Böylece TBMM’de vekillerin gözünde kaybolacak itibarını geri almaya çalıştı.

Albay Şefik’in TBMM’deki savunmasında sonra Mustafa Kemal Paşa TBMM’den söz alarak Şefik Bey hakkındaki iddialara cevap vermek amacıyla bir konuşma yaptı. Konuşmasında Mustafa Kemal, “Mecliste bazı milletvekillerinin Komutanları tenkit ettiğini, Bir takım kimselerin Şefik Komutana şu sırtları tutalım buralara adam çekelim gibi telkinlerine, Şefik Komutanın tutmak istememesinin kendi kararı olduğunu, esas itibariyle kendisinin aynı şekilde davranacağını; Şefik Bey, çekilmenin zorunlu olduğu durumda, İtalyan işgal noktasına doğru olmasının askeri bir geri çekilme olduğunu, Şuraya ya da buraya neden çekildi diyerek Şefik Komutanın tenkit edilemeyeceğini; Hamdullah Suphi Bey’in Albay Şefik Bey ne için düşman gelmeden kaçtı, sorusuna cevap olarak kendisinin tahliye için ben emir verdiğini; Meydana gelen Denizli hadisesinde sorumlu olarak Albay Şefik’in gösterilmesinin doğru olamayacağını, Araştırma komisyonun mesele ile yakından ilgilendiğini ve yaptıkları çalışmalar neticesinde Şefik Komutanın mümkün olan ve alınabilecek tüm tedbirleri aldığını, bundan dolayı da hiçbir kusurunun olmadığını rapor dildiğini, söylemekteydi.⁵⁴⁶

⁵⁴⁵ ATASE Arş., İSH, K.1014, G.43, B.1-12

⁵⁴⁶ Antalya Mebusu Hamdullah Suphi ve Aydın Mebusu Dr. Mazhar Beylerin Şefik Bey hakkındaki eleştirilerine cevap vermek amacıyla Mustafa Kemal’in 14 Ağustos 1920 de TBMM’de ki Konuşması

Mustafa Kemal Paşa tarafından Mecliste bu şekilde savunulmak Albay Şefik Bey için son derece mühim bir kıymet teşkil etmekteydi. Mustafa Kemal, Türk vatanını ve istiklâlini kurtarma uğrunda çalışan silah arkadaşlarının haksız yere uğradıkları eleştirilere karşı müdafaa konuşmaları ile Albay Şefik Bey'in yaptıklarının ne kadar doğru olduğu onaylamaktaydı.

5.3. 56. Fırka Kumandanlığına Atanan (26 Temmuz 1920) Şefik Bey'in, Konya Takip Müfrezesi Kumandanı Olarak Delibaş Mehmet İsyanındaki Çalışmaları (30 Eylül 1920-01 Eylül 1922)

Denizli hadisesinin ardından 57. Fırka kumandanlığından alınan Şefik Bey, Eskişehir'de bulunan 56. Fırka'ya atandıktan sonra ek görev olarak da Konya Takip Müfrezesi Kumandanlığına atandı. Bu görevde iken Konya Delibaş Mehmet Ayaklanmasının bastırılmasında rol aldı.

Şefik Bey, Denizli hadisesinden sonra 12. Kolordu Kumandanı Fahrettin Paşa'nın 8 Temmuz 1920'teki emri ile 57. Fırka Kumandanlığı görevinden alındı. 29 Temmuz 1920'da Fırka Kumandanlığını Nazmi Bey'e teslim eden Şefik Bey, 26 Temmuz 1920'da Eskişehir'de ki 56. Fırka Kumandanlığına tayin oldu.⁵⁴⁷

56. Fırka Kumandanlığına tayin olan Şefik Bey, Fevzi (Çakmak) Paşa ve İsmet (İnönü) Paşa tarafından Ankara'ya çağırıldı. Kendisine yeni bir vazife verileceği ve

İçin bkz. **TBMM Zabıt Ceridesi**, I. Devre, 48. İçtima, 14 .8 .1336 Cumartesi, C.2, s.226-230; Bkz. BELGE-18: Mustafa Kemal'in 14 Ağustos 1920 de TBMM'de ki Konuşması

⁵⁴⁷ ATASE Arş., İSH, K.338, G.3, B.8.

vazifeyi öğrenmek için Mustafa Kemal'in yanına gitmesi emredildi. Mustafa Kemal'in Şefik Bey'e verdiği vazife Konya'da meydana gelen Delibaş isyanını bastırma görevi idi. Bu isyanı bastırmak için Refet Bey, süvari kuvveti ile Ankara'dan hareket ederken, Şefik Bey de kendi birlikleri ile Eskişehir'den hareket edecek ve Konya'da buluşulacaktı.⁵⁴⁸

Konya'da isyan eden Delibaş Mehmet'i daha önceden Ankara Hükûmeti, Konya'da idarî ve askerî yetkililer aracılığıyla yanına çekmeye çalıştı. Delibaş Mehmet'e silah ve mühimmat verilerek Halifelik Ordusu adı altında isyancılara karşı savaşmak üzere milis eğitmesine izin verildi.⁵⁴⁹ Kuvâ-yı Milliye ile yakın ilişki kuran Delibaş Mehmet, kendisine verilen birkaç görevi de başarıyla icra ederek Kuvâ-yı Milliye kumandanlarının güvenini kazandı.⁵⁵⁰

Bütün bu güvene rağmen emrindeki adamlarının cepheye gönderileceği ve ilerleyen Yunan ordusuna karşı çarpıştırılacakları söylentileri yayılınca Delibaş Mehmet'in kumandanlara olan güveni sarsıldı. İçine tasfiye edileceğine dair bir kuşku düştü. Bu şüphenin üzerine Çumra Nahiye Müdürü Emin Bey'in, Delibaş Mehmet'i cepheye sevk celbini yollaması kuşkularını iyice artırdı.⁵⁵¹ Celbi reddederek komutasındaki 500 kişilik adamlarıyla isyan etti.⁵⁵² İsyân eden Delibaş Mehmet,

⁵⁴⁸ Osman Akandere, "3 Numaralı Konya İstiklal Mahkemesi'nin Konya İsyanı ile İlgili Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na Sunduğu Raporu", **Atatürk Dergisi**, C.4, Sayı: 2, Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Erzurum 1915, s.59-60

⁵⁴⁹ Taha Niyazi, Karaca, "Millî Mücadele'de Bozkır İsyânları", **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 16/1 (2004) s.182

⁵⁵⁰ Suavi Aydın, Murat Yağcı, *Sarı Keçililerin "Eşkıyalığı" ve Konya Delibaş İsyanı Üzerine Değinnmeler*, **Kebikeç dergisi**, S.35, yıl: 2013, s.80

⁵⁵¹ Karaca, **Millî Mücadele'de...**, s.183

⁵⁵² ATASE Arş., İSH, K.844, G.89, B.1; ATASE Arş., İSH, K.861, G.49, B.1

Çumra'yı bastıktan sonra ilerleyerek Konya'nın içine kadar girmeyi başardı. Konya'nın içinde şiddetli çatışmalar meydana geldi.⁵⁵³

Konya Valisi Haydar Bey, Alaattin Tepesi'ndeki Alaattin Camisi'ni tutarak savunmuş; fakat Konya'dan birçok cahilin asilere yardım etmesi ve valinin yardım alamaması yüzünden, birkaç gün devam eden çarpışmadan sonra savunmacılar silahlarını teslim etmek zorunda kalmışlardı. Konya'yı ele geçiren Delibaş Mehmet'in isyancıları şehirde birçok yağma, soygun ve adam öldürme vakalarına neden oldu.⁵⁵⁴

İsyan eden ve Konya'yı ele geçiren Delibaş Mehmet'e Yunanlılar el altından yardımlarda bulunmaya çalışarak isyanı genişletmeye çalıştılar.⁵⁵⁵ Bu isyan sırasında silah ve mühimmatları da yine Yunanlılar tarafından yollandığı; bazı Ermeni çetecilerinin de yine isyana katılmak için bölgeye geldiği istihbarat raporlarında bulunmaktaydı.⁵⁵⁶

Konya'yı ele geçiren Delibaş Mehmet isyanını bastırma emrini alan Şefik Bey, önce Isparta'ya gitti. Burada gerekli hazırlıkları yaptıktan sonra Konya'ya doğru yola çıktı. *Takip Müfrezesi Kumandanı* olarak bu isyanın bastırılmasında Refet Paşa ile beraber harekâtı birlikte sevk ve idare etti.⁵⁵⁷

Şefik Bey'in emri ile oluşturulan takip müfrezeleri ile kışlalarından kaçarak Delibaş Mehmet'e katılan askerlerin yakalanmasına çalışıldı. 13 Ekim 1921

⁵⁵³ Ahmet Avanas, **Millî Mücadele'de Konya**, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara 1998, s.124

⁵⁵⁴ Aker, **57.Tümen...**, s.505-506

⁵⁵⁵ ATASE Arş., İSH, K.1139, G.207, B.2

⁵⁵⁶ ATASE Arş., İSH, K.1192, G.54, B.1

⁵⁵⁷ Kenan Esengin, **Millî Mücadele'de iç isyanlar**, 2. Baskı, Ağrı Yay., İstanbul 1975, s..42-43.

Kışlalarından kaçan askerlerden bazıları daha sonra takip müfrezeleri tarafından esir alındıkları esnada üzerlerinde bazı kâğıtlar bulundu. Bu kâğıtlarda Konya’da isyan eden Delibaş Mehmet’in Türk Ordusu karşısında yer alan ve halifeye bağlı hilafet ordusuna mensup olduğunu, bu yüzden halifeye bağlı olan askerlerin kışlalarından kaçarak Delibaş Mehmet’e katılmaları gerektiği yazıyordu.⁵⁵⁸

Ele geçirilen bu mesajlı kâğıttan sonra kışlalarda meydana gelebilecek kaçakların önüne geçmek amacıyla, 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey tarafından 25 Ekim 1921’de bazı ilçelere asiler ve yaptıklarıyla alakalı telgraf yollandı. Telgrafta, vatanın ve milletin kurtuluşu için savaşılırken, insanları kandırarak kardeşleri birbirine düşüren hainlerin ve bu hainlere bilerek bilmeyerek alet olanlarla; asayişi ihlâl eden asilerin ilçelerinde bulunup bulunmadığının acilen bildirilmesi istenmekteydi.⁵⁵⁹

Firar edenlerin takibi için gönderdiği emirnameden sonra Asker firarlarının nedenleri ve bu nedenlerin ortadan kaldırılması ile ilgili Takip Müfrezesi Kumandanı Şefik Bey, İçişleri Bakanı ve Güney Cephesi Kumandanı Albay Refet Bey’e ve Büyük Millet Meclisi Araştırma Komisyonuna 22 Kasım’da bir rapor sundu. Raporunda, Uzun zamandan beri kaçak olan çok sayıda asker bulunduğunu. Memlekette asayiş bozanların, emniyeti ihlâl edenlerin, isyanlara katılanların çoğunluğunun bu kaçak askerlerden oluştuğunu, cezaî, malî ve idarî yetkilerin yetersizliğinin kaçakları ve asayiş bozanları çoğalttığını, Mülkî amirler ve memurlardan da millî emellere yaraşır derecede sadık kimselerden oluşmadığını, millî müdafaayı zaafa uğratan, emniyet ve asayiş bozan, isyanlara alet olanların önüne geçmek için kuvvet ve yetkinin

⁵⁵⁸ ATASE Arş., İSH, K.1223, G.103, B.2

⁵⁵⁹ Aker, **57.Tümen...**, s.506

memleketin tamamında uygulanmasının ve etkili olmasının gerekliliğini söylemekteydi.⁵⁶⁰ Şefik Bey, bu raporu ile asker kaçaklarının ve isyancıların nedenlerini açıklayarak, çözümünü sunarak kaçakların ve isyancılara katılımların önüne geçmeyi amaçlamaktaydı.

Şefik Bey'in raporundan sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde, ayaklanmalar ve asker kaçakları ile asker kaçaklarının meydana getirdiği hadiselerin önüne geçmek, ülkede huzuru ve sükûneti sağlamak, işgale uğrayan ülkeyi düzenli ve disiplinli bir orduyla ile savunabilmek için 29 Nisan'da Hıyanet-i Vataniye Kanunu⁵⁶¹ kabul edildi. TBMM'de devam edilen görüşmelerin sonrasında Hıyanet-i Vataniye Kanunu'na ek olarak 11 Eylül'de Firariler Hakkında Kanun⁵⁶² kabul edildi. Bu iki kanun ise en kısa sürede yürürlüğe girdi.⁵⁶³

Takip Müfrezesi Kumandanı Şefik Bey, Büyük Millet Meclisi Araştırma Komisyonuna yolladığı rapordan sonra bölgedeki asayişten sorumlu kişilere de bazı yazılı emirlerde bulundu. Gönderilen emirde Delibaş Mehmet ve eşkıyalarının yakalanması ve isyanın bastırılması için yapacakları bildirdi.⁵⁶⁴ Bu emirler sonrasında gönderilen takip müfrezesi Delibaş Mehmet eşkıyalarından bir gurubu ablukaya alarak ve esir aldı.⁵⁶⁵

⁵⁶⁰ ATASE Arş., İSH, K.195, G.36, B.1

⁵⁶¹ “*Hıyanet-i Vataniye Kanunu*” ile ilgili olarak TBMM'de yapılan görüşmeler için bkz. **TBMM ZC**, Cilt: 1, Sene: 1, Baskı: 3 Ankara 1959, s. 68-160.

⁵⁶² Kanunun maddeleri için bkz. **TBMM ZC**, Cilt: 4, Sene: 1, Baskı: 3 Ankara 1981, s.22-34, 42-57, 84-90, 96-05;

⁵⁶³ Akandere, **3 Numaralı Konya İstiklal...**, s.63

⁵⁶⁴ ATASE Arş., İSH, K.1264, G.56, B.12

⁵⁶⁵ ATASE Arş., İSH, K.1234, G.156, B.1

Yavaş yavaş gerileyen Delibaş Mehmet ve adamları, Konya'da Şefik Bey komutasındaki milli kuvvetler ve takip müfrezleri tarafından abluka altına alındı. Çıkan çatışmada Delibaş Mehmet ölü ele geçirildi.⁵⁶⁶ Delibaş Mehmet'in öldürülmesi ile adamları da teslim oldu. İsyanın çıkmasında rol oynayan ve isyana yardım edenlerden yakalananların birçoğu, kurulan Divan-ı Harpte yargılandı. Suçlu bulunanlar idam edildi.⁵⁶⁷ Delibaş Mehmet tarafından çıkartılan isyanın bastırılması ile Konya şehri civarında ve bölgede asayiş ve düzen sağlandı.

Şefik Bey, komutasındaki Takip müfrezesi Delibaş Mehmet isyanından sonra irili ufaklı birçok isyan ve eşkıyalık olaylarını bastırdı. Şefik Bey, bu görevini yerine getirdikten sonra 1 Mart 1921'de 6'nci Fırka ve soma Dinar-Menderes Havalisi Kumandanlığını yaptı. 9 Mayıs 1922' de Merkezi Konya' da olan ve Garp Cephesi ne bağlı Özel Askeri Mahkeme Başkanlığını yaptı. Daha sonra 11 Eylül 1922'de Elâzığ'da bulunan 11. Kolordu Asker alma Heyeti Başkanlığı'nı yaptı. Elâzığ'daki Asker alma Heyeti Başkanlığı'nın lağvedilmesi üzerine 2 yıl boşta kalan Şefik Bey, 28 Ocak 1924 tarihinde Millî Savunma Bakanlığı 2 Numaralı İstanbul Üstsubay ve subay Asker alma Mahkemesi Üyeliğine atandı. Bu görevi altı yıl yapan Şefik Bey, 25 Şubat 1931'de kendi isteği ile emekliye ayrıldı.

⁵⁶⁶ ATASE Arş., İSH, K.1339, G.94, B.1; ATASE Arş., İSH, K.1286, G.58, B.1; ATASE Arş., İSH, K.1315, G.132, B.1

⁵⁶⁷ Akandere, **3 Numaralı Konya İstiklal...**, s.61

SONUÇ

Bu doktora tez çalışması, Mehmet Şefik (Aker) Bey'in seksen yedi yıllık (1877-1964) hayatının 1915 ile 1922 yılları arasında kalan ve askeri faaliyeti ile öne çıkan kısmını ele almıştır.

Birinci bölümde, Şefik Bey'in Çanakkale Muharebelerinde iken İtilaf Devletleri'nin Arıburnu çıkarmasından başlayarak bölgeyi terk etmelerine kadar geçen kısmı incelenmiştir. Bu kapsamda ileri görüşlü bir asker, saha ve güç dengesini gözeterek sorumluluk üstlenen, daha önceki deneyimlerini sahaya aktaran yapısı ön plana çıkmıştı. Birkaç örnek vermek gerekirse; Şefik Bey,

- 27. Alay mıntıkasında bulunan Arıburnu sahiline karşı kendi deyimiyle “*münhat sahalalarına vuku bulacak ihraca*” hemen müdahale için sahilde tahkimatlar yaptırmış, siperlere ulaşmak için yollar açtırmış, düşmanı karşılamak ve hedefe sokmak amacıyla donanma ateşine kapalı bulunan Kabatepe'ye toplar yerleştirerek hazırlıksız yakalanmamayı sağlayarak ileri görüşlülüğünü göstermişti.
- Kumandanlık merkezinden 26 Nisan tarihli gelen ve Kavaktepe bölgesinde bulunan İngiliz birliklerine taarruz emrini almasına rağmen, düşmanın Kabaktepe'ye ve civarına hâkim olması, taarruz edecek Türk kuvvetlerinin donanma ateşine de maruz kalabilir olması, düşmanın Türk birliklerini yandan ve arkadan yapacağı ani bir taarruzla zor durumda bırakabilecek olması gibi ihtimalleri düşünerek inisiyatifi üzerine alarak bu emre uymamış ve daha

müsait olan Kemalyeri'nden taarruz etmişti. Bu olayda görülen Şefik Bey'in kendisine gelen emri, dönemin olağanüstü şartlarında ve bölgenin durumunu göz önünde bulundurarak hayata geçirmiş olması bir başka deyişle cephedeki realiteyi göz önüne almasıydı. Bu da Şefik Bey'in olaylara gerçekçi yaklaşmasını ve sahadaki başarısını göstermekteydi.

- Avusturyalıların 5 Haziran 1915'teki hücumlarından önce 19. Fırka İstihkâm Bölüğünden, firkaya ait siperlerin üstünün örtüleceği ve siperlere mazgallar yapılacağına bildirmesi üzerine, daha önce yaşadığı deneyimlerden yola çıkarak, bu tip mazgallı siperlerin hantal bir yapıda olduğunu ve gerekli verimin alınamayacağını belirterek buna kendi alayında izin vermedi. Ancak 57. Alay'ın 27. Alay'a bitişik siperleri bahsi geçen mazgallar ile örüldü. Nitekim mazgalla kaplanan siperler, düşman topçu ateşinin şiddetinden dolayı toprakla kaplanmasından dolayı Avusturyalı askerler hiçbir ateş yemeden ve hiçbir kayba uğramadan anılan siperlerin üstünden koşar adımla geçip siperi ele geçirmesi ile Şefik Bey'in ne kadar haklı olduğu ortaya çıktı.
- Cephede düşman top ateşleri, siperlerden açılan piyade ateşleri ve girişilen lağım faaliyetleri karşısında, siperlerin hem birbirini korumasını hem de düşman saldırılarına karşı siper talimnamesi hazırlayarak birliklere yolladı. Bu talimnameler ile sağlam Türk siperleri oluşturularak ve çabuk yıkılan ve yanan siperlerin yerine daha dayanıklı siperler inşa edilmesini sağlayarak can ve mal kaybının azaltılmasını, zararın en az seviyeye indirilmesini sağlamıştı.
- 57. Alay siperlerinde bazılarının 5 Haziran 1915'te düşmandan geri alınmasından sonra 57. Alay yaveri Alâeddin Efendi'nin kalan siperleri geri

almak için süngü hücumu icra etme isteğine “*süngü hücumu ile askeri kırdırmayınız*” diyerek, makinalı tüfek ateşi karşısında askerlerin can kaybının önüne geçmek, arazinin uygunluğu ve zamanlama gibi öncelikleri dikkate alarak askerleri daha uygun bir şartta harekâta hazırlama kaygısını taşıyordu.

Birinci Bölümde ayrıca, Albay Mustafa Kemal ile ilişkileri bağlamında bilgiler paylaşılmıştır. Örneğin Albay Mustafa Kemal’in Şefik Bey’i Selanik Askeri Rüştüyesi’nden okul arkadaşı olması, Arıburnu mıntıkasında yaptığı gayretler ve başarılarından dolayı, bir yere gittiğinde daha önceden yerine vekâleten atamaktaydı. Mustafa Kemal, Anafartalar Grup Kumandanı olarak 8 Ağustos 1915 tarihinde atandıktan sonra, yerine Şefik Bey’i 19. Fırka Kumandanı olarak çekinmeden atamasında önemli bir rol oynamaktaydı.

İkinci Bölümde Şefik Bey’in, Galiçya Cephesi’nde Ruslara karşı savaştan Avusturya-Macaristan’a Ordusu’na yardım amacıyla oluşturulan 15. Kolordu’nun içinde 19. Fırka Kumandanı olarak Temmuz-Aralık 1916 tarihine kadar yer alması yazıldı. Şefik Bey’in, emrindeki 19. Fırka ile Ruslar karşısında zor durumda olan Avusturya Ordusu’na gerek topçu bataryaları ile gerekse piyade askeri ile desteğine değinildi. Galiçya Cephesi’nde meydana gelen muharebelerdeki hizmetlerinden dolayı Şefik Bey’e hem Avusturya-Macaristan Devleti tarafından hem Osmanlı Devleti tarafından takdir ve madalya verilmesi ve Albaylık rütbesine yükseltilmesi önem taşımaktaydı.

Üçüncü Bölümde Şefik Bey’in, Millî Mücadele’de almış olduğu görevler ve işgal kuvvetlerine karşı sergilediği askeri mukavemet vurgulandı. Nitekim Şefik Bey, Mondros Mütarekesi’nin imzalanmasından sonra Yunanlıların ve İtalyanların

mütarekenin bazı maddelerine dayanarak görev yaptığı 57. Fırka'nın sorumluluğundaki yerleri işgale başlamaları üzerine, içinde bulunduğu askeri konumunu kullanarak karşı durmaya çalıştı. Bu çerçevede, Bölüm dâhilinde, İtalyanları ve Yunan işgalini içeren bazı örnek olaylar işlendi. İtalyan ilgilendiren gelişmelere birkaç gelişme şu şekilde idi.

- İşgali esnasında İtalyanların, halka sempatik görünmek ve halk nezdinde kabul görmelerini artırmak için yaptıkları sosyal ve sağlık sahalarındaki faaliyetlerine temkinle yaklaşarak yakından takip etmesi;
- İtalyanlardan gelecek parasız yardımın sivil ve askeri makamları amacına uygun olmayacak şekilde etki altına alma riskine karşı tedbirli davranması;
- Burdur'u ziyaret eden İtalyan heyetinin resmî törenle karşılanmasını art niyetli davranmalarının önüne geçmesi;
- Antalya'ya ayak basan Yunan doktorun öldürülmesi olayındaki araştırma sürecinde İtalya'dan Türkiye'ye yöneltilen müdahalenin engellenmesindeki kararlı duruşu.

İtalyanlara ilişkin olarak yukarıda maddeler halinde belirtilen olaylara bakılacak olursa; Şefik Bey, İtalyanların, Antalya'yı işgal ettikten sonra şehre rahipler, doktorlar ve sermayeciler getirmesini, okul, hastane, eczan, telsiz telgraf yerleri açıp, halka ilaçlar dağıtarak, halkı ücretsiz tedavi etmesini halkın gözünde işgali yumuşatmak amacıyla güdülen bir siyaset olarak görmekteydi. İtalyanların dostluk görünümündeki davranışlarına kanılmamasını ve İtalyanlara mesafeli davranılmasını söyleyerek, işgalci İtalyan kuvvetlerinin uygulamaya çalıştıkları siyasetin amacına ulaşmasına mani oldu.

Şefik Bey, kendisine ihtiyaçlarının giderilmesi için bedava erzak ve malzeme vermek isteyen İtalyanların teklifine, mevcut durumda ihtiyaçlarının olmadığını, olursa, ücretini ödemek şartıyla alabileceklerini söyleyerek karşılık verdi. İtalyanların bu şekilde davranarak devlet adamlarını ve askerleri kendilerine bağlamaya çalıştıklarını anlayarak, bunun önüne geçmek için bu tür yardımların alınmasını engelledi.

İtalyan Kumandanı Albay Ciano'nun, işgal sahasını genişletmek amacıyla, 8 Nisan 1919'da keşif için Burdur'a gideceğini ve onları karşılamaya —Burdur Mutasarrıfı'nın emriyle— halkın ve öğrencilerin hazırlanmakta olduğunu öğrenen Şefik Bey, buna müdahale etti. Çünkü böyle bir hareketi İtalyanlar, tüm dünyaya halkın işgali makul karşıladığı şeklinde propaganda yaparak yansıtacaklardı. Şefik Bey, böylece halkın teveccühünün İtalyanlarca kötü kullanmasının önüne geçti.

Diğer taraftan, 11 Mayıs 1919'te Fethiye'yi işgale gelen İtalyanların yanlarında getirdiği Yunan Kızılhaç'ına mensup doktorun bir takım taciz ve tahrik hareketlerinde bulunması sonucu çıkan karışıklıkta Osmanlı askeri tarafından öldürülmesi üzerine yapılan soruşturmada askerin suçsuz olduğu anlaşıldı. İtalyan Generali Bongiovanni'nin, Yunan doktoru öldüren kişinin yeniden yargılanması isteğine, suç işleyenlerin İtalyan mahkemelerince değil, yürürlükte olan Osmanlı kanunlarına göre Türk mahkemelerince yargılandığını söyleyerek, İtalyanların Osmanlı Devleti iç işlerine karışmasına ilişkin olarak net bir tavır sergiledi.

Yunanlılara ilişkin gelişmelere bakılacak olursa; İtilaf Devletleri'nin Yunan işgalini kolaylaştırmak, askeri gücünü azaltarak işgallere karşı koyacak kuvvetin bulunmaması sağlamak amacıyla 57. Fırka'ya it silahların teslim edilmesi isteğine

Şefik Bey, silahları ve cephaneleri iç bölgelere taşımaya çalışmış, taşınamayanları da halka dağıtma yoluna gitmişti. Halka dağıtılan bu silahlar daha sonra Yunanlılara karşı kullanılarak işgallerin kolay yapılmasını engellemiştir.

Şefik Bey, 57. Fırka Kumandanı olarak firarlar ile azalmış ve o günkü şartlarda elde mevcut olan az sayıda askerin de düşman eline esir edilmesi veya öldürülmesinin önüne geçmek için sorumluluğu üzerine alarak 57. Fırka karargâhını 28 Mayıs 1919'te Çine'ye taşıdı. Çünkü 57. Fırka Kumandanı olarak, korumakla görevli olduğu bir şehri terk etmek, verilebilecek kolay bir karar değildi. Ancak bu şekilde davranarak bölgedeki askeri varlığın devam ettirmiş, Yunanlıların yanlarından ve arkalarından zayıf olan noktalarından saldırıya açık bir hale gelmelerini sağlamıştı.

Aydın, Burdur, Çine ve Nazilli'de Yunanlıların yaydığı kara propagandanın tesirsiz bırakılmasına ilişkin olarak Şefik Bey, Uluslararası Araştırma Komisyonu Heyeti'nin çalışmalarına kolaylık sağladı. Heyetin çalışmaya başlamasıyla Şefik Bey, Yunan işgalinden kaçan felâketi bizzat yaşayan ve gören halkı temsilen bir heyet kurarak Rumların yaptıkları faciaları ve diğer yaşanan mezalimleri zaman, yer ve deliller ile araştırma yaptırdı. 10 Eylül 1919'da Çine'de kendisini dinleyen ve sorular sunan komisyon heyetine elde ettiği delilleri sundu. Bu şekilde deliller ile cevap vererek komisyonun gerçekleri objektif olarak görmesini sağladı.

Dördüncü Bölümde Şefik Bey, Yunanlıların 15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir'i işgalinden sonra yaptıkları mezalim ve bölgeden kaçıp gelenlerin anlattıklarından dolayı bölgede direniş fikrinin oluşmaya başlamasıyla, 57. Fırka Kumandanı olarak el altından bölgede efeler ve zeybekler ile görüşmeler yapıp, yerel direnişi örgütlemeye ve gizlice silahlar dağıtarak direnişin halka mal edilmesini sağlamaya çalıştı. Şefik

Bey, bu çalışmaları ile olayları tahlil edebilen, görev yaptığı bölgenin ihtiyacını ve sosyo-kültürel durumunu dikkate alan bir yaklaşıma sahip olduğunu göstermekteydi. Nitekim Kurtuluş Savaşı sırasında, Aydın yöresinin en önemli unsurlarından olan Efe ve Zeybekler ile ilgili değerlendirmeleri ve onlarla bölgesel direnişin içinde irtibat kurabilmesi, onun bu yaklaşımının bir yansımasıydı. Bu yaklaşımın bir başka boyutuna bakılacak olunursa; Harbiye Nezareti'ne 23 Mayıs 1919'de yolladığı raporda firari askerlerden dolayı eksilen askerlerin yerini doldurmak, halktan direnişe katkı sağlamak amacıyla “*Kuvâ-yı Milliye Teşkilatının*” kurulması gerektiği yönünde fikrini sunarak resmi olarak dile getiren kişilerden biri olmuştu. Kurulan bu Kuvâ-yı Milliye teşkilatı, Aydın'ı askeri güç, silah ve teçhizat açısından daha iyi durumda olan Yunanlılardan geri alarak kurtarma başarısını göstermişti. Bu noktada, Şefik Bey'in teşkilatçı özelliği de görülmekteydi.

Teşkilatçı özelliğinin yanı sıra Şefik Bey, bölgede tansiyonu yükseltecek gelişmelerin önlenmesinde de soğukkanlı ve yapıcı bir tavır sergiledi. Aydın'ın 30 Haziran 1919'de geri alınmasından sonra intikam hisleriyle öfkelenmiş gönüllülerin gösterilebileceği muhtemel bir tepkiye karşı, Gayrimüslimlerin ve yabancıların canlarını korumak için büyük çaba sarf etti. Bu davranışı ile Şefik Bey, Osmanlı vatandaşı olan kimselerin dil, din, ırk farkı ayırt edilmeksizin korunmasını hedefleyen insani bir tutum sergilemekteydi. Bu çabası ve koruyucu tutumu Şefik Bey'in Fransızlardan da takdir almasına vesile oldu.

Şefik Bey'in Rumları iç bölgelere taşıması da yine altı çizilmesi gereken bir husustu. Yunan ordusuna gönüllü olarak yazılan ve Yunanlılarla işbirliği yapan yerli Rumların, Müslümanları katledip, yağma ve soygunculuk yapmaları üzerine,

muharebe mıntıkasında bulunan Ruamların 1 Temmuz 1919'dan itibaren cephe hattı uzağındaki yerlere nakletti. Bu şekilde askeri stratejiyi etkin bir şekilde uygulayarak, Yunanları, kendilerini destekleyen işbirlikçi güçten mahrum bıraktı. Diğer taraftan, bölgede yaşayan azınlık Ruamlara karşı Türkler tarafından olası bir zarar verilmesinin önüne geçmeyi de amaçladı.

Beşinci Bölümde Şefik Bey'in, 8 Temmuz 1920'de meydana gelen Denizli Hadisesi'nden, 11 Eylül 1922'de Elâzığ'da bulunan 11. Kolordu Asker alma Heyeti Başkanlığı'na kadar geçirdiği zaman ve yaptığı faaliyetler ele alındı. Denizli'de Hürriyet ve İtilafçıların kışkırtması ile Sökeli Ali Efe ve arkadaşlarının öldürülmesinden sonra Denizli'ye gelen Demirci Mehmet Efe ve adamlarının intikam almalarını engellemeye çalıştı. Ancak Demirci Mehmet'in Albay Tefik'i şehit etmesi ve adamlarının da 60 kişiyi öldürmesi gibi olayların önüne geçemedi. Tefik Bey'in öldürülmesine karşı koymasına rağmen fazla üzerine gidemedi. İsrarı halinde kendi can güvenliği de tehlikede olabilirdi. Çünkü Demirci Mehmet'in adamları Denizli'deki askerlerden sayıca fazla olduğundan; kontrol tamamen Demirci Mehmet Efe'de idi. Albay Tefik'in şehit edilmesine engel olamamasına rağmen, birçok noktada Demirci Efe'yi frenleyebildi. Demirci Mehmet Efe'yi, suçlular ile suçsuzları ayırt etmeye ikna ederek, aslında Denizli halkını olası kötü gelişmelerden, Denizli'yi de yakılmaktan kurtardı.

Demirci Mehmet Efe'nin Denizli'de yaptıkları, 57. Fırka'nın Aydın'dan Çine'ye taşınması gibi meselelerden dolayı, 14 Ağustos 1920'de TBMM'de, Aydın Milletvekili Hamdullah Bey'den ağır eleştirisi alan Şefik Bey'i savunmak için Mustafa Kemal TBMM'de söz almıştı. Konuşmasında Şefik Bey'i şahsi olarak tanıdığını,

Denizli’de meydana gelen hadisede yapılan araştırma neticesinde Şefik Bey’in elinden geldiğince müdahalede bulunduğunu; 57. Fırka’nın Çine’ye taşınması meselesinde ise bunun askeri bir karar olduğunu ve kendisinin bu çekilme esnasında bilgisinin bulunduğunu söylemişti. Bu ifadelerden de görüldüğü üzere Şefik Bey’in yaptıkları Mustafa Kemal gibi kendisini tanıyanlarca takdir edilmekteydi.

Şefik Aker’in özel hayatına gelince; damadına Aker soyadını alması yönündeki teklifi dikkat çekiciydi. Kendisinin erkek evladı yoktu. Damadı Mustafa Ertuğrul’u Çanakkale Muharebelerinden itibaren tanıyordu. Damat olarak da ailesinin içine alınca kendi evladı olarak gördüğünden soyadını ona layık görerek bunu teklif etti. Mustafa Ertuğrul Bey de bunu memnuniyetle kabul etti. Bir diğer dikkat çeken husus da, belki, Şefik Aker’in neden siyasete atılmadığı hususuydu. Özellikle torunu ile yapılan görüşmeden anlaşılabilir ki, Şefik Bey, askeri disiplinin yansıtan yapısı ile siyasete mesafeli durmayı tercih etmekteydi.

Kısacası Şefik Bey, aldığı görevlerde ve katıldığı muharebelerde, aktif, inisiyatif sahibi ve kararlı bir kumandan olduğunu göstermekteydi. Millî Mücadele boyunca kritik dönemlerde büyük hizmetler yaptı.

Şefik Bey, Osmanlı Devleti’nin yıkılışına yakın dönemde doğdu. Askeri hayatının büyük çoğunluğunu harplerde geçirdi. Trablusgarp Savaşı’na, I. Balkan ve II. Balkan Savaşları’na katıldı. Ayrılıkçı Araplarla mücadele etmek amacıyla Yemen’de gönüllü olarak görev aldı. Osmanlı Devleti’nin 1. Dünya Savaşı’na girmesi ile beraber Çanakkale Cephesi’nde, Galiçya Cephesi’nde bulundu. Osmanlı Devleti’nin yenilgisinden sonra İtilaf Devletleri’nin Mondros Antlaşması maddelerine

dayandırarak işgal ettiği ülkede, Millî Mücadele'ye katılan ve görevlerde bulunan kumandanlardan biri oldu.

KAYNAKLAR

2. Arşiv Belgeleri⁵⁶⁸

Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi (Atase Arş.)

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi (TBMM Arş.)

Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü (TİTE Arş.)

3. Süreli Yayınlar⁵⁶⁹

Açıksöz

Hadisat

Demokrat İzmir

İkdam

İstiklâl Harbi Gazetesi

İstiklâl Savaşı Gazetesi

Neues Wiener Journal

Tanin

Tasvir-i Efkâr

Yeni Sabah

⁵⁶⁸ Kullanılan arşiv belgelerinin tam künyeleri metin içerisinde verildiğinden tekrar burada verilmesine gerek duyulmamıştır.

⁵⁶⁹ Çalışmada başvurulan gazetelerin tarih ve sayıları metin içerisinde verildiğinden ayrıca burada Verilmemiştir.

4. Kütüphane Malzemeleri

4.1.Kitaplar

AKER, Şefik, **Çanakkale-Arıburnu Savaşları ve 27.Alay**, Askeri Mecmua, sayı: 40, İstanbul 1935.

AKER, Şefik, **İstiklal Harbinde, Büyük Harbin Mütarekesinden 336 (920) Senesi Sonuna Kadar 57'nci Tümen ve Aydın Millî Cidali**, C.I, Askeri Mecmua, Sayı: 45, İstanbul 1937.

AKER, Şefik, **İstiklal Harbinde, Büyük Harbin Mütarekesinden 336 (920) Senesi Sonuna Kadar 57'nci Tümen ve Aydın Millî Cidali**, C.II, Askeri Mecmua, Sayı: 46, İstanbul 1937.

AKER, Şefik, **İstiklal Harbinde, Büyük Harbin Mütarekesinden 336 (920) Senesi Sonuna Kadar 57'nci Tümen ve Aydın Millî Cidali**, C.III, Askeri Mecmua, Sayı: 47, İstanbul 1937.

ALPKAYA, Şükrü Oğuz, **Yörük Ali Efe**, Der. Atilla Oral, Demkar Yay., İstanbul 2009.

ALTAY, Fahrettin, **10 Yıl Savaş ve Sonrası**, Eylem Yayınları, İstanbul 2008.

ALTAY, Fahrettin, **Çanakkale Hatıraları**, C II, Yay Haz: Metin Martı, Arma Yay, İstanbul 2002.

ATACANLI, Sermet, **Arıburnu'nun ilk Müdafaası**, Sada Yay., İstanbul 2015,

ATATÜRK, Mustafa Kemal, **Nutuk**, (Haz. Zeynep Korkmaz), ATAM Yay., Ankara 2000

AYDEMİR, Süreyya, **Tek Adam**, C I, Remzi Yay., İstanbul 1999.

AYDINEL, Sıtkı, **Güneybatı Anadolu'da Kuvâ-yı Milliye Harekâtı**, Kültür Bak. Yay., Ankara 1990

AVANAS, Ahmet, **Millî Mücadele'de Konya**, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara 1998

BALCIOĞLU, Mustafa, **Belgelerle Millî Mücadele Sırasında Anadolu'da Ayaklanmalar ve Merkez Ordusu**, Ankara 1991

BARLAS, Gülhan, **Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi Avrupa Cepheleri**, Ankara 1996.

BAŞDOĞAN, Ferhat, **Propaganda**, KKK.'lığı Yay., Ankara 1960,

BAYCAN, Nusret, **Atatürk'ün Nişan ve Madalyaları**, Ankara 1986.

BAYAR, Celal, **Ben de Yazdım**, C. VI-CIII, Sabah Yay., İstanbul 1997.

BAYAR, Celal, **Ben de Yazdım**, C. VII, Sabah Yay., İstanbul 1997.

BAYAR, Celal, **Ben de Yazdım**, C. VIII, Sabah Yay., İstanbul 1997.

BAYUR, Yusuf Hikmet; **Türk İnkılâbı Tarihi**, C.III, Kısım III, Ankara, TTK Basımevi, 1957.

BOĞUŞLU, Mahmut, **Birinci Dünya Harbinde Türk Savaşları**, Kastaş Yay., İstanbul 1990.

BOZKURT, Recep, **Ulusal Kurtuluş Savaşında Eğirdir (1919-1922) "Demir Atlar Cepheye Koşuyor!"**, Eğirdir Belediyesi, Eğirdir 2007

BÜLKAT, Esat Yanyalı, **Çanakkale Hatıraları**, C.6, Basılmamış eser, Harp Akademileri Kütüphanesi.

CEBESOY, Ali Fuat, **Millî Mücadele Hatıraları**, İstanbul 1953

Cumhuriyetin İlanında Adı Geçenler, Başbakanlık Basın-Yayın Genel Müdürlüğü Yay., Ankara 1973

ÇELEBİ, Mevlüt, **Millî Mücadele Döneminde Türk-İtalyan İlişkileri**, AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2002.

ÇELİK, Recep, **Millî Mücadele'de Din Adamları-1**, Emre Yay., İstanbul 1999.

ÇEVİK, Zeki, **Millî Mücadelede "Müdafaa-i Hukuk'tan Halk Fırkasına Geçiş (1918-1923)**, Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı Yay., Ankara 2002.

DENİSENKO, Ayten, **Askeri Müze Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Madalya ve Nişanlar Kataloğu**, Askeri Müze, İstanbul 1992.

DEVELLİOĞLU, Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Aydın Kitapevi, Yay., 3. Baskı, Ankara 1996.

ERDEMİR, Lokman, SOLAK, Kürşat, **Çanakkale Muharebelerinin İdaresi, Komutanlar ve Stratejiler**, Çanakkale Valiliği yay., Çanakkale 2015, s.22.

ERDEMİR, Lokman, **Sebepler ve Sonuçlarıyla Çanakkale Savaşları (Sosyal Tarih Açısından)**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı İslam Tarihi Bilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul 2008.

ERKAL Şükrü, **Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi, C.5, Çanakkale Cephesi Harekâtı, 1'inci, 2'nci ve 3'üncü Kitapların Özetlenmiş Hali (Haziran 1914-9 Ocak 1916)**, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 2002.

ERKAL, Şükrü, **Çanakkale Cephesi Harekâtı, Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi, C.5, 2. Kitap**, 2. Baskı, Ankara 2002.

EROĞLU, Hamza, **Türk İnkılâp Tarihi**, İstanbul 1982.

ERTÜRK, Selahattin, **Propaganda ve Beşinci Kolun II. Dünya Harbinde Oynadığı Roller**, Ankara, Gnkur. Basımevi, 1951,

ESENGİN, Kenan, **Millî Mücadele'de iç isyanlar**, 2. Baskı, Ağrı Yay., İstanbul 1975.

GANIZ, Hakkı Gürkan, **Millî Mücadele Başlarında Aydın Sancağı (1919-1920)**, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Aydın 2009.

GENELKURMAY BAŞKANLIĞI, **Türk İstiklal Harbi**, C.I, 1. Kısım, Genelkurmay Başkanlığı Yay., 2. Baskı, Ankara, Genelkurmay Başkanlığı Basımevi 1994.

GENELKURMAY BAŞKANLIĞI, **Türk İstiklal Harbi**, C.I, 2. Kısım, Genelkurmay Başkanlığı Yay., 2. Baskı, Ankara, Genelkurmay Başkanlığı Basımevi 1994.

GENELKURMAY BAŞKANLIĞI, **Türk İstiklâl Harbine Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri**, T.C. Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Yayınları, Ankara, Genelkurmay Başkanlığı Basımevi, 1972

GENELKURMAY HARP TARİHİ DAİRESİ; **Türk İstiklal Harbi: Batı Cephesi**; II. c. 1. Kısım, Ankara 1963

Gülsoy, UFUK, **Osmanlı'nın Gayrimüslim Askerleri**, Timaş Yayınları, İstanbul 2010

GÜNEŞEN Fikret; **Çanakkale Savaşları**, Kastaş Yay., İstanbul, 1986, s. 345-346

HATIPOĞLU, Murat, **Yunanistan'daki Gelişmelerin Işığı Altında Türk-Yunan İlişkilerinin 101 Yılı (1821- 1922)**, Ankara, 1988

İŞKORA, Muharrem Mazlum, **Harp Akademileri Tarihçesi (1846-1965)**,
C: 1, 2.Baskı, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1966,

KARAÇEBE, Nizameddin, **Türk Ulusal savaşının İlk Parçası**, İstanbul
1940.

KARAL, Enver Ziya, **Osmanlı Tarihi**, C.IX, TTK yay., Ankara 2011

KIBIL, Mehmet, **Çanakkale Savaşı'nda Arıburnu Muharebeleri**,
Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi
Enstitüsü, İstanbul 2016.

KILIÇ, Recep, **Millî Mücadele'de Denizli Ve Denizli Olayı**, Afyon
Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Afyon
2007.

KOCABAŞ, Süleyman, **1915 Çanakkale Savaşları ve Türk-Dünya
Tarihindeki Yeri**, Bayrak yay., İstanbul 2005.

KODAMAN Bayram, **Şark Meselesi Işığı Altında Sultan II.
Abdülhamid'in Doğu Anadolu Politikası**, İstanbul 1983.

KOMİSYON, **Birinci Dünya Harbi Avrupa Cepheleri C.VII 1. Kısım
(Galiçya Cephesi)**, Gen. Kur. Harp Tarihi Dairesi Resmi Yay., Seri No:3, Ankara,
Gen. Kur. Basımevi, 1967.

KÖSTÜKLÜ, Nuri; **Millî Mücadele'de Denizli, Isparta ve Burdur
Sancakları**, AAM Yay., Ankara 1999.

KUNERALP, Sinan, **Son Dönem Osmanlı Erkan ve Ricali (1839-922)**, İstanbul 1999, s.78.

MUFTULER, Lütfü; **Millî Mücadelede Denizli Heyet-i Millîyesi**, Türk Dili Basımevi, Balıkesir 1947.

SANDERS, Liman von, **Türkiye'de Beş Sene**, Çev.: Osmanlı Genelkurmayı Askeri Tarih Encümeni Tercüme Heyeti, Yay. Haz.: Muzaffer Albayrak, 3. Baskı, Yeditepe Yay., İstanbul 2007.

SINDIRGILI, Süreyya, **Denizli Vakası ve Demirci Mehmet Efe**, Atatürk Kütüphanesi: 15, Sel Yay., İstanbul 1955.

SARIKOYUNCU, Ali, **Millî Mücadelede Din Adamları-2**, DİB Yay., 4. Baskı, Ankara 1997.

SARISIR, Serdar, **Demografik Oyun Sürgün (1919-1923)**, İstanbul 2006.

SONYEL, Salahi R., **Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika-I**, TTK Yay., Ankara 1995.

SÜT, Rasim, **İzmir'in İşgalinden Sakarya Meydan Muharebesi Sonuna Kadar (1919-1921) Batı Cephesi İkmal Sistemi**, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sos. Bil. Ens., Afyon 2008.

ŞENYOL Vedat, ÖZSAN, Arif, BAŞARAN Selami, **“Avrupa Cepheleeri: 1. kısım Galiçya Cephesi”**, Birinci Dünya Harbi, C.VII, Genelkurmay Başkanlığı, Ankara, 1967

ŞEVKİ, Mehmet, **İstiklâl Harbi Nasıl Oldu?** İstanbul 1934.

OGLANDER, C., ASPİNAL, F., **Büyük Harbin Tarihi Çanakkale Gelibolu Askeri Harekâtı: Seferin Başlangıcından 1918 Mayısına Kadar;** C. I, Haz. Metin Martı, Arma Yay., İstanbul 2005.

ORGEEVREN, Süreyya; **Demirci Mehmet Efe ve Denizli Vakası**, Sel Yay., İstanbul 1955.

ÖKÇE, Necati, BAYCAN, Nusret, SATARYALI Karpat, Kemal, **İslam'ın Siyasallaşması**, Çeviri: Şiar Yalçın, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yay., 2004.

ÖKTEM, Haydar Rüştü, **Mütareke ve İşgal Anıları**, (Haz. Zeki Arıkan), Ankara 1991.

ÖZGEN, İhsan Fuat, **Millî Mücadele'de Galip Hoca Celal Bayar**, İnsanlık Vakfı Yayınları, İstanbul 2004.

ÖZKURT, Fatih, **Yörük Ali Efe'nin Hayatı, Millî Mücadele Tarihindeki Yeri ve Önemi**, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Elâzığ 2008.

ÖZTOPRAK, İzzet, TURAL, Mehmet Akif, **Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri**, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara 2006.

ÖZTOPRAK, İzzet, **“Kurtuluş Savaşı ile İlgili Yunan Belgeleri”**, Belge: 7, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yay., Yayın No:228, Ankara 2006.

PANCAR, Emine, **Aydın VE Muğla Kuva-Yı Milliyesi**, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Doktora Tezi, İzmir 2010.

STONE, Norman, **The Eastern Front 1914-1917**, Penguin Books, London 1998.

ŞERAFETTİN, Turan, **Türk Devrim Tarihi**, 3.Kitap, 1. bölüm, Bilgi Yay., Ankara 1995.

TEKŞUT, İrfan, ÖKSE, Necati, **Birinci Dünya Savaşında Çanakkale Cephesi (25 Nisan 1915-04 Haziran 1915)**, V. cilt, II. Kitap, Genelkurmay Personel Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yay., Ankara 2012

TOKER, Hülya, **I. Dünya Savaşı'na Katılan Alay ve Daha Üst Kademedeki Komutanların Biyografileri**, C.2, Ankara, Gen. Kur. ATASE Yay., 2005.

TOKER, Hülya, **“I. Dünya Harbi'nde Galiçya Cephesi: 15'ini Kolordunun Hareketi”**, Gen. Kur. ATASE Yay., Ankara, 2016.

TOKER, Hülya, **Çanakkale Muharebelerine Katılan Komutanların Biyografileri (Belge ve Fotoğraflarla)**, Ankara, Gen. Kur. ATASE Yay., 2015.

TOKER, Tarhan, **Kuvayı Milliye ve Millî Mücadele de Denizli**, Denizli Sanayi Odası yay., Denizli 1983.

TUNAYA, Tarık Zafer, **Türkiye'de Siyasal Partiler**; C.1, iletişim Yay., İstanbul 1998.

TURAN, Mustafa; **Yunan Mezalimi (İzmir, Aydın, Manisa 1919–1923)**, AAM Yay., Ankara 1999.

TUTENK, A. Akif; **Millî Mücadele'de Denizli**, Denizli Öğretmenler Yardımlaşma Derneği Yay., İZMİR 1949.

TÜRKGELDİ, Ali, **Mondros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi**, İstanbul 1948.

TÜRKEŞ, Ünal, **Kurtuluş Savaşında Muğla**, İstanbul 1973.

UÇAROL, Rifat, **Siyasi Tarih (1789-2014)**, Der yay., Ankara 2015.

ÜNAL, Serkan, **Yol Arkadaşlığından Yol Ayrımına Amasya Askeri Örgütü**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi (Siyaset Bilimi) Anabilim Dalı Doktora Tezi, Ankara 2013.

ÜNAYDIN, Ruşen, Eşref, **Anafartalar Komutanı Mustafa Kemal İle Mülakat**, Kültür Bakanlığı Yay, Ankara 2001.

YALAZAN Talat, **Türkiye 'de Yunan Vahşet ve Soykırımı Girişimi (15 Mayıs 1919-9Eylül 1922)**, C.1, ATASE Yayınları, Ankara 1994.

YEL, Selma, **Yakup Şevki Paşa ve Askeri Faaliyetleri**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2002.

4.2.Makaleler

AKANDERE, Osman, “3 Numaralı Konya İstiklal Mahkemesi'nin Konya İsyanı ile İlgili Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na Sunduğu Raporu”, **Atatürk Dergisi**, C.4, Sayı: 2, Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Erzurum 1915, s.50-78

AKÇAKAYALIOĞLU, Cihat, “15. Türk Kolordusunun Birinci Dünya Savaşı'nda Galiçya'ya Gönderilmesi ve Ordudaki Harekâta Kısa Bir Bakış”, **Askeri Tarih Bülteni**, Yıl:7, S:14,1982, s.62-86.

AKKOYUN, Turan, “Aydın Kuvâ-yı Millîye 'sinin Bazı Faaliyetleri ve Mustafa Kemal Paşa'nın Teşekkürü”, **Tarih incelemeleri Dergisi**, C.VI, yıl: 1991, s.155-165

AYDIN, Suavi, YAĞCI, Murat, “Sarı Keçililerin ‘Eşkîyalığı’ ve Konya Delibaş İsyanı Üzerine Değınmeler”, **Kebikeç dergisi**, s:35, yıl: 2013, s.78-84

AYIŞIĞI, Metin, “*Mütareke Başlangıcında Karadeniz Bölgesindeki Rum Tahriklerine Karşı İstanbul Hükümetinin Aldığı Önlemler*”, **Millî Mücadelede Giresun (Sempozyum 6-7 Mart 1999), Bildiriler**, İstanbul 1999, s. 64.

BAYKAL, Bekir Sıtkı, “İzmir'in Yunanlılar Tarafından İşgali ve Bu Olayın Doğu Anadolu'daki Tepkileri”, **Bellekten**, C. XXXIII, S. 132, (Ekim, 1969), s.502-520.

BAYRAKTAR, Bayram, “Millî Mücadele'de Denizli Olayı”, **ATAM Dergisi**, C.VIII, S.22, Kasım 1991, s.141-153.

BAYUR, Yusuf Hikmet, “Dünya Savaşı Sırasında Osmanlı Devleti’nin Paylaşılması Hakkında Yapılan Anlaşmalar”, **Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Semineri**, Ankara, 1975, s.27-36.

BAYUR, Yusuf Hikmet, **Türk İnkılâbı Tarihi**, C.III/4, 3. Baskı, TTK Yay., Ankara 1983, s.18-19;

ERAY BİBER, Tuğba, “Millî Mücadele Yıllarında Rum Nakli (1921)”, **Prof. Dr. Gülçin Çandaroğlu’na 75. Yaş Armağanı**, Editör: Erman Şan, İstanbul 2017, s.483-489

BOSTANCI, Mustafa, “Mütareke Döneminde II. Ordu (Yıldırım) Kıtaat-ı Müfettişliği”, **Gazi Üniv. Akademik Barış Dergisi**, Cilt 9 Sayı 18, Yaz 2016, s.96-98

CHMIELOWSKA, Danuta, “*Ottoman Soldiers Who Fought In Galicia During World War I (1916-1917)*”, **International Symposium On The World War I On Its Centenary (03-05 November)**, Budapest 2014, pp.163-176

ÇELEBİ, Mevlüt, “İtalyan Sömürgeciliğinin Hedef Kenti Antalya”, **Son Bin Yılda Antalya Sempozyumu**, Antalya, 18-19 Aralık 2003, s. 162-175.

ÇELEBİ, Mevlüt, “Millî Mücadele’de İtalyan İşgalleri”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C.IX, Sayı: 26, Mart 1993, s.397-398

FULLARD, Harold, “Galicia”, **The New Cambridge Modern History**, Volume XIV, Atlas, Cambridge at the University Press, Cambridge 1970.

GOLOVİN, Nicholas, “*Brusilov’s Offensive*”, **The Slavonic And East European Review**, Volume 13, No 39 (April 1935), pp. 580-592.

GÖK, Bilal, “Çanakkale deniz ve kara savaşları: sebepleri, gelişimi ve sonuçları (Çanakkale zaferinin 99. Yıldönümü anısına)”, **Kafkas üniversitesi ilahiyat fakültesi dergisi**, sayı: 2, Kars 2014, s.122-131

GÜNEŞ, Günver, “Yunan İşgalinin Nazilli Ve Çevresinde Yarattığı Tahribat”, **Millî Mücadele’de Nazilli Cephesi ve Önderleri**, (Panel: 16 Aralık 2005), Aydın Tarih Grubu Yayını:3, Editor: Mehmet Başaran, Aydın 2006, S.140-148

GÜZEL, Hasan Tevfik, “Hasta Adam” Osmanlı Devleti Karşısında Başarılı Bir İtalyan Diplomasi Örneği: Trablusgarp Savaşı, **Vakanüvis- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi/ International Journal of Historical Researches**, Mart/March 2017, Yıl/Vol. 2, No. 1, s.68-78

Harp Akademileri Komutanlığı, “*Mehmet Esat (Bülkat)*”, **Harp Akademilerinin 120 Yılı**, İstanbul 1968, s.30-32

HAYTOĞLU, Ercan, “Aydın Kuvâ-yı Milliyesi’nde Efe ve Zeybekler”, **Belgi Dergisi**, Sayı: 1 (Kış 2011/I), Pamukkale Üniversitesi Atatürk ilkeleri ve inkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi, Denizli 2009, s.54-60

HAZEMALİ, David, “*The Battle of Galicia: The Disintegration of the Austro-Hungarian Land forces on the Eastern Front in the First World War, With Special Emphasis on the Role of the Graz's III Corps and Slovenian Soldiers*”, **Studia Historica Slovenica**, No:1, Maribor, 2017, pp.161–196

KARACA, Taha Niyazi, “Millî Mücadele’de Bozkır İsyanları”, **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**,16/1 (2004). s.165-182

KARATAŞ, Murat, “27. Alay Harp Ceridesi ’Ne Göre Çanakkale Cephesi’nde Kara Muharebelerinin İlk Günü”, **Çanakkale araştırmaları Türk Yıllığı**, Ankara 2008, s.110-120

KARBİ, Bilge, “Birinci Dünya Savaşı’nda Osmanlı Devleti Ve Avusturya-Macaristan Askerî Yardımlarına Bir Örnek: Osmanlı Birliklerinin Galiçya Cephesi’ne Gönderilmesi Kararı Etrafındaki Tartışmalar”, **Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı**, yıl:14, bahar, s.196-207

KAYA, Yakup, “Birinci Dünya Savaşı’nda Galiçya Cephesi’nin Açılması ve 15. Osmanlı Kolordusunun Cepheye Gönderilmesi Meselesi”, **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, Ekim-Kasım-Aralık, yıl: 2018, C.7, S.4, s. 2474-2489

KENAN, Mehmet, “Türk İstiklâl Savaşında Millî Kuvvetlerin (Milis) İstihdamı ve Bundan Çıkan Neticeler”, **Askeri Mecmua**, Sayı: 95, Yıl:52, 1. Kânun 1934, s.896-890.

KİEL, Machiel, “Gevgeli”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.25, Ankara 2016, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., S. 475-476

KİEL, Machiel, “Kesriye”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.25, Ankara 2002, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., s.311-312

KOMİSYON, “Mehmet Çavuş Anıtı”, **Çanakkale Gezi Rehberi**, Çanakkale, Çanakkale Belediyesi Yay., 2016, s.14-29

KOSTUKLU, NURİ; "Millî Mücadele De Denizli, Isparta, Burdur Ve Çevresindeki Azınlıkların Tutum Ve Davranışları", **AAM Dergisi**, C.V, Ankara 1989, s.67-73

KURT, Halil "Yemen", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.43, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 2013, s.400-401

MACAR, Oya dağlar, "Galiçya Cephesi'nde Osmanlı Birlikleri ve Sağlık Hizmetleri (1916-1917)", **Osmanlı Bilimi Araştırmaları Dergisi**, c. X, s.2, yıl: 2009, s.30-42

MARTTİN, Volkan, "Birinci Dünya Savaşı'nda Avrupa'daki Türk Cephelelerinden Galiçya-Romanya Örneğinde Savaş Tarihi Üzerine Düşünceler", **1. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Konferansı-İnsan ve Toplum Bilimleri-IBAD-2016**, Cilt: 2, Sayı: 1, 14.02.2017, s.63-64

NYKİEL Piotr, "*The 15th Corps Of The Imperial Ottoman Army On The Eastern Galician Front (1916-1917)*", **Discussions On Turkology Questions And Developments Of Modern Turkology Studies**, Warszawa 2014, pp.128-134

OKUR, Mehmet, KUL, Hazel, "İzmir'in İşgaline Dair İstanbul Basımında Çıkan Haber ve Yorumlar", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, S.XIX (Özel Sayı), İzmir'in İşgali, 2019, s. 175-215

ÖZER, İlbeyi, "Çanakkale Cephesi'nde Mustafa Kemal", **Electronic Turkish Studies**, C.10, Sayı: 1, 2005, s.555-568

ÖZKAYA, Yücel, “İzmir'in İşgalinin Anadolu'daki Tepkileri”, **AÜ TİTE Atatürk Yolu Dergisi**, C.1, S.1, 1988, s. 48-58

ÖZTOPRAK, İzzet, “Düzenli Ordunun Kuruluşu”, **İkinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri**, Gnkur. ATASE Başkanlığı Yay., Ankara 1985, s.270-278

PEHLİVANLI, Hamit, “Çanakkale Muharebeleri Sırasında Müttefiklerin Propagandası ve Karşı Propaganda”, **ATAM Dergisi**, C.VII, S.21, Yıl: 1991, s. 39-51

REYCHMAN, Jan, “*The Imperial Ottoman Army On The Eastern Galician Front*”, **Historia Turcica**, Wrocław 1973, pp.24-25

SARI, Muhammed, ŞİMŞEK, Muttalip, “Millî Mücadele Yıllarında Aydın Sancağında Gayrimüslimlerin Faaliyetleri”, **Büyük Taarruzun 90. Yılında Uluslararası Milli Mücadele Ve Zafer Yolu Sempozyumu (02-04 EKİM 2012)**, C.II, Ankara 2014, s.959-984

SARIKOYUNCU, Ali, “Millî Mücadele’de Denizli ve Müftü Ahmet Hulusi Efendi”, **Millî Mücadele De Denizli ve Müftü Ahmet Hulusi Efendi Sempozyumu Bildirileri**, Türk ocakları Denizli Şubesi Yay., Denizli 1992, S.25-52

SARISIR, Serdar, “Yunanlıların Batı Anadolu'da Nüfus Çoğunluğunu Sağlama Gayretleri ve Yunan Hükümeti'nin Bir Genelgesi”, **Ankara Üniversitesi**

Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, S 37-38, Mayıs-Kasım 2006, s. 127-139

SCHİNDLER, John, “Streamrolled in Galicia: The Austro-Hungarian Army and the Brusilov Offensive, 1916”, **War in History**, Warszawa 2003, pp.27-59.

SOFUOĞLU, Adnan, “Anadolu Üzerindeki Yunan Hedefleri”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. X, Mart, 1994, S. 28, s.200-241

SUAT, Ahmet, “Büyük Harpte Galiçya Cephesinde 15. Türk Kolordusu”, **Askeri Mecmua**, S. 17, Nisan, İstanbul 1930, s.10-28

TEREK, Ahmet Bekir, “Yunan Hedefleri ve Stratejisi Karşısında Gerçekler ve Türkiye”, **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, CV, S. 29 (Şubat 1970), s.16-33.

TURAN, Mustafa, “İtilaf Devletlerinin Anadolu Plânları ve Yunan İşgali”, Prof. **Dr. Necmi Ülker’e Armağan**, İzmir 2008, s.136-137

TURAN, Mustafa, “Batı Anadolu’da Yunan İşgali ve Mezalimi”, **Kuruluş ve Kurtuluşun Sembol Kenti İzmir Sempozyumu Bildirileri**, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara 2015, s.37-51.

TURAN, Mustafa, “İstiklâl Harbînde ‘Müttefikler Arası Tahkik Heyeti’ Çalışmaları, Raporu ve Tahkikat Neticesi”, **A.Ü. Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, C.2, Sayı: 8, Ankara, 1991, 600-699

TURAN, Mustafa, “İzmir’in İşgali Üzerine”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C.XII, S. 36, (Kasım 1996), s.739-753.

TURAN, Mustafa, “Kuvâ-yı Milliye'nin Anlamı, Tarihi ve Fikri Temelleri”, **Türk Yurdu Dergisi**, Yıl:10,7 S.366, Şubat 2018, s.62-63

TURAN, Şerafettin, “Kuvâ-yı Milliye Örgütlenmesi ve Kavramının Kurtuluş Savaşındaki Rolü”, **Kuvâ-yı Milliye'nin 90. Yılında İzmir ve Batı Anadolu Uluslararası Sempozyum Bildirileri 6-8 Eylül 2009**, “Hasan Tahsin” Oturumu, İzmir 2009, s.15-45

TURAN, Orhan, “İngiliz Arşiv Belgelerine Göre Yunan Ordusu'nun İzmir'e Çıkması ve İşgale İlişkin Tanıklıklar”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, S.XVIII (Özel Sayı), 2018, s.103-126.

TÜRKER, Hasan, “İzmir'in İşgali ve Salihli Cephesinin Kurulması”, **Çağdaş Türkiye Tarihi**, **Araştırmaları Dergisi**, C.1, S.3, İzmir 1993, s.190-211.

TUTENK, Ahmet Akif **Millî Mücadele'de Denizli**, Denizli Öğretmenler Yardımlaşma Derneği Yay., İzmir 1949, s.42-65

USLU, Ahmet, “Mehmetçîği Sipere Çivileyen Emir”, **Çanakkale 1915 Dergisi**, Yıl: 2, Sayı: 3, Çanakkale 2009, s.10-22

ÜNALP, Rezzan F., “I. Dünya Harbi'nde Galiçya Cephesi: Türk 15'ini, kolordusu ve Muharebe Etkinliği”, **Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi**, C.14, Sayı:27, Ankara, 2008, s.60-72

ÜNALP, Rezzan F., “Çanakkale’nin Kahramanı 57. Alay Komutanı Şehit Hüseyin Avni Bey”, **Çanakkale Muharebeleri’nin İdaresi Komutanlar ve Stratejiler**, Editörler: Lokman Erdemir-Kürşat Solak, Çanakkale 2015, s.213-218

ÜNALP, Rezzan, Çanakkale Muharebeleri ve Mustafa Kemal, **Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ**, Yıl: 13, Bahar 2015, Sayı: 18, s.40-46

EKLER

1. Resimler

Resim- 1-Mehmet Şefik (Aker) Bey.....	212
Resim- 2-Mehmet Şefik (Aker) Bey.....	213
Resim- 3-Mehmet Şefik (Aker) Bey.....	214
Resim- 4-Mehmet Şefik (Aker) Bey.....	215
Resim- 5-Mehmet Şefik (Aker) ve eşi Müzeyyen Hanım	216
Resim- 6-Mehmet Şefik (Aker)'in kızı Mediha'nın resmi	217
Resim- 7-Mehmet Şefik (Aker)'in kızı Bediha'nın resmi	217
Resim- 8-Mehmet Şefik (Aker)'in kızı Feriha'nın resmi	217
Resim- 9-Mehmet Şefik (Aker) 'in Antalya'daki Evleri ve ailesi.....	218
Resim- 10-Mehmet Şefik (Aker) 'in damadı Mustafa Ertuğrul ve kızı Mediha Hanım'a ait resimler	219
Resim- 11-Mehmet Şefik (Aker) ve Ailesi (Ayaktakiler: Kızı Bediha, Damadı Mustafa Ertuğrul, Kızı Mediha, Kızı Feriha, Damadı Zeki Erkmen; Oturanlar: Karısı Müzeyyen Hanım, Torunu Türkan ve Şefik Aker).....	220
Resim- 12-Mehmet Şefik (Aker) ve Ailesi (Damatları, Kızları ve Torunları ile)....	221
Resim- 13-Mehmet Şefik (Aker) Bey'in vefat etmeden önceki resmi	222
Resim- 14-Mehmet Şefik (Aker) Bey'in yaşayan Torunu İlhan Günaltay Hanım ...	223
Resim- 15-Mehmet Şefik (Aker) Bey'in torunları (Soldan sağa: Ali Ağva, Orhan İyiler, Ahmet Sümer, Hüseyin Günaydın)	224
Resim- 16-Mehmet Şefik (Aker) Bey'in torunu Orhan İyiler.....	225
Resim- 17-Mehmet Şefik (Aker) Bey'in torunu Orhan İyiler.....	225
Resim- 18-Mehmet Şefik (Aker) Bey'in İstanbul Feriköy Mezarlığında bulunan mezarının resmi	226
Resim- 19-Üsteğmenlik rütbesini atlayarak Yüzbaşı Rütbesi alan Mehmet Şefik (Aker) Bey	227
Resim- 20-Mehmet Şefik (Aker) Bey (Solda oturan kişi)	228

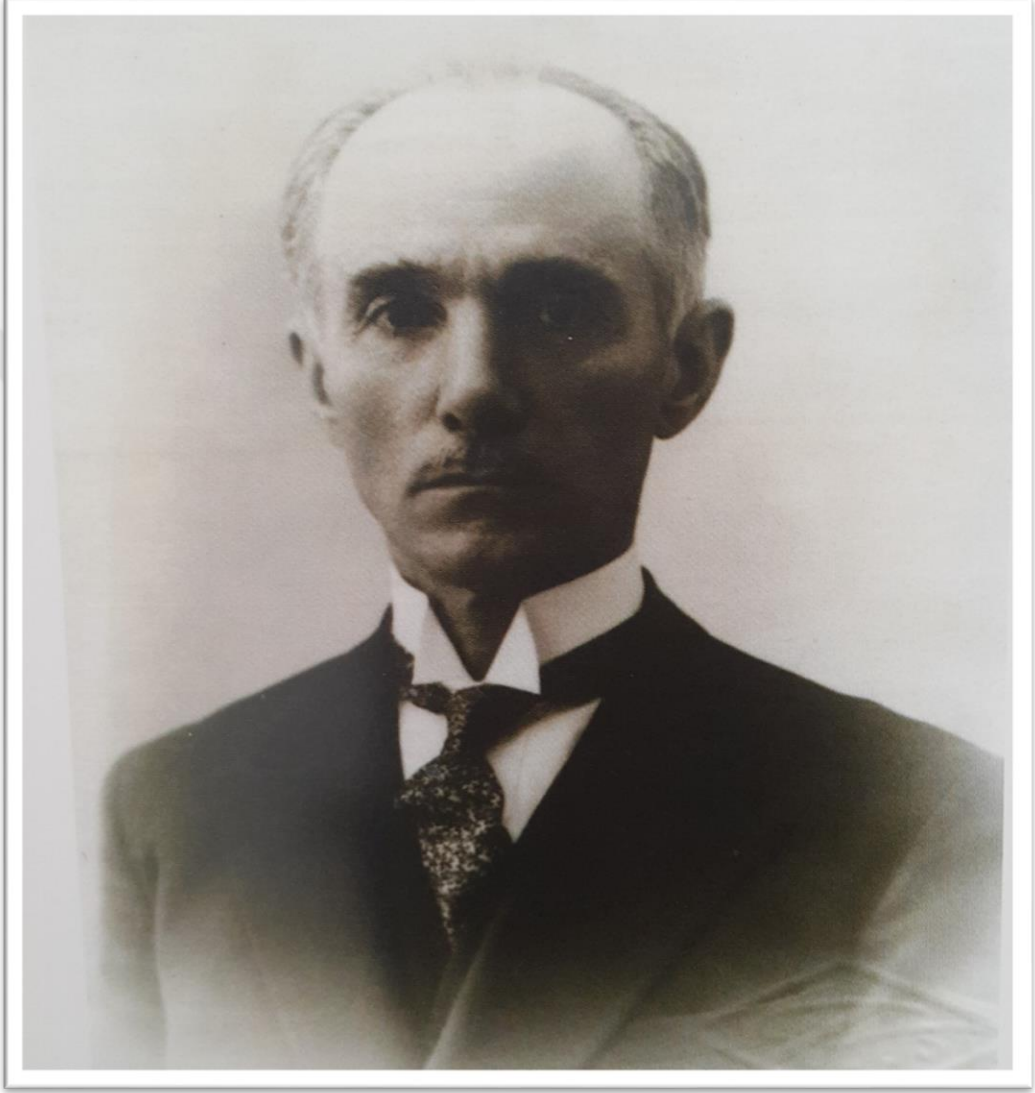
Resim- 21-Yarbay Mehmet Şefik (Aker) Bey (Soldaki kişi) ve Yaveri.....	229
Resim- 22-Mehmet Şefik (Aker) Bey'in Madalya, Şerit ve Rozetleri	230
Resim- 23-Mehmet Şefik (Aker) Bey'in Madalya, Şerit ve Rozetleri	230
Resim- 24-Çanakkale Savaşında Üstün Başarı ile mücadele eden 27. Alay Sancağındaki kırmızı yeşil imtiyaz nişanı alisi sancak hamaili	231
Resim- 25-Başkomutan vekili tarafından Çanakkale Savaşında Üstün Başarı ile mücadele eden 27. Alay Sancağına Sırmalı Hamailin işlenmesi	231
Resim- 26-Galiçya Cephesinde General Hoffmann'ın Teşekkür ziyareti ve Yarbay Mehmet Şefik (Aker) Bey (Solda tek olan kişi)	232
Resim- 27-Galiçya Cephesinde Yarbay Mehmet Şefik (Aker) Bey.....	233
Resim- 28-Albay Mehmet Şefik (Aker) Bey ve Kuvâ-yı Milliyeci Efe ve Zeybekler.....	234
Resim- 29-Batı Anadolu'da inceleme yapan Beynelmillel Tahkik Komisyonu Üyeleri ve Albay Mehmet Şefik (Aker) Bey (Soldaki kişi)	235

*Resim- 1-Mehmet Şefik (Aker) Bey
Kaynak: (Aker ailesi şahsi arşivi)*

*Resim- 2-Mehmet Şefik (Aker) Bey
Kaynak: (Aker ailesi şahsi arşivi)*

Resim- 3-Mehmet Şefik (Aker) Bey
Kaynak: (Aker ailesi şahsi arşivi)

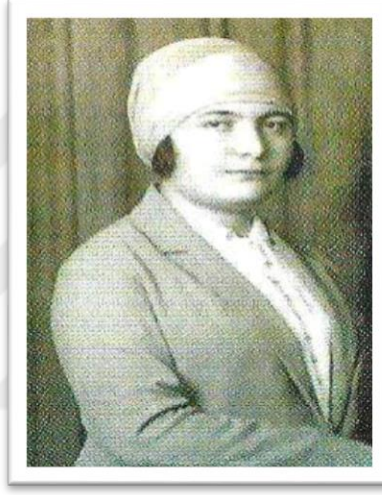
*Resim- 4-Mehmet Şefik (Aker) Bey
Kaynak: (Aker ailesi şahsi arşivi)*

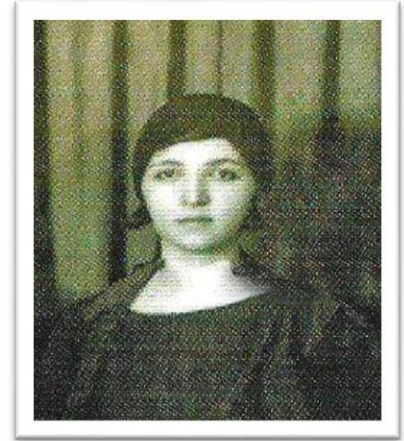
*Resim- 5-Mehmet Şefik (Aker) ve eşi Müzeyyen Hanım
Kaynak: (Aker ailesi şahsi arşivi)*

Resim- 6-Mehmet Şefik (Aker) 'in kızı Mediha 'nın resmi

Resim- 7-Mehmet Şefik (Aker) 'in kızı Bediha 'nın resmi

*Resim- 8-Mehmet Şefik (Aker) 'in kızı Feriha 'nın resmi
Kaynak: (Aker ailesi şahsi arşivi)*

*Resim- 9-Mehmet Şefik (Aker) 'in Antalya'daki Evleri ve ailesi
Kaynak: (Aker ailesi şahsi arşivi)*

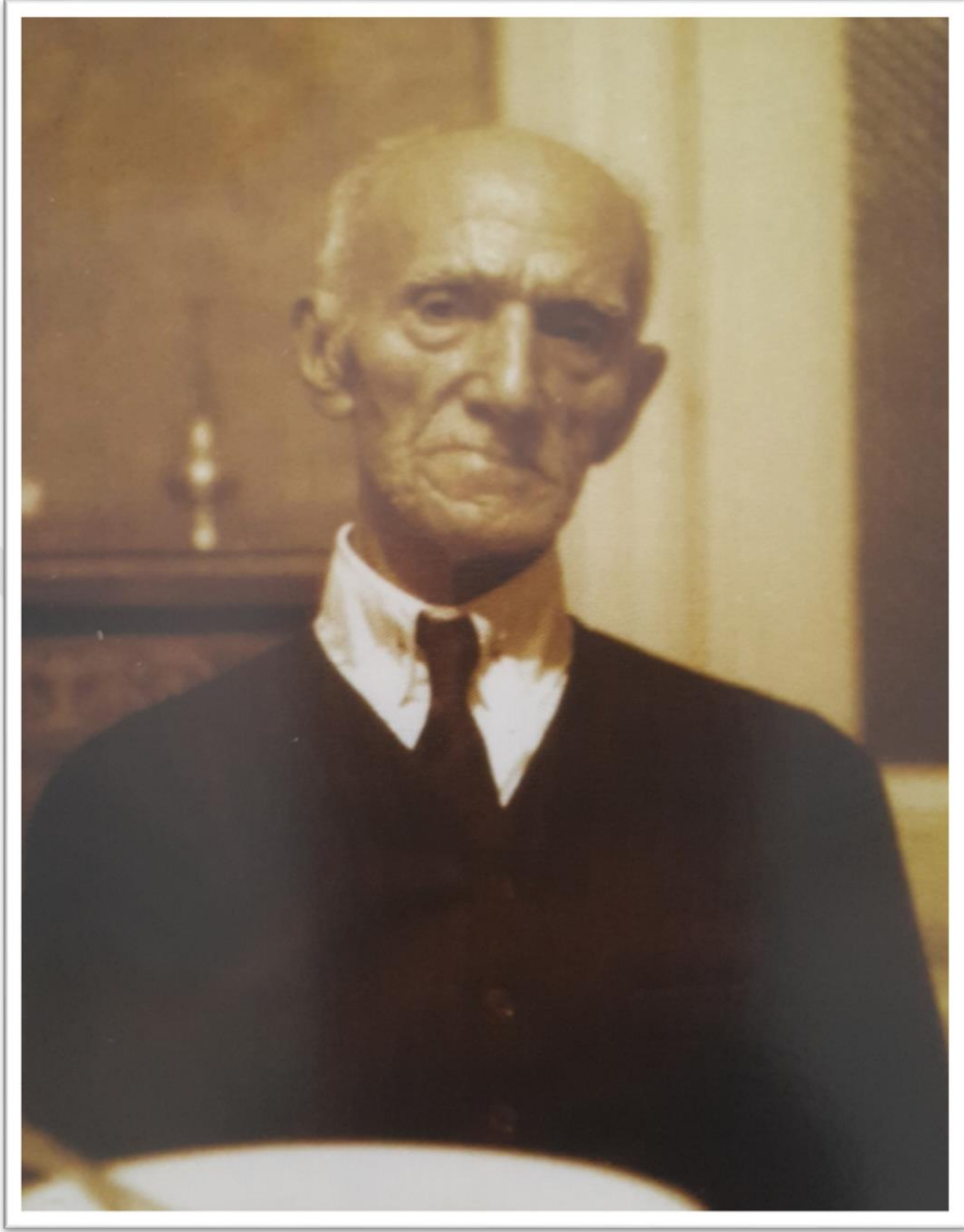
*Resim- 10-Mehmet Şefik (Aker) 'in damadı Mustafa Ertuğrul ve kızı Mediha Hanım'a ait resimler
Kaynak: (Aker ailesi şahsi arşivi)*

*Resim- 11-Mehmet Şefik (Aker) ve Ailesi (Ayaktakiler: Kızı Bediha, Damadı Mustafa Ertuğrul, Kızı Mediha, Kızı Feriha, Damadı Zeki Erkmen; Oturanlar: Karısı Müzeyyen Hanım, Torunu Türkan ve Şefik Aker)
Kaynak: (Aker ailesi şahsi arşivi)*

*Resim- 12-Mehmet Şefik (Aker) ve Ailesi (Damatları, Kızları ve Torunları ile)
Kaynak: (Aker ailesi şahsi arşivi)*

*Resim- 13-Mehmet Şefik (Aker) Bey'in vefat etmeden önceki resmi
Kaynak: (Aker ailesi şahsi arşivi)*

Resim- 14-Mehmet Şefik (Aker) Bey'in yaşayan Torunu İlhan Günaltay Hanım

Resim- 15-Mehmet Şefik (Aker) Bey'in torunları (Soldan sağa: Ali Ağva, Orhan İyiler, Ahmet Sümer, Hüseyin Günaydın)

Resim- 16-Mehmet Şefik (Aker) Bey'in torunu Orhan İyiler

Resim- 17-Mehmet Şefik (Aker) Bey'in torunu Orhan İyiler

Resim- 18-Mehmet Şefik (Aker) Bey'in İstanbul Feriköy Mezarlığında bulunan mezarının resmi

Resim- 19-Üsteğmenlik rütbesini atlayarak Yüzbaşı Rütbesi alan Mehmet Şefik (Aker) Bey

*Resim- 20-Mehmet Şefik (Aker) Bey (Solda oturan kişi)
Kaynak: (Aker ailesi şahsi arşivi)*

*Resim- 21-Yarbay Mehmet Şefik (Aker) Bey (Soldaki kişi) ve Yaveri
Kaynak: (Aker ailesi şahsi arşivi)*

Resim- 22-Mehmet Şefik (Aker) Bey'in Madalya, Şerit ve Rozetleri
Kaynak: (Aker ailesi şahsi arşivi)

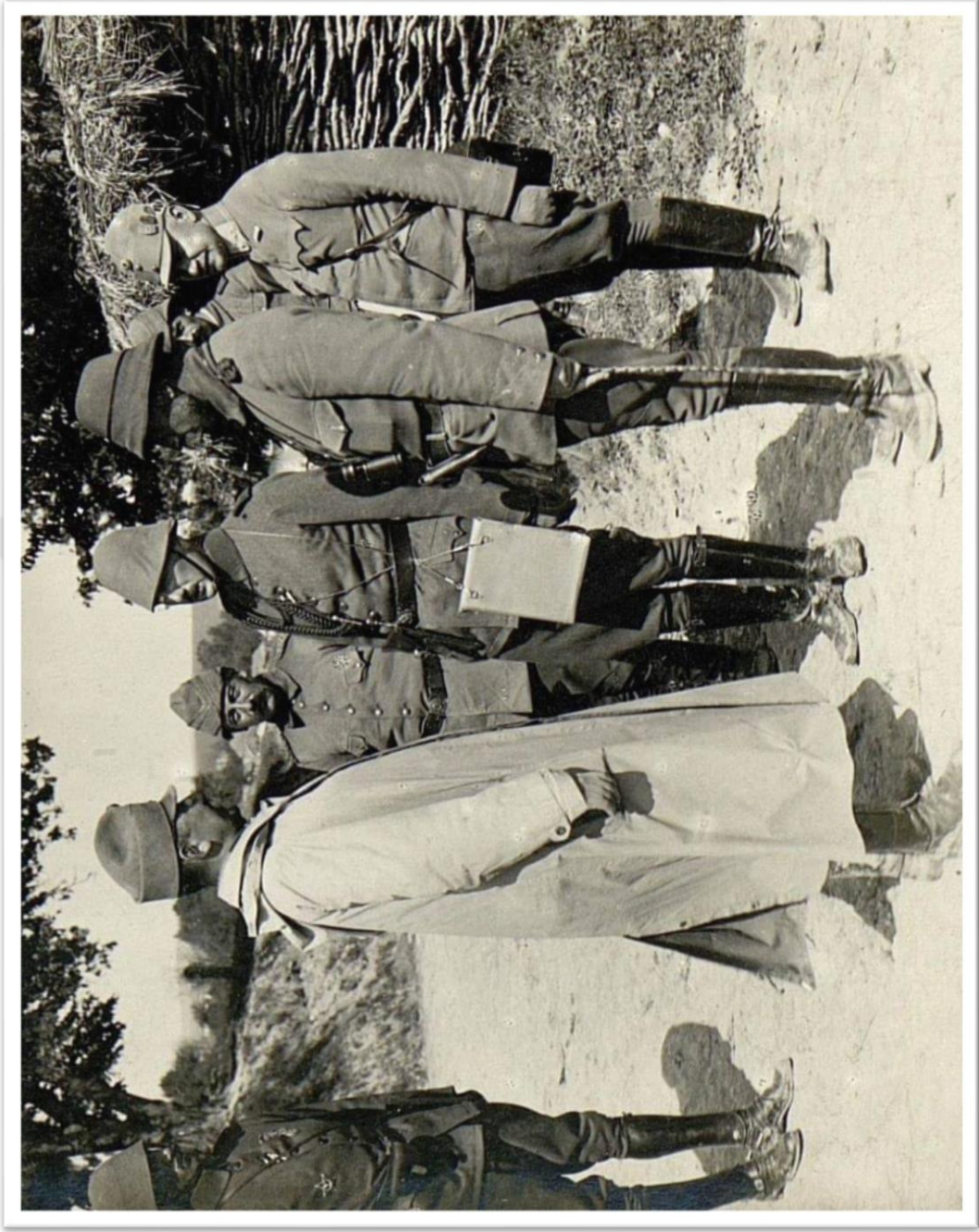
Resim- 23-Mehmet Şefik (Aker) Bey'in Madalya, Şerit ve Rozetleri
Kaynak: (Aker ailesi şahsi arşivi)

Resim- 24-Çanakkale Savaşında Üstün Başarı ile mücadele eden 27. Alay Sancağındaki kırmızı yeşil imtiyaz nişanı alisi sancak hamaili
Kaynak: Çanakkale Savaşı Müzesi

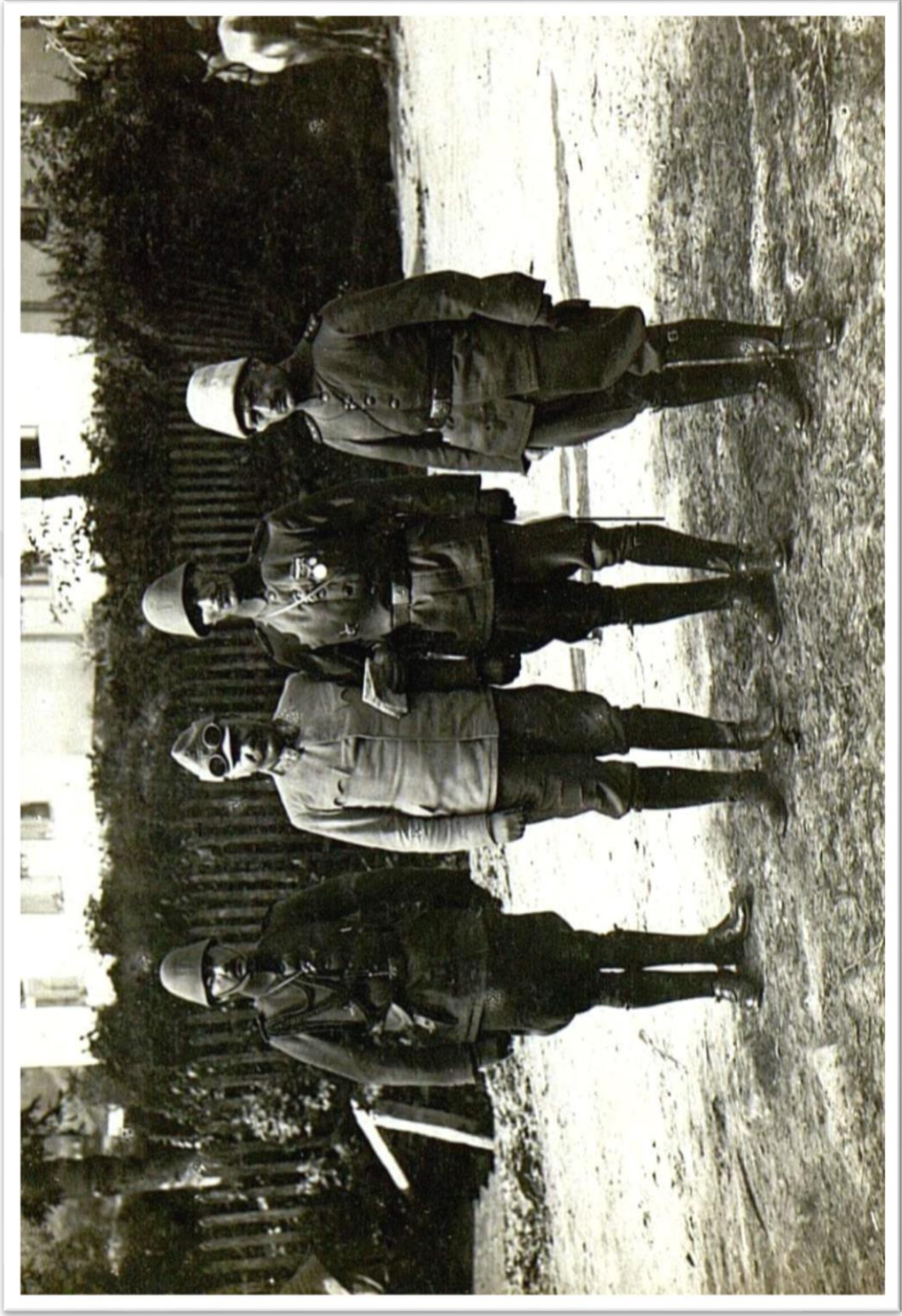

Resim- 25-Başkomutan vekili tarafından Çanakkale Savaşında Üstün Başarı ile mücadele eden 27. Alay Sancağına Sırmalı Hamailin işlenmesi
Kaynak: Çanakkale Savaşı Müzesi

*Resim- 26-Galiçya Cephesinde General Hoffmann'ın Teşekkür ziyareti ve Yarbay Mehmet Şefik (Aker) Bey
(Solda tek olan kişi)*

Kaynak: Aker ailesi özel arşivi

*Resim- 27-Galiçya Cephesinde Yarbay Mehmet Şefik (Aker) Bey
Kaynak: Aker ailesi özel arşivi*

*Resim- 28-Albay Mehmet Şefik (Aker) Bey ve Kuvâ-yı Milliyeci Efe ve Zeybekler
Kaynak: Aker ailesi özel arşivi*

Resim- 29-Batı Anadolu'da inceleme yapan Beynelmilel Tahkik Komisyonu Üyeleri ve Albay Mehmet Şefik (Aker) Bey (Soldaki kişi)

Kaynak: ATASE Arş., İSH, K.118, D.81, B.41-2.

2. Ekler

EK- 1- Şefik Bey'in nüfus soy kütüğü hakkında Nüfus ve Vatandaşlık	237
EK- 2- Şefik Bey'in Askerlik Safahat Belgesi'nin Sureti	238
EK- 3-İngilizlerin esir edilen Türk askerlerin fotoğraf, parmak izi ve mesajlarını içeren propaganda broşürü.....	239
EK- 4-Galiçya cephesi ile alakalı gazeteler: Galiçya Cephesinde Kahraman Askerlerimiz /Tanin Gazetesi (30 Ağustos 1916)	240
EK- 5-Galiçya cephesi ile alakalı gazeteler: Rusların Son Hücumları da püskürtüldü. Tanin Gazetesi (2 Eylül 1916).....	241
EK- 6-Galiçya cephesi ile alakalı gazeteler: Orduyu Hümayun Galiçya ile beraber Beş Cephede Harp ediyor, İkdam,1 Eylül 1916.....	242
EK- 7-Galiçya'daki Kahramanlarımız /İkdam Gazetesi (1 Ağustos 1916)	243
EK- 8-Galiçya cephesi ile alakalı gazeteler: Galiçya'da Neler Oluyor, Tasvir-i Efkâr, 15 Ağustos 1916	244
EK- 9-Galiçya cephesi ile alakalı gazeteler: Kıtâat-ı Askeriyemiz Galiçya'da, Tasvir-i Efkâr (3 Ağustos 1916).....	245
EK- 10-İzmir'in işgali ile alakalı gazeteler: Yunan İşgal Kumandanı Zafriü'nün İzmir halkına yayınladığı bildirisi, Hadisat,15 Mayıs 1919	246
EK- 11-İzmir'in işgali ile alakalı gazeteler: "İzmir işgal edildi", İstiklal SAvaşı,15 Mayıs 1919	247
EK- 12-İzmir'in işgali ile alakalı gazeteler: "İzmir dün işgal edildi", İstiklal Harbi,15 Mayıs 1919	248
EK- 13-Aydın'ın işgali ile alakalı gazete: "Aydın Dün Kurtarıldı", İstiklal Harbi,1 Temmuz 1919.....	249
EK- 14-Nazilli'nin işgali ile alakalı gazete: "Nazilli Yunan işgaline düştü", İstiklal Harbi,5 Haziran 1919.....	250
EK- 15- Şefik Bey hakkında torunları İlhan Günaltay, Orhan İyiler ve Ali Ağva ile yapılan röportaj.....	251

Sıra	C	Yakınlık Derecesi	Adı	Soyadı	Baba Adı	Ana Adı	Doğum Yeri ve Tarihi	İl-İççe-Mahalle/Köy	Cilt-Hane-Birey Sıra No	Medeni Halli	Durum
1	K	Babasının Babasının Annesi	FATMA	-	ABDURRAHMAN	FATMA	ANTALYA 01/07/1831	Antalya/ Muratpaşa/ DEMİRCİKARA MAHALLESİ	5-57-5	Evlî	Ölüm
2	E	Babasının Babasının Babası	MEHMET ÇAVUŞ	-	HASAN	-	İÇEL 01/07/1831	Antalya/ Muratpaşa/ DEMİRCİKARA MAHALLESİ	5-57-1	Evlî	Ölüm
3	E	Annesinin Annesinin Annesinin Babası	HÜSEYİN VELİ	-	VELİ	ANIS	NEŞEHİR 01/07/1847	İstanbul/ Fatih/ SULTANAHHMET MAHALLESİ	97-1265-1	Evlî	Ölüm 30/03/191
4	K	Annesinin Annesinin Annesinin Annesi	HATİCE FERİDE	-	MEHMET TEVİK	HOŞNİGAR	İSTANBUL 01/07/1858	İstanbul/ Fatih/ SULTANAHHMET MAHALLESİ	97-1265-4	Dul	Ölüm 02/08/192
5	E	Babasının Babası	HASAN	EYLER	MEHMET ÇAVUŞ	FATMA	ANTALYA 01/07/1866	Antalya/ Muratpaşa/ DEMİRCİKARA MAHALLESİ	5-57-2	Evlî	Ölüm 07/12/194
6	E	Annesinin Annesinin Babası	MEHMET ŞEFİK	AKER	SELİM	HAWA	GEYLİ 01/07/1878	İstanbul/ Fatih/ SULTANAHHMET MAHALLESİ	97-1265-5	Dul	Ölüm 06/02/1964
7	K	Annesinin Annesinin Annesi	MÜZEYEN	-	MEHMET ŞEFİK	MÜZEYEN	İSTANBUL 01/07/1879	İstanbul/ Fatih/ SULTANAHHMET MAHALLESİ	97-1265-6	Evlî	Ölüm 30/07/1932
8	K	Babasının Annesi	FATMA	EYLER	İBRAHİM	FATMA	ANTALYA 01/07/1885	Antalya/ Muratpaşa/ DEMİRCİKARA MAHALLESİ	5-57-6	Evlî	Ölüm 16/01/1941
9	E	Annesinin Babası	MUSTAFA ERTUĞRUL	AKER	AHMET NURİ	BETZA	GİRİT 01/07/1893	Antalya/ Muratpaşa/ DEMİRCİKARA MAHALLESİ	5-315-1	Evlî	Ölüm 05/11/1968

<https://www.turkiye.gov.tr/mvi-alt-ust-soy-bilgisi-sergulama>

13

EK- 1- Şefik Bey'in nüfus soy kütüğü hakkında Nüfus ve Vatandaşlık Kaynak: (Aker ailesi şahsi arşivi)

ردیف	تاریخ	شرح	محل	ملاحظات
۱	۱۲	محمد شفیع بیگ
۲	۱۳
۳	۱۴
۴	۱۵
۵	۱۶
۶	۱۷
۷	۱۸
۸	۱۹
۹	۲۰
۱۰	۲۱
۱۱	۲۲
۱۲	۲۳
۱۳	۲۴
۱۴	۲۵
۱۵	۲۶
۱۶	۲۷
۱۷	۲۸
۱۸	۲۹
۱۹	۳۰
۲۰	۳۱

EK- 2- Şefik Bey'in Askerlik Safahat Belgesi'nin Sureti
 Kaynak: (Aker ailesi şahsi arşivi)

عساکری انگلیز اسرا قرارگاهلرنده

9. T

۱۶۲ اقلدی

محمد صیدر

یوب ایچوب یا تمقده بشقه هیچ ریشیز یوزد راعت وصحنده بم انتم

موسکالی

یوب ایچوب یا نه یوزد انتم

عبدالرحمن بیلیمان

راحت اولدینم کبی آتام کبی بیبا باقه یوزد انتم

میب جیب

فوق العاده ایوم و راحتم هیوق کوزل باقه یوزد

محمد عسکر

یوب ایچوب او طوره یوزد انتم

اسکندر جیب

سحتم برکمان راعت اولدینم کبی هیچ برکوناست کلانمز یوزد انتم

صالح مطرفی

راحتم پک ای باقه یوزد انتم

EK- 3-İngilizlerin esir edilen Türk askerlerin fotoğraf, parmak izi ve mesajlarını içeren propaganda broşürü
Kaynak: ATASE Arş., BDH, K.9565, G. 186-(H-7), B. (1-8)

انك صوك خبرلر

غاليچيا جيپهه سنده قهرمان عسكەرلر

ويانه ۱۵ اغستوس (م.م.آ) — [آوستريا جيپهه سنده بولان حرب عبايرمزدن] تيشير ايدرم .
قهرمان قلعان غاليچياده الملك دفته روسلرله قارشيلاشديلر وروس نعرى بك شجانه و روسلر عظيم
سابعات و برديرمك سورتيه طرد ايتديلر . شاپطان ، و عسكەرلر من بيوك برشوق و انك ايجنده روسلر
اوريله چق يكي شريه لره خاخر بونبورلر . وقتله بيوك جنديريك عين بو حوالده عين دشمن روسلر
بيلديني طرفلر كوتلرني تخيلر ايدرك اونلر روسلرني شاه ايتكدن متولد برغرور هر بريك سپاسنده
اوقويور . روسلر بوطريق ايله ده سريغ و ده دواي اولر ق قطعي غلبه چانه چي شاعقي و بوران
اوريله چق شريه لرك ملو برانمزده كروسلر ده مؤثر اولر ق عكس تاثير باه چي فكري بشون عسكەرلر مني
استيلا ايتشدر .

ويانه (يكيكمدور) — غزه لرك حرب عبايرلر غاليچيا جيپهه سنده كيمكده اولان عثمالي دلاورلر
حتمه لبرغ شيردن يك زياده قدر بركارانه و صيانه مقالير لوز بويورلر . عثمالي قلعان يك مكل بر تاثير
حاصل ايتشدر . حرب عبايرلر بوسيله ايله اوقراليا قاطيلر دن بريسك سولاش اولديني سوزلر
ياد و نكار ايلورلر : « تورك بلر كيرشي (ديشنر) ده سولاديني زمان اهنستان خروبوك اوله جقدر . »
عثمالي قلعانك غاليچياده عبايرانه اشتركارلر و سييله سييله غزه لره اوزون بندر شتر ايله اولر بو
دلاورلره بيان خوش آمدى ايلورلر و ديورلر كه : « بو عباير ده براقاق فزداشيلر اولر ق . بناء عله
تورك ، آوستريا عباير ولمان افراديك فن قارداني اولسيده لازمدر . بوكون غاليچيا و بو قويناده بوغاز
ايجنك طرفلر بريس ايجون دقي عرب ايديلور . هب عين مشترك دشمن ، ظلم وازل اولديني ايجون
ايتليلدر . روسلر غاليچياده بكيدين برهزته دوچار ايديلر ايسه تركيا ايجون دقي بر دور سكون
و قوش آتيله جقدر . »

يايه فرايه برمه غزه ني بو واديه شوسورنه بيان مطالعه ايلور : « تورك جنكورلر مشترك
برصه ده مشترك دشمن ازمك ايجون بر ايجنه عبايره ايدو چكاردر . اوله بر دشمن ، كه ظلم ، اشبح
اولهه برابر حصر لرديري توركيا نك عو و بر شائيسي آرزو ايتكده در . سوق ايجين تقطه سندن بر
قاعده اساسه در كه دشمن ازمك ايجون بشون فونلر جمع ايتك لازمدر . اور پاشا حصر لري كسين
بر دكا و سرعت ايتاله مالك بولندولر دن روسلر مغلوب ايتك توركيا ايجون بر حيات حمت مشائسي
اولديني قدر بويورديلر . انكار و فرانسولر چاقا نفعه سي تيديد ايدكاري زمان تر ه بر شريه نك
تاثيرني نغاييله حسن ايديلور ق . اوزمان بو ايكي دولتك بيمر ايجر مديكريني روسلر بر ايتي يني
غاليچيادن استابول اوزرته بويك ايتيلورلر . حرب صحنه لري قى واقع دكيشور فقط بر ترسورغك
مقصد و غايه سي تا . . . ايتكيني قاترين دوردن برى هب عيتيدر . دنك اولور كه ملونه ايله بمرسيد
آرملر نه بولان باجمله مالكه ايتيلر هب توركيا نك حياتده بولسيه قائم ايلور . خنداكرده
استابول روسلر ك اوچي ايتي اولديني كون بشون باقان حكومتلري موسقولر ك يلزيه
شدارانه سي ايجنده ايله چكاردر . روسلر ، كنديلر دن يشه هيج بر دولتك نعاليسي آرزو
ايتلر ، آلر هر طرف عو ايتك ، بو نقي ايتيلورلر . بناء عله حيايتري قورنلر ق ايجون آتورك
قونلرني قه مقلنر لازمدر . دول مركزيه ايجون قوماندانك توحيدى ديليكى زمان باقل قوماندانك
توحيد ايدليكى كوريلور . حالو كه ائتلاف نژنده بوجته يلكو نغظده قائمن برمشه در . دول مركزيه
ديكتر زمان بالطيع آلتايا ايله آوستريا عبايرستان و متقلر بولان توركيا و بلغارستان مرك هيت
دولته قى تصديلاورلر . بوردت دولت آره سنده قوماندانك توحيدى ايسه بر اين استابول طريق كسادى كوتلديري
باقل ايتشدر . اتفاق دولتري بيشه نغاييله بر تساند بولسي نطقاً لازمدر . بز بوجهي هر نه
سوزله اولور ايسه اولسون تا مين ايدو چكار . بز بورده بوغاز ايجيني مدافعه ايديلورلر . بونك ايجوندر كه
توركدره غاليچياده بزه اشتر كه كنديلر روسيه ازلديكي كون توركيا ده شرائط حيايتيه و دوره فيض
ورق بكيدين نشوونما بولمقدور . تورك اردوسي تام زماننده مواصت ايديلر ائلري بر بشون صميمتونه
قوشولار و دوست و متقلر صغيله سلاملاور . »

يشه م كور غزه ده نشر اولان برنجي قريق ايتو ف پاشانك مقاله سندن شوسلرلر ايتناس ايديلورلر :
« دول مركزيه قلعان عسكريه سي ايله برصه ده حرب ايتك اوزره عثمالي اردوسدن بعض قلعان
ايرازي تاريخ صوميدو و باحاصه شو صوك سئلر ق و قابي آره سنده انك مهم بر موقع طومغه لايق بر
خادنه تفكيل ايلر . بو عين زمانده ، توكيا نك اشراخه بوز طومغدن يك بيد بولديغه و بالئكس اليوم
ائتلاف دولترنه قارشو يك نا خوش كورينه چك سورتمه حركات اجراسنه قادر اولديغه
قوى بر ديلدر . تورك قلعانك غاليچياه كسي كيتين ائتلاف هيت دوله سذك طن ايتديكي
كي هرايتديكي مولعه دشمن اردوسي معقل بر ايدر ميق يلارليك هيج بر تاثيري اولاديني ايتان
ايتكده در . اردوسك بر قسي اور ياده قى عبايرانه اشتر كه سوق ايتكده توركيا هر زماندن زياده بيوك
بردوت اولديني ايتان ايتشدر . « فرمه دلائل و سائر غزه لره دقي غايت قدر بركارانه و صيانه مقاله لر
شريه عثمالي اردوسه بيان خوش آمدى ايتلردر . »

روسسارك صوك هجوملى ده پوسكورتىلدى !

« غاليجيا » ده اخيرا روسسارك هجوم ايتدكلى وپوسكورتىلدى زلوتا ليا
 وئارايوققا نهرلى آره سنده كى مواقع
 [كوشده بوساحه نك مفصل خرىطه سى]

دونكى عثمانى ، آلمان و آوستريا تىلپلارندن غاليجياده روسسارك بيوك تهاجمى عثمانى اردوسسك
 برمتاد قهرمانانه سولتارله دفع ايتدكلى آ كلاشيلقمده ايدى .
 خرىطه مزده كوردولدى اوزره قطعات عثمانيه ، غاليجيانك اك مهم بر نقطه سنده حرب ايتكده در ،
 زلوتاليا نهرى نك اوبر طرفنده كى عماريات هالىچ موقى اطرافنده جريان ايلور . موقع مذكور لبرغ
 و ستانيسلاو شمندوفلر نك نقطه انصافى اوزرتمده بولندينى جهته اهميت سوق الجيشيه بى حائزدر .
 بوراسنى ضبط ايتك ايچون خىل زماندن برى اوغراشان روسلر ، هم ستانيسلاوى اشغال ايتكده محصل
 ابله بى قاربانارده كى وضعيتلر بى بر قات دها قوتلشد بىرمك ، هم ده « لبرغ » ي بيوك بر تضيق آلتته
 آلمنى ايتيورلر . فقط روسسارك تعرضلرى دائما عظيم قاليور .
 برومىلوفك غاليجياده اجرا ايتدىكى تعرضك عمومى هدفى تشكيل ايدى « لبرغ » ، روس خط
 حربندن هنوز چوق اوزانده در . و غاليجيانك بوشهور مفتاحى اليوم هيچ بر تضيق آلتده دكلدر .
 بيوك بر قسمى قطعا بى طرفندن دلبرانه مدافعه ايدىلن خط حرب اوكتده ، روسسارك هدف اميلر بىته
 وصول ايچون اجرا ايدى جكلى تعرضاتك بولدىن سكره ده دوچار عقامت اوله جفتدن اميتز .

EK- 5-Galicja cephesi ile alakalı gazeteler: Rusların Son Hücumları da püskürtüldü. / Tanin Gazetesi (2 Eylül 1916)

اردوی عثمانی

غالیچیا ایله برابر بش جبهه ده حرب ایدیور

موسقوف اردوسته انک سره بر سورنده غلبه جاییه جن بره بر قسم قتلانک اعرای مناسیته

اردوسردن بر
قسنانک روسله قارش
آلمان - آوستریا
اردوسیه یان یانه
حرب لنگ اوزره
غالیچیا په اعرای
خبری، شیهه یوق
هیزک سینه افندانه
رضی قیاردی
سبی آشکاردر
چناق قلعه ده ایکی
بیوک دشمنک تعرض
نه قهرمانانه مقاومت
ایندکن، عراقده
انکیزلرک ایلی
حرکتته ایدی بر
خط سائل وجوده
کبیر دکن سوکره
ایران و قفقاس جبهه
لرنده، موسقوف پای
استیلامنه معروض
قالان برلی غلبین
ایله مشغول ایکن
هم متفقرینه مساوت
اینگله همده انک بیوک
و انک اسکی دشمنی
جان آلاچی برندن
ووزمق اوزره غالیچیا په
قوشان تورک اردوسی
تاریخی سلطوت و سالی
لنی نه درجه عظمتله
حافظه! بنگده اولد
یعنی کوسنتریور
دشمنلرک دشمنه

چناق قلعه نکه قهرمان مدافعی، غالیچیا جبهه حربنده

آدم... کسک... برده... سلس... برکن... دورو... بر... اعرای... عسارت... اولدغنی... شمدی... به... قدر... بر... قاج... دفعه... طاله... آسان... ایدی... فقط... بودغه... نظاهر... ایدن... بر... حقیقتدرکه... تورک... اردوسی... ملن... ودها... لرندن... جوق... فضا... مانع... قزابه... و قوای... حیاتی... به... مالکدر...

لکن... مسنه... چناق... قلعه... ده... قسندار... پانختک... قایلرشی... مدافعه... ایچون... تاریخده... منلی... بولغاز... برده... کارلله... حرب... ایدن... تورک... شمدی... ده... یعنی... مفصله... کندی... طو... برافندن... جوق... اوزاق... فقط... امداد... عظمتک... شان... آور... صحیفه... وجوده... کتور... برلده... فلیج... صالیور... بر... صورتله... شمدی... به... قدر... اروپا... صحه... لرندکی... عذره... لرده... اوزاددن... یک... عظیم... تأثیر... احر... ایدن... تورکیه... حرب... عمومی... خنامه... ابرد... جبهه... لرده... پیشه... رک... نایبه... ایچون... کندی... بیوک... بر... حصه... شان... وشرق... احضار... تأمین... ایشدر...

EK- 6-Galiçya cephesi ile alakalı gazeteler: Orduyu Hümayun Galiçya ile beraber Beş Cephe Harp ediyor, İkdam, 1 Eylül 1916

صوكت حوادث: غاليچياده كي قهرمانلر عن

برلين، ۳۰ نوز (م. آ.) — آلمان اردوئري باش اوماندانلي
اطعات ناتيبيك غاليچا حارباشه طرز اشقراتكري عئنده شايغات
آتيهوه بولندهور:

عئالي فرقه لري، وطنلرندن اوزاق بولنده لري، مظفرلي آره سئنده
اوله لري جالم برسنه نامله برزماندن بري مديقت وميصر، دشمن
روس تئنگنه ايديله بو برسنه طرفنده روسلر آرزو اينتلكري غاييه
واصل اولان، بئري شيب ائتك ايچون شهنل ترشله تورك جيپه سئني
سدان صوق اوزره دهفات عئديه ايله ريووده تئسبلرده بولونديله .
تيلخ روسييه مذكور اولان (برمذاني) و (نارايونغا) اسلري
عئالي اردوئريك شان وشرفني جهانه اعلان ائشده. او قدر دشمن
شان ايچيشن اولان بو ايكي مولك اسلري باش اوماندانلك
صوكت عئله طرفنده تاياننده، اكر ياد كر ايملندور. (گره نئسك) ائك
روس كئله لري آناه سوق اينديكي صوكت غاليچا ترشلكه عراق
نقطه سي وه بولنده ايدي . جزيران آيتك نايانلرته دوه رهي دشمن
آئني عئالي اطمانق مارندن محافظه ايديان خطلرده توجهه ايديان
بر آئني جزيرالرك ۳۰ يئي گروسي ماسلر آناه عئلق اولهدور.
عئالي طويجوسك حرب آئتك تاثيراتي صاه سئنده بو كولر طرفنده
برروس تيريس واوخ بولادي . جزيرالرك اوتوز يئي كوني سياسي
يركندن عئالي مواضنه قارشى اكرين صوكت درجه شهنل بر آئني
باشلادي . ائك بوزوك چاپده ملويز، ائك ايئري خطلري ، سفره
موسلري حانه كئيردي . كر يده كي شانه بوزولان شهنل بر تحريب
آئني ايله غلر بولوننده معروض اولدي .

عئالي حرب آئني حاضره لافنده اولان برووس ارسني توييف
ايئتك قانادي، فقط بين زمانه روسلري، هجوم صيرلش ترك ايله
آرقه لرنده برافه جيور ايندي . ايچن اوكه دن صوكت ساعت دورت
بويونق ايله ايئي آره سئنده دشمن، هجوم طائفه لري، موشلره قارشى
يارلره ائكه موانق اولدي . بوزوك هجوم وصولني، نامله آئتك تاثيراتي
آئنده اريدي بو، شرق حجه حرسئنده شهنل طرفه ليا كورولموش
درجه شهنل كي حاربلك برنده سي ايدي . روس اوماندانلي اوتوزك
بريخي كوني سياسي يك ايركندن، يك شهنل بر آئني ايچن اوزره
آئنه موجود باشله طويجين وسائلني استعمال ايچن، عئاقيا دشمن
پناهه سئيك كئيف و درين كئله لره شهنل ترشلري باشلامشور .
دشمن ، مكرور يوده صوانلردن صوكت ، نسيات بعض عئله ده
ملوچي آئه دن يك متاثر اولان ائك ايئري خطلره كيرمكه موانق اولدي .
مهماليه مهارت و جوايلرله دشمنه قانق اولان مئابلر، روسلري سره ناله
سر طرفدن طرفه واخراج ائشورده . موشع، بو عئدلايه ائشراك ايدي
اطمانك شات و عئاقونق و طاره اولان ايان برقانه لري ساه سئنده عئاقا
عئاقيله ايديش، عئاقيلر مقابل ترشله دشمن قازاندي بولون طرف
اينلردور . موسلك ائنده و ايلر يئنه كي اجساد بيئتلري حاربلك
نورجه بئني اوله يئي كومتشور . مئدد روس فرقه لري طائفه لاش

پناهه سئيك كئيف و درين كئله لره شهنل ترشلري باشلامشور .
دشمن ، مكرور يوده صوانلردن صوكت ، نسيات بعض عئله ده
ملوچي آئه دن يك متاثر اولان ائك ايئري خطلره كيرمكه موانق اولدي .
مهماليه مهارت و جوايلرله دشمنه قانق اولان مئابلر، روسلري سره ناله
سر طرفدن طرفه واخراج ائشورده . موشع، بو عئدلايه ائشراك ايدي
اطمانك شات و عئاقونق و طاره اولان ايان برقانه لري ساه سئنده عئاقا
عئاقيله ايديش، عئاقيلر مقابل ترشله دشمن قازاندي بولون طرف
اينلردور . موسلك ائنده و ايلر يئنه كي اجساد بيئتلري حاربلك
نورجه بئني اوله يئي كومتشور . مئدد روس فرقه لري طائفه لاش
وئله سويولرئيله ايامتاره طرفه ده كي ترشله ائشراك ايندريبيدك
ايمكندر مردم بر افندهور . ايچن تورك آئني كون روسلر بر كره ده
حجرت طابع اينلردور بولنده ده كئيك حفر قاشدر . روس صوانق
تورك عئله سي ايله ديكر هاوو مظنه لره قان ائنده بو طرفلنده .
توروك اولونلوز يئي كوني (سهروت) ائك جنوبنده ، بوكون دهني
جهاني حنبر ايدين موقفات حريبه مئبر اولان بر مقابل آلمان ترشي
باشلادي . (نارايونغا) و (زوتاليا) بولنده آئش ايله و ترش
اطمانك ماهانه ائشراق ايله شاشاير تيلان دشمن ، تئكئيله بين بر
هجوم تئجه سئنده بر قات ده شاشاير تيله اوغرائلدي . بر ترشه
ايشان ايدين دشمن بوزايه قذره اطمانق جنب ايندي . حال بوكه
جيپه نك بو نقطه سئنده ترشده بولونق زمانق حوز كئمشوي .
توركار ايچون او قدر زماندن بري مئشده و سادقانه هافله
ايشكارى موسلري ايلر يئنه اوزره ترك ائك زمانق ايچن
۳۱ نوزده حوزل ايندي . صوكت، شاي جناس اوزرنده اجرا ايديان
ايشيق ايله داغ دوچار نئيد اولان دشمن اوزرنده لازم كان تاثيري
كوتشوي روسلر جنوب شرقيه طوئري بيكئلكه جيور اوله ياره
اوكوندن بري عئالي اطمانق حرب ايندورك، موشيشن موقفيله اوشورق
ايلر يئنه كئهدور . روسلر على السله احضار اينتلكري موشلره ييووده
بره مقاومت ائش ايديله . روسلر هر زنده مقاومت كوتشركه تئب
ايشلر سه دوچار ترش اولان بولرد ايشلردور . هر كون، كال سره ناله
ايلر يئنه كئمه اولان قطعه كئيلي مقدارده اسير و شام كئيردهور . ائك
بو يوك يايده مئدد طويلا ائتمام ايشلردور . كليني مهمات و ما اولات
هه پوزري ده دشمن تئيب اين ، دشمن فرقه لري بولانه مئني
وسر كئرنده جنوب شرقيه دوغرو طرف و ايشيق ايله بين بوزونق
بيئن اطمانك الله كئيدور . صادق عئالي اطمانق عئله سي مظاهره
و موانلرك آلتايا ايلر طويلا نئدرجه تقدير ايشلرئيك ، مهارايلك
بو قهرمانلره منق اولان شات و مقاومتلرئيك و عئاقونق ترشله
و موانه لرين دولاي تفكراتي، بيئان ائك اوزره كئله لري ميدان
حريده زيات ايله مئش اولان سئندن آكاشايلر . حشمنلو آلتايا
ايلر طويلا حضرلري بوزيارلري ائساننده، بو قهرمانلردن بر جوقلرينه
دمير صاب بناتي ورتشور .

مغلوب روس اردوئريك تئفنه دوام اينلكده وه كون شرق
غاليچياده كي مظفر طمانق عئله ، عئالي آلايلر يئنه كال شان و ترشه
ايشراك اينتلكري بي مولايت و مظفر بئتر تاين ايله كئهدور .

EK- 7-Galiçya'daki Kahramanlarımız /İkdam Gazetesi (1 Ağustos 1916)

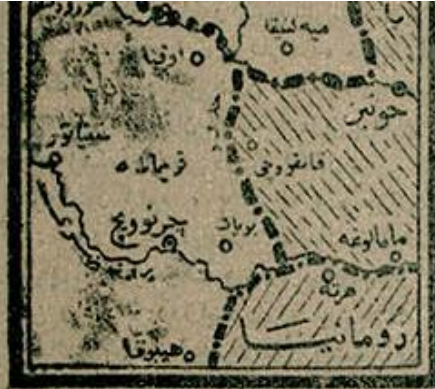
غالیجیاده نه اولیور؟

روسلر ، عظیم قوتلره ایکی اوج کوندن بری
آوستریا-مجارستان و آلمان قلمانیه هجوم تعیناتده
بولتشارسه ده ششمی به قدر هیچ بر موفیت الهه
ایده مشردر .

روسلرک الک زیاده هجوم ایستکاری غالیجیانک
جنوب قسمتده کی جبهه قوماندان
جنرال یفلانچهر بالتین

روسلر ، سارایا و غالیجیانک جنوبه بیفدکاری
بیوک قوتلره بردن بره متفکرک جبهه سنه هجوم
انگه باشلا دیلر . بو تعرض ایکی سبیدن نشئت
ایده بیلر . روسلر ، آلمان و آوستریالیرک بورادن
آنی برابری حرکتی احتمالی درینش ایستک بونک
اوکسه کیمک فکرله اولردن اول حرکت ایستک
ایستمش اوله بیلر . مع مافیه بلکه رومانیا اوزونده

بیوک بر تانیر وجوده کتیره بیلک ایچون کویا
بلغارییه قارشی سوق ایستک اوزره ملونه بونک
تخصیص ایستکاری اردو ایله مفصلرکنده موفق
اوله مانجه متفکرک جبهه لرین کری به بوسکورنگه
ارزوسته دوشدیلر . بونکه برابر انسان شایمانت
هیچ اهمیت در مین روسیه ، بیه عظیم تلفاتله
قابلیت تعرضیه سی جوقدن قیرلش بونان اردوسی
تولیمه مجبور اولمش کورونمکنده در . دونکی
آوستریا-مجارستان تبلیغندن آکلاشله بی وجهه
(سیر) ، (استریا) نهر لرین کیمکه معطوف اولان
بتون حرکتی جنرال یفلانچهر بالتین اردوستک
مقاومتیه عظیم فالش و دشمن فعالیتی تعلیه مجبور
اولمشدر .

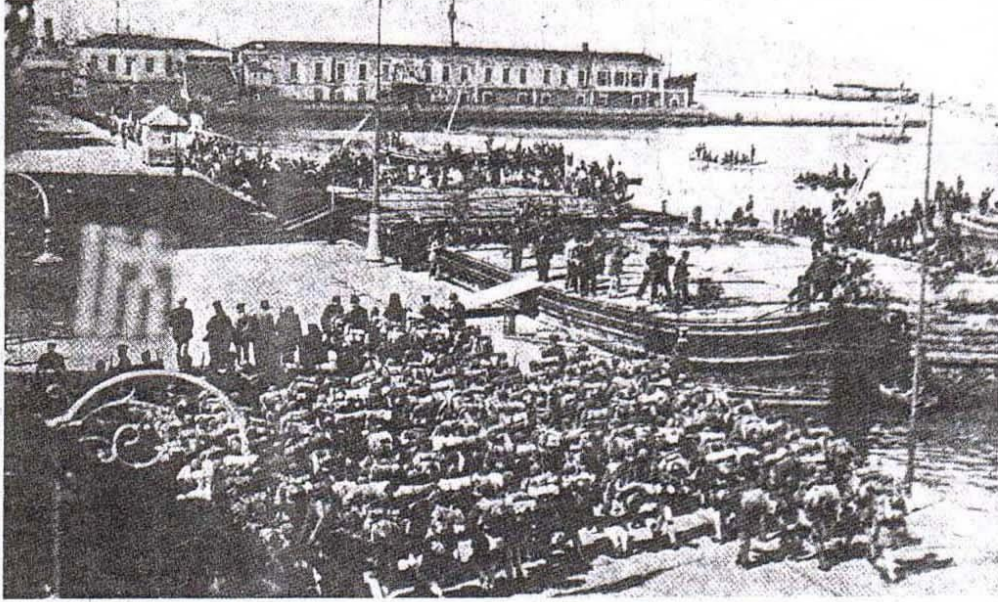
قابلیت تعرضیه سی جوقدن غالب ایتمش اولدی
بیوک مجملرکنده آکلاشلان روس اردوستک
برقسم عظیمی تشکیل ایسن
قازاقلردن برینک حرب اصولی

EK- 9-Galiçya cephesi ile alakalı gazeteler: Kıtāt-ı Askeriyemiz Galiçya'da, Tasvir-i Efkâr (3 Ağustos 1916)

EK- 10-İzmir'in işgali ile alakalı gazeteler: Yunan İşgal Kumandanı Zafiriu'nun İzmir halkına yayınladığı bildirisi, Hadisat,15 Mayıs 1919

Izmir'e Yunan ordusundan evvel Eftzun askerleri çıktı.

İZMİR İŞGAL EDİLDİ

- Kolordu kumandanı Ali Nadir Paşa'nın, "mukavemet edilmemesi" emri yüzünden Türk kuvvetleri kıışalarna çekildiler.
- İngiliz, Fransız, Yunan bahriye silâhendazları öğledensona, mevkil müstahkemleri, kaleleri işgâi ettiler.

Devamı 2. Sayfada

SON DAKIKA

Yunan tümeni bugün çıkıyor

İZMİR
D UN, gece yarısına yarım saat kala, Amiral Kallorp, İzmir Valisi ile Kolordu Kumandanı na ikinci notasını vermiş ve bunda, sabahın Yunan birliklerinin şehri işgal edeceklerini bildirmiştir.

Bu notada:
"Mondros Mütarekesinin 7'nci maddesi gereğince, İttifak Devletleri namına, İzmir'in Yunan askeri birlikleri tarafından işgal olunacağı, bu kararın Babıâli'ye de bildirildiği ve çıkarma kuvvetlerinin ertesi gün (15 Mayıs 1919) saat 08.00'de İzmir'e muvassalat edecekleri, Yunan deniz silâh müfrezelerinin 07.00'den itibaren iskeleleri işgal edecekleri esef verici olaylara meydan kalmamak üzere Osmanlı kitalarının bulun-

dukları mahallerde kalması ve bir İngiliz deniz piyade müfrezesi tarafından işgal edilecek olan telgrafhanede, sansür edilmek kaydıyla, resmi muhaberata müsaade edileceği ve Yunan askeri makamlarının kendilerine dair olan arzularının bildirilmesine intifaz edilmesi lüzumu" bildirilmektedir.

Midilli'deki Birinci Yunan Tümeni'nin de sabaha karşı İzmir'e doğru yola çıktığı duyulmuştur.

17'nci Kolordu Kumandanı'nın, sabaha karşı emrindeki birliklere şu talimatı yolladığı da öğrenilmiştir:
"Yarın sabah Yunan birlikleri şehre çıkacaklar ve peyderpey şehri işgal edeceklerdir. Esef verici olayların vukubulmaması için bütün askerî kitalar bulundukları garnizonlarda kateceklardır."

**İSTİKLAL
HARBİ
GAZETESİ**
HAZIRLAYAN
OMER SAMİ COSAR

Aydın savaşının gazileri zeybeklere kadınlarımız fedakârları yardım ettiler. Yukarıdaki tabloda yaralı zeybeklerin yaralarını sararları görülmüştür.

**Padışahın teklifi :
Mustafa Kemal
tebdilhava alsın**

Yeni Harbiye Nazırı, Üçüncü Ordu Müfettişine yolladığı telgrafta "Eli-lerinden üperin" dedikten sonra "Mağlûbiyet dâvası bir illettir" diyor.

Yeni Harbiye Nazırı Ferit Paşa, Mustafa Kemal Paşa'ya yolladığı bir telgrafta; "Mağlûbiyet dâvası istediği diğer bir yerde tebdilhava ya şifâvesini ve bu şekilde iş-gitiler tarafından yapılan haksızdan doğan haklarına halledilmesini tavsiye etmiştir.

Ferit Paşa'nın telgraftında belirtildiği gibi, bu istifi doğrudan Padışah Vahidettin tarafından ortaya atılmış ve ferman da bahriyemustafadır.

Osmanlı Devletinin yeni Harbiye Bakan-ı "Mağlûbiyet dâvasına bir illettir" diyerek başka cere gösterdiğini ve Mustafa Kemal Paşa'nın vazifesinden ayrılmamasını şart ol-duğunu da belirtmektedir.

Ferit Paşa, Mustafa Kemal ile Damad Ferid halihazırda savaşın ortasında bulduğunu ihra sebeplerini de "bir türlü anlayamadığımız" söylemekte ve telgraftını "Ellerinizden öpe-riler diye bitirmektedir.

**Mustafa Kemal Paşa
Erzurum'a hareket etti**

Mustafa Kemal Paşa ile Rauf Bey ve arkadaşları önceki gün otomobillerle şehri-mizden ayrışmışlardır. Üçüncü Ordu Müfet-tişi'nin perşembe günü Erzurum'a varmasını beklemekteyiz.

YUNAN TEBLİĞİ AYDIN SAVAŞINI GİZLİYOR

* Yazılmayan son tebliğde, 3 gün-derberi devam etmekle olan çarpış-maların dış bir tek satır dahil yok.

AYDIN
Yunan, başkumandanlarından tebliğlerinde Aydın tebliğinin dış bir tek satır dahil olmadığını yazmışlar.

Yunan'ın "30 bucağına" girildi ile verilen her bir bölgeyi kendisi idare eder :

Kısmi askerler : Önceki bir top çarıştı ile tebliğlerin tasarrufları bildirildi.

... Bir satır, komutanların tebliğatında Aydın tebliğinin dış bir tek satır dahil olmadığını yazmışlar.

... Bir satır, komutanların tebliğatında Aydın tebliğinin dış bir tek satır dahil olmadığını yazmışlar.

... Bir satır, komutanların tebliğatında Aydın tebliğinin dış bir tek satır dahil olmadığını yazmışlar.

**Aydın dün
kurtarıldı**

**Millî müfrezelerimiz dün akşam
yanmakta olan şehri ele geçirdi.
Yunanlılar panik halinde kaçtı**

AYDIN.—
Üç gündür devam eden Aydın savaşını millî kuvvetlerin zaferi ile sona erdi ve dün öğlen müfrezelerimiz şehri Yunanlıların elinden almıştı.

Fakat şehir kılı hâlinde, Yunan topçusunun ateşi ile başlamış olan yangınlar sağlama pek az ev biraktı. Dün sabah olurken Kuva-yı Milliye, ardan bir hafta süzmesine saldırdı. Türk topçusu da destekledi.

Üç taraftan ilerleyen kuvvetleri-miz şehre daldılar ve sokak sokak Yunanlıları geri ettirdiler.

Akşam doğru Yunan garnizonu-muz çekilmekte oldukları görüldü. Bunun üzerine Binbaşı Avni Bey idaresindeki Millî Kuvvetlerle zey-bekler yandan korkunç bir ateş aç-tılar; 100 kişilik gönüllü grubumuz indirdiği bu ani darbe Yunanlı-riyatını bir panik hâline getirdi. Silâhını atan Yunan nefer ve subaya-rının bazı tebliğlerinde tarlatıl-da kaçmakta oldukları görüldü.

diye bağırması kadar gidiyordu. Albay Sofik Bey tebliğlerini aldı, bazı zeybekleri vazifelerinde-di, sivil halkı dokunulmazlığını emretti.

Yalnız üç günlük savanya ve i-ğitlikleri bütün katliam haberleri ile gösteri kan çanağı gibi olan zeybeklerden bir kamamı durdur-mak mümkün olmadı. Devlete ita-atek etmiş Rumardan basılatı be-men temizlendi.

**«BAŞIMIZI BELAYA
SOKTULAR»**

Bazı Aydın Rumları ise, zeybeklere yalvarıyor: «Yunanlılara be-raya gelecek kamamı helâya soktar diyerek ağlıyordu.

Albay Sofik Bey'in aldığı tedbir-ler sayesinde, Sürler Mektebi'ne su-ğunsuz olanlara dokunulmadı. Hat-â, yanmakta olan Rum mahallele-riyle evlerin toplanarak Rum ka-ram Rum kadını ve çocukların bir kısmı da toplanarak buraya gö-çürüldü. Fakat Yunan topçusu tarafından çıkarılan bu yangın vâkıfında Rum mahallelerinde yanan evlerde bir çok Rum telef oldu.

Şehrin Osmanlı Devlet mezar-larının bir kısmı da Sürler Mec-tebi'nde feallerini bastırı nitim bir vaziyette bulundu.

**GÖZLERİ KAN ÇANAĞI
İÇİNDE...**

Şehir işgali tamamlandıktan 57. Tümen Kumandanı Sofik Bey de-miş Anadolu'ya girdi. Çitilerden be-ri Türkleri Yunanlılar tarafından yapılan zulüm ve ilhassa Türk kadınlarının kızlarını göçürme gibi hakâretlerce tebliğleri ondan geçi-riyordu.

Şehrin Fransız Sürler Mec-tebi'nde toplanmış olan 3 bin kadar Rum kadını ve çocuğu burku içti-deydi. Bazı Rumlar ise sahile bir harecamla «Yagusa hükümetine»

EK-13-Aydın'ın işgali ile alakalı gazete: "Aydın Dün Kurtarıldı", İstiklal Harbi, 1 Temmuz 1919

Yeni İstanbul
YAYINI
5 HAZİRAN 1919 Prş. No: 20

**İSTİKLAL
HARBİ
GAZETESİ**

HAZIRLAYAN
ÖMER SAMİ COŞAR

**7 BİN TÜRK GÖÇ
YOLLARINA
DÖKÜLDÜ**

**Kabine, muhacereti
durdurmak için tedbirler
araştırılıyor!**

Yunanistan'ın İzmir'i işgal ettiği gün-
den bu yana, Ege kıyılarında 7.000 Tür-
k'ün göç yollarına düştükleri bildirilmekte-
dir.

Öğrendiğimize göre kabine son toplan-
ışında bu konuyu görüşmüş ve bu halin
gelişmesinden duyulan endişe ortaya ko-
nulmuştur. İşgal bölgelerindeki Türklerin
esirlerden ayrılmalarda sağlamak maksadıyla
bu bölgeye "Tevziye heyetleri"
gönderilmesi kararlaştırılmıştır.

Bu heyetlerin teşkiline derhâl başlan-
mıştır. Fakat Yunan işgal kuvvetleri
nin bu heyetlerin, işgal bölgesine girmele-
rinin tehlike edip etmeyeceği bilinmemek-
tedir.

İZMİR'DE

ATINA.—

Yunan gazeteleri, İzmir'den aldıkları
muhabiretlerle ilgili bir haber yayımlar
da. Yunan basınına göre, İzmir Tübe ka-
pitanı bu haber üzerine devlet çıkarttı ve
şimdi devletin teminıyla seğilmenin otuz
günü boyunca, "Mevimsiz muhaceretinin
durdurulmasını istemektedirler.

Yunan basını bu habere göre, İz-
mir'de çekimdeki olan AHENK adlı gazete
de, Türkiye ile Yunan arasında kardeşliğin
ve birliklerinin önemini vurgulamaktadır.
İzmir gazetelerinin, muhaceretini durdu-
rmasını Yunan siyasi komitesi Stergia
dışarı -de işlemekte olduğunu yazdıkları
ilave edilmektedir.

VALİ NE DİYOR ?

İZMİR.—

Vali İzzet, kendisini ziyaret eden bir
Rus gazetecinin muhabirine aşağıdaki de-
vârleri vermiştir:

"İşgal benim fikrimce iki maksada
müstenzihdir. Birincisi, Yunanistan'ın ha-
kettiği yerleri madeni bir devlet safiyye
ne dereceye kadar idare edebileceği, ikin-
ci de, bu arazide oturan ahali'nin Yu-
nanistan ne dereceye kadar arzu ettiği ci-
hazları anlamaktır.

Nazilli Yunan işgaline düştü

İşgal devrettilerinde dinde bulunmak halinde gelen ve onların her işlediğine boyun eğen Damad Ferit.

**Ödemiş çarpışmalarına nizami
birliklerin katıldığını ileri süren
Atina gazeteleri: "Türkiye
Yunanistan'la harp hâline
girmiştir" diyorlar.**

DENİZLİ.—

57 ve 58 Tümen Komutanı Men-
deres nehri bölgesindeki kuv-
vetlerin, Yunan kuvvetleri
dışında ilerletmelerine müsaade etmek
için askerlerin atılmasını em-
retmiş ve mevzuu kararlaştırma-
mış da bulunmuştur.

İzmir karasızlıklarını önlemek için
hemen Mersinli kuvveti İstanbul
dan da Denizli'ye hareket et-
tirmişlerdir.

HARP HALİ VARMİŞİ

ATINA.—

Yunan gazeteleri, İzmir ve
civarında Türk muhaceretini
işgal bölgesinde bildirilmektedir.
Fakat bu haberlerde bir
avak karışıklık yapılmış ve
muhabiretler bu şekilde karış-
tırılmaktadır.

Şifalıca Tümen gazetesi ise,
Ödemiş çarpışmalarında Türk
kuvvetleri bildirdiklerini katılmı-
şları bildirerek "Türkiye, Yu-
nanistan'la harp hâline gir-
miştir" demektedir.

Bu Atina gazetelerine göre,
bu vaziyette müdahale derhâl
edilmelidir. İstiklal hükümeti
de bundan mesuldir ve Tür-
kiye Yunanistan'la harp hâline
girdiğinden Yunan ordusu da
ona göre tedbirlerini almaktadır.

"Barış Konferansı"na gidecek heyet değişti

**● ALİ KEMAL HEYETTEN ÇIKARILDI, PA-
RİS'İN «KALABALIK GELMEYİN» DE-
MESİ ÜZERİNE TEKRAR DEĞİŞİKLİK O-
LACAKI SÖYLENİYOR.**

Paris'e Sulu Konferansı'na gidecek he-
yet dünü kat'i şaklini almıştır. Gazetelerin
Tevfik Paşa'nın ve hattâ velidini Abdül-
mecid Efendi'nin de muhabireti üzerine İc-
lisleri Bakanı Ali Kemal'in heyete dahil e-
dilmemesi kararlaştırılmıştır. Diğerleri Ba-
kanlığı Müsteşarı Kepecizade İzzet Fıstık
Paşa da listeden çıkarılmış fakat Feyzullah
Rıza Tevfik bırakılmıştır.

Miralay İzzet Bey'in heyete «Askeri
Mühavire olarak katılacağı da bildirilmiştir.
(Stambül) adındaki Fransızca çıkan gazete,
Paris'te konferansa katılmak ve as-
keri konularla ilgili rapor hazırlayan Harp-
biye İktisadi Komisyonuna Miralay İzzet'in
katılmasını istediğini yazmaktadır.

YASANLARIN MÜDAHALESİ

Sulu konferansa gidecek heyetin bi-
dayette çok kalabalık bir heyete hazırlandığı
ve böyle kalabalık bir heyete izin olmaması
na dair Paris'ten yapılan bazı çıkartmalar
üzerine bir çok müsavir ve katiplerin listeden
çıkartılması da söylenmektedir.

Diğer taraftan AKAM gazetesi dünü bir
haberinde yazdığı muhabireti, bu sebeplele a-
dını değiştirerek şu şekilde nakletmiştir:
«Eğer size bildirmeye bir fırsat. Eğer size
gözetmek bu konuların listesinde bulunmuş
bilimsel muhabiretinin işleri işleyiş bir saatte
başlamış olmaktadır. Yunan muhabireti işleri
işleri işleyiş olmaktadır. Konferansa gide-
cek asaların hükümetinin pek itibarına sahip-
lidir. Bunlara muhabiret bilimsel, muhabiret ve-
taslatılmadık muhabiret, her biri her türlü muha-
biretinin seviyesinde olmaktadır.»

SARAH CATTYOR

Damad Ferit'i desteklemekte olan SARAH
gazetesi, heyetin teşkil tarzını tekdik etmekte
olan gazetelerin şiddetle çıkarttığı ve bu kam-
panyanın durdurulmasını istemektedir.

SARAH, İcralet Bakanı Ali Kemal'i de-
steklemekte ve bütün bu eleştiriyi kampanyada
bir githada onunla görmektedir.

Yunanistan'a eline düştüğü bildirilen İzmir gazeteci Haydar Rüşti.

**Gazeteci Haydar Rüşti
Yunan'ın eline düştü!**

**● BİR ATINA GAZETESİ İLHAK ALEYHİNDE ÇA-
LIŞMIŞ OLAN GAZETECİNİN ÖDEMİŞ CİVA-
RINDA ELE GEÇİRİLDİĞİNİ BİLDİRİYOR.**

ATINA

«Le Messager d'Asone»
adlı gazete, Ödemiş civarında
da çıkan eden çarpışma-
lar konusunda bir Yunan
bilginine, ANADOLU ga-
zetecisinin sahibi Haydar Rüş-
ti'nin ele geçirildiğini bildir-
mektedir.

Gazete, «İzmir tuzakları
hazırlayan adam» olarak gös-
terildiği Haydar Rüşti'nin,
İzmir'in Yunan idaresi altına
girince bu adamı çıkarttı
su ve 1200 kişilik bir çete
kurduğunu da ilave etmekte-
dir.

Atina gazetesi, Haydar
Rüşti'nin gazetecilerle Öde-
miş kapışmalarının uyarısını ol-
duğuna ve Ödemiş'i de-
vâre vermede hazırladığı
bir arada yakalandığını da
ilave etmektedir.

EK- 14-Nazilli'nin işgali ile alakalı gazete: "Nazilli Yunan işgaline düştü", İstiklal Harbi, 5 Haziran 1919

Çetin Kaplan: Öncelikle benimle görüşmeyi kabul ettiğiniz için teşekkür ederim. Kurtuluş savaşının kahramanlarından Mehmet Şefik Aker Bey hakkında yapacağım bu çalışmada sizlerden hem ailevi hem de askeri bilgiler varsa almak isterim. Çünkü elimizdeki belgeler çok kısıtlı olduğundan sizden yardım amacındayım.

Orhan İyiler, İlhan Günaltay, Ali Ağva: Ne demek efendim. Öncelikle size çok geç cevap verebildiğim için üzgünüz ve sizden özür diliyoruz. Ancak İstanbul'a dönünce sizinle görüşme imkânı bulabildik. Büyük dedem Şefik Bey'in hayatının incelenmesi ve tez konusu yapılması bizi son derece mutlu etti. Bu nedenle elimizde olan bilgi ve belgeleri sizinle paylaşmayı tabi ki isteriz.

Çetin Kaplan: Efendim eğer müsaitseniz sorularıma başlayayım.

Orhan İyiler, İlhan Günaltay, Ali Ağva: Tabi ki, başlayabiliriz.

Çetin Kaplan: Doğum tarihiyle ilgili olarak, Mehmet Şefik (Aker) Bey'in Kara Kuvvetleri Komutanlığı sicil dosyasındaki doğum bilgileri kapsamında 1 Ocak 1877 tarihinde Manastır'a bağlı Kesriye kasabasında doğduğu yazmakta. Yaşadığı yer, ailesi hakkında bilgi verebilir misiniz?

İlhan Günaltay: Efendim, Büyük dedemin Makedonya'ya bağlı Gevgeli kasabasında doğduğunu biz biliyoruz.

Çetin Kaplan: Emin misiniz? Peki, bu bilgi farklılığı nasıl gösterebilirsiniz. Elinizde belge falan var mı?

Orhan İyiler: Bu konuda isterseniz büyük dedemin soy kütüğünü size gösterebiliriz.

Çetin Kaplan: Bunu nasıl yapacağız.

Orhan İyiler: Ben Nüfus Müdürlüğünün açmış olduğu soy kütüğü sitesinden kendi adıma gireyim. Oradan bakalım.

Çetin Kaplan: Çok memnun olurum efendim.

Çetin Kaplan: Evet. Gerçekten Gevgeli kasabası yazıyor. Bu farklı ve önemli bir bilgi. Çok işimize yarayacak.

Çetin Kaplan: Peki, ailesi hakkında bilgi verir misiniz? Şefik Bey'in anne ve babası, dede ve nineleri kimdir?

İlhan Günaltay: Dedem Şefik Bey'in baba adının Selim, anne adının Havva olduğunu biliyoruz. Dedesinin ve ninesinin adları hakkında bilgi elimizde bulunmuyor.

Çetin Kaplan: Peki, Kardeşleri, kardeşleri var mıydı?

İlhan Günaltay: Ailesinin tek erkek çocuk olan Şefik Bey'in kendisi haricinde Vasfiye adında bir kız kardeşi vardı.

Çetin Kaplan: Eğitimi hakkında bilgi verir misiniz?

Orhan İyiler: İlkokulu Gevgeli de bulunan mahalle mektebinde okudu. Özellikle babası Selim Bey, Mehmet Şefik Bey'in askeri okula gitmesini ve orduda görev yapmasını istiyordu. Bu amaçla da ona gerekli telkinlerde bulunuyordu. Bu telkinler ve istekler neticesinde Mehmet Şefik Bey, babasının da isteği ile Selanik Askeri Rüştiyesine kaydını yaptı.

Orhan İyiler: Size bir bilgi daha vereyim. Selanik Rüştiyesinde okurken Mustafa Kemal Atatürk ile okul arkadaşlığı yapmıştır. Mustafa Kemal Atatürk ile Selanik askeri rüştiyesinde başlayan bu dostlukları okuldan sonra da devam etmiş. Çanakkale savaşında beraber bulunmuşlar. Hatta Mustafa Kemal Atatürk, Anafartalar komutanlığına atandığı zaman Selanik Askeri Rüştiyesi'nden tanıdığı ve çok

güvendiği dedemi yerine vekâleten atamış. Ancak bu iki şahsiyet arasındaki ilişkiler, Dedem Şefik Bey'in taviz vermez tavrı ve sert mizaçlı olması ve ayrıca siyasetten uzak duran yapısı nedeniyle sonraki yıllarda zayıflamış.

Çetin Kaplan: Bu bilgi hakikaten çok ilginç ve başka bir yerde bulunmamakta. Çok sevindim, bunu benimle paylaştığınız için.

Orhan İyiler: Ne demek efendim. Ben devam edeyim. Dedem Şefik Bey, askeri eğitimini aldığı Selanik Askeri Rüştüyesi'nden sonra Kara Harp Okulu'na kaydını yaptırdı. Buradan mezun olduktan sonra İstanbul'da bulunan 3. Ordu'ya teğmen olarak atandı.

Çetin Kaplan: Evet efendim. Bundan sonra isterseniz ailevi bilgiler hakkında devam edelim mi? Çünkü geri askeri kalan kısımları sonra devam ederiz.

Orhan İyiler: Tabi, olur.

Çetin Kaplan: Evlenmesi ve çocukları hakkında bilgi verebilir misiniz?

İlhan Günaltay: Dedem Şefik Bey, İstanbul'da 3. Orduda görev yaptığı dönemde yakın arkadaşının bir akrabası olan ninem Müzeyyen Hanım ile tanışmış. Bu tanışıklıktan sonra devam eden zamanlarda ilerleyerek evlilik ile sonuçlanmış. Evlendikten bir yıl sonra en büyük kızı olan Mediha doğdu. Daha sonraki yıllarda ise ortanca kızları Bedia ve en küçük kızları olan Feriha doğmuş.

İlhan Günaltay: Dedem ve ninem, Türk Kurtuluş Savaşı esnasında 57. Tümen Komutanlığı görevi yaptığı dönemde Antalya'da yaşamışlar. Antalya'yı çok seviyorlardı. Bu yüzden Türk Kurtuluş Savaşı sonrasında dedem ve ninem beraber Antalya'ya yerleşmeye karar vermişler.

İlhan Günaltay: Antalya'da dedeme ait arazi vardı. Edremit'te ise ninemim babasına ait zeytinlikleri bulunmaktaydı. Büyük dedem, ninemi Antalya'da küçük bir çiftlik alma konusunda ikna ederek bu iki araziye sattırmış. Daha sonra Elli dönümlük bir yer satın alarak eşi ninemle beraber Antalya'ya yerleşmişler.

Çetin Kaplan: Ne güzel. Şehrin yorucu ve gürültülü yaşamından çiftlik yaşantısına geçmişler.

Orhan İyiler: Evet. Dedem de öyle düşünmüş galiba.

İlhan Günaltay: Antalya'daki çiftlik arazisinde önce güzel bir çiftlik evi yapmışlar. Daha sonra bu arazinin geri kalan kısımlarını değerlendirmek için araziye portakal, şeftali, kayısı, erik ağaçları ile donatıp; inek, tavuk ve at yetiştirmek suretiyle çiftlik hayatı yaşamaya başlamışlar. Yıllardır askerlik mesleğinden gelen disiplin ve savaşlar ile yorulan beynini dedem bu şekilde tedavi etmeye, rahatlatmaya çalışıyordu galiba.

Çetin Kaplan: Efendim, anladığım kadarıyla hiç erkek evladı olmadı. Ama Aker soyadlı Mustafa Ertuğrul Bey var. Bu konu hakkında bilginiz var mı?

Orhan İyiler: Evet, bilgimiz var. Çok ilginç bir hikâyesi var aslında.

Çetin Kaplan: Anlatmak ister misiniz? Yani ben sizin anlatmanızı çok isterim.

Ali Ağva: Anlatayım o zaman. Kızlarından Mediha yirmili yaşlara geldiğinde, Çanakkale Cephesinde Mehmet Şefik Bey'in yaveri olan Mustafa Ertuğrul, onu çarşıda görmüş, görür görmez de âşık olmuş.

Ali Ağva: Önceleri ümitsiz olan aşk, içten içe gelişen bir aşk imiş. Çünkü Mustafa Ertuğrul, az konuşan, duygusal ve içe dönük bir adamdı. Ve bir gün komutanını ziyarete gittiğinde âşık olduğu kızı komutanın evinde görmüş. Ama bir türlü dedem Şefik Bey'e açılmamış. Çünkü komutanı dedem çok sert, disiplinli bir asker idi ve Mustafa Ertuğrul komutanına çok saygı duyuyordu. Fransız Uçak gemisini batırdıktan sonra aldığı cesaretle dedem Şefik'e açılmış, kızına âşık olduğunu ve

onunla evlenmek istediğini söylemiş. Dedem de zaten tanıdığı ve sevdiği Mustafa Ertuğrul ile kızı Mediha Hanımın evlenmesine izin vermiş. Bu ikili böylece önce nişanlanmış ve daha evlenmişler.

Çetin Kaplan: Aker soyadının alınmasını da anlatır mısınız?

Ali Ağva: Soyadı Kanunu çıktığı zamanda Mustafa Ertuğrul, kardeşleri ile beraber topçu subayı iken Fransız uçak gemisini batırıldığı yer olan Ağva'dan dolayı Ağva soyadını almayı planlıyordu. Ancak komutanı dedem Şefik'in "Aker" soyadını alması yolunda teklifini dikkate alan Mustafa Ertuğrul, komutanını dinleyerek, çok sevdiği ve saydığı komutanı Şefik Bey'in "Aker" soyadını aldı. Bu nedenle Küçük Kardeşi Ethem beyin soyadı Ağva dan farklı olarak Ertuğrul Beyin soyadı ise Aker oldu. Dedem, damadı Mustafa Ertuğrul'un Aker soyadını almasına çok sevinmiş. Böylece Aker soyadı da damadı Mustafa Ertuğrul ile devam edecekti.

Çetin Kaplan: Peki, diğer kızları hakkında bilgi verir misiniz?

Orhan İyiler: dedem Şefik Bey'in diğer kızları Bedia, asker olan General Zeki Erkmen ile ve Feriha ise sanayici Hasan Tahsin Bey ile evlendiler.

Çetin Kaplan: Biraz dedeniz Şefik Bey hakkında kişisel bilgiler varsa anlatabilir misiniz?

Orhan İyiler: Dedem, mizaç olarak sert bir yapıya sahipti. Biz onun yanında hep dikkatli davranır ve çok saygılı dururduk. Kendisi ile zaman zaman konuşmalarımız da sert bir yapıya sahip olmasını askeri disiplinden dolayı olduğunu söylüyordu. Bir gün bana, Ömrüm boyunca siperlerde bir kere eğilmedim, demişti. Bu durumu açıklamasını istediğimde bana; Asker, komutanı ile kendini bir olarak görür. Eğer komutanı eğilirse korktuğu sonucuna varır ve bu durum da askerin kuvve-i maneviyesini düşürür. Bu yüzden bir komutan asla siperlerde eğilmemeli, demişti.

Çetin Kaplan: Peki, Şefik Bey neden generalliğe yükseltilmedi. Bu konu hakkında bir bilginiz var mı?

Orhan İyiler: Aslında bu konuyu Denizli Hadisesine bağlayabiliriz. Denizli hadisesinde meydana gelen elim olaylardan dolayı soruşturma geçirmiş, bu soruşturma neticesinde ağır tenkitler ile karşılaşmış. Olay da her ne kadar kusurlu görülse de kendisi, ben yapılan ne varsa ben yaptım, demişti. Olayın detaylarına bakıldığında, aslında kendisinin dışında gelişen ve kendi hayatı da dâhil bölgedeki çok sayıda insanın hayatını da zor bir duruma sokan Demirci Mehmet Efe'nin tavrı karşısında olayın önüne geçilmesi imkânsız görülmekte, belki de daha vahim olayların önüne geçilmesinde Mehmet Şefik Bey'in tavrının engel olduğu söylenebilirdi. Yaşanan Denizli hadisesinin ağırlığından dolayı gerek askeri alanda, gerekse bürokrasi alanında devletin çeşitli makamlarında bulunmasına rağmen askeri anlamda yükselmediğini ve general olmadığını biz biliyoruz.

Çetin Kaplan: Askeri olarak biraz daha bilgi verebilir misiniz?

Orhan İyiler: Bildiğim kadarıyla anlatayım. 1897'de Osmanlı-Yunan Savaşı'nda göstermiş olduğu başarılarından dolayı üstteğmen rütbesini atlayarak yüzbaşı olmuş mesala. Trablusgarp Savaşı başlayınca dedem Şefik Bey, gizli kimlikle Mısır üzerinden Trablus'a ulaşmış ve çarpışmalara bizzat katılmış. Balkan Savaşı başlayınca da Trablusgarp'tan Türkiye'ye dönmüş ve Balkan Savaşları'na katılmış.

Çetin Kaplan: Bu bilgiler çok önemli. Araştırmalarım da baktığım Genelkurum aya ait arşivdeki şahsi sicil dosyasında Trablusgarp Savaşına katıldığı yazıyor ama nasıl katıldığı ile ilgili bilgiler yoktu.

Çetin Kaplan: Şefik Bey, Askeri hayatından sonra, yani emekli olduktan sonra neler yaptı?

Orhan İyiler: Dedem, 1931'de kendi isteğiyle emekli olduktan sonra, dönemin emekli askerlerinin yaptığı gibi siyasete girmede. Bütün ısrarlara rağmen ne kendi, ne çocuklarını, ne de başta Ertuğrul Bey olmak üzere damatlarının siyasete girmesini istemeyip izin de vermedi. Çünkü siyaseti sevmiyordu. Siyaset bize göre değil demişti.

Orhan İyiler: 1932'de hayat arkadaşı olan ninem Müzeyyen Hanım'ın vefatı ile yaşadığı sarsıntı nedeniyle Antalya'dan taşınmaya karar verdi. Ninemin mezarının olduğu İstanbul'a yerleşmek istiyordu. Damadı Tahsin Bey'in de yardımı ve desteğiyle Kamarot Sokakta kendine 4 katlı küçük bir ev yaptı. Bu evde vaktinin büyük bir çoğunluğunu hatıralarını yazmakla geçirdi. Kurtuluş Savaşı'ndan sonra kendi imkânları ile Mehmet Çavuş Anıtı'nın yapımı ile uğraşıp, anıtın tamamlanmasını sağladı. Emeklilik yıllarında her yıl Çanakkale Savaşı'nın anma programlarına katılıyordu. Anma programına gelen ziyaretçilere o günleri yaşamaları için hatıralarını anlatıyordu.

Çetin Kaplan: Peki, vefatı ve Naaşı ile ilgili bilgi verebilir misiniz?

Orhan İyiler: Dedem, 1962 yılında dilinin altında çıkan bir yara nedeniyle hastaneye tedaviye gittiğinde hastalığına kanser teşhisi konmuş. Kızı Feriha Hanım dedemi tedavi için Londra'ya götürmüştü. Fakat o yıllarda tıbbi imkânlar kanser vakalarıyla mücadele etmeye yeterli gelmediğinden tedaviden iyi sonuçlar alınamamış. Tedaviden sonuç alınamayınca 1964 yılında Türkiye'ye dönmüşler. Türkiye'ye döndükten kısa bir süre sonra ise dedem rahatsızlanmış. 6 Şubat 1964 tarihinde ise İstanbul'da yaşayan kızı Feriha'nın evinde vefat etti. Naaşı daha önce vefat eden ninem Müzeyyen Hanım'ın İstanbul Feriköy Mezarlığı'nda bulunan mezarının yanına defnedildi.

Çetin Kaplan: Allah rahmet etsin. Sizde bulunan ya da var olan resimler ve belgeler var mı? Sizden alabilir miyim?

Orhan İyiler: Elimizde olanları tabii ki paylaşıyoruz. Maalesef şahsi fotoğraf koleksiyonumuzun büyük bir kısmı taşınma evimizi taşıma anında kayboldu. Var olan fotoğraflardan elimizde olanların resmini çekebilirsiniz.

Çetin Kaplan: Teşekkür ederim.

Çetin Kaplan: Bana zaman ayırıp bilgilerinizi paylaştığınız için teşekkür ederim.

Orhan İyiler, İlhan Günaltay, Ali Ağva: Biz teşekkür ederiz asıl. Dedemiz hakkında bu çalışmayı yaptığınız için. Umarım faydalı bir görüşme olmuştur.

Çetin Kaplan: İnanın çok faydalı oldu. Tekrar teşekkür ederim

3. Belgeler

Belge- 1-Arıburnu'nun Anzaklar tarafından işgalinin haber verilmesi	257
Belge- 2-57. Alay siperlerinin 27. Alay tarafından düşmandan geri alınması	258
Belge- 3-57. Alay siperlerinin 27. Alay tarafından düşmandan geri alınması-2	259
Belge- 4-57. Alay siperlerinin 27. Alay tarafından düşmandan geri alınması-3	260
Belge- 5- Şefik Bey'e Mustafa Kemal Tarafından Gümüş İmtiyaz Muharebe Madalyası ile ödüllendirilmesi	261
Belge- 6--Çanakkale'de yapılan Propaganda faaliyetleri -1	262
Belge- 7-Çanakkale'de yapılan Propaganda faaliyetleri -2	263
Belge- 8- Şefik Bey'in daha önceden de vekaleten 19. Tümen'e bırakıldığına dair belgenin alt köşesinde Kaim-makam Mehmet Şefik imzası	264
Belge- 9- Şefik Bey'in cephede daha az zayıt verilmesi için birliklere yolladığı siper talimnamesi-1	265
Belge- 10- Şefik Bey'in cephede daha az zayıt verilmesi için birliklere yolladığı siper talimnamesi-2	266
Belge- 11-Galiçya Cephesinde 19. Tümen'in kumandanlığını yapan Şefik Bey'e harp madalyasının verilmesi	267
Belge- 12-Aydın'da karargâhı olan 57. Fırka'nın Kuruluş şeması	268
Belge- 13-Şefik Bey tarafından 57. Fırka'nın Çine'ye çekilişinin nedenlerini anlattığı raporu	269
Belge- 14-Yunan Kuvvetlerinin Aydın'ı yakarak geri çekilmesi	270
Belge- 15-Yunan Kuvvetlerinin Nazilli'yi terk ederken yaptığı zulme dair	271
Belge- 16-Denizli Hadisesi ile ilgili Şefik Bey'in raporu-1	272
Belge- 17-Demirci Mehmet Efe'nin Denizli'de yaptıklarına dair	273
Belge- 18- Türk kuvvetleri Ödemiş'e bağlı bugünkü adı İlk Kurşun olan Hacı İlyas istasyonunda Yunanlılarla çatışmalarına dair	274
Belge- 19- Ödemiş Ovası'nda bulunan bir Kuvâ-yı Milliye Birliği 6 temmuzda Tren hattını tahrip etmesine dair	275
Belge- 20- Üçyol'da Yunan Kuvvetleri ile Kuvâ-yı Milliye arasında çatışma ve Yunanlıların yenilgisine dair	276
Belge- 21- Denizli Hadisesi ile ilgili araştırma yapan komisyonun raporu	277

Belge- 22-Mustafa Kemal'in Denizli olayına katılanların yargılanmasının durdurulması ve yargılamanın ertelenerek Millî Mücadele sonrasına kalması isteğine dair	278
Belge- 23- Türk kuvvetleri Ödemiş'e bağlı bugünkü adı İlk Kurşun olan Hacı İlyas istasyonunda Yunanlılarla çatışmalarına dair.....	279
Belge- 24- Ödemiş Ovası'nda bulunan bir Kuvâ-yı Milliye Birliği 6 temmuzda Tren hattını tahrip etmesine dair	280
Belge- 25-Antalya Mebusu Hamdullah Suphi ve Aydın Mebusu Dr. Mazhar Beylerin Şefik Bey hakkındaki eleştirilerine cevap vermek amacıyla Mustafa Kemal'in 14 Ağustos 1920 de TBMM'de ki Konuşması.....	281

۱۸ ارضنامه شماره ۱۹
۱۹۱ - ۲ - ۱۹

A	6/9565
B	188(H-21)
C	1-19

۱ - قریب و ...
۲ - ...
۳ - ...
۴ - ...
۵ - ...
۶ - ...
۷ - ...
۸ - ...
۹ - ...
۱۰ - ...
۱۱ - ...
۱۲ - ...
۱۳ - ...
۱۴ - ...
۱۵ - ...
۱۶ - ...
۱۷ - ...
۱۸ - ...
۱۹ - ...
۲۰ - ...
۲۱ - ...
۲۲ - ...
۲۳ - ...
۲۴ - ...
۲۵ - ...
۲۶ - ...
۲۷ - ...
۲۸ - ...
۲۹ - ...
۳۰ - ...
۳۱ - ...
۳۲ - ...
۳۳ - ...
۳۴ - ...
۳۵ - ...
۳۶ - ...
۳۷ - ...
۳۸ - ...
۳۹ - ...
۴۰ - ...
۴۱ - ...
۴۲ - ...
۴۳ - ...
۴۴ - ...
۴۵ - ...
۴۶ - ...
۴۷ - ...
۴۸ - ...
۴۹ - ...
۵۰ - ...
۵۱ - ...
۵۲ - ...
۵۳ - ...
۵۴ - ...
۵۵ - ...
۵۶ - ...
۵۷ - ...
۵۸ - ...
۵۹ - ...
۶۰ - ...
۶۱ - ...
۶۲ - ...
۶۳ - ...
۶۴ - ...
۶۵ - ...
۶۶ - ...
۶۷ - ...
۶۸ - ...
۶۹ - ...
۷۰ - ...
۷۱ - ...
۷۲ - ...
۷۳ - ...
۷۴ - ...
۷۵ - ...
۷۶ - ...
۷۷ - ...
۷۸ - ...
۷۹ - ...
۸۰ - ...
۸۱ - ...
۸۲ - ...
۸۳ - ...
۸۴ - ...
۸۵ - ...
۸۶ - ...
۸۷ - ...
۸۸ - ...
۸۹ - ...
۹۰ - ...
۹۱ - ...
۹۲ - ...
۹۳ - ...
۹۴ - ...
۹۵ - ...
۹۶ - ...
۹۷ - ...
۹۸ - ...
۹۹ - ...
۱۰۰ - ...

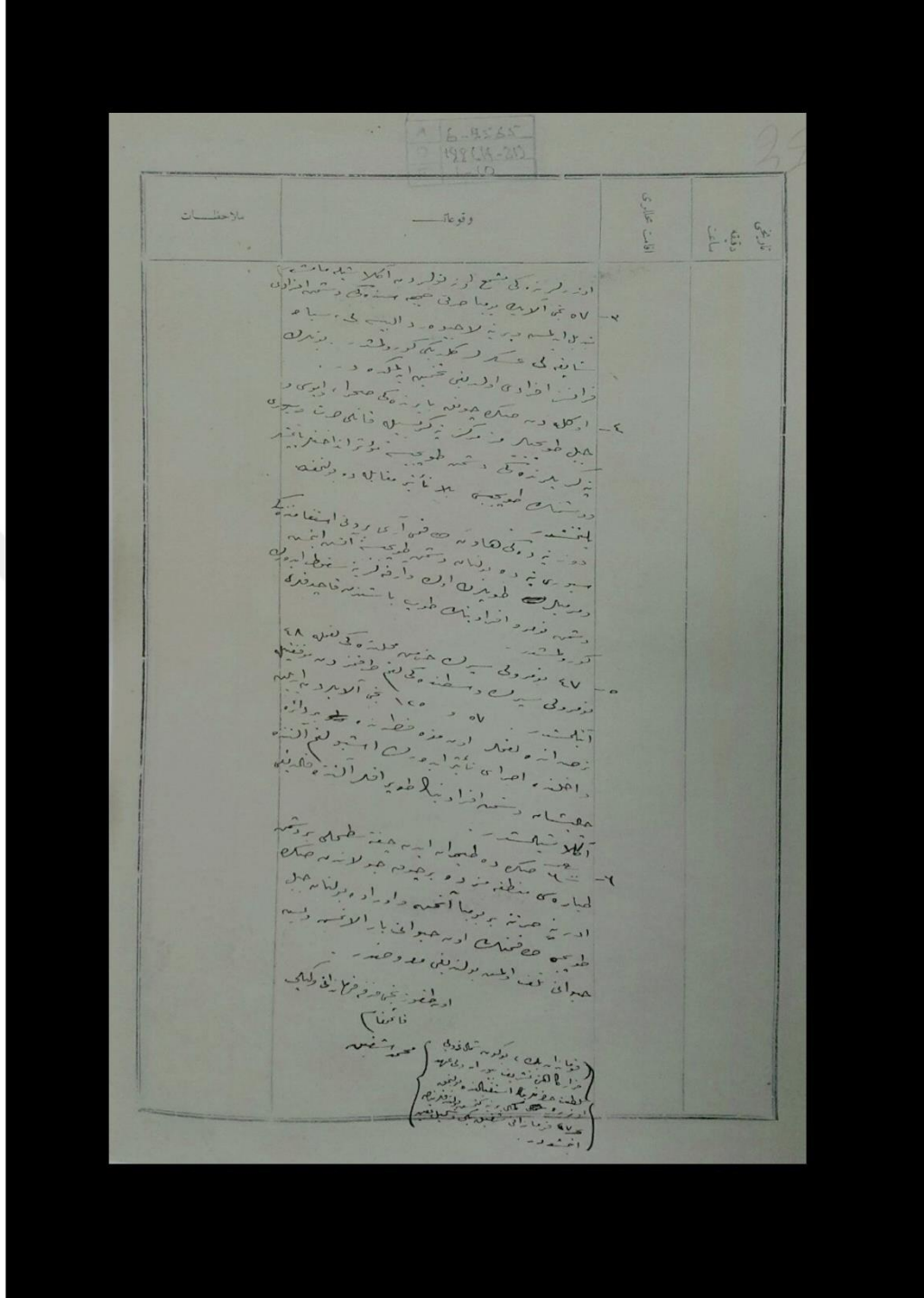
Belge- 2-57. Alay siperlerinin 27. Alay tarafından düşmandan geri alınması
ATASE Arş., BDH, K.6-9565, G.188 (H-21), B.1-19

تاریخ ذوقه سابق	اقامت عسکری	وقوعه	ملاحظات
۱۳۱۲ ۷ ۱۰	۷	ستاد عسکره خواجه لاری « ایامی سیر استرالیار اولونه ۹۹ قوروز قوروز قوروز ۱۳۱۲ ۷ ۱۰	A 6 9565 D 188(H-22) F 1-3
۱۳۱۲ ۷ ۱۰	۷	ستاد عسکره خواجه لاری « ایامی سیر استرالیار اولونه ۹۹ قوروز قوروز قوروز ۱۳۱۲ ۷ ۱۰	
۱۳۱۲ ۷ ۱۰	۷	ستاد عسکره خواجه لاری « ایامی سیر استرالیار اولونه ۹۹ قوروز قوروز قوروز ۱۳۱۲ ۷ ۱۰	
۱۳۱۲ ۷ ۱۰	۷	ستاد عسکره خواجه لاری « ایامی سیر استرالیار اولونه ۹۹ قوروز قوروز قوروز ۱۳۱۲ ۷ ۱۰	
۱۳۱۲ ۷ ۱۰	۷	ستاد عسکره خواجه لاری « ایامی سیر استرالیار اولونه ۹۹ قوروز قوروز قوروز ۱۳۱۲ ۷ ۱۰	
۱۳۱۲ ۷ ۱۰	۷	ستاد عسکره خواجه لاری « ایامی سیر استرالیار اولونه ۹۹ قوروز قوروز قوروز ۱۳۱۲ ۷ ۱۰	

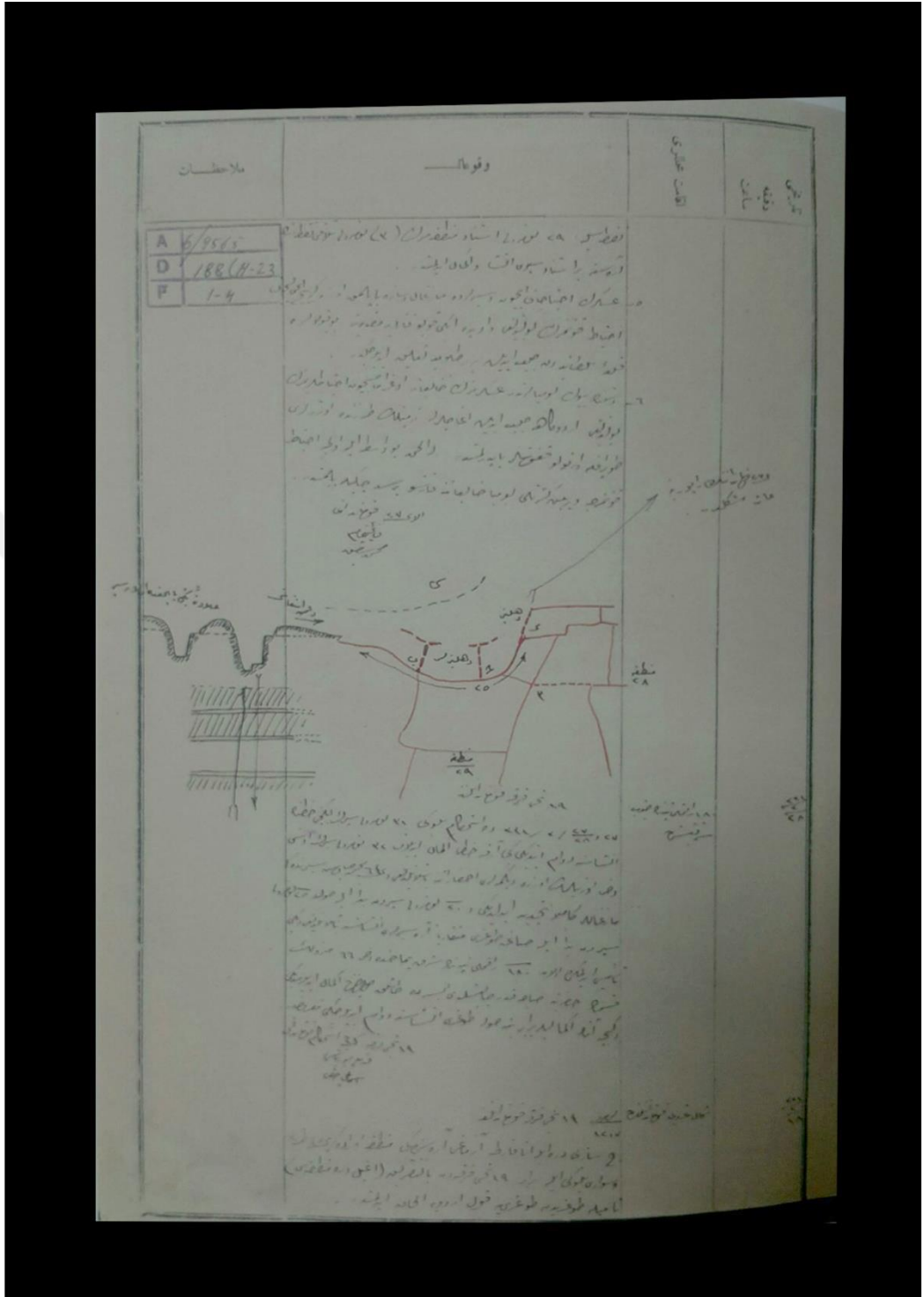
Belge- 4-57. Alay siperlerinin 27. Alay tarafından düşmandan geri alınması-3
ATASE Arş., BDH, K.6-9565, G.188 (H-22), B.1-3

تاریخ	وقت	تاریخ	وقوعا	ملاحظات
۱۳۱۲	۸	۱۳۱۲	شهادت حضرت قاضی	شهادت حضرت قاضی...
۱۳۱۲	۲۷	۱۳۱۲	۲ - مؤلفان کی بڑی تعداد اور...	مؤلفان کی بڑی تعداد اور...
۱۳۱۲	۲۷	۱۳۱۲	شهادت حضرت قاضی	شهادت حضرت قاضی...

Belge- 5- Şefik Bey'e Mustafa Kemal Tarafından Gümüş İmtiyaz Muharebe Madalyası ile ödüllendirilmesi
 ATASE Arş., BDH, K.6-9565, G.188 (H-22), B.1-4

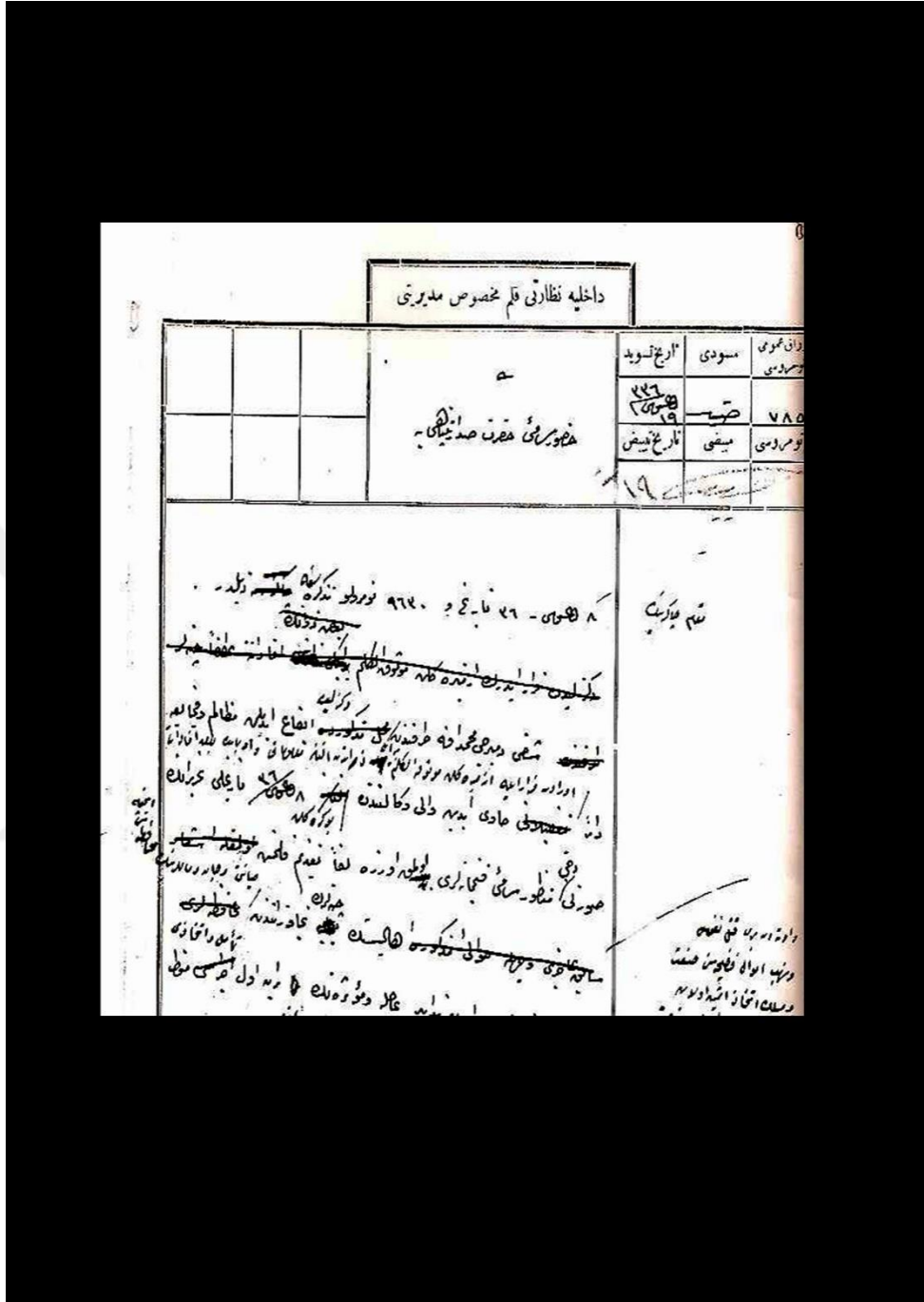
Belge- 8- Şefik Bey'in daha önceden de vekaleten 19. Tümene bırakıldığına dair belgenin alt köşesinde Kaimmakam Mehmet Şefik imzası
ATASE Arş., BDH, K.6-9565, G.188 (H-31), B.1-10

Belge- 9- Şefik Bey'in cephede daha az ziyat verilmesi için birliklere yolladığı siper talimnamesi-1
ATASE Arş., BDH, K.6-9565, G.188 (H-23), B.1-4

ملاحظات	وقوعه	ایات حکایتی	تاریخ دفتر مجلس
	<p>قطعه از آنکه در کتب معتاد است . چیزی که در کتب معتاد است . چیزی که در کتب معتاد است .</p> <p>۷۹ . ختمه خوانند</p> <p>ختمه خوانند سوری بخوندند که در کتب معتاد است . چیزی که در کتب معتاد است . چیزی که در کتب معتاد است .</p> <p>تقریباً هرگز در کتب معتاد است . چیزی که در کتب معتاد است . چیزی که در کتب معتاد است .</p> <p>مجلس معتاد است . چیزی که در کتب معتاد است . چیزی که در کتب معتاد است .</p> <p>۸۰ . ختمه خوانند</p> <p>مجلس معتاد است . چیزی که در کتب معتاد است . چیزی که در کتب معتاد است .</p> <p>۸۱ . ختمه خوانند</p> <p>مجلس معتاد است . چیزی که در کتب معتاد است . چیزی که در کتب معتاد است .</p>		
	<p>۸۲ . ختمه خوانند</p> <p>مجلس معتاد است . چیزی که در کتب معتاد است . چیزی که در کتب معتاد است .</p> <p>۸۳ . ختمه خوانند</p> <p>مجلس معتاد است . چیزی که در کتب معتاد است . چیزی که در کتب معتاد است .</p> <p>۸۴ . ختمه خوانند</p> <p>مجلس معتاد است . چیزی که در کتب معتاد است . چیزی که در کتب معتاد است .</p> <p>۸۵ . ختمه خوانند</p> <p>مجلس معتاد است . چیزی که در کتب معتاد است . چیزی که در کتب معتاد است .</p> <p>۸۶ . ختمه خوانند</p> <p>مجلس معتاد است . چیزی که در کتب معتاد است . چیزی که در کتب معتاد است .</p> <p>۸۷ . ختمه خوانند</p> <p>مجلس معتاد است . چیزی که در کتب معتاد است . چیزی که در کتب معتاد است .</p> <p>۸۸ . ختمه خوانند</p> <p>مجلس معتاد است . چیزی که در کتب معتاد است . چیزی که در کتب معتاد است .</p> <p>۸۹ . ختمه خوانند</p> <p>مجلس معتاد است . چیزی که در کتب معتاد است . چیزی که در کتب معتاد است .</p> <p>۹۰ . ختمه خوانند</p> <p>مجلس معتاد است . چیزی که در کتب معتاد است . چیزی که در کتب معتاد است .</p>		
	<p>۹۱ . ختمه خوانند</p> <p>مجلس معتاد است . چیزی که در کتب معتاد است . چیزی که در کتب معتاد است .</p> <p>۹۲ . ختمه خوانند</p> <p>مجلس معتاد است . چیزی که در کتب معتاد است . چیزی که در کتب معتاد است .</p> <p>۹۳ . ختمه خوانند</p> <p>مجلس معتاد است . چیزی که در کتب معتاد است . چیزی که در کتب معتاد است .</p> <p>۹۴ . ختمه خوانند</p> <p>مجلس معتاد است . چیزی که در کتب معتاد است . چیزی که در کتب معتاد است .</p> <p>۹۵ . ختمه خوانند</p> <p>مجلس معتاد است . چیزی که در کتب معتاد است . چیزی که در کتب معتاد است .</p> <p>۹۶ . ختمه خوانند</p> <p>مجلس معتاد است . چیزی که در کتب معتاد است . چیزی که در کتب معتاد است .</p> <p>۹۷ . ختمه خوانند</p> <p>مجلس معتاد است . چیزی که در کتب معتاد است . چیزی که در کتب معتاد است .</p> <p>۹۸ . ختمه خوانند</p> <p>مجلس معتاد است . چیزی که در کتب معتاد است . چیزی که در کتب معتاد است .</p> <p>۹۹ . ختمه خوانند</p> <p>مجلس معتاد است . چیزی که در کتب معتاد است . چیزی که در کتب معتاد است .</p> <p>۱۰۰ . ختمه خوانند</p> <p>مجلس معتاد است . چیزی که در کتب معتاد است . چیزی که در کتب معتاد است .</p>		

Belge- 13-Şefik Bey tarafından 57. Fırka'nın Çine'ye çekilişinin nedenlerini anlattığı raporu ATASE Ars., İSH, K. 18, G.28, B.4-7

Belge- 17-Demirci Mehmet Efe'nin Denizli'de yaptıklarına dair

BOA DH-KMS D 52-5, B 80

بیت عدالتیه

۵

۱۹۱۲

۱- هیئت فاضله شوقیه و فرات قره قوی تصنیف و بولنامه انظومه
 کشیده کی مقرر شده قره قوی عتد حاکم کبری آلمانی
 فرات قوی استغایه قوانند انند امر لایحه بیت عدالتیه انند
 طایف قوانندانی بیدریسه و بر منند احداثه ویرا بولنامه
 موضعی مذکور قره قول کبری آلمانی به بر لایحه کی طایفه ایضا
 ابتدایزه بیله افرادی وسیول قیاضه ضابطه اقامه ایدکی
 اوده برقی فرقه ده بیدریسه

۲- اودومه ده بیول بر منند اوده و دشمنه کی جنابیت ویرا
 تر فرله یا روس دشمنه نقل ایدکی شوقیه
 اوده ایضا قول اوده ایضا اوده برقی فرقه ده ایضا آلمانی

۳- تقنی ویرا با زیاده ده بر ذات سایدینه مراعتنه تا
 ایدیه طلبه کبری ده دومی فرقه ده روس تقنی اعطاسی
 رها موافقه کیده و اوده قول اوده سول
 بیکده بیزده اودومه

۴- انکار لایحه (فرود) قونیه کلمه و رها شوقیه
 قیده بویله قول بیله طیفنا وسیول قیاضه قیاضه

۵- کبریم کی اید بر لایحه تقیب ایلی
 عیب تطاری و انند ایدیه ایضا ایدی ای قول اوده
 امرینه ویرا کینه قیلری نفلات تا عدالتیه تقیه ایدیه ویرا
 بایسته

۶- استیضه ده قونیه بیت عدالتیه
 قیاضه اوده ایضا

۴

Belge- 18- Türk kuvvetleri Ödemiş'e bağlı bugünkü adı İlk Kurşun olan Hacı İlyas istasyonunda Yunanlılarla çatışmalarına dair.
 TİTE Arş., K.313, G.62, B.62001

دنيا -
۲۶/۴/۲۰

تاریخ

۱- جنوبی صوبہ کے ۱۹/۴/۲۶ رات کاٹھ غوغا راپور پر
۲- ۲۶/۴/۲۰ کوئی ایکٹو ٹولز اور ہمداد اسٹنڈرٹس کے تخریب
پر ترقی کا ملاحظہ کیا گیا۔ ہمداد اسٹنڈرٹس کے ایکٹو ٹولز ۱۶/۴/۲۰
پر کسی آبدیہ خرابیہ بلا طبعہ ایلم کرہ میں آ رہے تھے کیوں کہ تخریب کو پرستی
اور وہ پر ترقی کا ملاحظہ کیا گیا۔ ہمداد اسٹنڈرٹس کے ایکٹو ٹولز ۱۶/۴/۲۰
باضابطہ ایلم کرہ
۳- دشمنیہ تبدیل ہوئے۔
۴- ہمداد اسٹنڈرٹس کے تمام ٹولز پر غارتگری کی سی جہاں سے
برای
آؤں

کوئیٹہ

۱۹۲۶

Belge- 19- Ödemiş Ovası'nda bulunan bir Kuvâ-yı Milliye Birliği 6 temmuzda Tren hattını tahrip etmesine dair
TİTE Arş., K.317, G.31, B.31001

شفا محمدی

فوتیه استقلال محکمہ

عدد
۱۸۰۷

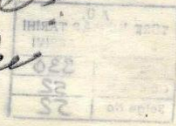
رقم
۸۷۷۱

۶۲ نومبر ۱۹۱۸ / ۲۸ تا ۲۹ مئی ۱۹۱۸ء

دکتر لیدہ جی پانہ ایڈیٹر و فوٹو استقلال محکمہ / ریڈیو
تسلیم شدہ مقدمہ اولیٰ و استقلال محکمہ / ریڈیو / آگہ
فائزہ / تہذیبیہ / ترویج ایڈیٹور / ایڈیٹر / و ظابطہ / استقلال
ارٹیکل / صحت / ترویج / جی پانہ / ایڈیٹر / شغل / تہذیبیہ /
تہذیبیہ / ایڈیٹر / ریڈیو / استقلال / ریڈیو / استقلال
محکمہ / ریڈیو / تہذیبیہ / تہذیبیہ / تہذیبیہ / تہذیبیہ /
مناجبات / ارٹیکل / تہذیبیہ / تہذیبیہ / تہذیبیہ / تہذیبیہ /
ایڈیٹر / آگہ / تہذیبیہ / تہذیبیہ / تہذیبیہ / تہذیبیہ /
مناجبات / تہذیبیہ / تہذیبیہ / تہذیبیہ / تہذیبیہ /
مناجبات / تہذیبیہ / تہذیبیہ / تہذیبیہ / تہذیبیہ /
مناجبات / تہذیبیہ / تہذیبیہ / تہذیبیہ / تہذیبیہ /

۲۸ / ۱۲

سید محمد علی
مستوفی

Belge- 22-Mustafa Kemalın Denizli olayına katılanların yargılanmasının durdurulması ve yargılamanın ertelenerek Millî Mücadele sonrasına kalması isteğine dair TİTE Arş., K.330, G.52, B.52001

بیت عدالتیه

۱۰

۱۳۲۲

۱- هیئت فاضله شوقیه و خوات قره قولی تعیینه بولماده انقلیه
 کونیده کسی مفتره فزه قره شد عتد حاقق کبری آلماسی
 خوات قوج اعفایه کواندا نند امر لر لیه بیت عدالتیه و انصار
 طایف قومانانلی بیدریسه و برمنده احداثه ویرلا بولماده
 موضعی مذکور قره قول کبری آلمه - سه بر لویه قلمی ایضا
 ابتدایزه بیله افرادی وسیول قیاضه ضابطه اقامه ایدلده
 اوده بیله فرقه ده بیدریسه

۲- اودده ده بولک ریجیه ادمه و دشمنله قیاضه جنایات ویرلا
 تر نظرله یا - وی دشمنه نقل ایدلده شوره
 اوده ایضا قول - دو آیدیه اومه اوده بر بی فرقه ده ایضا
 تقنی ویرین یا بیو - سه ده بر ذات سایدیه مراجعنه تا
 ایدیه کلبه - کبری - ده بی فرقه ده - های تقنی اعطاسی
 رها موافقه کورولمده - اوهنه قول - دونلا سولعه
 میکرده بی نزدی اولعه

۳- انکار لایحه (فروع) قونیه کلمه و ده شوقیه قولی انتمه
 قیله بویله خوات بیله هیئت عدالتیه وسیول قیاضه قیاضه
 کبری سی ایدریسه ده تقیب ایلیسی

۴- عیب تطاری ایدیه - یوز - ایسی ایضا اقدی ای قول - دو
 امرنه ویرلده قیله مصلحت نامدرته تقیه ایدیه و سول لویه
 یا بیله -

۵- ایستیکر ده قونیه یا موافقه یاز انعدیه سایدیه اولدره
 قیاضه سول اولدره قیاضه - ۲۵/۱۰/۲۰
 نه - دو کیه
 محمود

Belge- 23- Türk kuvvetleri Ödemiş'e bağlı bugünkü adı İlk Kurşun olan Hacı İlyas istasyonunda Yunanlılarla çatışmalarına dair.
 TİTE Arş., K.313, G.62, B.62001

دنا-
۲۶/۴/۲۰

۱- سنجیده شده ۲۶/۴/۱۹ روزه خانه خود را یورپدر
۲- ۲۶/۴/۲۰ کونا بر آفتی تولا ادره مسدا و سنده سنده زعفران ترکیب
در ترمه نا کاملاً بر هوا ایستدی . بودنده ده دید آفتی تولا ده ۲۶/۴/۱۶
ریدس آبیله خزینه بلا طبعه ایلم کره بچک آره سنده کی بول سنده ز کورین
ادزده بر خانه تعمیر اعلان دلیله ججه بو طرزده بر هوا ایتمه دیننده قولته
باغچه ایستدی .
۳- دقتیه تبدل بو قدر .
۴- چرا یور کونوانله تمام اکریم طوتیریه غار طفا ایلمسی جهاد تور
برای
آفتی

کونوان
جهاد

ARTIF
VİDEO

Belge- 24- Ödemiş Ovası'nda bulunan bir Kuvâ-yı Milliye Birliği 6 temmuzda Tren hattını tahrip etmesine dair TİTE Arş., K.317, G.31, B.31001

—۴۳۸—

کندیلر بولنك ايشنه كورديلر . معلوم حالكلر اوردده
بولسدره يهنر قوتلورمى يونان تعرض اوزونه همان
كاملآ دنبلجك درجه ده سوق ايشن بر ليونوق .
اوردده اوقاق اوقاق بعض مفرزمق راقلمشدى . ايشته
بومفرزمونك منجيف اولدندن يونانلارك وانكلرلارك
مشركآ آمه بازارى حواليسنده اسيرى فعاليت ايلسندن
واسستانبولك ده مباله لى بر طاقم نشوقانده بولمسندن
عرض ايتديكم اسنانلر بوجر آند بولديلر . فقط بورده
كورولوب ورك خلق بونلره اشترك ايتدى . اوزنده
بالسكز قانديلر . بز الطبع خبردار اولديمنر كون درحال
دسريح واسطعايله اواسقلمته قوت سوق ايشك باشلاق
بوقوتلورن همان ايكي اوج گون طرفنده كرده ومدرنجه
قدو يقته بيلدى . ديكر طرفندن ده مختلف استقامتن
قوتلر بورومك باشلادى . برده كنديلرينك استابول
طرفندن آلا تيله قورنى موعود اولان نيلرك كامسبه
كورديلر . ايكنجيسى ضعف ظن ايتديكلى بزي ايكنجه
دفعه اولق اوزره قوتل اولديغى كوزلرله تكرار
كودمك باشلاديلر . وايكنجه دفعه اوزايه كوره جك اولان
قوتك ايتيه بولمسندن دهامؤ تر آدابيات و ترحيمات باه جنى
حققدر . بونك اوزونه درحال دوزجه اهاليص اسرافى
كاملآ انفرافه راسته ، يگا مراجعت ايتديلر . داخله
و كالتنه غريب اردوسنه وقوعبولان مراجعتلر ده هر
خالده كنديلرينك يوايشه اشترك ايتديكلى قول
ايتديورن و كان عصائك ده نادم اولدقلى بيلد برديلر .
فقط بورده تكرار تاوب ايتديه جكلرندن وغورقه ق
نغو طلب ايتديورلر . مع هذا كرك دوزجه ، كرك بولى
كرك نغذنده كاملا حكومت بنده ؛ انضباط وآسايش
بنده و حكومته يهن بوراسيله مخابره منتظدر . بالكر
دوزجه ده بعض ضابطلرى و مامورلرى موقسوف

بولد برديلر . بو مخابرات قيه مسنده غريب اردوس
قوماندانى كنديلر شه يكرى دره سلعت مهلت
وردى . بو مدت نظرندده باشيله جقار . آنجق
طلب ايتديكلى عفوئى غريب اردوس قوماندانى
نده بزم ورمك صلاحيتدار دكلر . آنجق اون مجلس
تالكر تقدير واعطاه ايدم بيلر . بزم اولره قارشى ايتديمنر
بزشنى والا ايسه اوده كنديلرى ديهيكنر تقاضا لرى
باللورسه طاقيلرلرسه عرض معاوت و اقتياد ايدرلر
بزه كنديلرى مجلس تالكر . عفو ايتدبرمك توسط
ايدجكمزى ، استرحامده بولم جقمزى وعد ايتدك .
دوزجه مك وضعى بولدن عازندر .
حق مك (وان) — مقدارلى چوقيد اقدم .
مصطفى كال باشا — خير بر قاچ بون كيشين
هارتدر .
هاشم بك (جوروم) — ظن ايدرسنم دوزجه
وحواليسنده اولان عصيان بروسه وحواليسنك سقوطه
سيبت ورمه لرحقنده خيانت وطنيه قانونى بحق تطبق
ايتديكمز دن ايلرى كيدور . مساعده بيورورسه كز
بونلر بو كون اعجز بزددر .
مصطفى كال باشا — مجلس تالكره عرض ايتديكم
جواب شمدنك كالى كورولورسه بيانامه نهايت ويرمك
ايجون مساعده كزى رجا ايدم جكم . (كالى ، كالى)
آقيشلر
رئيس تانى بك — اقدم استابولده كي وقت مزدن
جاينك مبعوث امين بك وقوتيه مبعوثى حاجى بكر اقدمى
بورايه نشره ايتشدر . هيئت وگله كنديلرى مجلس
تالكره تقديم ايدر . (تشكر ايدم رز مداللى)
رئيس تانى بك دوامه — كابلرده بوردى . رضاه
طاقيلور . هذا كره منى ايكنجه برجاسيه تعليق ايتن
اوزره مجلسى اون دقيقه تعطيل ايتديورم اقدم .

Belge- 25-Antalya Mebusu Hamdullah Suphi ve Aydın Mebusu Dr. Mazhar Beylerin Şefik Bey hakkındaki eleştirilerine cevap vermek amacıyla Mustafa Kemal'in 14 Ağustos 1920 de TBMM'de ki Konuşması.

Tam metin için bkz., TBMM Zabıt Ceridesi, I. Devre, 48. İçtima, 14 .8. 1336 Cumartesi C.2, s.226-230

ÖZET

Albay Şefik Aker'in faaliyetlerini konu alan bu çalışmamızda amacımız, Türk İstiklal Harbi'nde, Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşu yolunda büyük hizmetleri olan ancak tarihin tozlu raflarında kaybolmuş bu şahsiyetin Türkiye Cumhuriyeti tarihindeki hak ettiği yerini ortaya koymaktı.

Albay Şefik Aker, Harp Okulu'ndan 1896 da teğmen olarak mezun oldu. 1896 yılında başlayan Osmanlı-Yunan Savaşı'na katıldı. Bu savaşta sergilediği başarılarından dolayı üsteğmenlik rütbesini atlayarak yüzbaşı oldu.

İtalyanların Trablus'a asker çıkartması üzerine Debre'de İtalyanlara karşı savaşan yerel halkla beraber savaştı. Balkan devletlerinin birleşerek Osmanlı Devleti'ne savaş açması üzerine başlayan I. Balkan ve II. Balkan Savaşları'nda bulundu.

I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla İtilaf Devletlerince açılan Çanakkale Cephesinde Arıburnu mevkiinde 27'nci Alay Komutanı olarak bulundu. Bu mevkiide İtilaf Devletleri'nden İngiltere'ye ait Anzak Birliklerinin 24 Nisan 1915 tarihindeki kara çıkarmasına kumandanı olduğu 27. Alay ile beraber ilk müdahalede bulundu. Anzakların püskürterek sahile geri çekilmesini sağladı.

Mustafa Kemal (Atatürk) Bey'in Liman Paşa tarafından Anafartalar Kumandanı olarak atanmasından sonra Mustafa Kemal Bey, makamını 19'uncu Tümen kumandanı olarak vekaleten Şefik Bey'e bıraktı. Şefik Bey, bu makamda Çanakkale Cephesi kapanana kadar kaldı.

Avusturya-Macaristan'ın Galiçya'da Ruslar karşısında aldığı mağlubiyetler sonrasında Almanya, Osmanlı Devletinden asker yollamasını talep etti. Bu talep üzerine Osmanlı Devleti tarafından oluşturulan 15. Kolorduya bağlı, 19. Fırka kumandanı olarak Galiçya Cephesi'ndeki muharebelere katıldı. Şefik Bey, bu cephede Ruslara karşı kazanılan başarılarla katkıda bulunmasından dolayı Almanya, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı Devleti tarafından madalyalar aldı. Yarbay rütbesinden albaylığa yükseltildi.

Galiçya Cephesi'nden sonra İzmir Asker Alma Dairesi'ne atanan Şefik Bey, Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra işgale uğrayan Aydın, Antalya ve yörelerinde 57'nci Fırka Kumandanı olarak bulundu. Millî Mücadelenin başlamasından sonra ise bu bölgede işgale karşı Kuvâ-yı Milliye gruplarının oluşmasında ve desteklenmesinde katkıda bulundu.

Şefik Bey, İtalyanların 57. Fırka mıntikasında yapmaya çalıştığı işgalleri kabullendirme çalışmalarına ve yeni yerleri işgal amacıyla yaptığı keşiflere müdahalede bulunarak engelledi. Aydın'ın ve Nazilli'nin Yunanlılardan geri alınmasından sonra aldığı tedbirlerle olası taşkınlıkların önüne geçti.

Şefik Bey, Denizli Hadisesi olarak bilinen ve Sökeli Ali Efe ile arkadaşlarının öldürülmesi sonrasında Denizli'ye gelen Demirci Mehmet Efe ve adamlarının intikam almalarını engellemeye çalıştı. Denizli halkını olası kötü gelişmelerden, Denizli'yi de yakılmaktan kurtardı.

Şefik Bey, 1920 tarihinde Konya ayaklanması nedeniyle teşkil edilen Takip Müfrezesi'nin başında ve Millî Savunma Bakanlığı'nın Antalya'da İtalyanlardan silah

ve cephane tedarikine ait işlerde görevlendirildi. 1921'de Antalya ve Çevresi Komutanlığını yaptı.

Millî Mücadelenin 1918-1922 yılları arasını kapsayan mütareke döneminde mücadele eden Şefik Bey, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde çeşitli görevler üstlendikten sonra 25 Şubat 1931'de emekliye ayrıldı.

Emeklilik zamanlarında hatıralarını yazarak geçiren Şefik Bey, 6 Şubat 1964'te vefat etti.

Anahtar Kelimeler; Albay Şefik, Mehmet Şefik Aker, Şefik Bey, Çanakkale Cephesi, Arıburnu Muharebeleri, 27'nci Alay, 19'uncu Fırka, Galiçya Cephesi, 57'nci Fırka, Kuvâ-yı Milliye.

ABSTRACT

Our aim in this study is a lost figure in the dusty shelves of history to reveal the place that he deserves in the history of the Republic of Turkey which is about the activities of Colonel Şefik Aker, in the Turkish War of Independence, the great services towards the establishment of the Republic of Turkey.

Colonel Sefik Aker graduated from the War College in 1896 as a lieutenant. He participated in the Ottoman-Greek War that began in 1896. He became a Captain by skipping the rank of Lieutenant for his accomplishments in this war.

He fought with local people against the Italians when the Italians' troops landed in Tripoli. He was in the Balkan Wars I. and II, upon of the Balkan states joined the war on the Ottoman Empire.

With the start of World War I, he was found as the 27th Regiment Commander in Arıburnu on the Çanakkale Front which was opened by the Entente States. In this location, the 27th Regiment, which he was the commander, he made the first intervention with the Anzac Units belonging to the Allied Powers on the land landing on 24 April 1915. He repelled the Anzac and retreat them to the coast.

After Mustafa Kemal Atatürk was appointed as the Commander of Anafartalar by Liman Pasha, Mustafa Kemal left his office to Şefik Bey as the deputy commander of the 19th Division. Şefik Bey stayed in this office until the Çanakkale Front was closed.

After Austria-Hungary defeated by the Russians in Galicia, Germany demanded from Ottoman Empire to send the troops. Upon this request, he participated in the battles of the Galician Front as the commander of the 19th Division, which belonged to the 15th Corps formed by the Ottoman State. He received medals from Germany, Austria-Hungary and the Ottoman Empire for his contribution to the achievements against the Russians on this front. He was promoted from Lieutenant Colonel to Colonel.

After the Galician Front, Sefik Bey who was appointed to the Izmir Recruitment Office, was occupied as a Commander of the 57th Division in Aydın, Antalya and its region after the signing of the Armistice of Mondros. After the start of the National Struggle, he contributed to the formation and support of the National Forces against the occupation in this region.

Şefik Bey, intervened and prevented the Italians trying to do invasion of occupations acceptance in the area of the 57th Division districts and the discoveries in order to occupy new places. After taking back Aydın and Nazilli from Greeks he took precautions against any possible undesired events in these areas.

Şefik Bey tried to prevent Demirci Mehmet Efe and his men who came to Denizli tried to take the revenge of murder of Sökeli Ali Efe and his friends and as it was known Denizli event. He saved the people of Denizli from possible bad events and Denizli from being burned.

Şefik Bey, in 1920, he was assigned at the head of the tracing union, which was formed due to the Konya uprising and work for the Ministry of Defense in Antalya to

supply of weapons and ammunition from Italians. In 1921, he was the commander of Antalya and its environs.

Şefik Bey, who fought during the period of the Turkish National War between 1918-1922, he retired at February 25, 1931 after he held various positions of the newly founded Republic of Turkey.

Şefik Bey, who spent his retirement writing his memories and died on 6 February 1964.

Keywords; Colonel Şefik, Mehmet Sefik Aker, Mr. Şefik, Çanakkale Front, Anzac Battles, 27th regiment, 19th division, Galicia Front, 57th division, the National Forces.